

Analize, raziskave in razvoj
ISSN 1581 - 6567

Poročilo o razvoju 2004

Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj
dr. Janez Šušteršič, direktor

<http://www.gov.si/umar/>

Urednici: Ana MURN, Rotija KMET ZUPANČIČ

Tehnična urednica: Ema Bertina KOPITAR

Izdelava grafikonov: Marjeta ŽIGMAN

Lektoriranje: Slavica REMŠKAR

Naslovnica, oblikovna zasnova: Sandi RADOVAN, studio DVA

Tisk: SOLOS, Ljubljana

Naklada: 300

Ljubljana, 2004

Poročilo o razvoju 2004

Urednici:

Ana MURN

Rotija KMET ZUPANČIČ

Koordinatorji:

Bednaš Maja (Makroekonomska stabilnost), **Hafner Marjan** (Finančni sektor), **Kajzer Alenka** (Izobraževanje in usposabljanje), **Kersnik Maja**, **Kidrič Dušan** (Socialni razvoj), **Kmet Zupančič Rotija** (Spremembe gospodarske strukture), **Lavrač Ivo** (Prostorsko skladen razvoj), **Murn Ana** (Predgovor, Uravnoteženost gospodarskega, socialnega in okoljskega razvoja, Zaključevanje institucionalnih reform tranzicije, Infrastruktura, Regionalni razvoj, Okoljski razvoj), **Rojec Matija** (Povečanje konkurenčnosti podjetniškega sektorja), **Stare Metka** (Raziskave, tehnološki razvoj in inoviranje, Uporaba informacijsko-komunikacijske tehnologije), **Šušteršič Janez** (Izboljšanje učinkovitosti države).

Pri pripravi indikatorjev in strukturnih sprememb so sodelovali:

Bednaš Maja (Deželno tveganje), **Chiaietta A. Andreij** (Indeks nacionalne konkurenčnosti po WEF), **Hafner Marjan** (Bilančna vsota bank, Zavarovalne premije, Tržna kapitalizacija), **Javornik Jana** (Indeks človekovega razvoja), **Jurančič Slavica** (Stroški dela na enoto proizvoda, Tržni delež), **Kersnik Maja** (Prebivalstvo v gospodinjstvih brez zaposlitve, Tveganje revščine), **Kmet Zupančič Rotija** (Raba interneta), **Kondža Jasna** (Javnofinančno ravnovesje, Javnofinančni odhodki), **Kovač Mateja** (Intenzivnost kmetovanja, Intenzivnost poseka lesa), **Kraigher Tomaž** (Stopnja brezposelnosti, Stopnja zaposlenosti, Produktivnost dela, Povprečno število let šolanja delovno aktivnih, Delež prebivalstva s končano srednjo šolo, Pričakovana življenjska doba, Umrljivost dojenčkov), **Kušar Janez** (Delež investicij v bruto domačem proizvodu), **Markič Jože** (Plačilnobilančno ravnovesje, Bruto zunanji dolg), **Mišković Slaven** (Dolg širše opredeljene države), **Murn Ana** (Državne pomoči), **Pečar Janja** (Medregionalne variacije v stopnji brezposelnosti, Medregionalne variacije v bruto domačem proizvodu), **Povšnar Jure** (Energetska intenzivnost, Delež cestnega v blagovnem prometu, Delež porabe obnovljivih virov), **Rojec Matija** (Neposredne tuje investicije), **Tavčar Branka** (Bruto domači proizvod na prebivalca po kupni moči, Realna rast bruto domačega proizvoda), **Trampuž Aco**, **Zajc Katarina** (Sodni zaostanki), **Vasle Boštjan** (Inflacija), **Zakotnik Ivanka** (Faktorska struktura blagovnega izvoza, Delež "umazanih industrij" v predelovalnih dejavnostih), **Žakelj Luka** (Število raziskovalcev na tisoč delovno aktivnih prebivalcev, Izdatki za razvojno-raziskovalno dejavnost).

Kratice držav A-Avstrija, B-Belgija, BG-Bolgarija, BY-Belorusija, CH-Švica, HR-Hrvaška, CZ-Češka, CY-Ciper, DK-Danska, D-Nemčija, E-Španija, EE-Estonija, EL-Grčija, F-Francija, FIN-Finska, HU-Madžarska, I-Italija, IRL-Irska, L-Luksemburg, LT-Litva, LV-Latvija, NL-Nizozemska, MT-Malta, NO-Norveška, PL-Poljska, P-Portugalska, RO-Romunija, RU-Rusija, S-Švedska, SI-Slovenija, SK-Slovaška, TR-Turčija, UA-Ukrajina, UK-Velika Britanija.

KAZALO

Predgovor	7
Povzetek glavnih ugotovitev	10
POROČILO O RAZVOJU	17
1. Rezultati razvoja	19
1.1. Uravnoteženost gospodarskega, socialnega in okoljskega razvoja	19
1.2. Spremembe gospodarske strukture	23
2. Predpogoji uresničevanja razvojne strategije	26
2.1. Makroekonomska stabilnost	26
2.2. Zaključevanje institucionalnih reform tranzicije	29
3. Mehanizmi uresničevanja razvojne strategije	32
3.1. Prehod na družbo, temelječo na znanju	32
3.2. Krepitev konkurenčnosti gospodarstva	34
3.2.1. Povečevanje konkurenčnosti podjetniškega sektorja	34
3.2.2. Finančni sektor	37
3.2.3. Infrastruktura	39
3.3. Izboljševanje učinkovitosti države	42
3.4. Regionalno in prostorsko skladni razvoj	45
4. Okoljski razvoj	48
5. Socialni razvoj	51
Literatura in viri	53
Analitična priloga - Indikatorji	55

Predgovor

Osnovni namen Poročila o razvoju je spremljanje uresničevanja Strategije gospodarskega razvoja Slovenije (SGRS), sprejete julija 2001. Poročilo ocenjuje, ali razvoj države sledi cilju trajnostnega povečevanja blaginje prebivalcev in prebivalk Slovenije ter koliko uspevamo krepiti v SGRS opredeljene razvojne dejavnike oziroma mehanizme. Poročilo se je uveljavilo tako znotraj vlade kot v strokovni javnosti, kar je potrdila razprava na predstavitvi lanskega poročila in upoštevanje njegovih priporočil v vladnem Programu za učinkovit vstop v Evropsko unijo.

Poročilo sloni večinoma na rezultatih nabora kazalnikov za spremljanje razvoja, ki smo ga začeli oblikovati že v času priprave SGRS. Pri izboru smo prvenstveno izhajali iz vsebine SGRS in iz podatkov, ki jih zagotavlja Statistični urad Republike Slovenije (SURS), obenem pa smo uporabljali tudi druge vire. Skušali smo doseči tudi največjo možno usklajenost izbora kazalnikov s strukturnimi indikatorji, ki jih je Evropska komisija v istem času razvijala za spremljanje Lizbonske strategije. Letošnji nabor kazalnikov ni bistveno drugačen od preteklih let. Nekaterih kazalnikov ne pripravljamo vsako leto, ker nimamo na voljo novih razpoložljivih podatkov (letos so to: inovativna podjetja, konkurenčnost po IMD, indeks pristnega varčevanja, varni strežniki) ali ker so prekompleksni (indeks uravnoteženega razvoja) za letno ažuriranje. Manjkajoče kazalnike smo ponekod nadomestili s sekundarnimi, uvedli pa smo tudi novega (sodni zaostanki). Razvoj Slovenije smo preverili tudi s strukturnimi kazalniki, s katerimi Evropska komisija ocenjuje razvoj Evropske unije, držav članic in novih pristopnic.

Z letošnjim vstopom Slovenije v Evropsko unijo postaja aktualno vprašanje umestitve slovenske nacionalne razvojne strategije in prioritet v kontekst Lizbonske strategije. Osnovni slovenski strateški dokument na področju gospodarskega razvoja je leta 2001 sprejeta Strategija gospodarskega razvoja Slovenije 2001–2006 (SGRS). Na ravni Evropske unije je primerljiv dokument Lizbonska strategija, sprejeta leta 2000 in dopolnjevana na nekaj naslednji sestankih Sveta Evropske unije (npr. v Goeteborgu z usmeritvami na področju okolja, v Barceloni z usmeritvami na področju raziskovalne dejavnosti itd.). Ob tem se zastavljata dve temeljni vprašanji. Prvo se nanaša na primerljivost med obema dokumentoma, drugo pa na to, kaj mora Slovenija storiti, da postavi nacionalno strategijo v kontekst Lizbonske strategije in da opredeli, kaj so s slovenskega stališča najpomembnejši elementi Lizbonske strategije in kakšen je naš “nacionalni interes” pri njenem izvajanju.

- *Po razvojnem konceptu in okvirni vsebini se SGRS ujema z Lizbonsko strategijo. Obe izhajata iz uravnoteženega gospodarskega, socialnega in okoljskega razvoja, pri čemer dajeta prednost gospodarskemu razvoju. Socialni razvoj se povezuje z gospodarskim pri zaposlovanju in pri graditvi na znanju temelječe družbe, pri obdavčevanju in pri reformi pokojninskega in zdravstvenega sistema. Okoljski razvoj se povezuje z gospodarskim pri obdavčevanju okoljsko škodljivih dejavnosti in naložb, razvoju okoljskih tehnologij ter pri poudarjanju racionalnega izkoriščanja naravnih virov, vključno z zmanjševanjem energetske intenzivnosti razvoja.*

- *Nacionalne razvojne prioritete SGRS so skoraj povsem usklajene z evropskimi, obstaja pa nekaj pomembnih razlik.* Pri opredeljevanju prioritetenih ukrepov tako SGRS kot Lizbonska strategija izhajata iz identifikacije glavnih slabosti, pri čemer so nekatere slovenske slabosti deloma iste, deloma pa so specifične (zlasti v smislu nedokončanih tranzicijskih reform). Razlike so predvsem v tem, da SGRS (i) sicer poudarja konkurenčnost, vendar precej bolj skromno in neodločno kot Lizbonska strategija; (ii) makroekonomsko stabilnost jemlje kot enostavno dosegljiv kratkoročni cilj, kar za Lizbonsko strategijo ne velja; (iii) precej manj govori o problemu zaposlovanja in zaposljivosti ter o ustvarjanju kakovostnih delovnih mest; (iv) izpostavlja nekatere posebne prioritete, zlasti učinkovitost države, politike za vključitev v notranji trg Evropske unije ter regionalni razvoj.
- *Po načinu podajanja vsebine je SGRS bolj konceptualne in usmerjevalne narave, Lizbonska strategija pa se pri opredeljevanju aktivnosti in ukrepov konkretnješa in bolj akcijsko usmerjena.* Medtem ko je Lizbonska strategija pri postavljenih prioritetah zelo ciljno usmerjena in izpostavlja najaktualnejše aktivnosti, SGRS pa je vseobsežna in navaja (brez hierarhičnega reda) veliko aktivnosti, ki bi bile sicer potrebne, vendar nimajo enakih učinkov na uresničevanje prioritet. SGRS svoje cilje določa v odnosu do povprečja Evropske unije, se pravi, da gre za strategijo dohitevanja in ne za strategijo prevzemanja vodilnega mesta, kakršna je lizbonska. Slednja se odlikuje z jasno postavljenimi cilji ter konkretnimi aktivnostmi in ukrepi za njihovo realizacijo. Ne glede na to pa se tudi Lizbonska strategija sooča s pomembnim implementacijskim deficitom.
- *Načina spremljanja učinkov Lizbonske strategije in SGRS sta podobna in enakovredna.* Lizbonska strategija daje veliko pozornost transparentnosti, monitoringu in merjenju učinkov ukrepov, SGRS pa predpisuje le redno spremljanje uresničevanja dokumenta s Poročilom o razvoju. Za spremljanje uresničevanja Lizbonske strategije je bil pripravljen izbor strukturnih indikatorjev, ki jih izračunava in objavlja Eurostat. Na osnovi indikatorjev Evropska komisija pripravi pregled stanja po državah in priporočila za izvajanje Lizbonske strategije v prihodnje. Slovenija je bila že v preteklem letu vpeta v monitoring Lizbonske strategije, saj so morali ustrezne podatke zagotoviti tudi statistični uradi držav pristopnic. S pripravo Poročila o strukturnih reformah (november 2003) pa so bile tudi strukturne reforme Slovenije že podvržene presoji po enaki metodologiji in pristopu kot reforme držav članic.
- *Časovni okvir Lizbonske strategije je daljši, saj pokriva desetletno obdobje (2000–2010), SGRS pa pol krajše obdobje (2001–2006).* V letu 2005 je predvideno posebno vmesno poročilo (mid-term report) o izvajanju Lizbonske strategije, kar bo priložnost za korekcijo ciljev in usmeritev glede na ugotovitve o dosežkih in zaostankih pri njenem uresničevanju.

Vlada je julija 2003 sprejela sklep, da pripravi novo Strategijo razvoja Slovenije (SRS). Razlogov za to je več. Prvi razlog je, da bi z natančnejšo opredelitvijo kratkoročnih prioritet in nosilcev njihovega izvrševanja okrepili implementacijo veljavne strategije. Podoben proces poteka tudi na evropski ravni, ko Svet Evropske unije na svojem pomladanskem zasedanju vsako leto ugotovi ključne zaostanke pri izvrševanju Lizbonske strategije in določi prioritete naloge za izboljšanje implementacije. Drugi razlog je, da bi pripravili celovito strategijo razvoja, ki se ne

bi več osredotočala predvsem na gospodarsko razsežnost. Tretji razlog je, da je z vstopom v Evropsko unijo tudi formalno dokončano obdobje tranzicije in da mora Slovenija opredeliti svojo nacionalno strategijo za obdobje prvega desetletja članstva v uniji.

Letošnje Poročilo o razvoju se torej razlikuje od predhodnih tako po obsegu kot po vsebinski zasnovi. Po vsebini predstavlja predvsem s kazalniki merjeno izhodiščno stanje nove strategije (SRS) in hkrati spremlja tudi uresničevanje SGRS. Vsebin, ki pojasnjujejo napredke pri strukturnih reformah, je bistveno manj, saj smo konec preteklega leta po metodologiji Evropske unije pripravili posebno *“Poročilo o strukturnih reformah”*, zato jih tu prikazujemo bistveno skrženo. Poročilo tudi ne opredeljuje usmeritev za uresničevanje ciljev in prioritete SGRS, saj bodo te sestavni del osnutka nove razvojne strategije (SRS), katerega pripravo koordinira Urad za makroekonomske analize in razvoj in bo pripravljen v aprilu 2004.

Pri pripravi Poročila smo uporabili zadnje uradne podatke, ki pokrivajo različna časovna obdobja (nekateri zadnji podatki so tudi časovno nekoliko zastareli), zato ne podaja presečnega stanja dogajanj v izbranem trenutku. Obdobje, na katerega se Poročilo nanaša, je tako določeno s stanjem razpoložljivih podatkov do 29. 2. 2004.

Povzetek glavnih ugotovitev Poročila o razvoju

Zaradi dvojne narave Poročila, o katerih smo govorili v predgovoru, glavne ugotovitve povzemamo na dva načina. V prvem načinu prikazujemo uresničevanje SGRS, v drugem pa prikazujemo uvrstitve Slovenije po strukturnih kazalnikih Evropske komisije oz. na način, kot naš razvoj ocenjuje Evropska komisija. S tem se spremljanje razvoja na nacionalni ravni povezuje z ocenjevanjem doseganja ciljev, opredeljenih na nadnacionalni ravni.

1. Uresničevanje SGRS

Koncept uravnoteženega gospodarskega, socialnega in okoljskega razvoja se ne uresničuje v celoti. Gospodarska razvitost Slovenije se vztrajno povečuje. Gospodarski razvoj je dosežen ob hkratnem socialnem razvoju, vendar počasnejšem okoljskem razvoju, kjer se nekateri razvojni zaostanki ne zmanjšujejo ali pa se zmanjšujejo prepočasi. Regionalne razlike ostajajo nespremenjene, vendar zadnji podatki kažejo tendence po njihovem postopnem zniževanju. Ugotovljena nižja stopnja kompleksne nacionalne konkurenčnosti ter upočasnitev gospodarske rasti so resno opozorilo, da se relativno ugodni trendi brez nadaljevanja strukturnih reform lahko prekinajo (podrobneje tabela 1).

V *gospodarskem razvoju* so poleg pozitivnih rezultatov, ki se zrcalijo v gospodarski rasti in precej nižani stopnji inflacije, zaznane tudi nekatere makroekonomske, predvsem pa strukturne slabosti. Na področju zagotavljanja **makroekonomske stabilnosti** je bil z ukrepi restriktivnejših makroekonomskih politik dosežen napredek pri odpravljanju nekaterih neravnovesij, zlasti na področju zniževanja inflacije in omejevanja rasti plač v javnem sektorju, po visokem presežku leta 2002 pa je bil ob višji rasti uvoza in skromni rasti izvoza tekoči račun plačilne bilance še vedno uravnotežen. Nekateri makroekonomski kazalniki so se lani nekoliko poslabšali, predvsem zaradi vpliva zunanjih dejavnikov, vendar niso povzročili večjih makroekonomskih neravnotežij. Realna rast bruto domačega proizvoda je bila v letu 2003 tako pod ravni preteklega srednjeročnega obdobja, vendar je po oceni še vedno presegala povprečno rast držav Evropske unije za okoli dve odstotni točki. Javnofinančni primanjkljaj (neupoštevaje t.i. izravnalni primanjkljaj leta 2002) se je v letu 2003 po predhodni oceni sicer zmanjšal za 0.1 strukturne točke ob hkratnem povečanju deleža javnofinančnih odhodkov v bruto domačem proizvodu in z nekaterimi pozitivnimi spremembami v strukturi odhodkov. Upočasnjena gospodarska rast je vplivala tudi na **gibanja na trgu dela**, kjer sta se rast zaposlovanja in upadanje brezposelnosti ustavili.

Strukturne slabosti so predvsem posledica prepočasnega izvajanja tranzicijskih in drugih strukturnih reform. Šele ob koncu devetdesetih let so bili nadoknadeni zaostanki za državami, ki so reforme izvajale najbolj intenzivno, vendar pa se je po letu 2001 izvajanje reform glede na druge države ponovno upočasnilo. Glavni zaostanki so na področjih reform nebančnega finančnega sektorja in uvajanja politike

konkurence. Gospodarska struktura Slovenije, merjena s strukturo bruto domačega proizvoda, se postopno približuje strukturi razvitih gospodarstev, saj se zmanjšuje pomen kmetijstva in industrije, povečuje pa pomen storitev. Strukturne slabosti so zaznane pri prepočasni rasti tržnih storitev, predvsem poslovnih in finančnih, ter v predelovalni industriji, kjer so procesi prestrukturiranja v smeri krepitve tehnološko bolj intenzivnih dejavnosti prepočasni.

Poglavitni dejavniki strukturnih preobrazb temeljijo na razvoju družbe, temelječe na znanju, konkurenčnosti gospodarstva, liberalizaciji infrastrukture in spremenjeni vlogi države v gospodarskem razvoju. Pri razvoju **družbe, temelječe na znanju**, so bili v zadnjem letu zaznani pozitivni premiki na vseh treh segmentih (izobraževanja, raziskovanja in tehnološkega razvoja ter uporabi informacijsko-komunikacijske tehnologije). Premiki pa so še premajhni, da bi Slovenija po vstopu v Evropsko unijo brez aktivnejše razvojne politike lahko dosegla visoke cilje Evropske unije na tem področju. Pri **konkurenčnosti podjetniškega sektorja** so bili doseženi pozitivni premiki pri povečevanju produktivnosti in zniževanju stroškov po enoti dodane vrednosti, ponovnem povečevanju tržnih deležev na najpomembnejših tujih trgih in povečevanju vhodnih in izhodnih neposrednih tujih investicij. Vendarle pa je očitno, da se slovenski podjetniški sektor srečuje s precejšnjimi strukturnimi problemi in strukturno rigidnostjo, ki se odražata v upočasnjevanju rasti produktivnosti dela ter neugodni in prepočasi spreminjajoči se faktorski strukturi blagovnega izvoza. Nizka rast produktivnosti je predvsem posledica prepočasnega prestrukturiranja v smeri dejavnosti z višjo dodano vrednostjo, katerih konkurenčnost temelji na ustvarjenih dejavnikih, in dejansko kaže na dolgoročno nevdružnost sedanje strukture slovenskega izvoza. Še bolj kot pri podjetniškem sektorju se počasnost izvajanja reform odraža na **področju finančnega sektorja**. Po osnovnih kazalnikih razvitosti finančnega sistema spada Slovenija med razvitejše države pristopnice, a še vedno precej zaostaja za razvitimi državami članicami Evropske unije. V slovenskem finančnem sistemu dominirajo banke kot ključni finančni posredniki, ki le postopno zmanjšujejo zaostanek v razvitosti za povprečjem evropske petnajsterice. Nekoliko manjši, čeprav še vedno velik razkorak, je tudi na področju zavarovalništva. V razvitosti pa zaostaja tudi kapitalski trg, kjer poteka predvsem trgovanje z že obstoječimi vrednostnimi papirji, novih izdaj vrednostnih papirjev (razen državnih obveznic) pa skoraj ni. Liberalizacija in privatizacija **infrastrukturnih dejavnosti** je v teku, procesi reform so v povprečju tako intenzivni kot v drugih državah, pristopnicah v Evropsko unijo. Rezultati teh procesov pa še ne kažejo bistvenih učinkov na kvaliteto oskrbe in zniževanje cen. Na počasnost strukturnih reform vpliva tudi rigidnost **vloge države**, kjer je bila do vključno leta 2002 njena razvojna funkcija podrejena drugim funkcijam. Prvi premiki, zaznani v zadnjem času, še niso dovolj pospešili potrebnih strukturnih reform.

Medregionalne razlike v stopnji razvitosti so v Sloveniji v primerjavi z državami evropske petnajsterice majhne, v zadnjem obdobju se ne spreminjajo, vendar trendi že kažejo prve znake dolgoročnega zniževanja. Tako po doseženi stopnji razvoja kot po številu brezposelnih so največji problemi še vedno v Pomurski regiji, najbolj razvita pa je Osrednjeslovenska regija, ki dosega že 94% povprečne evropske razvitosti.

Na področju *okoljskega razvoja* so rezultati nekoliko slabši, kar pomeni, da je bil v zadnjem obdobju gospodarski razvoj dosežen delno tudi na škodo okoljskega, na kar vplivajo visoka energetska intenzivnost, ki se le zelo počasi znižuje, ter neugodne stopnje rasti emisijsko najbolj intenzivnih industrij in intenzivnega kmetovanja. To kaže, da načelo okoljske trajnosti še ni dovolj integrirano v usmerjanje gospodarskega razvoja. Kot pozitivna gibanja na področju okolja pa lahko ocenimo relativno visok delež obnovljivih virov energije in ekološkega kmetovanja ter relativno nizek in upadajoč delež cestnega blagovnega prometa. Z uvajanjem posebnih taks za onesnaževalce in institucionalnimi pripravami na trgovanje z onesnaževalnimi dovoljenji, subvencij za varčevanje z energijo, spodbujanjem uporabe obnovljivih virov energije ter postopnim urejanjem dejavnosti komunalnih storitev se predvsem v zadnjem času izpolnjujejo pogoji tudi za pospešitev okoljskega razvoja, ki pa bo moral biti dosežen tudi s pospešenimi strukturnimi spremembami gospodarstva v smeri manj okoljsko obremenjujočih proizvodenj.

Rezultati *socialnega razvoja* so ugodni, saj se podaljšujeta življenjska doba in stopnja socialne zaščite, znižuje se tudi stopnja tveganja revščine, dohodkovna neenakost pa se ne povečuje. Učinki pokojninske reforme se odražajo v povečanju povprečne starosti upokojevanja in v znižanem razmerju med pokojnino in plačo.

Tabela 1: Zbirna ocena doseženega razvoja po področjih

PODROČJE	IZBOLJŠANJE	SLABOSTI
Trajnostno povečevanje blaginje	Zniževanje zaostanka na gospodarskem področju, ugoden socialni razvoj in nepovečevanje regionalnih razlik.	Prepočasno izboljševanje na področju okoljskega razvoja in na področju kompleksne nacionalne konkurenčnosti.
Spremembe gospodarske strukture (merjeno s strukturo BDP)	Zniževanje deležev kmetijstva in predelovalnih dejavnosti ter povečevanje deleža storitev.	Zaostajanje poslovnih in finančnih storitev; prepočasne spremembe v predelovalnih dejavnostih v smeri povečevanja dodane vrednosti in tehnološko intenzivnih proizvodenj.
Makroekonomska stabilnost	Upočasnjena rast cen življenjskih potrebščin, uravnotežena plačilna bilanca, rast plač v skladu z makroekonomskimi omejitvami.	Upočasnjena gospodarska rast tudi zaradi prepočasnih strukturnih sprememb, poslabšanje razmer na trgu dela.
Tranzicijske reforme	Nadaljevanje reforme podjetniškega sektorja.	Prepočasnost reform na področjih finančnega sektorja, politike konkurence, državne učinkovitosti.
Družba, temelječa na znanju	Izobrazbena raven prebivalstva in vključenost v izobraževanje, povečano vlaganje v raziskave in tehnološki razvoj, uporaba interneta.	Terciarno izobraževanje (število let šolanja in osip), vlaganje v raziskave in tehnološki razvoj poslovnega sektorja in število inovacij, uporaba e-poslovanja.
Konkurenčnost podjetij	Povečanje produktivnosti in zniževanje stroškov po enoti dodane vrednosti, povečanje tržnih deležev na najpomembnejših tujih trgih in povečanje vhodnih in izhodnih neposrednih tujih investicij.	Prestrukturiranje podjetij v smeri doseganja višje dodane vrednosti in tehnološko zahtevnejše proizvodnje, dolgoročna neustreznost sedanje strukture izvoza.
Finančni sektor	Ustvarjanje možnosti za povečevanje konkurenčnosti sektorja, rast vzajemnih skladov.	Vzpostavitev učinkovite lastniške strukture zavarovalnic in razvoj trga kapitala.
Infrastruktura	Nadaljevanje procesov liberalizacije v energetiki in telekomunikacijah ter pričetek v dejavnostih pošte.	Javne službe s področja komunalnih dejavnosti, liberalizacija železniškega prometa, skromen obseg prevoza v javnem polniškem prometu.
Država	Zmanjševanje sodnih zaostankov pri najpomembnejših zadevah, omejitev rasti plač in socialnih transferjev v javnofinančnih odhodkih.	Sodni zaostanki, pomembni za delovanje gospodarskih subjektov, osredotočenost upravne reforme na organizacijski vidik.
Regionalni razvoj	Primerjalno majhne razvojne razlike med regijami.	Razvojni zaostanek Pomurske regije.
Okoljski razvoj	Institucionalna izgradnja in implementacija, manjša obremenjenost okolja s prometom, delež obnovljivih virov energije.	Energetska intenzivnost, naraščanje okoljsko obremenjujočih proizvodenj, intenziviranje kmetijstva, emisije toplogrednih plinov.
Socialni razvoj	Socialna povezanost in zniževanje revščine, relativno majhna neenakost dohodkov nasploh in med spoloma, dokončanje večine reform socialnega varstva.	Počasnost priprav reforme zdravstva, zaposlenost starejših oseb.

2. Uvrstitev Slovenije po strukturnih kazalnikih Evropske komisije

Po strukturnih kazalnikih Evropske komisije, pri čemer zasledujemo 14 krovnih kazalnikov (tabela 2), ki jih Evropska komisija uporablja za svoje Pomladansko poročilo¹, je **Slovenija v primerjavi z evropskim povprečjem in povprečjem pristopnic k Evropski uniji v ugodnejšem položaju** na področju socialne povezanosti (stopnja tveganja revščine, stopnja dolgotrajne brezposelnosti), bolje pa se uvršča tudi po stopnji izobraženosti mladih, obsegu tovarnega prometa glede na bruto domači proizvod ter deležu poslovnih naložb v bruto domačem proizvodu. Stopnja zaposlenosti je v Sloveniji približno na ravni povprečja evropske petnajsterice in višja kot v skupini držav pristopnic k Evropski uniji.

Za povprečjem Evropske unije Slovenija zaostaja približno pri polovici kazalnikov, vendar pa se hkrati po večini kazalnikov uvršča bolje od povprečja držav pristopnic k Evropski uniji. Zaostanek za povprečjem evropske petnajsterice je zabeležen pri splošnih gospodarskih kazalnikih (bruto domači proizvod na prebivalca po kupni moči, produktivnost dela po kupni moči) ter na področju okolja (energetska intenzivnost, emisije toplogrednih plinov). Na področju inovacijske in raziskovalne dejavnosti Slovenija zaostaja po višini izdatkov za razvojno-raziskovalno dejavnost glede na bruto domači proizvod, na področju trga dela pa glede stopnje zaposlenosti starejših oseb. Stopnja aktivnosti starejših je v Sloveniji tudi nižja kot v povprečju v državah pristopnicah k Evropski uniji in je v veliki meri posledica masovnega zgodnjega upokojevanja v prvih letih tranzicije. Slabše od večine držav pristopnic se Slovenija uvršča tudi glede zmanjševanja emisij toplogrednih plinov.

Slovenija je v preteklem letu zabeležila napredek pri osmih od trinajstih kazalnikov, zlasti je uspela močno zmanjšati zaostanek pri kazalniku produktivnosti

Tabela 2: Položaj Slovenije glede na strukturne kazalnike Evropske komisije

	STRUKTURNI KAZALNIKI LIZBONSKEGA PROCESA (14) - POLOŽAJ SLOVENIJE IN SPREMEMBA GLEDE NA PREDHODNO LETO	
	Slovenija se uvršča bolje ali okrog povprečja EU-15	Slovenija zaostaja za povprečjem EU-15
Izboljšanje	<ul style="list-style-type: none"> - Stopnja izobrazbe mladine, 2003 (SLO: 90.7%, EU: 74%) - Stopnja tveganja revščine po socialnih transferih, 2000 (SLO:12.9%, EU:15%) - Stopnja dolgotrajne brezposelnosti, 2002 (SLO: 3.3%, EU: 3%) - Obseg tovornega transporta glede na BDP, 2002 (1995=100) (SLO: 92.1, EU: 102.4) 	<ul style="list-style-type: none"> - BDP p.c. PPS, 2003 (EU15=100) (SLO: 70) - Produktivnost dela v PPS, 2003 (EU15=100) (SLO: 69.4) - Bruto domači izdatki za RRD, 2001 (SLO: 1.6% BDP, EU: 2% BDP) - Relativna raven cen, 2002 (EU15=100) (SLO:70)
Poslabšanje	<ul style="list-style-type: none"> - Poslovne naložbe, 2001 (SLO: 23.3% BDP, EU: 17.9% BDP) - Stopnja zaposlenosti, 2002 (SLO: 63.4%, EU: 64.3%) 	<ul style="list-style-type: none"> - Stopnja zaposlenosti starejših oseb, 2002 (SLO: 24.5%, EU: 40.1%) - Emisije toplogrednih plinov, 2001 (1990=100) (SLO: 108, EU: 98) - Energetska intenzivnost gospodarstva, 2001 (SLO: 341.2 kgoe/1000 EUR; EU: 194.2 kgoe/1000 EUR)

Vir podatkov: Eurostat, baza podatkov New Cronos.

Opomba: Za kazalnik medregionalne variacije v stopnji zaposlenosti za Slovenijo ni podatka.

¹ Pri ožjem izboru kazalnikov Evropska komisija uporablja zlasti merili metodološke nespornosti kazalnikov in enakovrednega spremljanja vseh ciljev Lizbonske strategije.

dela, nadaljevalo se je tudi zmanjševanje razkoraka do povprečja Evropske unije po bruto domačem proizvodu na prebivalca po kupni moči, na področju inovacijske in raziskovalne dejavnosti (izdatki za razvojno-raziskovalno dejavnost glede na bruto domači proizvod, stopnja izobrazbe mladine) ter po enem od treh kazalnikov okolja (obseg tovarnega prometa glede na bruto domači proizvod). **Poslabšanje v primerjavi z letom** prej pa kažejo kazalniki zaposlenosti (stopnja zaposlenosti, stopnja zaposlenosti starejših oseb) ter dva od treh kazalnikov okolja (emisije toplogrednih plinov, energetska intenzivnost gospodarstva), kar je zaskrbljujoče, saj po večini teh kazalnikov Slovenija v mednarodnih primerjavah zaostaja za povprečjem Evropske unije, po nekaterih pa tudi za povprečjem skupine držav pristopnic k Evropski uniji.

Poleh ožjega izbora kazalnikov Eurostat še vedno objavlja tudi **širši nabor strukturnih kazalnikov**, res pa nekateri podatki niso razpoložljivi za vse države.² Čeprav moramo biti pri uporabi teh kazalnikov previdnejši, nam njihova analiza vseeno ponudi nekaj zanimivih dodatnih ugotovitev. Slovenija se bolje od povprečja Evropske unije uvršča zlasti pri nekaterih kazalnikih na znanju temelječe družbe (vseživljenjsko učenje, dostop podjetij do interneta, izdatki za telekomunikacijske tehnologije) in socialnega razvoja (razlike v plačah med spoloma, neenakost porazdelitve dohodkov). Pri številnih kazalnikih se Slovenija uvršča bolje od povprečja pristopnic k Evropski uniji, vendar pomembno zaostaja za evropsko petnajsterico (npr. davčna obremenitev najnižjih plač, v ZDA registrirani patenti). Kot kritične pa lahko izpostavimo kazalnike, kjer zaostajamo tako za povprečjem evropske petnajsterice kot za pristopnicami (izdatki za informacijsko tehnologijo, stopnja zaposlenosti starejših oseb).

3. Usmeritve

Poročilo o razvoju je bilo zasnovano tako, da s pomočjo krovnega sistema kazalnikov spremlja predvsem uresničevanje postavljenih ciljev in prioritete razvoja SGRS. Tako kot v preteklem tudi v letošnjem letu lahko ugotovimo, da je s SGRS postavljeni koncept uravnoteženega gospodarskega, socialnega in okoljskega razvoja aktualen ne le za Slovenijo, temveč tudi za Evropsko unijo, v katero vstopamo. Na področju gospodarskega razvoja so s SGRS postavljene prioritete razvoja še vedno aktualne in se z nekaterimi izjemami sicer uresničujejo, vendar na številnih področjih prepočasi, kar povzroča strukturna neravnovesja, ki dolgoročno ogrožajo nadaljevanje pospešenega razvoja. Razloge za prepočasno uresničevanje prioritete in strukturnih sprememb lahko iščemo tako znotraj poslovnega sektorja samega, ki se je premalo angažiral pri prestrukturiranju in iskanju poslovnih priložnosti, kot tudi znotraj aktivne razvojne politike države, ki je bila razdrobljena in šibko koordinirana. *Izboljšanja in slabosti dosedanjega gospodarskega, socialnega in okoljskega razvoja, kot izhajajo iz krovnega sistema indikatorjev SGRS in strukturnih kazalnikov Evropske komisije, predstavljajo izhodišča za postavljanje prioritete nove Strategije razvoja Slovenije*, ki bo (poleg upoštevanja nadnacionalnih ciljev) v ospredje postavila nacionalne cilje, med katerimi na vidno mesto sodijo cilji hitrejšega strukturnega prilagajanja in odpravljanja razvojnih

² Redno ažurirani podatki so dosegljivi prek Eurostatove domače strani <http://europa.eu.int/comm/eurostat/>.

zaostankov za povprečno razvitiimi sedanjimi članicami Evropske unije (cilj razvojnega dohitevanja) in cilji, ki še pospešujejo razvojno prepoznavnost Slovenije na področjih, kjer ima razvojne prednosti pred drugimi (sedanjimi in novimi) članicami Evropske unije.

SGRS je bila pripravljena tako, da vsebuje osnovne razvojne usmeritve na vseh področjih, ne vsebuje pa nabora najpomembnejših prioritet. V zasnovi dokumenta in v institucionalni ureditvi (Zakon o javnih financah) je bilo predvideno, da bo nabor programov in ukrepov SGRS po prioritetah razdelal Državni razvojni program (DRP). Ker je delo na pripravi DRP po sprejemu preliminarnega programa pred dvema letoma zastalo oziroma se preusmerilo v pripravo Enotnega programskega dokumenta, nimamo mehanizma, s katerim bi lahko celovito usmerjali in nato ocenjevali vlogo aktivne razvojne politike države pri uresničevanju prioritet. ***Ocenjevanje vloge države zgolj skozi rezultate razvoja je prešibko vsaj iz dveh razlogov.*** Prvi je nedvomno ta, da so med ukrepi države in doseženimi rezultati časovni zamiki. Drugi razlog je, da bi bilo treba ocenjevati tudi povezavo med izvedenimi ukrepi in učinki ter prilagodljivost ukrepov na ugotovljeno stanje oziroma dosežene spremembe. Treba bi bilo preverjati tudi medsebojno usklajenost ukrepov, saj imajo nekateri tako pozitivne kot negativne učinke (npr. nekateri socialni ukrepi imajo negativne učinke na motiviranost za gospodarsko aktivnost, pospeševanje razvoja "umazanih" in energetske intenzivnih dejavnosti negativno vpliva na okolje ipd.). ***Temeljna usmeritev za izboljšanje razvojne vloge države*** je (i) postavitve najpomembnejših kratkoročnih aktivnosti in ukrepov po posameznih prioritetah in z jasno opredeljenimi nosilci v novi Strategiji razvoja Slovenije, (ii) izvedbena razčlenitev in medsebojna koordiniranost ukrepov v prenovljenem Državnem razvojnem programu, (iii) postavitve monitoringa spremljanja ukrepov in merjenja učinkov vsaj na glavne komponente razvoja in (iv) redno poročanje o doseženih rezultatih razvoja ter učinkovitosti posameznih ukrepov.

Poročilo o razvoju

Urednica:
Ana MURN

1. Rezultati razvoja

Spremenjeno razumevanje razvoja, začrtano z dokumentom **Slovenija v novem tisočletju: trajnost, konkurenčnost, članstvo v EU**: Strategija gospodarskega razvoja Slovenije 2001–2006 (SGRS) je podano v dveh, med seboj različnih delih. Prvi del je osredotočen na dolgoročni koncept uravnoteženega razvoja različnih, vendar med seboj neločljivo povezanih vidikov razvoja in je deklarativno podan v novi razvojni paradigmi. Drugi del dokumenta pa podaja začrtano smer gospodarskega razvoja za srednjeročno obdobje (do leta 2006) in potrebne ukrepe za postopno približevanje stopnji razvitosti in doseganje gospodarskih struktur, značilnih za razvite ekonomije.

1.1. Uravnoteženost gospodarskega, socialnega in okoljskega razvoja

OPREDELITVE SGRS: V SGRS začrtana nova razvojna paradigma izhaja iz enakovrednega obravnavanja gospodarske, socialne in okoljske razsežnosti blaginje in trajnostnega razvoja, ki omogoča zadovoljevanje potreb današnjih generacij, ne da bi omejevali možnosti prihodnjih pri vsaj enako uspešnem zadovoljevanju njihovih potreb. Trajnostni razvoj se izraža strukturno (skozi tri vire oziroma sestavine blaginje), časovno (medgeneracijsko) in prostorsko (s poudarkom na regionalni skladnosti razvoja). Glede na dosežena razmerja razvitosti med tremi sestavinami blaginje zahteva trajnostna usmeritev SGRS prednostno zniževanje razvojnega zaostanka na področju gospodarstva, vendar doseženo tako, da se ne bodo povečali zaostanki na področju socialnega in okoljskega razvoja, kjer so relativno manjši.

UGOTOVITVE: Gospodarska razvitost Slovenije se vztrajno povečuje, Slovenija je postopno zmanjševala razvojni zaostanek za povprečjem držav evropske petnajsterice. Gospodarski razvoj je bil dosežen ob hkratnem socialnem razvoju, vendar počasnejšem okoljskem razvoju. Regionalne razlike ostajajo nespremenjene, vendar zadnji podatki kažejo tendence po njihovem postopnem zniževanju. Ugotovljena nižja stopnja nacionalne konkurenčnosti pa je resno opozorilo, da se relativno ugodni trendi brez nadaljevanja strukturnih reform lahko prekinijo.

ANALIZA: Pri gospodarskem razvoju Slovenija postopno zmanjšuje zaostanek za povprečjem evropske petnajsterice, kar kaže sintezni kazalnik in posamezni analitični kazalniki (tabela 3). Po sinteznem kazalniku, bruto domačem proizvodu na prebivalca po kupni moči,³ je Slovenija dosegla velik gospodarski napredek, saj se je v obdobju

³ Standard kupne moči (SKM) je umetna splošna referenčna valuta, ki se v Evropski uniji uporablja za izražanje obsega ekonomskih agregatov. Obseg dobimo z deljenjem njihovih originalnih vrednosti v nacionalni valuti s pripadajočimi standardi kupne moči (valutni pretvorniki, ki izločajo vplive različnih ravni cen). Ker so standardi kupne moči statistični »izračuni«, ki so rezultat določenih konceptualnih predpostavk, metodoloških opredelitev in izvedbenih postopkov, je možno kazalnik uporabljati z upoštevanjem okoli 5-odstotne napake. Konec leta 2003 je Eurostat objavil nove revidirane podatke (obrazložitev je podana pri kazalniku v analitični prilogi) o bruto domačem proizvodu v standardih kupne moči za obdobje 1995–2002 za 31 evropskih držav. Primerjava rezultatov, objavljenih pred revizijo in po njej predstavlja za Slovenijo v zadnjih štirih letih povprečno za 3% nižjo vrednost. V letu 2002 je bila popravljena vrednost bruto domačega proizvoda v standardih kupne moči od predhodne nižja kar za 6.3% in je znašala 16,600 SKM (pred revizijo 17,710 SKM).

zadnjih sedem let (1995–2002) razvitost povečala od 61% na 69% povprečja evropske pretnajsterice. Med posameznimi državami članicami je Slovenija že leta 1999 prehitela najmanj razvito članico Grčijo in se približala Portugalski. V petih letih (1995–2000) je Slovenija izboljšala svoj položaj v primerjavi z evropskim povprečjem za pet odstotnih točk, druge države pristopnice pa le za dve. Hitrejše zmanjševanje zaostanka Slovenije se je nadaljevalo tudi v letih 2001 in 2002. Če upoštevamo povprečni bruto domači proizvod po kupni moči vseh 25 držav (2002: 91% povprečne vrednosti petnajsterice) je Slovenija v letu 2002 že dosegla 76% povprečja. Preliminarni izračuni, izdelani na UMAR, kažejo, da bi v naslednjih desetih letih Slovenija lahko dosegla povprečno raven gospodarske razvitosti razširjene Evropske unije (EU-25), če bi ob sedanjih cenovnih razmerjih dosegala za 2.8 odstotne točke višjo letno rast bruto domačega proizvoda kot Evropska unija. Podobne rezultate gospodarskega razvoja kažejo tudi analitični kazalniki, ki poleg razvoja kažejo tudi večja ali manjša razvojna nesorazmerja na posameznih področjih. Izjema so kazalniki trga dela, ki kažejo poslabšanje v letu 2003, ter upadanje investicijske stopnje, kar je oboje posledica zdaj že triletne upočasnitve gospodarske rasti.

Pri **socialnem razvoju**, merjenem s sinteznim kazalnikom - indeksom človekovega razvoja - v letu 2001 v primerjavi s predhodnimi leti ni prišlo do bistvenih sprememb. Slovenija se je že četrto leto zapored uvrstila na 29. mesto lestvice 175-ih držav, ponovno z rahlim porastom skupne vrednosti indeksa. Glede na leto 2000 se je spremenila le vrednost podindeksa pričakovane dolžine življenja, ki se je malenkostno povečal. Uvrstitev Slovenije (na 23. mesto) je bila najboljša pri podindeksu izobrazbe, po podindeksih pričakovane dolžine življenja in bruto domačem proizvodu na prebivalca pa je zasedla bistveno nižji mesti (33. in 32. mesto). V primerjavi z državami evropske petnajsterice se je Slovenija tudi v letu 2001 uvrstila za njimi. Tako kot v predhodnih letih je zaostala po vrednosti podindeksa pričakovane dolžine življenja in podindeksa bruto domačega proizvoda na prebivalca. V primerjavi z državami, pristopnicami k Evropski uniji se Slovenija še vedno uvršča najvišje, vendar se ji tako Češka kot Poljska s kontinuiranim in pomembnim zviševanjem skupne vrednosti indeksa vztrajno približujeta. Pri drugih državah iz te skupine ni opaziti večjih pozitivnih sprememb. Socialni razvoj še natančneje podajajo analitični kazalniki (tabela 3), ki kažejo na postopen, vendar vztrajen razvoj.

Okoljskega razvoja in trajnostne opredelitve SGRS v letošnjem letu ne izražamo s sinteznim indikatorjem, temveč z zbirom različnih, parcialnih kazalnikov (tabela 3). Podatki kažejo, da Slovenijo pesti visoka in le počasi padajoča energetska intenzivnost. Obremenjevanje okolja je visoko tudi v kmetijstvu, znižuje pa se delež cestnega v celotnem blagovnem prometu. S sprejetjem različnih taks za onesnaževanje so izpolnjeni le nekateri pogoji za zmanjševanje onesnaževanja. Skromni (finančni) ukrepi v smeri varčevanja z energijo in pričakovani učinki liberalizacije cen električne energije, ki lahko znižajo cene največjim porabnikom, pa na drugi strani ne vplivajo pozitivno v smeri zmanjševanja energetske intenzivnosti.

Medregionalne razlike, izražene z bruto domačim proizvodom, so primerjalno nizke in se ne povečujejo, razlike v brezposelnosti pa so se po nekajletnem povečevanju začele zniževati. Razlike med regijami v bruto domačem proizvodu

Tabela 3: Kazalniki razvoja

Kazalniki razvoja	Enota mere	2000	2001	2002	2003
1. GOSPODARSKI RAZVOJ					
Bruto domači proiz. na prebival. po kupni moči	EU = 100	66	68	69	
Rast bruto domačega proizvoda	Realna letna rast (v %)	4.1	2.9	2.9	
Stopnja brezposelnosti	Anketna brezposelnost (v %)	7.0	6.4	6.4	6.6
Stopnja zaposlenosti	Anketna zaposlenost (v %)	62.9	63.9	63.4	62.5
Izobrazbena struktura delovno aktivnega preb.	Pov. število let šolanja po anketi o delovni sili	11.4	11.4	11.5	11.6
Prebivalstvo z vsaj srednjo izobrazbo	Delež prebivalstva v starostni skupini 25-64 let z vsaj srednješolsko izobrazbo (v %)	75.5	76.2	78.0	
Raziskovalci	Št. raziskovalcev na tisoč aktivnih prebivalcev	4.5	4.6		
Izdatki za raziskovalno-razvojno dejavnost	Bruto izdatki v primerjavi z BDP (v %)	1.47	1.57		
Produktivnost dela	Rast BDP na zaposlenega (v %)	2.9	2.4	3.5	
Stroški na enoto proizvoda	Rast stroškov na enoto BDP (v %)	1.4	-0.1	-1.2	
Tržni delež	Delež izvoza/uvoza v pomembnejših trgovinskih partnericah (v %)	0.488	0.510	0.544	0.551
Faktorska struktura blagovnega izvoza	Visoko tehnološko intenzivni proizvodi (v %)	15.3	15.9	16.5	18.1
Bruto investicije v osnovna sredstva	V primerjavi z BDP (v %)	25.7	24.0	22.6	
Neposredne tuje investicije	Vhodne investicije v primerjavi z BDP (v %)	15.1	13.5	16.8	
Bilančna vsota bank	Aktiva v primerjavi z BDP (v %)	78.8	81.8	86.4	
Zavarovalne premije	V primerjavi z BDP (v %)	4.6	4.9	5.1	
Tržna kapitalizacija	Delež tržne kapitalizacije v BDP (v %)	16.7	17.9	23.4	
2. OKOLJSKI RAZVOJ					
Delež "umazanih" industrij v predelovalnih dejavnostih	Rast obsega proizvodnje v "umazanih" industrijah (indeks)	108.2	105.4	104.8	104.6
Energetska intenzivnost	Poraba primarne energije (v toe/mio EUR)	335.3	338.6	336.7	
Obnovljivi viri	Delež porabe v celotni porabi primarne energije (v %)	11.9	11.7	11.2	
Obremenitev okolja s prometom	Delež cestnega v blagovnem prom. v tkm (v %)	64.8	66.0	60.0	
Intenzivnost kmetovanja	Poraba NPK gnojil (v kg/ha)	148.1	142.2	138.3	
Intenzivnost poseka lesa	Etat v primerjavi s prirastom (v %)	38.0	37.7	37.3	
3. SOCIALNI RAZVOJ					
Indeks človekovega razvoja	Vrednost indeksa	0.879	0.881		
Pričakovano trajanje razvoja	Moški, število let	71.9	72.1	72.3	
Umrljivost dojenčkov	Na tisoč živorojenih (v %)	4.9	4.2	3.8	
Ogroženost z revščino	Prebivalstvo v gospodinjstvih brez delovno aktivnih članov (v %)	9.0	8.2	8.0	8.7
Tveganje revščine	Stopnja tveganja revščine po socialnih transferjih (v %)	12.9			
4. REGIONALNI RAZVOJ					
Medregionalne variacije v bruto dom. proizvodu	Koeficient variacije (v %)	23	23.3		
Medregionalne variacije v brezposelnosti	Koeficient variacije (v %)	31.2	33.5	34.8	33.9
5. NACIONALNA KONKURENČNOST					
Nacionalna konkuren. - indeks sposobnost rasti	Vrednost indeksa		4.70	4.64	4.70

Vir podatkov: Indikatorji razvoja

Opomba: Vsi prikazani rezultati so podrobneje obrazloženi pri posameznih področjih, še natančneje pa v Analitični prilogi. Za leto 2003 nekateri podatki še niso dokončni. Prazno polje v tabeli predstavlja, da s podatkom 29.2.2004 še nismo razpolagali.

na prebivalca po kupni moči, merjene s koeficientom variacije,⁴ se med letoma 2000 in 2001⁵ niso bistveno spremenile (2000: 23.0%; 2001: 23.3%) in ostajajo relativno majhne tudi v mednarodnem merilu. Njegova mednarodna primerjava kaže (za obdobje od leta 1995–1999, stara metodologija⁶), da sodi Slovenija med države (v Evropski uniji so to Švedska, Grčija in Nizozemska), kjer so medregionalne razlike najmanjše. V letu 2003 je bilo prekinjeno tudi povečevanje medregionalnih razlik v brezposelnosti. Koeficient variacije, ki je v letu 1997 znašal 30.2%, je do leta 2000 celo rahlo padel, po letu 2000 pa je začel naraščati in ponovno padel šele v letošnjem letu.

Po izboljšanju v letu 2002 se je v letu 2003 uvrstitev Slovenije po **nacionalni konkurenčnosti**, merjeni z WEF-ovima⁷ indeksoma sposobnosti rasti in poslovne konkurenčnosti, precej poslabšala⁸, tako da se je Slovenija na svetovni lestvici držav vrnila na mesto izpred dveh let. Vrednost indeksa sposobnosti rasti se je sicer rahlo povečala, uvrstitev Slovenije pa poslabšala za tri mesta (z 28. na 31. mesto), torej na raven leta 2001. Prav tako se je poslabšala uvrstitev Slovenije po indeksu poslovne konkurenčnosti, in sicer za tri mesta na 30. mesto, kar je boljša uvrstitev kot v letu 2001 (32. mesto). Poslabšanje uvrstitve po indeksu sposobnosti rasti je posledica izmerjene nižje kakovosti javnih institucij, uvrstitev Slovenije pri tehnološkem indeksu ter pri indeksu makroekonomskega okolja pa se je izboljšala. Glavni dejavnik zmanjšanja poslovne konkurenčnosti predstavlja poslabšanje kakovosti slovenskega poslovnega okolja, znižala pa se je tudi ocena zahtevnosti poslovanja in strategij podjetij. Razkorak med indeksom poslovne konkurenčnosti in bruto domačim proizvodom na prebivalca po kupni moči (27. mesto) se je povečal z dveh na tri mesta, kar WEF zaznava kot nevarnost. Slovenija se namreč oddaljuje od skupine držav, kjer doseženi mikroekonomski temelji predstavljajo pomemben potencial gospodarske rasti, mikroekonomski temelji pa v Sloveniji ne podpirajo dosežene ravni dohodka.

⁴ Koeficient variacije je definiran kot razmerje med standardnim odklonom in povprečjem, pri čemer je formula modificirana še z upoštevanjem različne velikosti regij.

⁵ Revidirani podatki o regionalnem bruto domačem proizvodu so na voljo le za leti 2000 in 2001 in niso primerljivi z nerevidiranimi od leta 1995 do leta 2000.

⁶ Predvidevamo, da tudi primerjava po revidirani metodologiji izračuna bruto domačega proizvoda ne bo kazala bistveno drugačnih razmerij med Slovenijo in drugimi državami članicami oz. pristopnicami k Evropski uniji.

⁷ Svetovni gospodarski forum (World Economic Forum).

⁸ Poleg dejanskih sprememb konkurenčnosti ter metodoloških sprememb pri izračunu indeksov je na uvrstitev Slovenije v letu 2003 nekoliko (po indeksu sposobnosti rasti za dve mesti, po indeksu poslovne konkurenčnosti pa vpliva ni bilo) vplivalo tudi povečanje števila opazovanih držav z 80 na 102.

1.2. Spremembe gospodarske strukture⁹

OPREDELITVE SGRS: SGRS neposredno ne posega na področje sektorskih politik, kljub temu pa ob upoštevanju procesov globalizacije, integracije evropskih trgov, intenzivnega tehnološkega napredka ter prehoda v družbo, temelječo na znanju nakazuje osnovne spremembe v proizvodni strukturi bruto domačega proizvoda, ki naj bi jih prinesel nadaljnji gospodarski razvoj Slovenije skupaj z vključevanjem v Evropsko unijo.

UGOTOVITVE: V preteklem letu ugotovljene pozitivne spremembe v gospodarski strukturi, merjeni s strukturo bruto domačega proizvoda, so se nadaljevale tudi v obdobju 2000–2002. Gospodarska struktura Slovenije se postopno približuje strukturi razvitih gospodarstev, saj se zmanjšuje pomen kmetijstva in industrije, povečuje pa pomen storitev. Med storitvami se je v tem obdobju okrepil tako pomen tržnih kot javnih storitev, pri tem pa je bila rast tržnih storitev, predvsem poslovnih in finančnih, prepočasna, da bi zmanjšali zaostanek za evropskim povprečjem. Po deležu javnih storitev v strukturi gospodarstva pa se je Slovenija že precej približala evropskemu povprečju. V predelovalni industriji se procesi prestrukturiranja nadaljujejo, vendar se gibljejo prepočasi, predvsem v smeri krepitve bolj tehnološko intenzivnih dejavnosti.

ANALIZA: S spremembami v strukturi bruto domačega proizvoda v obdobju 1995–2002 je Slovenija postopno sledila strukturnim spremembam v razvitih gospodarstvih. Ob naraščanju deleža storitvenih dejavnosti in gradbeništva se je tako v drugi polovici devetdesetih let prejšnjega stoletja zmanjšal gospodarski pomen industrije in kmetijstva. Podobna gibanja so se nadaljevala tudi v obdobju 2000–2002¹⁰: storitve so v strukturi bruto domačega proizvoda pridobile 1.1 strukturne točke (v letu 2002 0.8 strukturne točke), deleža industrije in kmetijstva pa sta se zmanjšala vsak za 0.4 strukturne točke (v letu 2002 za 0.5 oz. za 0.1 strukturne točke). V nasprotni smeri kot v obdobju 1995–1999 se je gibal le delež gradbeništva, ki se je po hitri rasti konec devetdesetih let, povezani z intenzivno gradnjo cestne infrastrukture, v obdobju 2000–2002 zmanjšal za pol strukturne točke (v letu 2002 za 0.2 strukturne točke).

Od **storitvenih dejavnosti** se je v obdobju 2000–2002 v gospodarski strukturi okrepil tako pomen javnih storitev kot tudi pretežno tržno usmerjenih storitvenih dejavnosti, in sicer vsake skupine za 0.6 strukturne točke. Med *javnimi storitvami* se je povečal predvsem delež dejavnosti javne uprave in obveznega socialnega zavarovanja (za 0.4 strukturne točke), v strukturi bruto domačega proizvoda pa sta pridobili tudi dejavnosti izobraževanja ter zdravstva in socialnega varstva (vsaka po 0.2 strukturne

⁹ Spremembe gospodarske strukture lahko spremljamo z različnih vidikov. V tem poglavju se osredotočamo na spremembe v proizvodni strukturi bruto domačega proizvoda, ki pa ne odražajo vseh pomembnih strukturnih sprememb v gospodarstvu. Z nekaterimi od teh se ukvarjamo v drugih delih Poročila (spremembe v faktorski strukturi izvoza, v porabi električne energije ipd.).

¹⁰ Statistični urad RS je v letu 2003 objavil revizijo nacionalnih računov za obdobje 2000–2002, zato podatki o proizvodni strukturi bruto domačega proizvoda za ta leta niso neposredno primerljivi s podatki za predhodna leta.

točke). Krepitev javne uprave in obveznega socialnega zavarovanja je bila podobno kot že v preteklih letih posledica hitre rasti števila delovno aktivnih¹¹, povezane z vzpostavljanjem novih institucij in pripravami na vstop v Evropsko unijo. Po podatkih o številu delovno aktivnih sta bili najhitreje rastoči dejavnosti izobraževanja višje in visoko šolstvo ter izobraževanje odraslih, kar lahko z vidika potrebe po izboljšanju izobrazbene strukture prebivalstva štejemo med ugodne strukturne premike. Glavni dejavniki rasti deleža *pretežno tržno usmerjenih storitvenih dejavnosti* so bile poslovne in finančne storitve (za 0.4 strukturne točke), nekoliko pa se je okrepil tudi prispevek tradicionalnih storitvenih dejavnosti – trgovine, gostinstva, prometa (za 0.2 strukturne točke). Krepitev in razvoj storitvenih dejavnosti, ki so komplementarne proizvodnim dejavnostim (poslovne in finančne storitve), je pomemben z vidika izboljševanja konkurenčne sposobnosti gospodarstva, vendar poteka relativno počasi. Mednarodne primerjave strukture slovenskega gospodarstva namreč kažejo, da Slovenija za povprečjem Evropske unije najbolj zaostaja ravno po deležu poslovnih in finančnih storitev v bruto domačem proizvodu, razkorak pa se je med letoma 2000 in 2002 še rahlo povečal.¹² V enakem obdobju se je Slovenija že močno približala evropskemu povprečju po deležu javnih storitev, približno na ravni povprečja pa se giblje tudi delež trgovine, gostinstva in transporta v bruto domačem proizvodu.

Delež **industrije** v bruto domačem proizvodu je kljub zmanjševanju v Sloveniji še precej višji kot v povprečju v državah Evropske unije, med letoma 2000 in 2002 pa se je razlika do evropskega povprečja še povečala (od 6 v letu 2000 na 6.4 strukturne točke v letu 2002). V okviru industrije se najhitreje zmanjšuje pomen predelovalnih dejavnosti. Njihov delež v strukturi gospodarstva je po zmanjšanju za 1 strukturno točko v obdobju 1995–1999 v letih od 2000 do 2002 upadel še za 0.3 strukturne točke. Zmanjšuje se tudi delež rudarstva v bruto domačem proizvodu, v glavnem

Tabela 4: **Struktura bruto domačega proizvoda v 2000, 2001 in 2002**

Dejavnosti	Deleži v BDP, v %			Struktura delovno aktivnih ¹ , v %		
	2000	2001	2002	2000	2001	2002
A, B Kmetijstvo, gozdarstvo, ribištvo	3.0	2.8	2.7	11.7	11.2	11.0
C...F Industrija in gradbeništvo	32.2	32.0	31.3	37.5	37.5	37.0
C...E Industrija	26.7	26.8	26.3	30.2	30.1	29.7
F Gradbeništvo	5.5	5.2	4.9	7.3	7.3	7.3
G...O Storitve	53.8	54.1	54.9	50.8	51.3	52.0
G...K Pretežno tržno usmerjene storitve	36.0	35.8	36.6	22.4	22.3	22.3
G...I Trgovina, gostinstvo, transport	18.7	19.0	18.8	9.4	9.8	10.2
J, K Finančne in poslovne storitve	17.4	16.9	17.7	31.9	32.1	32.5
L...P Pretežno netržno usmerjene storitve	17.7	18.2	18.3	18.9	19.2	19.5

Vir: SURS, preračuni UMAR.

Opomba: ¹Delovno aktivni po statistiki nacionalnih računov.

¹¹ Rast števila delovno aktivnih v dejavnosti javne uprave, obrambe in obveznega socialnega zavarovanja je bila v obdobju 2000–2002 kar 6.1-odstotna.

¹² Od 7.5 v letu 2000 na 7.7 odstotne točke v letu 2002.

zaradi postopnega ugašanja dejavnosti pridobivanja rjavega premoga, delež dejavnosti oskrba z elektriko, plinom in vodo pa se med letoma 2000 in 2002 ni spremenil.

Z vidika krepitev konkurenčnosti gospodarstva je pomembno, ali prestrukturiranje v okviru **predelovalnih dejavnosti** poteka v smeri krepitev visoko produktivnih dejavnosti. V obdobju 2000–2001¹³ so se nadaljevale strukturne spremembe v predelovalnih dejavnostih v smeri naraščanja pomena pretežno kapitalsko intenzivnih, močno izvozno usmerjenih¹⁴ in nadpovprečno inovativnih dejavnosti, še vedno pa se je zmanjševal pomen pretežno delovno intenzivnih dejavnosti. V letu 2001 so tako najbolj povečale delež v strukturi dodane vrednosti predelovalne industrije transportna, kemična, gumarska, kovinska in elektro industrija. Na drugi strani so se najbolj zmanjšali deleži lesne, živilsko-predelovalne in tekstilne industrije. Med hitro rastočimi dejavnostmi iz druge polovice devetdesetih let se je v letu 2001 ustavila predvsem krepitev pomena strojne industrije, med delovno intenzivnimi dejavnostmi, katerih delež v strukturi dodane vrednosti predelovalne industrije se je v preteklem obdobju zmanjšal, pa se je v letu 2001 nekoliko okrepil pomen usnjarske industrije. Premiki v strukturi predelovalnih dejavnosti so torej naravnani v pravo smer, vendar relativno počasni. Slednje potrjujemo predvsem z dejstvom, da Slovenija po deležu visoko in srednje visoko tehnološko zahtevnih dejavnosti v predelovalni industriji precej zaostaja za razvitejšimi evropskimi državami, pa tudi za nekaterimi od Slovenije manj razvitimi državami (Madžarska, Češka) (Kovačič et al, 2004). Za preboj v konkurenčnosti in ohranjanje dolgoročno vzdržne gospodarske rasti so zato potrebni večji in intenzivnejši premiki, ki temeljijo na tehnološkem prestrukturiranju, večjih vlaganjih v raziskave in razvoj, v informacijsko-komunikacijske tehnologije ter v inovacije, pa tudi na večji vlogi na znanju temelječih storitev.

¹³ Zadnji razpoložljivi podatki o strukturi dodane vrednosti predelovalnih dejavnosti so za leto 2001.

¹⁴ Dejavnosti, ki več kot 60% svojih prihodkov ustvarijo na tujih trgih.

2. Predpogoji uresničevanja razvojne strategije

Med predpogoje uresničevanja razvojne strategije uvršča SGRS zagotavljanje makroekonomske stabilnosti in zaključek institucionalnih reform. Prvi se uresničuje s klasičnimi makroekonomskimi politikami (monetarno, dohodkovno in fiskalno), drugi pa pomeni vzpostavitev in učinkovito delovanje tržnega gospodarstva.

2.1. Makroekonomska stabilnost

OPREDELITVE SGRS: Stabilnost osnovnih makroekonomskih okvirov je temelj za uspešno uresničevanje ciljev SGRS, njihovo doseganje pa je med osnovnimi nalogami klasičnih makroekonomskih politik, to je denarne in dohodkovne ter politike javnih financ. Temeljni cilj na področju denarne politike je postopno zniževanje inflacije na raven, ki bo omogočala vključitev v evropsko monetarno unijo. V skladu z makroekonomskimi omejitvami in tudi "Širšimi smernicami ekonomske politike Evropske unije" je cilj dohodkovne politike počasnejša realna rast bruto plač na zaposlenega od rasti produktivnosti dela, kar naj bi prispevalo k zaviranju inflacije in ustvarjanju razmer, ki bodo podjetjem omogočale povečanje vlaganj v tehnologijo, trge in človeški kapital ter tako krepitev konkurenčnosti in povečevanje zaposlenosti. Osnovna strateška usmeritev fiskalne politike je prestrukturiranje javnofinančnih odhodkov in prihodkov, ki bo spodbudno vplivalo na konkurenčnost gospodarstva in bo v srednjeročnem obdobju omogočilo tudi postopno uravnovešanje javnih financ brez povečanja deleža prihodkov v bruto domačem proizvodu.

UGOTOVITVE: Realna rast bruto domačega proizvoda je bila v letu 2003 pod ravni preteklega srednjeročnega obdobja, vendar je po oceni še vedno presegala povprečno rast držav Evropske unije. V primerjavi z letom 2002 se je lani močno okrepil prispevek domačega povpraševanja h gospodarski rasti. Po visokem presežku leta 2002 je tekoči račun plačilne bilance ob višji rasti uvoza in skromni rasti izvoza uravnotežen. Bolj usklajeno delovanje makroekonomskih politik in njihova večja restriktivnost so vplivali na upočasnjeno rast cen življenjskih potrebščin, ki se je znižala s 7.2% na 4.6%. Dosežen je bil tudi cilj zaostajanja rasti plač za rastjo produktivnosti. Javnofinančno ravnovesje (neupoštevan je t. i. izravnalni primanjkljaj leta 2002) se je nekoliko poslabšalo, vendar v okvirih vzdržnosti in z nekaterimi pozitivnimi spremembami v strukturi odhodkov. Zaradi upočasnjene gospodarske rasti so se poslabšale razmere na trgu dela.

*ANALIZA: V letu 2003 se je nadaljevala razmeroma umirjena **realna rast bruto domačega proizvoda** (po prvi oceni SURS 2.3%), ki je tako kot v letih 2001 in 2002 (2.9% v obeh letih) ostala pod ravni preteklega srednjeročnega obdobja (povprečno 4.4% v obdobju 1996–2000). To je bila bolj kot v obeh predhodnih letih posledica poslabšanja zunanjih pogojev poslovanja. V letu 2003 se je rast izvoza znatno upočasnila (2.9% medletno v prvih devetih mesecih 2003, 6.1% v enakem obdobju 2002), rast domače potrošnje pa okrepila (4% medletno v prvih devetih mesecih 2003, 1.7% v enakem obdobju 2002). Na izvozna gibanja sta vplivali*

predvsem skromna gospodarska rast v državah Evropske unije in upočasnitev visokih stopenj rasti izvoza v države nekdanje Jugoslavije ter nekdanje Sovjetske zveze, vendar je te negativne vplive omilila rast tržnih deležev v večini pomembnih zunanjetrgovinskih partneric ter krepitev rasti izvoza v države Cefta in ZDA. Na doseganje razmeroma nizkih stopenj rasti izvoza v razvite evropske države, ki je značilno za zadnja leta, so vplivale tudi nedokončane strukturne reforme, ki se kažejo v upočasnjenem izboljševanju konkurenčnosti in kakovosti strukture izvoza (gl. pogl. 3.2.). V primerjavi z leti 2001 in 2002 je bil v letu 2003 ugodnejši tudi vpliv nekaterih ukrepov javnofinančne in denarne politike na rast domače potrošnje (delež sredstev za investicije v javnofinančnih odhodkih se je povečal, ugoden je bil tudi vpliv postopnega zniževanja obrestnih mer in deindeksacije finančnih pogodb). Na hitrejšo rast investicijske potrošnje v letu 2003 je poleg nekaterih enkratnih dejavnikov v prvi polovici leta (uvoz civilnega letala in helikopterjev) vplivala zlasti okrepljena gradnja avtocest, nekateri kratkoročni kazalniki kažejo tudi na postopno krepitev zasebnih investicij in stanovanjske gradnje. Na hitrejšo rast zasebne potrošnje pa je ob ugodnejši kreditni ponudbi ugodno vplival tudi začetek novega cikla nakupa trajnejših dobrin. Razpoložljivi podatki o izvozu in obsegu industrijske proizvodnje kažejo na krepitev gospodarske aktivnosti v zadnjem četrtletju 2003, ki se bo letos po oceni nadaljevala. Krepitev domače potrošnje v letu 2003 je vplivala na hitrejšo rast uvoza in ponovno uravnoteženje **tekočega računa plačilne bilance** po razmeroma visokem presežku leta 2002 (1.4% bruto domačega proizvoda). **Bruto zunanji dolg** se je v desetih mesecih 2003 povečal za okoli milijardo EUR (v tem je prevladovalo zadolževanje poslovnih bank v tujini), kazalniki likvidnosti in solventnosti so ostali na podobni ravni kot leta 2002, nekoliko pa se je poslabšala neto upniška pozicija Slovenije.

Upočasnjena gospodarska rast je vplivala tudi na **gibanja na trgu dela**, kjer sta se rast zaposlovanja in upadanje brezposelnosti ustavili. Rast zaposlenosti se zaradi upočasnjene gospodarske rasti umirja že dve leti zapored, med dejavnostmi je število zaposlenih¹⁵ upadlo v kmetijstvu, predelovalnih dejavnostih, finančnem posredništvu, gostinstvu, prometu, oskrbi z elektriko, plinom in vodo ter rudarstvu, relativno najbolj povečalo pa v javni upravi, izobraževanju in drugih javnih in osebnih storitvah. Po anketi o delovni sili se je že drugo leto zapored zmanjšala tudi celotna zaposlenost (2001: 63.9; 2002: 63.4, 2003: 62.5). Registrirana brezposelnost se je v letu 2003 zmanjševala predvsem zaradi črtanja iz evidenc iz nezaposlitvenih razlogov, trenda naraščanja priliva v brezposelnost zaradi izgube dela in hkratno zmanjševanje zaposlovanja brezposelnih pa sta se nadaljevala. Stopnja registrirane brezposelnosti se je v povprečju leta nekoliko znižala (z 11.6% na 11.2%), anketna brezposelnost pa se je povečala (s 6.4% na 6.6%).

Po nekajletnem vztrajanju **inflacije** na relativno visoki ravni med 7 in 9.7% se je rast cen življenjskih potrebščin v letu 2003 znižala na 4.6%, kar je bila posledica restriktivnejših makroekonomskih politik in tudi z vidika inflacije relativno ugodnih razmer v mednarodnem okolju. Rast reguliranih cen je v letu 2003 tako prvič po letu 1996 zaostajala za rastjo cen, ki se oblikujejo prosto, skladno s Načrtom povišanja reguliranih cen v letu 2003. V primerjavi s predhodnim letom se je zmanjšal tudi prispevek povišanja posrednih davkov k inflaciji, pri tem je bil pomemben

¹⁵ Formalno delovno aktivni po mesečni statistiki.

prispevek acikličnega prilagajanja trošarin pri tekočih gorivih, ki je zmanjšal posredne vplive višjih cen nafte ter prispeval k umirjanju inflacijskih pričakovanj. Ob koncu prvega četrtletja 2003 je prišlo tudi do sprememb denarne politike, ki so se odrazile tudi v počasnejši rasti deviznega tečaja in s tem podprle nadaljnje znižanje inflacije. Vlada in Banka Slovenije sta s sprejetjem Programa za vstop v ERMII in prevzem evra novembra 2003 povečali usklajenost in restriktivnost svojih politik. S sprejetjem Načrta uravnavanja reguliranih cen za leti 2004 in 2005 se nadaljujejo tudi usmeritve politike reguliranih cen¹⁶, vendar pa bo za nadaljnje vzdržno znižanje inflacije, ki se bo odražalo v zmanjšanju Balassa-Samuelsonovega učinka¹⁷ in prispevka reguliranih cen k inflaciji ključnega pomena dokončanje strukturnih reform oziroma odprava strukturnih neskladij. Poleg liberalizacije in vzpostavljanja konkurenčnih razmer v panogah, kjer se cene še ne oblikujejo prosto, potrebne strukturne reforme posegajo predvsem na področje finančnih trgov (povečanje konkurence) ter trga delovne sile (povečanje fleksibilnosti plačnih dogovorov in fleksibilnosti zaposlovanja). Na zniževanje inflacijskih pritiskov v letošnjem in prihodnjem letu bo vplival tudi lani sklenjen dogovor o politiki **plač** v javnem sektorju za obdobje 2004 in 2005, ki uvaja spremembe v usklajevalnem mehanizmu skladno z opredelitvami v Socialnem sporazumu, ter Aneks h kolektivni pogodbi za negospodarske dejavnosti, s katerim je bila ukinjena lanska avgustovska uskladitev plač v javnem sektorju in uvedena premija kolektivnega dodatnega pokojninskega zavarovanja za zaposlene v javnem sektorju. Podoben dogovor kot v javnem sektorju naj bi bil letos sklenjen tudi v zasebnem sektorju (pogajanja še potekajo), k umirjanju inflacijskih pričakovanj pa bo prispevala tudi odprava indeksacije na finančnem področju, izvedena v letu 2003.

Zaradi spremenjenih makroekonomskih predpostavk glede na predvidene ob pripravi proračuna za leto 2003 je vlada sredi leta 2003 sprejela rebalans proračuna, s katerim so se sicer znižali odhodki proračuna, vendar je bilo hkrati dopuščeno povečanje primanjkljaja proračuna in ohranjen fiskalni stabilizator za primer, če bi se razmere nepričakovano še poslabšale. Vlada je julija 2003 sprejela tudi Program ukrepov za učinkovit vstop v Evropski unijo, ki naj bi z racionalizacijo javnofinančnih odhodkov povečal možnosti za fleksibilno prilagajanje ekonomske politike tekočim gospodarskim razmeram, hkrati pa s prestrukturiranjem javnofinančnih odhodkov in pospešitvijo strukturnih reform prispeval k povečanju konkurenčnosti zasebnega gospodarstva. Po predhodni oceni se je **javnofinančni primanjkljaj** v letu 2003 zmanjšal za okoli 0.1 odstotne točke glede na leto 2002 (brez t. i. izravnalnega primanjkljaja)¹⁸ in je znašal 1.4% ocenjenega bruto domačega proizvoda. V ekonomski strukturi javnofinančnih odhodkov sta se glede na bruto domači proizvod v letu 2003 najbolj povečala deleža sredstev za investicije in za transferje posameznikom in gospodinjstvom. Nekoliko manj so se povečali deleži sredstev za plače in prispevke, sredstev za izdatke za blago in storitve ter za subvencije. Delež sredstev za obresti je ostal približno nespremenjen, zmanjšal pa se je delež sredstev za pokojnine.

Dolg širše opredeljene države se je v letu 2002 povišal v glavnem zaradi rasti dolga ožje opredeljene države, ki se je skoraj izključno zadolževala na domačem

¹⁶ Skupna rast cen, ki so pod različnimi oblikami regulacije, naj ne bi preseгла rasti cen, ki se oblikujejo prosto.

¹⁷ Podrobneje glej Pomladansko poročilo 2001, str. 97.

¹⁸ Celotni izkazani javnofinančni primanjkljaj je leta 2002 znašal 3% bruto domačega proizvoda.

trgu, skladno s strateškim ciljem pospeševanja razvoja domačega finančnega trga. Postopni prehod na nominalizem, ki se je začel v letu 2002 z uvedbo triletno tolarske obveznice s fiksno obrestno mero, je bil zaključen v letu 2003 z izdajo petletne in desetletne nominalne obveznice. Konec leta 2002 je dolg širše opredeljene države znašal 27.8% bruto domačega proizvoda, kar je za 1.2 odstotne točke več kot leta 2001. Po predhodnih podatkih se je v letu 2003 dolg širše opredeljene države v primerjavi z letom poprej znižal.

2.2. Zaključevanje institucionalnih reform tranzicije

OPREDELITVE SGRS: Zaradi nedokončanih institucionalnih reform tranzicije se v Sloveniji ohranjata pretiran neposredni politični vpliv v gospodarstvu ter pretirana reguliranost posameznih gospodarskih sektorjev in segmentov trga dela. Takšne razmere ohranjajo okolje za implementacijski deficit¹⁹. Za dokončanje institucionalnih reform tranzicije je SGRS predvidela dokončanje tranzicijskega prestrukturiranja podjetniškega in finančnega sektorja, dokončanje reform javnih gospodarskih služb, trga dela, pokojninske reforme, reforme javne uprave, regionalne politike ter drugih pomembnih reform, kjer so bili ugotovljeni deficiti.

UGOTOVITVE: Slovenija sodi med države s sorazmerno počasnim tempom izvajanja tranzicijskih reform in je šele ob koncu devetdesetih let nadoknadila del zaostanka za tistimi državami, ki reforme izvajajo najbolj intenzivno. V zadnjih letih se je izvajanje reform glede na druge države ponovno upočasnilo, tako da nekatere reforme še vedno niso končane. Glavni zaostanki so na področjih reform nebančnega finančnega sektorja in uvajanja politike konkurence.

*ANALIZA: Potek tranzicijskih reform v 27 državah, v katerih deluje, od leta 1994 ocenjuje Evropska banka za obnovo in razvoj (EBRD) s posebnim **indeksom tranzicije** (transition index)²⁰.*

Analiza posameznih kazalnikov, vključenih v izračun indeksa tranzicije (tabela 5), je pokazala, da so bili v letu 2003 *glavni zaostanki* Slovenije na področjih reform nebančnega finančnega sektorja in uvajanja politike konkurence, le nekoliko bolje so bili ocenjeni dosežki na področju privatizacije velikih podjetij ter reform podjetniškega sektorja in infrastrukture. V zadnjih dveh letih so bila dosežena izboljšanja pri kazalnikih liberalizacije cen in reforme podjetniškega sektorja, vendar je pri slednji vrednost kazalnika kljub izboljšanju še na precej nizki ravni. Raven tržnega gospodarstva (najvišji možni indeks) pa je dosežena na področjih

¹⁹ Implementacijski deficit je razlika med formalno sprejetim in dejansko funkcionalnim uresničevanjem sprejetega, med formalno normirano in dejansko vplivnostjo različnih družbenih akterjev.

²⁰ Indeks tranzicije s pomočjo 11 kazalnikov pokrije 6 ključnih področij reform (liberalizacijo, privatizacijo, podjetja, infrastrukturo, finančne institucije in pravno okolje). Vsak posamezen kazalnik je sintetična ocena napredka, ugotovljenega na podlagi različnih podatkov, deskriptivnih informacij o reformah in njihove analize. Kazalniki zavzemajo cele vrednosti od 1 do 4, lahko pa je osnovni vrednosti dodan še plus ali minus. V takih primerih za potrebe kvantitativnih analiz osnovni vrednosti indeksa dodamo ali odvezujemo 0.3. Indeks z vrednostjo 1 vsebinsko pomeni, da je država v tej dimenziji tranzicijskega procesa še vedno na ravni centralno planskega gospodarstva, indeks z vrednostjo 4.3 pa pomeni, da je država dosegla raven tržnega gospodarstva.

Tabela 5: Vrednosti EBRD indeksov za Slovenijo

	1991	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2003
Liberalizacija cen	3.0	3.0	3.0	3.3	3.3	3.3	3.3	3.3	4.0
Sistem deviznega tečaja in liberalizacija trgovine	3.0	4.0	4.3	4.3	4.3	4.3	4.3	4.3	4.3
Privatizacija malih podjetij	3.0	4.0	4.3	4.3	4.3	4.3	4.3	4.3	4.3
Privatizacija velikih podjetij	1.0	2.7	2.7	3.0	3.0	3.0	3.0	3.0	3.0
Reforma podjetniškega sektorja	1.0	2.7	2.7	2.7	2.7	2.7	2.7	2.7	3.0
Politika konkurence	1.0	2.0	2.0	2.0	2.3	2.3	2.7	2.7	2.7
Reforma bančnega sektorja	1.0	3.0	3.0	3.0	3.0	3.3	3.3	3.3	3.3
Reforma nebančnih finančnih institucij	2.0	2.7	2.7	2.7	2.7	2.7	2.7	2.7	2.7
Infrastrukturalna reforma		1.7	2.0	2.0	2.7	3.0	3.0	3.0	3.0
Pravna pokritost ¹				3.0	3.0	4.0	4.0	3.7	
Pravna učinkovitost ²				4.0	3.0	4.0	3.7	4.0	
POVPREČJE LETNIH VREDNOSTI EBRD INDEKSOV	1.9	2.9	3.0	3.1	3.1	3.4	3.4	3.4	3.4

Vir: EBRD Transition Report 2000, 2002 in 2003.

¹Opombe: ¹legal extensiveness - indikator pove, koliko zakonodaja dosega minimalne mednarodne pravne standarde; ²legal effectiveness - indikator pove, ali so pravno priznane pravice tudi dejansko izterjive oziroma iztožljive. Za leto 2003 za oba kazalnika ni podatkov

liberalizacije mednarodne trgovine in sistema deviznega tečaja ter privatizacije malih podjetij, kjer so bili tranzicijski procesi praktično končani že leta 1995.

Primerjava *povprečnega letnega indeksa tranzicije* (kot neponderirane aritmetične sredine devetih kazalnikov) med osmimi najbolj naprednimi tranzicijskimi državami²¹ kaže, da se je v letu 2003 ravni razvitega tržnega gospodarstva najbolj približala Madžarska (vrednost indeksa 3.8), najmanj pa Slovenija (z vrednostjo indeksa 3.4). Še leta 2001 je bila Slovenija uvrščena pred Slovaško, Litvo in Latvijo, v zadnjih dveh letih pa so bile reforme v vseh treh državah intenzivnejše, zato so posledično Slovenijo tudi prehiteli. Za celotno obdobje tranzicije lahko ugotovimo, da Slovenija sodi med države s sorazmerno počasnim tempom izvajanja reform. Od vsega začetka je Slovenija po doseženi ravni reform zaostajala za Madžarsko in Poljsko, od leta 1994 pa tudi za Estonijo. Leta 1997 je ujela in prehitela Slovaško, dve leti kasneje pa je njena raven reform dosegla Češko in tudi povprečno raven vseh osmih držav. V zadnjih dveh letih so vse države z izvedenimi reformami Slovenijo prehiteli.

Prednosti sinteznih indikatorjev so vsekakor v mednarodni primerljivosti, slabosti pa so običajno v ne povsem nesporni zgradbi kazalnikov, zato je treba **reforme, posebno tiste, ki vplivajo na konkurenčnost, podrobneje osvetliti**. Iz indeksov konkurenčnosti WEF in IMD za leti 2002/03 so razvidne nekatere posamične šibkosti Slovenije na področju infrastrukture, administrativnega okvira in državne učinkovitosti. Za konkurenco in podjetja na trgu so ključnega pomena reforme za izboljšanje učinkovitosti institucionalnega regulatornega okvira in javne uprave, vključno z ukrepi za izboljšanje poslovnega okolja. Konkurenčna zakonodaja in politika konkurence, državne pomoči, davčna zakonodaja, pravila javnih naročil, učinkovitost javnega sektorja ter pravno administrativnega okvira so med ključnimi

²¹ Primerjava zajema Češko, Estonijo, Latvijo, Litvo, Madžarsko, Poljsko, Slovaško in Slovenijo.

reformami tudi v okviru povečevanja državne učinkovitosti. Drug pomemben sklop reform se nanaša na *liberalizacijo mrežnih dejavnosti*, ki naj bi omogočila večje število konkurentov in tako potrošnikom ponudila možnost širše izbire. Proces liberalizacije je že zajel telekomunikacije, energetski sektor in poštne dejavnosti, pri drugih mrežnih dejavnostih pa je še pri normativnem urejanju. Prvi rezultati procesa se odražajo na večji konkurenci, kar predstavlja tudi boljšo ponudbo, učinki na cene pa so še zanemarljivi ali neizmerljivi. Tretji pomemben sklop reform predstavljajo *reforme finančnega sektorja*. V slovenskem finančnem sistemu prevladujejo banke kot ključni finančni posredniki, kar je odraz izbranega tipa privatizacije. Na počasnejši razvoj nebančnih finančnih posrednikov je vplivalo lastninsko preoblikovanje zavarovalnic, preoblikovanje pooblaščenih investicijskih družb v normalne finančne institucije, t. j. v vzajemne sklade, in relativno pozna uveljavitev dodatnih pokojninskih zavarovanj. Reforme se uspešno izvajajo na področju regulacije, nadzora in usklajevanja pravnega reda z direktivami Evropske unije, na ostalih področjih pa še zaostajajo.

Z letošnjih vstopom na notranji trg Evropske unije se bodo dosedanji procesi kvantitete in kvalitete izvajanja reform mednarodno prevrednotili. Za boljše izkoriščanje novih razvojnih priložnosti in za izogibanje tveganjem, ki jih odpira članstvo, je bil sprejet tudi poseben program ukrepov za učinkovit vstop v Evropsko unijo, ki naj bi z dodatnimi ukrepi reforme tudi pospešil.

3. Mehanizmi uresničevanja razvojne strategije

Skupno izhodišče temeljnih mehanizmov uresničevanja razvojne strategije je koncept kompleksne konkurenčnosti države. V SGRS so bili predvideni temeljni mehanizmi za povečanje kompleksne konkurenčnosti, ki se nanašajo na usmeritve aktivne strukturne in razvojne politike na področjih: (i) prehoda v družbo, temelječo na znanju, (ii) krepitve konkurenčne sposobnosti gospodarstva, (iii) učinkovitosti države, (iv) učinkovite vključitve v notranji trg Evropske unije in (v) regionalno in prostorsko uravnoveženega razvoja.

3.1. Prehod v družbo, temelječo na znanju

OPREDELITVE SGRS: Družbo, temelječo na znanju, opredeljuje vrsta medsebojno prepletenih dejavnikov. Ti dejavniki so predvsem ustvarjanje in prenos znanja v vse segmente gospodarstva in družbe (vlaganje v izobraževanje, raziskave, tehnološki razvoj, inoviranje, prenos raziskovalnih rezultatov v prakso in uporaba informacijsko-komunikacijske tehnologije). Samo vzporedno razvijanje vseh omenjenih dejavnikov lahko na dolgi rok ustvarja družbo, temelječo na znanju, to pa pomeni tudi prispevek k uresničevanju trajnostnega razvoja, kot ga opredeljuje SGRS.

UGOTOVITVE: Podatki kažejo, da so bili po letu 2000 doseženi pozitivni premiki pri izobraževanju, vlaganjih v raziskave in razvoj ter pri uporabi informacijsko-komunikacijskih tehnologij. Za odločnejši napredek v smeri družbe, temelječe na znanju, so bili ti premiki še preskromni. Brez aktivne in usklajene politike na vseh omenjenih področjih ter doslednega izpolnjevanja zastavljenih ciljev Slovenija tudi po vstopu v Evropsko unijo ne bo mogla hitreje napredovati v smeri na znanju temelječe družbe.

ANALIZA: Izobrazbena raven prebivalstva je samo eden, čeprav najpomembnejši dejavnik uresničevanja družbe znanja, ki je tesno povezan in odvisen od komplementarnih dejavnikov (vlaganja v raziskave in tehnološki razvoj, prenos raziskovalnih dosežkov v prakso, uvajanje tehnoloških, organizacijskih, institucionalnih in družbenih inovacij ter široka uporaba informacijsko-komunikacijske tehnologije). Samo njihova skladna krepitev omogoča hitrejše izboljšanje konkurenčnosti gospodarstva ter kakovosti življenja. Slovenija dosega po letu 2000 napredek v tej smeri, ki pa še ni zadosten in kaže na nezadostno izkoriščanje sinergij.

S povečevanjem vključenosti v izobraževanje tako mladine kot odraslih na sekundarni in terciarni ravni se počasi izboljšuje izobrazbena struktura prebivalstva. Tako se povečuje povprečno število let šolanja delovno aktivnega prebivalstva (v zadnjih letih tudi v industriji in storitvah z visoko dodano vrednostjo), kot tudi delež mladine, ki je končal srednjo šolo od celotne generacije. Izobrazbena struktura bi se ob visoki vključenosti lahko povečevala še hitreje, če bi bila osip in povprečno število let šolanja v terciarnem izobraževanju manjša. Po deležu odraslega prebivalstva s terciarno izobrazbo Slovenija zaostaja za razvitejšimi in populzivnejšimi

evropskimi gospodarstvi, zaostanek pa se v zadnjih letih celo povečuje. Ob visoki vključenosti generacije (62.7% v letu 2002) v terciarno izobraževanje je problem predvsem velik osip, ki ga bo treba zmanjšati. Hkrati to kaže na veliko izgubo sredstev, namenjenih visokošolskemu izobraževanju, ki narekuje resen razmislek in spremembe v načinu financiranja in funkcioniranja visokega šolstva.

Slovenija je zlasti v letu 2001 pospešila vlaganja v **raziskave in tehnološki razvoj** in se vsaj malo približala poprečju držav Evropske unije, čeprav še naprej daleč zaostaja za bolj razvitimi članicami. Samo nadaljevanje približno takšne dinamike vlaganj v raziskave in razvoj (povprečno letno povečanje za 0.1 odstotne točke bruto domačega proizvoda) lahko omogoči doseganje s SGRS predvidenega cilja (2% bruto domačega proizvoda za raziskave in razvoj v letu 2006). Šele na tej podlagi lahko Slovenija računa tudi na približevanje Barcelonskemu cilju, to je 3% bruto domačega proizvoda za raziskave in razvoj. Povečanje vlaganj v raziskave in razvoj v državnem in poslovnem sektorju ne bo dalo optimalnih rezultatov, če se hkrati ne zagotovi zadostno število in kakovost raziskovalcev in predvsem poveča njihova mobilnost v poslovni sektor. Uresničevanje teh ciljev je v veliki meri odvisno od poslovnega sektorja, ki še vedno v nezadostni meri vlaga v raziskave in tehnološki razvoj in krepko zaostaja za vlaganji poslovnega sektorja za te namene v razvitejših državah. V letih 2000 in 2001 je sicer prišlo do pozitivnih premikov v smeri tehnološkega posodabljanja, vendar pa se lahko ti trendi odrazijo v povečevanju deleža visoko tehnoloških proizvodov v slovenskem izvozu šele čez nekaj časa. Zaenkrat je v slovenskem izvozu samo 4.8% visoko tehnoloških proizvodov, kar je znatno manj kot je povprečje držav Evropske unije (19.8%) ali povprečje držav pristopnic (9.7%). Poslovni sektor mora ob podpori ustreznih državnih ukrepov korenito povečati vlaganja v raziskave in razvoj, ne zgolj zaradi doseganja različnih akcijskih ciljev, temveč predvsem zaradi povečanja konkurenčnosti na notranjem trgu Evropske unije in na drugih svetovnih trgih. Tudi sposobnost slovenskega gospodarstva (predelovalna industrija in storitveni sektorji) za uvajanje inovacij ostaja na nizkem nivoju v primerjavi s povprečjem držav Evropske unije. Preboj na področju inovacijske aktivnosti zahteva odločno akcijo in usklajen nabor ukrepov in politik na različnih področjih, da bi vzpodbudili inovacijsko aktivnost ne samo v poslovnem sektorju, temveč v družbi nasploh.

Široka **uporaba informacijsko-komunikacijsko tehnologije** v vseh sferah poslovnega, javnega in zasebnega življenja pomembno prispeva k ustvarjanju družbe znanja. Na tem področju je bil v zadnjem obdobju (2002–2003) dosežen znaten napredek, če upoštevamo indikatorje uporabe interneta v celotni populaciji ali med gospodinjstvi, kar gre pripisati zniževanju stroškov opreme in dostopa do interneta. Precej bolj neugodna je slika pri uporabi različnih oblik e-poslovanja (e-nakupovanje, e-bančništvo, e-upravne storitve), kjer močno zaostajamo za državami Evropske unije. Vzroki za nezadostno uporabo e-poslovanja se nanašajo na varnost in zanesljivost poslovanja, razpoložljivost ustreznih spremljajočih storitev, usposobljenost širše populacije za uporabo teh storitev ter na specifične ovire (npr. ob velikem interesu za uporabo e-upravnih storitev v Sloveniji njihova nizka uporaba kaže predvsem na nezadostno ponudbo teh storitev oziroma prepočasno uresničevanje Akcijskega načrta e-uprava do leta 2004).

Na vseh segmentih **prehoda v družbo, temelječo na znanju**, je Slovenija sprejela precej parcialnih nacionalnih programov in akcijskih ukrepov, ki so usmerjeni v pospešitev strukturnih sprememb in razvoj²². Predvsem na področju povezave med izobraževanjem in zaposlovanjem predlagani ukrepi povzemajo tudi aktivnosti, ki se izvajajo v Evropski uniji. Na področju raziskav in razvoja je bila dana tudi pobuda za sprejem barcelonskega cilja, v skladu s katerim bi do leta 2010 namenili 3% bruto domačega proizvoda za raziskovanje in razvoj (1% iz javnih virov in 2% iz zasebnih). Leto 2000 je bilo tudi prelomno za pričetek načrtnega procesa širjenja uporabe informacijsko-komunikacijskih tehnologij med prebivalstvom.

3.2. Krepitev konkurenčnosti gospodarstva

V skladu z opredelitvami SGRS obsega krepitev konkurenčnosti gospodarstva: (i) oblikovanje konkurenčnega **podjetniškega sektorja**, sposobnega hitrega odzivanja na spremembe v tehnologiji in na svetovnem trgu, ki bo konkurenčnost dosegal s povečanjem intenzivnosti proizvoda glede uporabe visoko usposobljenih človeških virov in z znižanjem intenzivnosti uporabe energije in naravnih virov, (ii) internacionalizacijo podjetniškega sektorja, (iii) povezovanje malih in srednjih podjetij, (iv) razvoj učinkovitega **finančnega sistema**, (v) oblikovanje učinkovitega **javnega sektorja** s povečevanjem vloge zasebnih ponudnikov storitev ter individualizacijo ponudbe, (vi) oblikovanje učinkovitega **nemenjalnega sektorja** s cenovno regulacijo, licenciranjem in koncesijami.

3.2.1. Povečevanje konkurenčnosti podjetniškega sektorja

USMERITVE SGRS: SGRS daje naslednje usmeritve za dvig konkurenčnosti podjetniškega sektorja: (i) dokončati tranzicijsko prestrukturiranje s konsolidacijo lastništva, z vzpostavitvijo učinkovite lastniške strukture in z uveljavljanjem "pravih" dolgoročnih lastnikov v podjetjih, (ii) dokončno rešiti problem izgubarskih podjetij brez perspektive, (iii) oblikovati možnosti za ofenzivni razvoj konkurenčnega podjetniškega sektorja, zlasti s pospeševanjem novih domačih in tujih vstopov na trg, odpravljanjem administrativnih ovir za naložbe, spodbujanjem internacionalizacije gospodarstva in spodbujanjem razvoja malih in srednje velikih podjetij.

UGOTOVITVE: Doseženi so bili pozitivni premiki v smislu povečevanja produktivnosti in zniževanja stroškov po enoti dodane vrednosti. Pozitivno je tudi ponovno povečevanje tržnih deležev na najpomembnejših tujih trgih in povečevanje vhodnih in izhodnih neposrednih tujih investicij. Vendarle pa je očitno, da se slovenski podjetniški sektor še vedno srečuje s precejšnjimi strukturnimi problemi in strukturno rigidnostjo, ki se odražata v upočasnjevanju rasti produktivnosti dela ter neugodni in prepočasi spreminjajoči se faktorski strukturi blagovnega izvoza. Nizka rast produktivnosti je predvsem posledica prepočasnega prestrukturiranja v smeri dejavnosti z višjo dodano vrednostjo, katerih konkurenčnost temelji na ustvarjenih dejavnikih, in kaže na dolgoročno neustreznost sedanje strukture slovenskega izvoza.

²² Programi in ukrepi so podrobneje opisani v Poročilu o strukturnih reformah, november 2003, str. 18–21.

ANALIZA: Med **kazalniki konkurenčnosti** je **produktivnost dela** eden od temeljnih indikatorjev konkurenčne sposobnosti gospodarstva. Relativno visoki rasti produktivnosti dela v devetdesetih letih je v letu 2001 sledila upočasnitev (na 2.4%), ki pa je bila ciklične narave, saj se je v letu 2002 rast produktivnosti slovenskega gospodarstva ponovno povečala na 3.5%, v predelovalnih dejavnostih pa na 6.6%, kar je bila posledica predvsem zmanjšanja zaposlenosti. V letu 2003 je bila rast produktivnosti ponovno relativno nizka (v prvih devetih mesecih je bila glede na enako obdobje 2002 le 2.5-odstotna) in je bila že spet vsaj deloma posledica zmanjševanja zaposlenosti. Zaostajanje Slovenije za povprečno produktivnostjo v Evropski uniji se še naprej zmanjšuje (Slovenija je v letu 2001 dosegla 45.3% povprečne produktivnosti evropske petnajsterice, leta 2002 pa 46.6%), vendar pa na dolgi rok zmanjševanje zaostajanja ne bo vzdržno brez hitrejšega prestrukturiranja podjetniškega sektorja v smeri dejavnosti z višjo dodano vrednostjo. **Stroški dela na enoto proizvoda**, alternativni kazalnik konkurenčnosti, kažejo podoben trend kot produktivnost dela. V obdobju 1995–2000 se je razmerje med stroški dela in bruto domačim proizvodom oz. dodano vrednostjo na zaposlenega izrazilo izboljšalo. V letih 2001–2002 se je upadanje stroškov dela na enoto bruto domačega proizvoda oz. dodane vrednosti v slovenskem gospodarstvu in predelovalnih dejavnostih nadaljevalo, vendar z upočasnjeno dinamiko. Upočasnitev je bila posledica pospešene rasti stroškov dela na zaposlenega na eni strani in umirjanja rasti produktivnosti dela na drugi. Primerjave s povprečji evropske petnajsterice kažejo na nadaljevanje izboljševanja konkurenčnosti slovenskega gospodarstva, vendar ob močno upočasnjeni dinamiki, saj se je v letih 2001–2002 letno povečala za 0.6-odstotne točke (v obdobju 1995–2000 letno za 2.4%). Trendi v konkurenčnosti slovenskega gospodarstva, merjeni s produktivnostjo dela in stroški na enoto proizvoda pa se le slabo odražajo v gibanju **tržnih deležev** Slovenije v tujini. V obdobju relativno hitrega povečevanja konkurenčnosti slovenskega gospodarstva se je slovenski tržni delež v državah, pomembnejših trgovinskih partnericah (1995: 0.60%; 2000: 0.49%), zmanjšal, v letih 2001 in 2002 pa ponovno povečal (2002: 0.55%). Padec tržnega deleža v obdobju 1995–2000 kaže, da je bila sicer živahna rast slovenskega blagovnega izvoza v tem obdobju na agregatni ravni posledica rasti izvoznih trgov, ne pa izboljšanja izvozne konkurenčnosti. Tržne deleže v tujini, še posebej v Evropski uniji dosti uspešneje od Slovenije osvajajo druge države, pristopnice v evropsko petnajsterico. Madžarska je svoj tržni delež v Evropski uniji v obdobju 1995–2000 povečala za okoli 1.3-krat, Slovaška za 0.9-krat, češki tržni delež je bil večji za približno tretjino, poljski pa za petino. V razmerah močnega umirjanja gospodarske aktivnosti v naših najpomembnejših trgovinskih partnericah se je v letih 2001–2002 slovenski agregatni tržni delež nekoliko povečal, kar ob še vedno relativno visoki rasti slovenskega blagovnega izvoza (letno za 6.7%) kaže na izboljšanje izvozne konkurenčnosti slovenskega gospodarstva. V prvih devetih mesecih leta 2003 je slovenski agregatni tržni delež (0.551%) sicer porastel, vendar ob močno upočasnjeni dinamiki rasti tako v primerjavi z lanskim kot predlanskim letom.

Med **kazalniki strukturnih sprememb** je v ospredju kazalnik **investicijske aktivnosti**. Po koncu tranzicijske depresije leta 1993 se je investicijska aktivnost v Sloveniji znatno okrepila in dosegla višek v letu 1999, ko je delež bruto investicij v osnovna sredstva v bruto domačem proizvodu znašal 26.4% oziroma kar 6 strukturnih točk več kot leta 1995. Od leta 1999 naprej smo priča padanju deleža bruto investicij v osnovna sredstva v bruto domačem proizvodu, ki je leta 2002 znašal le še 22.6%.

Negativni trendi v letu 2001 so bili predvsem posledica manjše aktivnosti pri gradnji prometne infrastrukture in gradnji stanovanj, rast investicij v opremo in stroje pa se je nadaljevala. V letu 2002 se je v povezavi z neugodnim mednarodnim okoljem umirila rast investicij v opremo in stroje, a je ostala pozitivna. Kljub ponovni krepitvi gradnje avtocest so bile investicije v zgradbe in objekte še vedno nižje kot leto pred tem. V mednarodnih primerjavah se je Slovenija leta 2002 po deležu investicij v osnovna sredstva v bruto domačem proizvodu, tako kot v predhodnjih letih, uvrščala nad povprečje držav evropske petnajsterice ter v sredino držav pristopnic k Evropski uniji.

Analiza **faktorske strukture blagovnega izvoza** kaže pozitivne premike v povečevanju deleža izvoza, ki temelji na ustvarjenih dejavnikih konkurenčnosti (tehnološko intenzivni proizvodi in proizvodi z visoko vsebnostjo človeških virov), in zmanjševanja deleža izvoza, ki temelji na primarnih dejavnikih konkurenčnosti (naravnih virih in delu). V obdobju 1995–2000 se je delež proizvodov, ki temelji na ustvarjenih dejavnikih konkurenčnosti, v slovenskem blagovnem izvozu povečal od 57.8% na 63%, do leta 2003 pa še za 3.8 odstotne točke (2003: 66.8%). Deleža proizvodov z intenzivno rabo naravnih virov (1995: 16.6%, 2003: 14.6%) in proizvodov z intenzivno rabo človeških virov (1995: 25.6%, 2003: 18.6%) se zmanjšujeta. Strukturne spremembe se tako dogajajo s stalnim povečevanjem deleža ustvarjenih dejavnikov konkurenčnosti (vendar le na področju visoko tehnološko intenzivnih proizvodov) in s stalnim zmanjševanjem deleža proizvodov z intenzivno rabo dela, vendar še zaostajajo za strukturo evropske petnajsterice, kjer je bil v letu 2002 izvoz, ki temelji na ustvarjenih dejavnikih kar 75.5- odstoten, na naravnih virih pa tolikšen kot v Sloveniji (14.6%).

SGRS obravnava internacionalizacijo dejavnosti kot nujno za razvoj in povečevanje konkurenčnosti podjetniškega sektorja. **Deleži izvoza in uvoza ter vhodnih in izhodnih neposrednih tujih investicij (NTI) v bruto domačem proizvodu** sta najbolj osnovna **kazalnika internacionalizacije** gospodarstva. Delež stanja vhodnih NTI v bruto domačem proizvodu se je v obdobju 1995–2002 povečal od 9.5% na 16.8%, delež stanja izhodnih NTI v bruto domačem proizvodu pa od 2.6% na 6.1%. Leta 2001 smo bili priča precejšnjemu povečanju tako vhodnih kot izhodnih NTI, za vhodne NTI pa je bilo rekordno leto 2002. V letu 2003 so se močno povečali odlivi slovenskih NTI v tujino, istočasno pa so vhodne NTI skoraj presahnilo. Vse to sicer kaže na povečevanje pomena NTI za vhodno in izhodno internacionalizacijo slovenskega gospodarstva, vendar pa se je ponovno potrdilo dejstvo, da Slovenija le stežka pritegne nove ("greenfield") NTI. Primerjava z državami Evropske unije in državami, pristopnicami v Evropsko unijo, kaže, da Slovenija slejkoprej ostaja med državami z najnižjim deležem stanja vhodnih NTI v bruto domačem proizvodu. Bolje se Slovenija v primerjavi z drugimi pristopnicami Evropski uniji odreže na področju izhodnih NTI. Torej, kljub hitremu naraščanju NTI v letih 2001 in 2002, Slovenija še vedno ostaja med državami z relativno nizko stopnjo internacionalizacije preko NTI. Bistveno močnejše pa je internacionalizirana oziroma integrirana v svetovno gospodarstvo z izvozom. Pri tem pa velja, da je Slovenija v letu 2002 v primerjavi z letom poprej povečala deleže v vseh treh kazalnikih.

Reforme podjetniškega sektorja so med tistimi, pri katerih njihova počasnost že deluje zaviralno na gospodarski razvoj, kar kažejo raziskave domačih

strokovnjakov kot tudi različne ocene tujih institucij (Svetovni ekonomski forum, EBRD, Evropska komisija). Kljub številnim sprejetim ukrepom in postopnemu izboljševanju poslovnega okolja ostaja niz problemov (Simoneti, Rojec, Gregorič, 2004), ki se odražajo v: (i) neučinkoviti lastniški strukturi, katere rdeča nit je odsotnost ključnih investorjev in strateških lastnikov, ki bi bili dolgoročneje usmerjeni, motivirani s povečanjem produktivnosti in konkurenčnosti podjetij ter bi imeli sredstva in sposobnosti za realizacijo teh motivov, (ii) še vedno ne dovolj prijaznem okolju (administrativne ovire, pomanjkanje prostorskih možnosti) za vstopanje in razvoj podjetij, (iii) odsotnosti mehanizmov financiranja novih/majhnih podjetij, (iv) premajhnih in prerazdrobljenih državnih pomočeh kot spodbujevalnem mehanizmu predvsem mladim, perspektivnim industrijam in (v) neuspešnosti pritegniti nove projekte neposrednih tujih investicij.

3.2.2. Finančni sektor

OPREDELITVE SGRS: Postopni pristop k izvajanju reform je značilen tudi za reforme finančnega sektorja, kjer v zadnjih letih deluje že zaviralno. Osnovni cilj tega procesa je povečanje mednarodne konkurenčnosti finančnega sistema, ki bo omogočala uspešno integracijo in delovanje na skupnem evropskem finančnem trgu. Za doseg tega cilja potrebujemo uravnovešen razvoj vseh delov finančnega trga. Ukrepe za nadaljnje prestrukturiranje SGRS deli na tri skupine: (i) vzpostavitev konkurenčne strukture in zaključek procesa prestrukturiranja, vključno s privatizacijo; (ii) dokončanje procesa vzpostavitve regulacije in nadzora ter (iii) uskladitev zakonodaje s pravnim redom Evropske unije.

UGOTOVITVE: Slovenija po osnovnih kazalnikih razvitosti finančnega sistema spada med razvitejše države pristopnice, a še vedno precej zaostaja za razvitimi državami članicami Evropske unije. V slovenskem finančnem sistemu dominirajo banke kot ključni finančni posredniki, vendar le postopno zmanjšujejo zaostanek v razvitosti za povprečjem evropske petnajsterice. Nekoliko manjši, čeprav še vedno velik razkorak, je tudi na področju zavarovalništva. V razvitosti zaostaja tudi kapitalski trg, kjer novih izdaj vrednostnih papirjev (razen državnih obveznic) skoraj ni. Na počasnejši razvoj nebančnih finančnih posrednikov je vplivalo dolgotrajno lastninsko preoblikovanje zavarovalnic in preoblikovanje pooblaščenih investicijskih družb ter relativno pozna uveljavitev dodatnih pokojninskih zavarovanj. Reforme se uspešno izvajajo na področju regulacije, nadzora in usklajevanja pravnega reda z direktivami Evropske unije, nadaljnje reforme pa so potrebne za povečevanje konkurenčnosti in učinkovitosti finančnega sistema.

ANALIZA: Delež bančnega sektorja v skupni bilančni vsoti slovenskega finančnega sistema je še vedno visok (58.4% konec leta 2002), vendar se postopno znižuje. Razvitost bančnega sektorja, merjena z obsegom bilančne vsote bank v primerjavi z bruto domačim proizvodom, se v Sloveniji iz leta v leto povečuje, v letu 2002 se je to razmerje tako povečalo za 4.6 odstotne točke na 86.4%. V letu 2002 so že drugo leto zapored najhitreje rasle naložbe v (državne) vrednostne papirje, v letu 2003 pa se je hitreje krepila kreditna aktivnost, predvsem zaradi visoke rasti deviznih kreditov. Kljub nepretrgani rasti obsega bilančne vsote v primerjavi z bruto domačim proizvodom je Slovenija v letu 2002 še vedno močno zaostajala za državami

članicami Evropske unije (razmerje med obsegom bilančne vsote bank in bruto domačim proizvodom je v povprečju evropske petnajsterice znašalo 269.4%), pa tudi za nekaterimi po razvitosti Sloveniji podobnimi državami. Dejstvo, da imajo države, ki so gospodarsko podobno razvite kot Slovenija, višje vrednosti kazalnika (Češka 104.4%, Portugalska 232.8%, Grčija 150.8%), priča o tem, da je slovenski bančni sistem relativno slabo razvit, kar potrjujejo tudi vrednosti nekaterih drugih kazalnikov (obrestna marža in delež obrestnih prihodkov) (Hawtrey, 2003, Padoa-Schioppa, 2002). Za hitrejše približevanje razvitejšim državam bo treba uvajati nove kakovostne in privlačne bančne storitve, zniževati operativne stroške in okrepiti informacijsko podporo poslovanja bank.

Najmanjši, a še vedno razmeroma velik razkorak v razvitosti finančnega sektorja glede na povprečje Evropske unije, je na področju **zavarovalništva**. Obseg zavarovalnih premij v primerjavi z bruto domačim proizvodom je v letu 2002 dosegel 5.1%, kar je najvišja vrednost kazalnika med državami kandidatki, vendar še vedno precej pod povprečjem držav članic Evropske unije (8.7%). Občutna razlika glede na razvite zavarovalniške sisteme se kaže zlasti v strukturi premij. Življenjska zavarovanja v Sloveniji predstavljajo le 22.7% vseh zbranih premij (Madžarska 41.0%, Češka 37.6%, Poljska 35.1%), povprečje evropske petnajsterice pa je na ravni 60.3%. Vendar pa ta zavarovanja hkrati beležijo najvišje stopnje rasti (v zadnjih 10-ih letih so se v povprečju nominalno povečevala za več kot 30% letno), kar bo s pričakovanimi premijami dodatnega pokojninskega zavarovanja omogočilo krepitev vloge zavarovalnic na finančnem trgu. Del zavarovalnega sektorja ostaja še naprej v državni lasti, zato bo nujno potrebno pospešiti proces lastninskega preoblikovanja sektorja in vzpostaviti tako lastniško strukturo, ki bo poleg stabilnosti sposobna zagotoviti tudi dovolj kapitala za dokapitalizacijo povezano s prilagajanjem direktivam Evropske unije.

Slabo razvit segment finančnega sektorja je tudi **trg kapitala**, vendar mednarodne primerjave kažejo, da je Slovenija po vrednosti obsega tržne kapitalizacije delnic v primerjavi z bruto domačim proizvodom v zadnjih dveh letih precej napredovala. Konec leta 2000 je bila s 14.9% bruto domačega proizvoda na repu držav kandidat, v letu 2002 pa so višjo vrednost dosegale le še Ciper, Estonija in Malta. Zaradi visoke rasti tečajev vrednostnih papirjev, ki kotirajo na Ljubljanski borzi, se je v letu 2002 vrednost obsega tržne kapitalizacije delnic v primerjavi z bruto domačim proizvodom okrepila za 5.5 odstotne točke na 23.4%, ob negativnih gibanjih na razvitih evropskih kapitalskih trgih se je tako precej zmanjšala tudi razlika med Slovenijo in povprečjem Evropske unije (57.8%), ki pa je še vseeno precej visoka. Naložbe na trgu kapitala ob hitrem zniževanju bančnih pasivnih obrestnih mer v preteklih dveh letih postajajo vse pomembnejši način varčevanja prebivalstva, napovedane spremembe davčne zakonodaje pa utegnejo takšno varčevanje še dodatno okrepiti. S prevzemi večjih podjetij in morebitnim umikom njihovih delnic z borze pa obstaja grožnja, da bo na slovenskem kapitalnem trgu kotiralo le majhno število podjetij, zato bo domači kapitalni trg premajhen za večje investitorje in se bodo zaradi diverzifikacije svojega portfelja morali še bolj posluževati naložb na tujih kapitalnih trgih. Bistveno večji pomen bi lahko v prihodnosti igral primarni trg kapitala, ki je trenutno, zaradi visokih stroškov izdaje, pomanjkanja institucij, ki se ukvarjajo s prevzemanjem prodaje, in pomanjkanja znanja o različnih načinih financiranja, precej omejen.

Z **reformo finančnega sektorja** Slovenija najbolj kasni²³, kar ne preseneča, saj njeni začetki segajo šele v obdobje izpred nekaj let. Na področju bančnega sektorja so reforme v teku, izvajajo se počasi tudi zaradi neenotnosti pri definiranju ciljev. Na področju zavarovalništva so reforme šele na začetku, saj se v največji zavarovalnici izvajajo šele procesi lastninskega preoblikovanja. Reforme kapitalskega trga so formalno opravljene, razvoj kapitalskega trga pa je odvisen od dejanskega izvajanja reform tega trga ter tudi od izvajanja reform na drugih segmentih finančnega trga.

3.2.3. Infrastruktura

OPREDELITVE SGRS: Strateški cilj razvoja slovenske gospodarske infrastrukture je zagotoviti zanesljivo in stroškovno učinkovito oskrbo s storitvami na področju energetike, prometa in telekomunikacij ter komunalnih storitev. Prioritetne smeri ukrepanja so: (i) nadaljevanje programov izgradnje gospodarske infrastrukture, (ii) liberalizacija in privatizacija infrastrukture, (iii) vključevanje zasebnega kapitala v izgradnjo in financiranje infrastrukture ter (iv) zagotavljanje kvalitetne oskrbe podjetij in prebivalstva s storitvami gospodarske infrastrukture.

UGOTOVITVE: Po letih upočasnjene izgradnje infrastrukture so se investicije v infrastrukturo, predvsem v cestno v zadnjem letu ponovno povečale. V izgradnjo in financiranje investicij se privatni kapital še ne vključuje. Liberalizacija in privatizacija infrastrukture je v teku, procesi reform so v povprečju tako intenzivni kot v drugih državah, pristopnicah v Evropsko unijo. Vzpostavljeni neodvisni regulatorji (agencije) v večini že delujejo, vendar se srečujejo še z začetnimi težavami, zato njihovo delovanje še ni dovolj učinkovito. Rezultati liberalizacije in privatizacije še ne kažejo bistvenih učinkov na kvaliteto oskrbe in povečanje konkurenčnosti.

ANALIZA: V okviru tranzicijskega indeksa (EBRD, 2003, str. 16) je reforma slovenske infrastrukture ocenjena s srednjo oceno, kar pomeni da je še v teku. V primerjavi z drugimi državami, pristopnicami evropski petnajsterici, je Slovenija skupaj s Češko uvrščena za Estonijo, Madžarsko in Poljsko ter pred Latvijo, Litvo in Slovaško. Med posameznimi infrastrukturami (telekomunikacije, elektroenergetika, železnice in ceste) so ocene enake, nekoliko ugodnejša je le pri oskrbi z vodo in odvajanju odpadnih voda.

V preteklih letih je Slovenija pričela z liberalizacijo mrežnih dejavnosti²⁴, ki naj bi na eni strani poskrbela za večje število konkurentov in tako potrošnikom omogočila širšo izbiro, na drugi pa prisilila podjetja v racionalizacijo, izboljšanje kakovosti storitev in v znižanje cen.

Trg **telekomunikacij** se v Sloveniji v zadnjih letih relativno hitro razvija, velikost trga je ocenjena na okoli 600 mio EUR (v letu 2002); v primerjavi z letom 2001 se je povečal za približno 6%, v glavnem zaradi rasti trga mobilne telefonije.²⁵ Delež

²³ Reforme so podrobneje opisane v Poročilu o strukturnih reformah, november 2003, str. 22–25.

²⁴ Reforme so podrobneje opisane v Poročilu o strukturnih reformah, november 2003, str. 11–18.

²⁵ 3rd Report on Monitoring of EU Candidate Countries (Telecommunication Services Sector), IBM, European Commission, June 2003.

uporabnikov mobilne telefonije je bil v letu 2002 77%, v fiksni telefoniji pa je bilo 47 priključkov na 100 prebivalcev in 90 priključkov na 100 gospodinjstev. Cene na področju telekomunikacij so se v zadnjih dveh letih znižale le v mobilni telefoniji, v fiksni telefoniji pa so se zaradi odpravljanja cenovnih nesorazmerij²⁶ v letu 2003 še povečale. Konkurenca obstaja na vseh segmentih telekomunikacijskega trga, razen v fiksni telefoniji za notranje klice, kjer je bil institucionalno monopol sicer odpravljen, vendar v praksi do vzpostavitve konkurence še ni prišlo. Dovoljenje za opravljanje teh storitev sta pridobila dva nova operaterja, ki pa na trg še nista vstopila. Na področju mednarodnih klicev v fiksni telefoniji deluje 12 operaterjev, na področju mobilnih telekomunikacijskih storitev pa trije (dva imata pomembno tržno moč). Na področju ozkopasovnega dostopa do interneta deluje 20 ponudnikov (nihče nima večinskega tržnega deleža), širokopasoven dostop pa je mogoč preko ADSL (Siol s 60-odstotnim tržnim deležem) in kabelskih omrežij. Poleg Pošte Slovenije, ki je večinski in hkrati tudi edini ponudnik univerzalnih **poštnih storitev**, deluje na trgu še pet manjših ponudnikov na področju kurirskih storitev. Po številu km² in številu prebivalcev na poštno enoto sodi Slovenija med razvitejše evropske države, saj poštna enota v Sloveniji pokriva 3,529 prebivalcev (povprečje Evropske unije: 4,943) in 36.7 km² (povprečje Evropske unije: 66.2 km²).²⁷ V letu 2002 je Slovenija uskladila slovenski pravni red z evropskim, odpravila monopol in zagotovila javno službo nad univerzalnimi poštnimi storitvami, ki se kot pomembna socialna kategorija zagotavljajo vsem uporabnikom po dostopni ceni. Naloge neodvisnega regulatorja je prevzela preoblikovana Agencija za telekomunikacije, radiodifuzijo in pošto.

Zagotavljanje izvajanja **komunalnih storitev** je naloga lokalnih skupnosti. Javne službe oskrbe s pitno vodo, odvajanja in čiščenja komunalnih odpadnih in padavinskih voda ter ravnanja s komunalnimi odpadki in odlaganja preostankov komunalnih odpadkov izvaja 62 izvajalcev (od tega 51 vse štiri javne službe). Večina izvajalcev je organizirana kot javno podjetje ali kot režijski obrati, preostali pa kot koncesionarji v privatni ali v mešani lastnini. Sedanja organiziranost javnih služb ni ustrezna, kar se kaže zlasti v neracionalni organizaciji in prevelikem številu podjetij, ki se ukvarjajo z vsemi lokalnimi gospodarskimi javnimi službami. Šibko medobčinsko in medregionalno povezovanje onemogoča doseganje ekonomije obsega in specializacije. Pomanjkljiva sta tudi preglednost in kontrola nad izvajanjem javnih služb ter ugotavljanje uspešnosti njihovega poslovanja. Cene komunalnih storitev so bile v devetdesetih letih nadzorovane in so rasle počasneje od drobnoprodajnih cen. V letu 2000 je bila pristojnost določanja cen vrnjena lokalnim skupnostim, ki cene oblikujejo po stroškovnem principu, upoštevajoč tudi stroške novih investicij. To je povzročilo precejšnje prehitvevanje rasti teh cen nad inflacijo, zaradi česar je vlada omejila njihovo največjo dopustno rast. V prihodnje je treba vzpostaviti učinkovit sistem regulacije, pri čemer bi moral biti sistem oblikovanja cen zasnovan stimulatивно za privatno investiranje in tako, da bi bile odpravljene stroškovno neupravičene razlike v cenah med posameznimi občinami oziroma izvajalci storitev.

²⁶ Gre za vzpostavljanje stroškovno orientiranih cen v fiksni telefoniji in s tem odpravljanje navzkrižnega subvencioniranja med notranjimi in mednarodnimi klici.

²⁷ Poslovno poročilo Pošte Slovenija 2002.

Deregulacija **elektroenergetskega sektorja** je ločila dejavnosti proizvodnje, prenosa, distribucije in oskrbe. Polovico proizvodnje električne energije zagotavlja Holding Slovenske elektrarne,²⁸ 40% Nuklearna elektrarna Krško, preostalih 10% pa dve sistemski termoelektrarni in več manjših kvalificiranih proizvajalcev. Distribucijskih podjetij je pet, organiziranih po območjih, za prenos pa skrbi le eno (ELES). Po delnem odprtju trga (1. 4. 2001) si nekaj manj kot sedem tisoč upravičenih odjemalcev (s priključno močjo nad 41 kW in distribucijska podjetja) lahko prosto izbira dobavitelja. Ker ti porabijo približno 66% vse v Sloveniji porabljene električne energije, je trg dvotretjinsko odprt. V letu 2002 je bil dovoljen nakup električne energije v tujini podjetjem z letno porabo nad 100 GWh, s 1. 1. 2003 je bilo odprtje trga navzven nepristransko regulirano, pri čemer je dovoljen obseg mednarodne menjave v višini 20% celotne porabe upravičenih in tarifnih odjemalcev v Sloveniji. Možnost uvoza je dobilo 16 upravičenih odjemalcev, možnost izvoza pa 5 proizvajalcev električne energije. V okviru organiziranega trga z električno energijo se je v letu 2002 trgovalo na dnevnem trgu in trgu prednostnega dispečiranja. Cene električne energije za tarifne odjemalce, ki so v pristojnosti vlade, so se povišale za 2%. Za tipičnega gospodinjskega porabnika²⁹ je neto cena za dobrih 17% zaostajala za ponderiranim povprečjem cen držav Evropske unije. Podjetja, ki jim je bil z liberalizacijo omogočen uvoz, so verjetno uspela doseči nižje cene električne energije, pri večini ostalih uporabnikov pa so pozitivni učinki liberalizacije trga bolj negotovi.

V skupni rabi primarne energije zavzema **zemeljski plin** okrog 13-odstotni delež, v končni rabi energije pa 16-odstotnega (v Evropski uniji sta deleža 23- in 25-odstotnega). Oskrba z zemeljskim plinom je bila v letu 2002 organizirana v obliki gospodarskih javnih služb, prenos na državni ravni, distribucija pa na lokalni. Trg plina v tem letu še ni bil odprt. S 1. 1. 2003 so postali upravičeni odjemalci zemeljskega plina vsi odjemalci in izvajalci dejavnosti distribucije, katerih letni odjem presega 25 milijonov Sm³, in vsi proizvajalci električne energije iz zemeljskega plina ne glede na količino odjema. Takšnih podjetij je v Sloveniji 20. Odprtost trga glede na letno porabo je formalno okrog 50%. Do sprememb dobaviteljev v letu 2003 še ni prišlo, ker ima privatno podjetje Geoplin³⁰ sklenjene dolgoročne pogodbe z odjemalci. V Sloveniji se uveljavlja regulirani dostop tretje strani do omrežja, ki temelji na izpogajanih cenah. V pripravi je ločitev tržnih in netržnih dejavnosti (prenosa in prodaje), metodologijo izračuna cen za uporabo prenosnega in distribucijskih omrežij pa bo določil regulator (Agencija za energijo), ki bo potrjeval tudi cene.

Pri **železniškem prometu** se tovorni promet izvaja kot tržna dejavnost, s tem da je kombinirani promet (11% ton vseh prepeljanih tovorov) tudi subvencioniran. Notranji potniški promet se izvaja kot javna gospodarska služba, mednarodni pa v dogovoru s tujimi železniškimi upravami in na tržnih osnovah. Tako železniški blagovni kot potniški promet se v letu 2002 in letu 2003 povečujeta. Za izvajanje prevoznih storitev na slovenskem železniškem omrežju je že bilo izraženo zanimanje, vendar

²⁸ Od poletja 2001 poslujejo sistemske (velike, javne) hidroelektrarne in dve termoelektrarni v okviru Holdinga Slovenske elektrarne.

²⁹ Tipični gospodinjski porabnik je definiran z letno porabo 2.200 kWh v višji in 1.300 kWh v nižji tarifi.

³⁰ Podjetje za prenos in prodajo zemeljskega plina Geoplin dobavlja zemeljski plin 166 velikim industrijskim odjemalcem in 16 distribucijskim podjetjem, ta pa oskrbujejo približno sto tisoč gospodinjskih odjemalcev.

je zaenkrat edini prevoznik družba Slovenske železnice, ki je v procesu preoblikovanja tako, da bo ločeno izvajanje javnih služb. S polnopravnim članstvom Slovenije v Evropski uniji se bo trg odprl tudi za prevoznike iz tujine. Pri **cestnem prometu** je tovorni promet izrazito tržno naravnan, prevoz potnikov pa sestavljata medkrajevni, v katerega je vključen tudi primestni potniški promet, v pristojnosti države ter mestni potniški promet, ki je v pristojnosti lokalnih skupnosti. V obdobju 1998 do 2002 se je obseg medkrajevnih prevozov znižal za 45%, obseg prevozov v mestnem potniškem prometu pa za 31%. Z javnim mestnim prevozom je opravljena dobra tretjina vseh dnevnih potovanj, v nekaterih večjih evropskih mestih pa delež javnega prevoza presega dve tretjini. Za spodbujanje javnega prevoza potnikov se v Sloveniji trenutno uporablja sistem subvencioniranja, od leta 2004 dalje pa naj bi se ti prevozi izvajali kot gospodarska javna služba, s koncesijo oddana najboljšemu ponudniku. V letu 2004 bo začela delovati družba za vodenje navigacijskih služb **zračnega prometa** v lasti države, s čimer bodo ločene regulatorne naloge od izvajanja javnih služb. Na področju **pomorskega prometa** bo za edino tovrno pristanišče (Luka Koper d.d.) sklenjena prva koncesijska pogodba o upravljanju, vodenju, razvoju in rednem vzdrževanju pristaniške infrastrukture. Zaradi povečevanja tako tovrnega kot potniškega prometa je potrebna izgradnja celotne pristaniške infrastrukture z ustrežno navezavo na železniško in cestno infrastrukturo ter vzpostavitev informacijskega sistema in opreme za nadzorovanje varnosti plovbe s kopnega in za reševanje ljudi v stiski na morju.

3.3. Izboljšanje učinkovitosti države

OPREDELITVE SGRS: Država uresničuje svoje razvojne naloge v treh osnovnih vlogah: (i) določa in uveljavlja osnovna pravila ekonomskega delovanja, tako da skrbi za varstvo pravic ekonomskih subjektov in izvršljivost pogodb (ekonomsko učinkovit pravni red) ter da vzpostavlja okvir za učinkovito delovanje trgov (politika konkurence); (ii) upravlja z ekonomskimi viri neposredno kot lastnica ali nadzornica javnih in mešanih podjetij, kot upravljavka javnih sistemov (zdravstvo, šolstvo itd.) in kot upraviteljica javnih virov (javnofinančni prejemki in izdatki) ter posredno s predpisi in finančnimi instrumenti, s katerimi uravnava svobodno gospodarsko pobudo in vpliva na alokacijo virov; (iii) skrbi, da je sama notranje usposobljena za učinkovito vodenje in koordinacijo ekonomske in razvojne politike ter da deluje s kar najmanjšimi stroški.

UGOTOVITVE: Na področju pravil ekonomskega delovanja so doseženi pozitivni premiki pri zmanjševanju sodnih zaostankov v celoti, kritično pa naraščajo zaostanki, pomembni za delovanje gospodarskih subjektov. Področje politike konkurence še vedno ostaja najslabše urejeno, na kar opozarjajo tudi mednarodne institucije (EBRD, WEF). Na področju upravljanja ekonomskih virov so zaznani manjši pozitivni premiki, vendar ne na področju industrijske politike, kjer so se razmerja v letu 2002 v primerjavi s predhodnim letom še poslabšala. Na področju učinkovite organizacije in delovanja države so reforme predvsem pravno organizacijske, mednarodne ocene učinkovitosti pa slabe.

ANALIZA: Pravila ekonomskega delovanja. V letu 2002 se je nadaljevalo zmanjševanje sodnih zaostankov pri pomembnejših zadevah (za 12.8% na okrajnih sodiščih in

15.1% na okrožnih sodiščih). To kaže na uspešnost ukrepov, podrobneje predstavljenih v lanskem Poročilu. Ob tem pa je zaskrbljujoč trend povečevanja nerešenih manj pomembnih zadev, zlasti pa povečanje zaostankov na gospodarsko pomembnih področjih. Tako so se v letu 2002 zaostanki na izvršilnem področju povečali za 33.1%, na področju zemljiške knjige pa za 1.3%. Predhodne ocene za leto 2003 kažejo, da se bodo zaostanki na področju izvršbe še povečali, število nerešenih zadev zemljiške knjige pa naj bi se zmanjšalo. Dosežke pri zmanjševanju zaostankov priznava tudi Celovito poročilo o spremljanju napredka Slovenije pri pripravah na članstvo EU (2003), ki pa tudi opozarja, da bi se bilo potrebno za izboljšanje učinkovitosti sodišč temeljiteje lotiti reforme sodnega sistema. Priporočeni ukrepi vključujejo povečanje obvezne delovne obremenitve posameznih sodnikov, povečanje števila in obveznosti sodnega in vodstvenega osebja ter nadaljnje spremembe v procesni zakonodaji za pospešitev sodnih postopkov.

O učinkovitosti pravosodnega sistema z vidika gospodarstva govori tudi raziskava EBRD, ki je za tranzicijske države izračunala, koliko časa je potrebno v posamezni državi za razrešitev zapadlih obveznosti. V Sloveniji naj bi bilo potrebnih 22 tednov, več od tega pa le v Ukrajini in na Poljskem. Med pristopnicami se najboljše uvrščata Litva in Estonija, kjer je potrebnih manj kot 10 tednov. Čeprav podatkov ni mogoče interpretirati brez zadržkov (nekatero države so lahko »boljše« tudi zato, ker se spori hitro razrešijo zaradi korupcije oziroma na protipraven način), pa gotovo opozarjajo na pomemben vidik institucionalne neučinkovitosti.

Na področju politike konkurence v letu 2003 ni bilo večjih sprememb, tako da ostajajo v veljavi ugotovitve o institucionalni nerazvitosti tega področja tako z vidika zmožnosti kot tudi pristojnosti ustrezne državne institucije. Pozitiven premik pa pomeni vzpostavljanje neodvisnih sektorskih regulatorjev; zlasti na področju telekomunikacij se že oblikuje cenovna struktura, ki bo omogočila večjo stopnjo konkurence.

Upravljanje ekonomskih virov. Tudi letos ni na voljo novih podatkov o deležu javnega sektorja v gospodarstvu, ocenimo pa lahko, da se posredni vpliv države v gospodarstvu ni bistveno spremenil, saj ni bilo večjih prodaj državnega premoženja ali institucionalnih sprememb. Delež nadzorovanih cen v indeksu življenjskih potrebščin se je s ponovno uvedbo nadzora nad vsemi naftnimi derivati celo nekoliko povečal.

Po začasni zaustavitvi v letu 2002 se je lani obnovil večletni trend povečevanja javnofinančnih odhodkov v primerjavi z bruto domačim proizvodom, pozitivno pa je bilo, da je do tega prišlo tudi zaradi okrepljenih investicij, deleži plač javnega sektorja in pokojninskih izdatkov pa so praktično stagnirali. V obdobju od leta 1996 do 2003 se je tako delež javnofinančnih odhodkov v primerjavi z bruto domačim proizvodom povečal za okoli 3 strukturne točke. V SGRS je bila za višino javnofinančnih odhodkov opredeljena meja do 43% bruto domačega proizvoda. Glede na metodološke spremembe v izračunu bruto domačega proizvoda bo treba ponovno ovrednotiti zgornjo mejo višine javnofinančnih odhodkov, ki bo omogočila uravnoteženje javnih financ brez povečevanja skupne fiskalne obremenitve. Še vedno pa so aktualne ugotovitve iz lanskega Poročila o razporeditvi javnofinančnih odhodkov po funkcijah države.

Tabela 6: Državne pomoči v letih leta 2001 in 2002 po dejavnostih

Dejavnost		Državne pomoči 2001		Državne pomoči 2002	
		v primerjavi z bruto dodano vrednostjo (v %)	na delovno aktivnega prebivalca (v tisoč SIT)	v primerjavi z bruto dodano vrednostjo (v %)	na delovno aktivnega prebivalca (v tisoč SIT)
A.	Kmetijstvo, gozdarstvo, lov	20.9	667.8	21.0	688.4
B.	Ribištvo	1.3	51.2	2.2	85.9
C.	Rudarstvo	0.1	5.6	15.1	718.4
D.	Predelovalne dejavnosti	1.8	86.4	1.4	67.5
E.	Oskrba z električno energijo, plinom, vodo	0.0	2.5	0.0	2.6
F.	Gradbeništvo	0.3	12.4	0.2	10.8
G.	Trgovina in popravila motornih vozil	0.7	34.6	0.5	29.4
H.	Gostinstvo	1.4	53.1	0.6	21.3
I.	Promet, skladiščenje in zveze	2.4	153.3	1.9	131.0
J.	Finančno posredništvo	0.1	9.7	0.0	4.6
K.	Nepremičnine, najem in poslovne storitve	2.5	318.1	0.6	78.3
L.	Javna uprava, obramba, socialno zavarovanje	1.7	99.8	1.3	83.4
M.	Izobraževanje	0.7	29.4	0.7	33.7
N.	Zdravstvo in socialno varstvo	1.5	56.2	0.6	29.6
O.	Druge skupne in osebne storitve	3.1	169.8	3.0	175.1
SKUPAJ		2.3	119.3	1.7	98.1

Vir podatkov: Preračuni UMAR na podlagi: Analitičnih podatkov po prejemnikih pomoči, Ministrstvo za finance, interno gradivo; Dodane vrednosti po dejavnostih in bruto domačega proizvoda, Jesensko poročilo, 2003, UMAR, str. 68; Delovno aktivnega prebivalstva po podrazredih dejavnosti, Republika Slovenija, januar-december 2001 in 2002, SURS.

Opombe: ¹Delovno aktivno prebivalstvo obsega vse zaposlene, samozaposlene in kmete. ²Pri pomočeh (9,3% vseh pomoči) javni upravi, izobraževanju in zdravstvu ima večina pomoči kmetijski namen, kar pomeni, da so bile dodeljene tem dejavnostim za nadaljnje prerazporejanje končnemu prejemniku ali pa dodeljene za specifične namene.

Obseg državnih pomoči v primerjavi z bruto domačim proizvodom se je leta 2002 še znižal, močno pa se je spremenila tudi njihova struktura. Pomoči, namenjene ciljem kmetijstva in ribištva (vključno s pomočmi za izvajanje strukturne politike, ki jih članice Evropske unije prejemajo iz nadnacionalne ravni), so dosegle že 60% vseh (2001: 48.7%), pomoči predelovalni industriji in ostalim sektorjem pa so se znižale na 33.4% vseh pomoči (2001: 42.8%). Tudi razporeditev pomoči po posameznih dejavnostih (tabela 6) kaže na povečevanje pomoči kmetijstvu in ribištvu ter z redkimi izjemami (npr. rudarstvo) zmanjševanje pomoči vsem drugim dejavnostim. V primerjavi z letom 2001 so se izraziteje znižale pomoči predelovalni industriji, predvsem pa poslovnim storitvam. To je po eni strani rezultat znižanja pomoči za reševanje in prestrukturiranje slabih podjetij preko Slovenske razvojne družbe, kar je bilo pričakovano in razvojno upravičeno, po drugi strani pa tudi razvojno nespodbudnega dejstva, da se predvsem v predelovalni industriji niso hkrati povečale pomoči, ki pospešujejo podjetništvo in povečevanje konkurenčnosti, ki bi jih podjetja nujno potrebovala tako za odpiranje novih delovnih mest kot za nove investicije ter tehnološko in okoljevarstveno posodabljanje obstoječe proizvodnje. Pomoči dejavnostim trgovina, finančno posredništvo, javna uprava, izobraževanje, zdravstvo in druge storitve so bile podeljene s pomočmi, pretežno namenjenimi

uresničevanju ciljev kmetijstva. Taka industrijska politika je na področju predelovalne industrije in storitev veliko prešibka, saj so državne pomoči nižje ali enake kot v polovici držav članic Evropske unije, čeprav te dosegajo bistveno večjo bruto dodano vrednost. Lansko Poročilo o razvoju je že ugotovilo, da se to posledično odraža na gospodarskih rezultatih, kar je vlada upoštevala v pripravi Programa ukrepov za učinkovit vstop v Evropsko unijo v juliju 2003, nekoliko pa tudi pri pripravi proračunov za leti 2004 in 2005. Dejanske rezultate spremenjenih usmeritev bo možno na podlagi podatkov ugotavljati šele v naslednjih letih.

Učinkovita organizacija in delovanje države. Glavni razlogi, da se je v letu 2003 po analizi WEF poslabšala mednarodna konkurenčnost Slovenije, so prav na področjih, ki so najbolj povezana z učinkovitim delovanjem države. Uvrstitev glede kakovosti javnih institucij se je v primerjavi s predhodnim letom poslabšala za 12 mest (najbolj zaradi poslabšanja na področju pogodb in prava, poslabšala pa se je tudi ocena glede korupcije); uvrstitev po kakovosti poslovnega okolja se je poslabšala za 7 mest. Ti podatki opozarjajo, da bo potrebno pravno-organizacijsko reformo javnega sektorja, o kateri smo poročali v lanskem Poročilu (zakoni o javnih uslužbencih, javnih agencijah in o plačah v javnem sektorju), nadgraditi z ukrepi za izboljšanje pravne varnosti, zmanjšanje nepotrebnih regulatornih in administrativnih omejitev konkurence oziroma gospodarske dejavnosti ter za oblikovanje spodbudnega poslovnega okolja.

3.4. Regionalno in prostorsko skladen razvoj

OPREDELITVE SGRS: SGRS kot del integralnega razvojnega cilja opredeljuje tudi uravnotežen regionalni in prostorsko skladen razvoj. Osnovna strateška usmeritev na področju regionalnega razvoja je, da je nacionalni razvoj pogojen z regionalno skladnostjo, temeljni cilj regionalne politike pa je izboljšanje lokalno nadzorovanih razvojnih potencialov, usmerjenih v povišanje blaginje prebivalcev vseh slovenskih regij, s prednostnim delovanjem na področjih, kjer so odstopanja od tega cilja trenutno največja. Osnovna usmeritev na področju razvoja prostora je aktiviranje prostora kot proizvodnega dejavnika in hkrati njegova zaščita pred neracionalno rabo z ustreznimi sistemskimi, institucionalnimi in instrumentalnimi podlagami.

UGOTOVITVE: Medregionalne razlike v stopnji razvitosti so v Sloveniji v primerjavi z državami evropske petnajsterice majhne, v zadnjem obdobju so nespremenjene, vendar s tednenco postopnega zniževanja. Tako po doseženi stopnji razvoja kot po številu brezposelnih so največji problemi še vedno v Pomurski regiji, najbolj razvita pa je Osrednjeslovenska regija, ki dosega že 94% povprečne evropske razvitosti.

ANALIZA: Regionalno skladen razvoj. Medregionalne razlike merimo z različnimi kazalniki, ki so povezani z doseženim bruto domačim proizvodom in brezposelnostjo. Razlike med regijami v **bruto domačem proizvodu na prebivalca po kupni moči**, merjene s koeficientom variacije, se med letoma 2000 in 2001 niso bistveno spremenile. Koeficient variacije je za leto 2000 znašal 23%, za leto 2001 pa 23.3%. Če iz analize izvzamemo najmočnejšo, Osrednjeslovensko regijo se koeficient variacije zniža na okoli 15%, kar pomeni, da ima Osrednjeslovenska regija, z učinkom

ekonomskega centra države, pomemben vpliv na medregionalne razlike. Nadpovprečno vrednost kazalnika **bruto domačega proizvoda na prebivalca** sta v letih 2000 in 2001 ustvarili Osrednjeslovenska in Obalno-kraška regija, blizu povprečja pa se je gibala še Goriška regija. Najnižjo vrednost kazalnika je z 71% povprečja dosegala Pomurska regija. V primerjavi z letom 2000 se leta 2001 relativna razmerja med regijami niso bistveno spremenila, razen pri Zasavski regiji, ki je zaostanek za slovenskim povprečjem poglobila za 3.9 indeksne točke. V primerjavi s povprečjem evropske petnajsterice dosega Osrednjeslovenska regija (leta 2001) 94% povprečja, Pomurska regija pa le 48%. Statistične regije se v Sloveniji med seboj razlikujejo tako po obsegu kot po strukturi **dodane vrednosti**. Osrednjeslovenska regija je v letih 2000 in 2001³¹ ustvarila več kot tretjino vse slovenske bruto dodane vrednosti, tretjino so skupaj ustvarile Podravska, Savinjska in Gorenjska regija, preostanek pa ostalih osem regij. Osrednjeslovenska regija je skoraj tri četrtine bruto dodane vrednosti ustvarila v storitvenem sektorju, po čemer jo presega le še Obalno-kraška regija. Po ustvarjeni bruto dodani vrednosti v industriji, rudarstvu, energetiki in gradbeništvu izstopajo Zasavska, Spodnjeposavska in Koroška regija. Pomurska regija ustvari nadpovprečen delež bruto dodane vrednosti v kmetijstvu.

V letu 2003 je bilo prekinjeno po letu 2000 značilno povečevanje medregionalnih razlik v **brezposelnosti**, merjene s koeficientom variacije. Koeficient je v letu 1997 znašal 30.2%, nato je imel do leta 2000 tendenco padanja, od leta 2000 do 2002 pa naraščanja. V letu 2003 je ponovno padel (na 33.9%), vendar je še vedno višji, kot je bil leta 2001. Po večletnem, sicer neenakomernem, upadanju **stopnje brezposelnosti** v vseh regijah, se le-ta od leta 2001 v nekaterih regijah ponovno povečuje, hkrati pa se zmanjšuje razlika med regijama z najnižjo in najvišjo brezposelnostjo. Po letu 1997 se je stopnja registrirane brezposelnosti najbolj znižala v Podravske regiji in Jugovzhodni Sloveniji, najmanj pa v Pomurski in Koroški regiji. Primerjava med letoma 2001 in 2003 kaže, da sta med regijami, ki so najbolj zmanjšale stopnjo registrirane brezposelnosti, še vedno Podravska regija in Jugovzhodna Slovenija, kar pet regij pa je stopnjo registrirane brezposelnosti povečalo (Koroška, Zasavska, Pomurska, Spodnjeposavska in Goriška), najbolj Koroška. Tako je imela v letu 2003 najvišjo stopnjo registrirane brezposelnosti Pomurska regija, ki je prehitela Podravsko (z najvišjo stopnjo vse do leta 2002) in presegala slovensko povprečje skoraj za 60%. Stopnja registrirane brezposelnosti v Pomurski regiji za 2.7-krat presega stopnjo v Goriški, ki je še vedno regija z najnižjo stopnjo registrirane brezposelnosti. Razmerje med najslabšo in najboljšo regijo se je po letu 2001 navidezno nekoliko izboljšalo (z 1:3.1 na 1:2.7), vendar predvsem na račun povečanja brezposelnosti v Goriški regiji. Velik problem brezposelnosti je **strukturna brezposelnost**, ki se v vsaki regiji kaže na drugačen način in je problematična tudi v regijah s podpovprečno stopnjo registrirane brezposelnosti. Tako je dolgotrajna brezposelnost, ki se sicer po vseh regijah zmanjšuje, še vedno velik problem v Jugovzhodni Sloveniji, ki je regija s podpovprečno stopnjo registrirane brezposelnosti. Dolgotrajna brezposelnost je visoka še v Podravske in Pomurske regiji. Povezana je tudi z nizko izobrazbeno strukturo brezposelnih, kot je to primer v Jugovzhodni Sloveniji in v Pomurski regiji. Po drugi strani imajo tudi visoko izobraženi kadri lahko težave pri iskanju zaposlitve. Delež brezposelnih z

³¹ Revidirani podatki o regionalnem BDP so na voljo le za leti 2000 in 2001 in niso primerljivi z nerevidiranimi od leta 1995 do leta 2000.

višjo oz. visoko izobrazbo med vsemi brezposelnimi po regijah tudi v letu 2003 narašča, največji in nadpovprečen pa je v Osrednjeslovenski, Goriški, Obalno-kraški in Notranjsko-kraški regiji. Težko zaposljivi so še brezposelni, stari nad 40 let, katerih delež se po regijah po letu 2001 zmanjšuje, nadpovprečno veliko jih je na Gorenjskem (več kot polovica brezposelnih), v Spodnjeposavski regiji, na Koroškem in Jugovzhodni Sloveniji. Ponovno se je povečal tudi delež žensk med brezposelnimi, kar je predvsem posledica stečajev podjetij v letu 2003 v tekstilni industriji, ki zaposluje pretežno ženske.

Prostorsko skladen razvoj. Dolgoročni problemi in cilji na področju prostorsko skladnega razvoja ostajajo nespremenjeni, čeprav so prisotni tudi nekateri pozitivni procesi. Prostorska kohezivnost države se z nadaljevanjem avtocestnega programa nedvomno povečuje, zaznavni so tudi že posamezni poskusi sanacije črne in razpršene gradnje. Izpostavljene so bile nekatere nepremičninske afere, ki so pokazale na nedodelanost pravnega reda na tem področju in bodo zato imele tudi svoje pozitivne posledice v izboljšani zakonodaji. Kratkoročnih kazalnikov sprememb stanja v prostoru še zmeraj nimamo, vendar so vsaj prve iniciative glede tega že prisotne.

V SGRS so kot mehanizmi za izboljšanje stanja poudarjeni krepitev regionalnih središč in oblikovanje pokrajin ter krepitev prostorskega planiranja in oblikovanje zemljiške politike. Glede pokrajin je proces počasen, vendar se je odprla pot za potrebne ustavne spremembe. Sprejema se množica podzakonskih aktov kot operacionalizacija nove prostorske zakonodaje, Strategija prostorskega razvoja je v proceduri sprejemanja. Na področju zemljiške politike se je delo intenziviralo.

4. Okoljski razvoj

USMERITVE SGRS: Z okoljskim razvojem mislimo na vse boljšo uporabnost naravnih bogastev za pridobivanje blaginje. Okoljskemu kapitalu dajejo ekonomsko veljavo okoljske storitve: rast, razmnoževanje, diferenciacija in druge ekonomske storitve, ki vzdržujejo in ohranjajo živi in neživi svet. Med varstvom in razvojem okolja je torej pomembna razlika, saj se prvo pretežno ukvarja z upravljanjem glede na predpise presežnih pritiskov na okolje, drugo pa z upravljanjem okoljskega kapitala za dolgoročno maksimiranje obnovljive okoljske blaginje.

UGOTOVITVE: Kljub številnim ukrepom tako na področju varstva kot razvoja okolja, ki so bili sprejeti v zadnjem obdobju, stanje še ni zadovoljujoče. Slovenijo bremeni visoka energetska intenzivnost, emisijsko najbolj intenzivne industrije ter intenziviranje kmetijstva, boljši rezultati so na področju obremenjenosti okolja s prometom in na področju obnovljivih virov energije.

*ANALIZA: Kvaliteto okoljskega razvoja Slovenije ocenjujemo s štirimi kazalniki. Na prvem mestu je okoljsko najbolj problematična **energetska intenzivnost**. V primerjavi z gospodarsko razvitostjo Slovenija porabi precej več energije kot države Evropske unije in manj kot v večini držav, pristopnic k Evropski uniji. V letu 2002 je Slovenija za enoto bruto domačega proizvoda porabila skoraj tri četrtine več energije kot v povprečju države Evropske unije. V obdobju 1995–2002 se je energetska intenzivnost zniževala (po 2.4% povprečno letno), proces zniževanja pa se je v zadnjih dveh letih pomembno upočasnil. V letu 2001 se je poraba energije na enoto bruto domačega proizvoda celo nekoliko povečala (za 1%, v Evropski uniji pa za 0.5%), v letu 2002 pa se je le skromno znižala (za 0.6%) in bila tako še vedno nekoliko višja kot v letu 2000. Skromnemu zniževanju energetske intenzivnosti v letu 2002 je botrovalo zlasti nadomeščanje izpada hidroenergije z večjo primarno porabo premoga in nuklearne energije ter širitev energetske intenzivne industrije. Skupna proizvodnja električne energije se ni veliko povečala, dosti bolj pa se je povečala poraba elektrike, za 6.9% (podatki ELES). Kar 60% tega povečanja porabe je prispevala proizvodnja aluminija, ki je energetske intenzivna dejavnost z nizkim deležem v ustvarjeni dodani vrednosti gospodarstva³². Ob razkoraku med visoko rastjo porabe in nizko rastjo proizvodnje se je za več kot tretjino znižal neto izvoz električne energije.*

Slovenija sodi med države z relativno visokim **deležem obnovljivih virov energije v porabi primarne energije**. V letu 2002 je delež obnovljivih virov energije v celotni porabi primarne energije v Sloveniji znašal 11.2%,³³ kar je skoraj dvakrat višji delež kot v Evropski petnajsterici (2001: 6.2%). Povprečna struktura obnovljivih virov v Evropski uniji (49.5% les in lesni odpadki, 31.7% hidroenergija, 8.6% trdni komunalni odpadki, 8.3% geotermalna energija, bioplin, energija vetra in sončna energija) se razlikuje od slovenske strukture (2001: 54.8% les in lesni odpadki, 44.6% hidroenergija in 0.6% bioplin). Delež obnovljivih virov v porabi primarne

³² Proizvodnja kovin in kovinskih izdelkov, kamor uvrščamo tudi proizvodnjo aluminija, je v letu 1999 ustvarila 14.0% dodane vrednosti predelovalnih dejavnosti, porabila pa 43.6% vse porabljene električne energije v predelovalnih dejavnostih.

³³ Upoštevali smo podatke o obnovljivih virih SURS, kjer so vključeni tudi industrijski odpadki.

energije se v Sloveniji v zadnjih dveh letih zmanjšuje, saj je v letu 2000 znašal 11.9% potrebne primarne energije, v letu 2002 pa le 11.2%. Znižanje v zadnjem letu je bilo posledica suše in za dobro desetino nižje proizvodnje hidroelektrarn ter skromnega povečanja izrabe lesa in lesnih odpadkov. V Evropski uniji se je v obdobju zadnjih desetih let delež obnovljivih virov energije povečeval počasi (1993: 5.4%, 2001: 6.2), v letu 2001 je bilo med obnovljivimi viri povečevanje izrabe največje pri vetrni energiji in bioplunu.

Delež cestnega blagovnega prometa je v Sloveniji ugodno nizek (2002: 60%); v Evropski uniji je že v zgodnjih devetdesetih letih presegel 80%, v letu 2002 pa je znašal že 85.2%.³⁴ Od držav, pristopnic k Evropski uniji³⁵ sta imeli v letu 1999 zelo visoke deleže cestnega blagovnega prometa Malta in Ciper, na Poljskem, Češkem in Madžarskem je bil delež primerljiv slovenskemu, v baltskih državah in na Slovaškem pa nižji. Delež cestnega v skupnem blagovnem prometu se je v Sloveniji v drugi polovici devetdesetih let hitro povečeval, v letu 2002 pa znatno znižal. K znižanju je pripomoglo znižanje obsega cestnega prometa in povečan obseg železniškega tovornega prometa. Spodbujanje železniškega tovornega prometa se izvaja preko subvencioniranja intermodalnega in kombiniranega blagovnega prometa, tako da so v letu 2001 kombinirane pošiljke predstavljale že 11% železniškega blagovnega prometa.

V zadnjih dveh letih se v Sloveniji nadaljuje relativno hitra **rast obsega proizvodnje "umazanih" industrij**. »Umazane« industrije so odgovorne za več kot 86% skupno ocenjenih emisij slovenskih predelovalnih dejavnosti. Njihov skupni obseg proizvodnje se je v obdobju 1995–2001 povprečno letno povečeval hitreje (3.4%) kot v celotni predelovalni industriji (2.5%), v naslednjih dveh letih pa se je razlika med rastjo obsega proizvodnje "umazanih" industrij in predelovalnih dejavnosti še povečala. V letu 2002 je bilo razmerje povečevanja obsega proizvodnje »umazanih« industrij in celotne predelovalne dejavnosti 4.8% proti 2%, v prvih desetih mesecih leta 2003 pa 4.6% proti 0.6%. Kljub hitri rasti obsega proizvodnje "umazanih" industrij pa se je njihov delež v dodani vredosti predelovalnih dejavnosti leta 2002 že drugo leto zapored ohranil nespremenjen na ravni preteklih dveh let. Relativno visok delež "umazanih" industrij v Sloveniji je predvsem strukturni in ne toliko mikroekonomski problem, saj ima Slovenija preveč velikih porabnikov surovin in energije, ki pa so sicer okoljsko relativno učinkoviti (nizke emisije na enoto proizvodnje v primerjavi s tujimi konkurenti).

Kmetovanje ima tudi precejšnje negativne vplive na okolje, ki so odvisni od **stopnje intenzivnosti kmetovanja**. Poraba NPK gnojil na enoto kmetijskih zemljišč v uporabi³⁶ se je v letih 1995–2001 povečala za 6%, v letu 2002 pa zmanjšala za 3.5%. Kmetijska podjetja na enoto površine porabijo trikrat več gnojil kot kmetije. Skupna prodaja pesticidov (v kmetijstvu in v drugih dejavnostih) se je v obdobju 1997–2001³⁷ povečala za 10.3%. Po rahlem upadu v letu 2001 je v letu 2002 zaznan

³⁴ Podatki se nanašajo na obseg prevozov vozil registriranih v posameznih državah, kar je povsem primerljivo z našim zajemom.

³⁵ Podatki se nanašajo na obseg cestnih prevozov na ozemlju posamezne države.

³⁶ Površina kmetijskih zemljišč v uporabi se je v tem času zmanjšala s 538 tisoč ha v 1995 na 510 tisoč ha v 2001.

³⁷ Podatke o prodaji pesticidov od leta 1997 zbira Uprava RS za varstvo rastlin in semenarstvo.

porast za 5.3%, in sicer pri insekticidih (za 35%) in pri herbicidih (za 5%), predvsem kot posledica suhih in vročih let. Povečevanje intenzivnosti kmetovanja blaži razmeroma hitra rast števila kmetij in obseg zemljišč z integrirano, pa tudi ekološko pridelavo. V ekološko kmetovanje je bil v letu 2001 vključen odstotek vseh kmetij, v letu 2002 pa je njihovo število poraslo še za 30% in zajelo 3% vseh kmetijskih obdelovalnih površin. Primerjava intenzivnosti slovenskega kmetovanja z evropskim pokaže, da je poraba NPK mineralnih gnojil v Slovenji nekoliko višja kot v povprečju v evropski petnajsterici (2001: Slovenija 142 kg/ha, Evropska unija 124 kg/ha), po deležu ekološke pridelave pa se je Slovenija že precej približala Evropski uniji (v letu 2002 Slovenija: 3.0% vseh kmetijskih zemljišč v uporabi, povprečje Evropske unije: 3.5%).

Slovenija je že prenesla večji del okoljske regulative Evropske unije v svoj pravni red in uvedla številne ekonomske mehanizme in instrumente, ki vplivajo na delovanje trga proizvodov v smeri racionalnejše rabe naravnih virov in zmanjševanja okolju škodljivih emisij.

5. Socialni razvoj

OPREDELITVE SGRS: SGRS na področju socialnega razvoja opredeljuje tri osnovne pogoje, ki vodijo k povečevanju blaginje in omogočajo človekov razvoj: dolgo in zdravo življenje, izobrazba in informiranost ter dostop do sredstev, potrebnih za primeren življenjski standard. SGRS je opozorila na problem povečevanja dohodkovnih razlik med družbenimi skupinami, generacijami in regijami ter na povečevanje deleža žensk med brezposelnimi. Kot cilj politike socialnega razvoja je opredelila trdno socialno varnost in socialno povezanost.

UGOTOVITVE: Ugodne spremembe so dosežene tudi na področju socialnega razvoja. Življenjska doba se podaljšuje, počasi se povečuje stopnja socialne zaščite in znižuje stopnja tveganja revščine, ustavilo se je naraščanje dohodkovne neenakosti. Učinki pokojninske reforme se odražajo v povečanju povprečne starosti upokojevanja in v znižanem razmerju med pokojnino in plačo.

*ANALIZA: V letu 2001 se Slovenija po indeksu človekovega razvoja že četrto leto zapored uvršča na 29. mesto v skupini 175-ih držav, kar kaže na relativno stabilnost razmer na področjih, ki vplivajo na vrednost indeksa. Postopno, a vztrajno povečevanje vrednosti indeksa kaže na izboljšanje kakovosti življenja v Sloveniji, kot ga merimo s kazalniki, vključenimi v ta indeks. **Pričakovano trajanje življenja**, ki je obenem tudi kazalnik zdravja (in podindeks indeksa človekovega razvoja), se od leta 1995 podaljšuje in je leta 2002 pri moških doseglo 72.3 leta (leta 2001 v Evropski uniji 75.5 let) in pri ženskah 79.9 let (leta 2001 v Evropski uniji 81.6 let). Razlike med Slovenijo in evropsko petnajsterico se postopoma zmanjšujejo, sedanje zaostajanje Slovenije pa je še vedno veliko. V primerjavi s srednje- in vzhodnoevropskimi državami pa Slovenija še vedno izkazuje daljše pričakovano trajanje življenja. Po **umrljivost dojenčkov**, ki je obenem tudi eden najbolj sinteznih kazalnikov kvalitete življenja in zdravja, je Slovenija v letih 2001 (4.2 na 1000 živorojenih otrok) in 2002 (3.8) že prehitela povprečje evropske petnajsterice. V primerjavi z državami evropske petnajsterice ima daleč najnižjo umrljivost dojenčkov Švedska, nižjo kot Slovenija pa imata le še Finska (3.0) in Španija (3.4).*

Pomemben in mednarodno primerljiv kazalnik socialnega razvoja je tudi kazalnik **socialne zaščite** v najširšem smislu (Social Protection), ki kaže obseg sredstev, ki jih država namenja preko sistemov obveznega socialnega, zdravstvenega in pokojninsko – invalidskega zavarovanja in preko drugih sistemov javnega financiranja za zagotavljanje socialne zaščite starih, bolnih, invalidnih, brezposelnih in revnih oseb ter za varstvo vojnih veteranov in žrtev vojnega nasilja, družinam pa z varstvom materinstva, očetovstva in otrok ter omogoča višjo kvaliteto življenja. V letu 2000 je Slovenija za socialno zaščito porabila 26.6% bruto domačega proizvoda in se pri mednarodni primerjavi uvrstila v sredino evropske petnajsterice (EU-15: 27.3% bruto domačega proizvoda). Med posameznimi državami Evropske unije so razlike precejšnje. Najmanj prispeva Irska (14.1% bruto domačega proizvoda), največ pa Švedska (32.3%). Izdatki za socialno zaščito se v državah članicah Evropske unije (razen v Grčiji, Avstriji in Španiji) v povprečju še naprej znižujejo, v Sloveniji pa se od leta 1996 povečujejo.³⁸

³⁸ Oziroma so leta 2000 v primerjavi z letom 1999 ostali na isti ravni.

V Sloveniji od leta 1997 beležimo upad stopnje **tveganja revščine**. Leta 2000 je znašala 12.9% (leta 1997 je bila 14%) in je za dobri 2 odstotni točki nižja kot v evropski petnajsterici, kjer znaša 15%. Podatki kažejo, da se revščina ni poglobila, tudi kazalnik neenakosti porazdelitve dohodka je ostal enak kot leto poprej in je za 0.8 odstotne točke manjši kot v evropski petnajsterici. Brez socialnih transferjev bi bila stopnja revščine v Sloveniji višja za 7.1 odstotnih točk, kar kaže na dokaj dobro učinkovitost socialne politike; v evropski petnajsterici bi bila stopnja revščine brez socialnih transferjev višja za 8 odstotnih točk.

Ogroženost z revščino, merjena s kazalnikom deleža prebivalstva, ki živi v gospodinjstvih brez delovno aktivnih članov, je v Sloveniji v letu 2003 znašala 8.7%. V državah evropske petnajsterice je ogroženost višja (v povprečju znaša 9.6%), vendar se zmanjšuje hitreje kot v Sloveniji. V skupini držav, pristopnic k Evropski uniji je delež prebivalstva, ki živi v gospodinjstvih brez delovno aktivnih članov, v povprečju 12.2%, med posameznimi državami pa je najmanjši v Litvi (7.4%), največji pa v Bolgariji (15.3%) in na Poljskem (14.8%). Slovenija se med državami, pristopnicami k Evropski uniji, uvršča na tretje mesto.

Po treh letih izvajanja se že kažejo **učinki pokojninske reforme**. Povprečna starost upokojevanja narašča in je v letu 2003 znašala 59 let in 11 mesecev za moške ter 55 let in 8 mesecev za ženske. Znižalo se je tudi razmerje med povprečno starostno pokojnino in povprečno plačo in je leta 2003 znašalo 71.1% (leta 2000 še 75.3%). Učinki pokojninske reforme se odražajo tudi v javnih finančah z znižanjem deleža odhodkov za pokojnine na raven (2002) 11.4% bruto domačega proizvoda. Drugi del reforme predstavlja možnost kapitalsko kritega dodatnega pokojninskega zavarovanja, ki se financira s premijami delojemalcev, delodajalcev ali s kombinacijo obeh. Zavarovanja so lahko kolektivna ali posamična. Na podlagi institucionalnih predpisov so v slovenskem finančnem prostoru pričeli delovati pokojninski skladi, ki lahko poleg zavarovalnic nudijo prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje. Število zavarovancev in obseg zbranih premij v teh skladih je v porastu,³⁹ nadaljnji trend rasti pa je pričakovati še s kolektivnim pokojninskim zavarovanjem javnih uslužbencev.

³⁹ Konec leta 2002 je bilo v dodatno pokojninsko zavarovanje vključenih 173,044 zavarovancev, kar je 23% aktivnih zavarovancev v obveznem pokojninskem zavarovanju (konec leta 2001 okoli 80,000). Premije v letu 2001 so znašale 6.4 mlrd SIT, leta 2002 pa 23.8 mlrd SIT, kar je 270.5-odstotni porast.

Literatura in viri

1. Agencija za telekomunikacije, radiodifuzijo in pošto, 2003, Obvestila, Ukrepi ATRP na telekomunikacijskem trgu (19.11.2003). Ljubljana.
2. Akcijski načrt e-uprave do leta 2004. Ljubljana. http://e-uprava.gov.si/eud/e-uprava/akcijski_nacrt_1.1.pdf.
3. Bole-Kosmač, 2003, Indikatorji za podporo NRRP.
4. EBRD, 2002, Transition Report: Agriculture and Rural Transition. London: European Bank for Reconstruction and Development.
5. EBRD, 2003, Transition report 2003. London: European Bank for Reconstruction and Development.
6. Eurostat, 2003, Yearbook. Luksembourg.
7. Eurostat, baza New Cronos. Luksembourg.
8. Eurostat, 2003, Statistics in focus, Economy and Finance, Theme 2 - 64. Luksembourg.
9. Hawtrey Kim, 2003, Bank's non-interest income: an international study. Department of Economics, Macquarie University.
10. Human Development Report, 2003, UNDP. New York/Oxford: Oxford University Press.
11. Human Development Report, 2001, UNDP. New York/Oxford: Oxford University Press.
12. Human Development Report, 2000, UNDP. New York/Oxford: Oxford University Press.
13. Human Development Report, 1999, UNDP. New York/Oxford: Oxford University Press.
14. Jelen Kosi, V., 2003, Poročilo o statističnih podatkih alternativnega reševanja sporov s posredovanjem – mediacijo na Okrožnem sodišču v Ljubljani. Ljubljana: Okrožno sodišče.
15. Kutnjak J., 2003, Ukrepi za pospešitev pravnega postopka. Pravna praksa, št. 32.
16. Ministrstvo za finance, 2003, Podatki iz evidence državnih pomoči 2002. Ljubljana.
17. Ljubljanska borza, Poročilo o stanju na trgu vrednostnih papirjev v letu 2002, Agencija za trg vrednostnih papirjev. Ljubljana.
18. Ministrstvo za pravosodje, Sodna statistika za obdobje leta 2002, prvo polletje leta 2002 in 2003. Ljubljana.
19. OECD, 2003, Economic Outlook. Paris.
20. OECD, 2003, Science, Technology and Industry Scoreboard 2003. Paris.
21. Padoa-Schioppa Tommaso, 2002, Securities in banking: bridges and walls. London: Predavanje na London School of Economics.
22. Peto poročilo o državnih pomočeh v Sloveniji (za leta 2000, 2001, 2002), 2003. Ljubljana: Ministrstvo za finance.
23. Pošta Slovenije, Poslovno poročilo, 2002. Maribor.
24. Program za alternativno reševanje sporov – mediacije. Ljubljana. (spletna stran Okrožnega sodišča v Ljubljani, 13.12.2003).
25. Sodni red, Uradni list RS, št.17/1995.
26. State aid Scoreboard, 2003. Brussels: European Commission, autumn 2003, update.
27. Swiss reinsurance company (Sigma No 8/2003), Slovensko zavarovalno združenje.
28. Towards a European Research Area - Science, Technology and Innovation - Key figures 2003-2004. Brussels: European Commission.
29. Trampuž, Aco, Katarina Zajc, 2003, Nerešene zadeve in sodni zaostanki v letu 2002 in 2003. Ljubljana: Urad za makroekonomske analize in razvoj, rokopis.

30. 3rd Report on Monitoring of EU Candidate Countries (Telecommunication Services Sector), 2003, IBM. Brussels: European Commission, June.
31. United Nations Conference on Trade and Development: Classification of world merchandise exports, Trade and development Report 2002.
32. Vehovar, Pajtlar, 2004, RIS 2002/3 - Gospodinjstva, Uporaba interneta. Ljubljana, januar.
33. Vehovar, Kragelj, 2003b, RIS 2002/2 - Gospodinjstva, Primerjava Slovenija - EU. Raba interneta v Sloveniji. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, Center za metodologijo in informatiko, junij.
34. Vehovar, Kragelj, 2003a, RIS 2002/3 - Gospodinjstva, Uporaba interneta. Raba interneta v Sloveniji. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, Center za metodologijo in informatiko, maj.
35. Vehovar, Jovan, 2003, Statistical Indicators Benchmarking Information Society - SIBIS, Research on Internet in Slovenia - RIS, Comparisons Slovenia - EU: Enterprised 2002. Ljubljana, oktober.
36. Vehovar, Jovan, Kragelj, 2003, Statistical Indicators Benchmarking Information Society - SIBIS, Research on Internet in Slovenia - RIS, Country Report - Slovenia. Ljubljana, julij.
37. Vehovar, U. in M. Jager, 2003, Corruption, Good Governance and Economic Growth: The Case of Slovenia, Paper presented at the IMAD Conference: Institutions in Transition. Kranjska gora, junij.
38. World Economic Forum, 2001, The Global Competitiveness Report 2001-2002.
39. World Economic Forum, 2002, The Global Competitiveness Report 2002-2003.
40. World Economic Forum, 2003, The Global Competitiveness Report 2003-2004.
41. Zavod za gozdove Slovenije, 2002. Gozdnogospodarski načrti gozdnogospodarskih območij za obdobje 2001 – 2010. Ljubljana: Gozdarski vestnik, št. 60/2002. str. 461–489.
42. Zavod za gozdove Slovenije, 2003. Poročilo Zavoda za gozdove Slovenije o gozdovih za leto 2002. Ljubljana.

PUBLIKACIJE UMAR s podrobnejšimi analizami

1. Jesensko poročilo 2003, 2003, Vendramin M. (ur.). Analize, raziskave in razvoj. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.
2. Kovačič et al., 2004, Strukturne spremembe v predelovalnih dejavnostih. Delovni zvezki. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj, XII(2004), 2
3. Pomladansko poročilo 2001, 2001, Bednaš M. (ur.). Analize, raziskave in razvoj. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.
4. Poročilo o človekovem razvoju 2002/03, 2003, Javornik J., Korošec V. (ur.). Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.
5. Poročilo o razvoju 2003, 2003, Murn A., Kmet R. (ur.). Analize, raziskave in razvoj. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.
6. Poročilo o strukturnih reformah, 2003. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj november 2003.
7. Slovenija v novem tisočletju: trajnost, konkurenčnost, članstvo v EU, Strategija gospodarskega razvoja Slovenije, 2001. Povzetek. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.
8. Strategija gospodarskega razvoja Slovenije: Razvojni scenarij, 2001, Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.

Analična priloga

Indikatorji

Urednica:

Rotija KMET ZUPANČIČ

Kazalo indikatorjev

Sintezni indikatorji razvoja:

• Bruto domači proizvod na prebivalca po kupni moči	58
• Indeks človekovega razvoja	60
• Nacionalna konkurenčnost po WEF	62
• Medregionalne variacije v bruto domačem proizvodu	64
• Medregionalne variacije v brezposelnosti	66

Gospodarski razvoj:

Makroekonomska stabilnost

• Realna rast bruto domačega proizvoda	72
• Inflacija	74
• Stopnja brezposelnosti	76
• Stopnja zaposlenosti	78
• Javnofinančno ravnovesje	80
• Plačilnobilančno ravnovesje	82
• Bruto zunanji dolg	84
• Dolg širše opredeljene države	86
• Deželno tveganje	88

Na znanju temelječa družba

• Povprečno število let šolanja delovno aktivnega prebivalstva	92
• Delež prebivalstva z vsaj sredno izobrazbo	94
• Raba interneta	96
• Število raziskovalcev na tisoč aktivnih prebivalcev	98
• Bruto domači izdatki za raziskovalno-razvojno dejavnost	100

Konkurenčnost gospodarstva

• Produktivnost dela	104
• Stroški dela na enoto proizvoda	106
• Tržni delež	108
• Faktorska struktura blagovnega izvoza	110
• Delež bruto investicij v osnovna sredstva v BDP	112

• Neposredne tuje investicije	114
• Bilančna vsota bank	116
• Zavarovalne premije	118
• Tržna kapitalizacija	120

Razvojna vloga države

• Javnofinančni odhodki	124
• Državne pomoči	126
• Sodni zaostanki	128

Okoljski razvoj:

• Delež "umazanih industrij" v predelovalnih dejavnostih	132
• Energetska intenzivnost	134
• Delež porabe obnovljivih virov	136
• Delež cestnega v blagovnem prometu	138
• Intenzivnost kmetovanja	140
• Intenzivnost poseka lesa	142

Socialni razvoj:

• Pričakovano trajanje življenja	146
• Umrljivost dojenčkov	148
• Prebivalstvo v gospodinjstvih brez delovno aktivnih članov	150
• Tveganje revščine	152

Bruto domači proizvod na prebivalca po kupni moči

Eurostat je konec leta 2003 objavil nove revidirane podatke o bruto domačem proizvodu v standardih kupne moči (BDP v SKM) za obdobje 1995–2002 za 31 evropskih držav. Objavljeni podatki za obdobje 1995–2000 so rezultat mednarodne revizije¹ vhodnih podatkov oz. raziskav, na katerih temelji izračun BDP v SKM, rezultati za leto 2001 so končni, za leto 2002 pa začasni. Primerjava rezultatov BDP v SKM, objavljenih pred revizijo in po njej pomeni za Slovenijo v zadnjih štirih letih povprečno za 3% nižjo vrednost. V letu 2002 je bila popravljena vrednost BDP v SKM od predhodne nižja kar za 6.3% in je znašala 16,600 SKM (pred revizijo 17,710 SKM²).

Slovenija je v obdobju zadnji sedmih let (1995–2002) zmanjšala zaostanek v razvitosti za povprečjem EU-15, in sicer bolj kot v povprečju druge države, pristopnice k EU. Po najnovejših Eurostatovih podatkih se je bruto domači proizvod na prebivalca po kupni moči v Sloveniji v obdobju od leta 1995 do leta 2002 povečal od 61% na 69% povprečja EU. V letu 1999 je prehitela najmanj razvito članico EU, Grčijo, in se približala Portugalski. V petih letih (1995–2000) je Slovenija izboljšala svoj položaj v primerjavi z evropskim povprečjem precej bolj (za 5 odstotnih točk) kot ostale države pristopnice v EU (v povprečju za 2 odstotni točki). Zmanjševanje zaostanka Slovenije za povprečjem EU se je nadaljevalo tudi v letih 2001 in 2002 (gl. tabelo).

Zaradi širitve članstva Evropske unije v letu 2004 je zanimiva tudi primerjava slovenske razvitosti, merjene z BDP po kupni moči na prebivalca, s povprečjem petindvajsetih evropskih držav. BDP v SKM na prebivalca desetih držav pristopnic k EU je po začasnih podatkih v letu 2002 dosegal 47% povprečja EU-15. Povprečni BDP vseh 25 držav je zato nižji od povprečja za evropsko petnajsterico, in sicer je po začasnih podatkih v letu 2002 dosegel le 91% povprečnega BDP EU-15. Slovenski BDP v SKM na prebivalca po začasnih rezultatih za leto 2002 dosega 76% povprečja EU-25. Preliminarni izračuni, ki smo jih izdelali na UMAR, kažejo, da bi morala Slovenija ob sedanjih cenovnih razmerjih dosegati za 2.8 odstotne točke višjo letno rast BDP kot EU, če naj v naslednjih desetih letih doseže povprečno raven razvitosti razširjene EU (EU-25) po BDP po kupni moči na prebivalca.

Kot opozarja Eurostat, pa podatki o BDP v SKM niso primerni za strogo razvrščanje držav. Paritete kupne moči, ki predstavljajo pretvornik in sredstvo za izračun BDP po kupni moči, so namreč statistični »konstrukti«, ki so rezultat določenih konceptualnih predpostavk, metodoloških opredelitev in izvedbenih postopkov. Pri izračunih paritet kupne moči je zato treba računati s 5-odstotno napako. Relativno majhne razlike v BDP v SKM med državami so zato lahko posledica metodoloških dejavnikov, ne pa dejanskih razlik med državami.

Zaradi omenjenih omejitev pri uporabi podatkov o BDP po kupni moči za primerjave med državami, je te podatke zato primerneje uporabljati za razvrščanje držav v sorodne skupine. Po tem načinu (glej tabelo 2) so države po velikosti BDP na prebivalca po kupni moči razvrščene v 6 skupin. Slovenija se tako po razvitosti uvršča v peto, to je v predzadnjo, skupino z velikostjo BDP v SKM na prebivalca od vključno 51% do vključno 75% povprečja EU-15. V to skupino se uvrščajo še Češka republika, Grčija, Madžarska, Malta in Portugalska. Z vidika tovrstne razvrstitve oz. njenega prikaza, se položaj Slovenije v celotnem obravnavanem obdobju, tudi po reviziji rezultatov, ni spremenil.

Tabela 1: Bruto domači proizvod v standardih kupne moči, 1995–2002, indeksi obsega, EU-15 =100

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002 ^z
1 Belgija	109	107	107	105	105	106	107	107
2 Danska	113	114	114	113	116	116	115	113
3 Nemčija	108	107	105	104	103	102	100	100
4 Grčija	65	65	66	65	65	66	67	71
5 Španija	79	79	80	81	84	83	84	86
6 Francija	104	103	104	104	104	104	105	105
7 Irska	90	94	102	106	111	115	118	125
8 Italija	104	104	102	103	102	101	100	98
9 Luksemburg	161	161	168	175	189	199	194	189
10 Nizozemska	109	109	110	110	110	111	113	111
11 Avstrija	114	115	113	113	114	114	112	111
12 Portugalska	66	66	67	68	70	70	71	71
13 Finska	96	96	101	103	102	104	104	102
14 Švedska	107	107	106	104	108	109	106	105
15 Velika Britanija	100	101	104	103	103	104	105	107
EU-15	100							
16 Ciper	75	74	73	73	74	76	78	76
17 Češka republika	-	-	-	-	-	60	61	62
18 Estonija	31	32	35	36	35	37	39	40
19 Madžarska	45	45	46	47	48	49	51	53
20 Latvija	26	27	29	30	30	31	33	35
21 Litva	31	32	34	35	34	35	37	39
22 Malta	-	-	-	-	71	71	70	69
23 Poljska	-	-	-	-	41	41	41	41
24 Slovaška republika	40	42	43	43	43	44	45	47
25 Slovenija	61	62	64	64	67	66	68	69
ACC-10	43	44	44	44	45	45	46	47
26 Islandija	113	116	115	117	116	115	115	109
27 Norveška	120	127	129	121	129	147	144	136
28 Švica	128	123	125	124	120	119	116	114
29 Bolgarija	29	26	24	24	24	24	26	26
30 Romunija	-	-	-	24	23	23	24	27
31 Turčija	28	29	30	29	27	28	24	25

Vir: Eurostat: Statistics in focus, Economy and Finance, Theme 2 - 64 / 2003.

Opombi: ^z - začasni podatki, ACC-10 - države pristopnice k EU.

Tabela 2: Razvrstitev držav v posamezne skupine na osnovi velikosti BDP v SKM na prebivalca, 2002, začasni podatki

Skupina	Razpon BDP v SKM na prebivalca (EU-15 = 100)	Države
Skupina I	≥ 126% povprečja EU-15	Luksemburg, Norveška
Skupina II	≥ 111% in <126% povprečja EU-15	Avstrija, Danska, Irska, Nizozemska, Švica
Skupina III	≥ 91% in <111% povprečja EU-15	Belgija, Finska, Francija, Islandija, Italija, Nemčija, Švedska, Velika Britanija
Skupina IV	≥ 76% in <91% povprečja EU-15	Ciper, Španija
Skupina V	≥ 51% in <76% povprečja EU-15	Češka republika, Grčija, Malta, Madžarska, Portugalska, Slovenija
Skupina VI	<51% povprečja EU-15	Bolgarija, Estonija, Latvija, Litva, Poljska, Romunija, Slovaška republika, Turčija

Vir: Eurostat: Statistics in Focus, Economy and Finance, Theme 2 - 64 / 2003.

¹ Glavni namen revizije je bil v metodološki uskladitvi ocene BDP za celotno časovno obdobje (1995–2000) z ESA 95. Z revizijo so bili tako odpravljani vzroki nekonsistentnega gibanja BDP v času, ki so bili predvsem posledica postopnega prehoda članic EU iz ESA 79 na ESA 95 in vzpostavljena časovna primerljivost podatkov o bruto domačem proizvodu v standardih kupne moči za celotno obdobje 1995–2002.

² V juniju 2003 prvič objavljena t. i. »now-cast« ocena oz. napoved BDP v PKM (Statistics in Focus, 20/2003) je temeljila na ekstrapolaciji še nerevidirane PKM iz leta 2001 ter na višjem slovenskem BDP, ki je bil rezultat naše nacionalne revizije. Posledica »now-cast« napovedi je bil precejšen skok indeksa obsega BDP v PKM na prebivalca za Slovenijo v primerjavi s povprečjem EU-15.

Indeks človekovega razvoja

Preračuni indeksa človekovega razvoja (HDI) za leto 2001 za Slovenijo niso prinesli bistvenih sprememb. Slovenija se je že četrto leto zapored uvrstila na 29. mesto lestvice 175 držav, ponovno z rahlim porastom skupne vrednosti indeksa. Glede na leto 2000 se je spremenila vrednost enega samega podindeksa, in sicer se je indeks pričakovane dolžine življenja povečal za 0.01 indeksne točke. Glede na podindekse se je Slovenija v letu 2001 ponovno uvrstila najvišje po indeksu izobrazbe (na 23. mesto), po indeksu pričakovane dolžine življenja in bruto domačem proizvodu na prebivalca pa je zasedla bistveno nižji mesti (33. in 32. mesto).

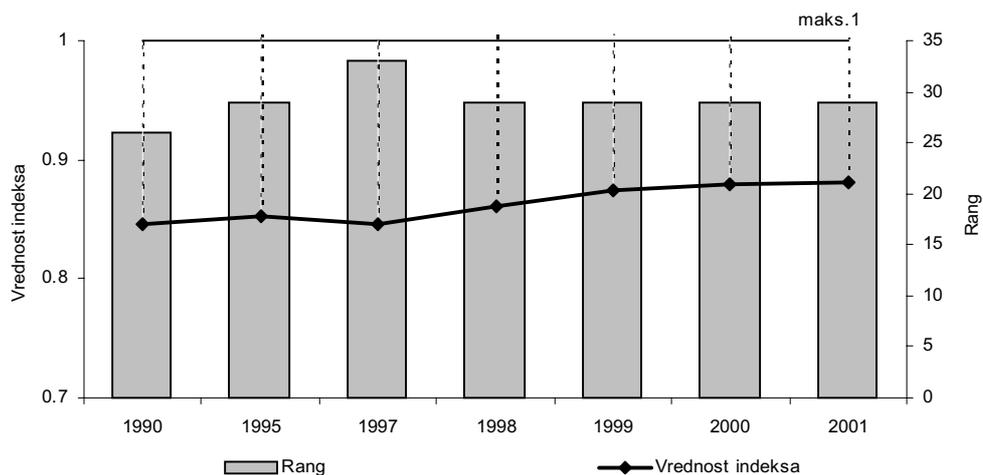
Precej več sprememb pa so izračuni indeksa človekovega razvoja za leto 2001 prinesli nekaterim drugim državam, med njimi tudi tistim, ki se uvrščajo blizu Slovenije. V letu 2001 na prvem mestu ostaja Norveška z vrednostjo indeksa 0.944, sledi ji Islandija, ki se je na 2. mesto z vrednostjo indeksa 0.942 povzpela s 7. mesta. Pri državah, ki so se v preteklih letih uvrščale v bližino Slovenije, je po najnovejših preračunih zaznati precej nihanj. Portugalska je v enem samem letu izboljšala vrednost indeksa kar za 0.016 točke (zmanjšala se je samo vrednost bruto vpisnega količnika, ki pa se zaradi povišane stopnje pismenosti ni odrazila tudi v zmanjšanju vrednosti podindeksa) in se tako povzpela kar za pet mest. Malta, ki se je v letu 2000 uvrstila pred Slovenijo, je v letu 2001 zaradi nižjega bruto vpisnega količnika in nižjega BDP na prebivalca zdrsnila s 30. na 33. mesto. V primerjavi z državami, pristopnicami k EU, se Slovenija še vedno uvršča najvišje, vendar se ji tako Češka kot Poljska s kontinuiranim in pomembnim zviševanjem skupne vrednosti indeksa vztrajno približujeta. Pri drugih državah iz te skupine ni opaziti večjih pozitivnih sprememb. Glede na države EU-15 se je Slovenija tudi v letu 2001 uvrstila za njimi. Za članicami EU je, tako kot v predhodnih letih, zaostala po vrednosti indeksa pričakovane dolžine življenja in indeksa bruto domačega proizvoda na prebivalca.

Tabela: Vrednosti indeksa človekovega razvoja (HDI) in njegovih komponent za Slovenijo v obdobju 1995–2001

	1995 ¹	1997 ¹	1998 ¹	1999 ²	2000 ²	2001 ²
HDI	0.852	0.864	0.864	0.874	0.879	0.881
Rang v svetu (število zajetih držav)	28.	28. (174)	28. (174)	29. (162)	29. (173)	29. (175)
Pričakovana dolžina življenja	74.52	74.90	75.00	75.30	75.50	75.9
Indeks	0.83	0.83	0.83	0.84	0.84	0.85
Bruto vpisni količnik	79.1	82.0	82.0	83.0	83.0	83.0
Indeks izobrazbe	0.924	0.93	0.93	0.94	0.94	0.94
BDP po kupni moči	12,600	14,000	14,800	15,977	17,367	17,130
Indeks	0.81	0.825	0.83	0.85	0.86	0.86

Vir: (1999) Poročilo o človekovem razvoju - Slovenija 1999. Hanžek, M. (ur.). Ljubljana: UNDP, UMAR, str. 17. (2001) Poročilo o človekovem razvoju - Slovenija 2000–2001. Hanžek, M. (ur.). Ljubljana: UNDP, UMAR, str. 24. (1999-2003) Human Development Report. UNDP, Oxford University Press: New York, Oxford.
Opomba: ¹preračuni UMAR, ²preračuni OZN.

Slika: Gibanje vrednosti indeksa človekovega razvoja in uvrstitev Slovenije v svetu v obdobju 1990–2001

Vir: (1998-2003) Human Development Report. UNDP, Oxford University Press: New York, Oxford.

Nacionalna konkurenčnost po WEF

Po izboljšanju v letu 2002¹ se je v letu 2003² uvrstitev Slovenije po nacionalni konkurenčnosti, merjeni z WEF-ovima³ indeksoma sposobnosti rasti in poslovne konkurenčnosti, precej poslabšala, tako da se je Slovenija na svetovni lestvici držav tako rekoč vrnila na mesto izpred dveh let. Vrednost indeksa sposobnosti rasti (GCI) se je sicer rahlo povečala, za 0.05 točke na 4.70 točke, uvrstitev Slovenije med 102 državama pa poslabšala za tri mesta (z 28. na 31. mesto) oziroma na nivo iz leta 2001⁴. Prav tako se je poslabšala uvrstitev Slovenije po indeksu poslovne konkurenčnosti (BCI), in sicer za tri mesta na 30. mesto 101 držav (Luxemburg ni zajet v preračun BCI), kar je boljša uvrstitev kot v letu 2001 (32. mesto). S tem se je (po zmanjšanju v predhodnem letu) povečal razkorak med rangoma BCI in BDP p.c. PPP (27. mesto) z dveh na tri mesta, kar WEF zaznava kot nevarnost. Tako se namreč oddaljujemo od skupine držav, kjer doseženi mikroekonomski temelji predstavljajo pomemben potencial gospodarske rasti, vendar pa po oceni WEF mikroekonomski temelji v Sloveniji ne podpirajo dosežene ravni dohodka, ki lahko zato v prihodnosti postane nevzdržna.

Poslabšanje uvrstitve po indeksu sposobnosti rasti (GCI) je posledica izmerjene nižje kakovosti javnih institucij, pri tehnološkem indeksu ter pri indeksu makroekonomskega okolja pa se je uvrstitev Slovenije izboljšala. Vrednost indeksa kakovosti javnih institucij se je v primerjavi s predhodnim letom zmanjšala za 0.22, rang pa je padel za 12 mest. Med komponentami tega indeksa se je najbolj znižala vrednost podindeksa pogodb in prava, in sicer kar za 0.39, kar je pomenilo zdrs s 26. mesta v letu 2002 na 43. mesto v letu 2003. Poslabšala se je tudi ocena glede korupcije (za 0.04 točke), kjer se je Slovenija uvrstila za šest mest slabše kot leto prej. V okviru agregatnega indeksa sposobnosti rasti smo v letu 2003 najbolj izboljšali vrednost (za 0.32) in uvrstitev indeksa makroekonomskega okolja (s 50. na 37. mesto), vendar v glavnem zaradi sprememb v sestavi indeksa. V indeksu makroekonomskega okolja je namreč prišlo do zamenjave podindeksa obsega vladnih izdatkov v primerjavi z BDP s podindeksom, ki meri potencialno neučinkovitost javnih izdatkov⁵. Po tem podindeksu se je Slovenija v letu 2003 uvrstila na 31. mesto, glede vladnih izdatkov pa je v letu 2002 zasedala komaj 68. mesto. Po drugih komponentah indeksa makroekonomskega okolja pa se je Slovenija uvrstila slabše kot v predhodnem letu (glede makroekonomske stabilnosti na 53. mesto, glede kreditnega ratinga na 29. mesto). Pozitiven premik v okviru agregatnega indeksa sposobnosti rasti pa je bil v letu 2003 dosežen na področju tehnološke konkurenčnosti, kjer smo izboljšali uvrstitev za eno mesto, vrednost tehnološkega indeksa pa se je povečala kar za 0.08. V okviru tehnološkega indeksa sta izboljšanje izmerila podindeksa informacijskih in komunikacijskih tehnologij (za 0.20 na 5.28, 26. mesto) ter inovativnosti (za 0.18 na 3.51, 23. mesto)⁶. Še vedno pa zelo nizko mesto zasedamo po indeksu transferja tehnologije (Slovenija spada med inovativno periferne države, odvisne od transferja tehnologije), kjer smo v letu 2003 sicer ob relativno majhnem zmanjšanju vrednosti indeksa (za 0.07) precej poslabšali uvrstitev (z 38. na 51. mesto).

Glavni dejavnik zmanjšanja poslovne konkurenčnosti (indeks BCI) predstavlja poslabšanje kakovosti slovenskega poslovnega okolja, znižala pa se je tudi ocena zahtevnosti poslovanja in strategij podjetij. Po indeksu kakovosti poslovnega okolja se je uvrstitev Slovenije poslabšala s 27. na 34. mesto. Uvrstitev po indeksu zahtevnosti poslovanja in strategij podjetij se je znižala za eno mesto, še vedno pa Slovenija po tem indeksu zaseda relativno ugodno 27. mesto.

Na uvrstitev Slovenije je v letu 2003 vplivalo tudi povečanje števila opazovanih držav z 80 na 102⁷. S tem se je spremenila relativna vrednost mest, tako da se je Slovenija po indeksu GCI uvrstila za dve mesti nižje (sicer 29. mesto). Na rang BCI povečanje števila držav ni vplivalo.

Slovenija se v letu 2003 v primerjavi z devetimi referenčnimi državami⁸ po nacionalni konkurenčnosti, kot jo izmeri WEF, še vedno uvršča relativno visoko, vendar je v primerjavi s temi državami v letu 2003 zabeležila tudi relativno veliko negativnih premikov konkurenčnosti⁹. Po indeksu sposobnosti rasti - GCI je bolj kot Slovenija uvrstitev poslabšala

le Madžarska (nižje kot leto prej pa sta se uvrstili tudi Portugalska in Italija), ki tako skupaj s Slovenijo izstopa od povprečne dinamike v skupini desetih držav, ki so v povprečju izboljšale rang po GCI za 1 mesto na povprečno 33. mesto. Madžarska je tudi edina država, kjer se je vrednost indeksa GCI zmanjšala glede na leto prej. Ocena sposobnosti rasti se je sicer najbolj izboljšala Grčiji, Estoniji, Slovaški in Češki. Povprečna vrednost indeksa GCI se je tako v opazovani skupini držav povečala za 0.14 točke na 4.61. Ti izračuni so prinesli majhni spremembi vrstnega reda GCI le pri štirih državah, in sicer se je po sposobnosti rasti Estonija uvrstila pred Portugalsko, Češka pa je prehitela Italijo. Slovenija je ohranila 4. mesto iz predhodnega leta in tako po sposobnosti rasti prehitela vse opazovane pristopnice razen Estonije, med opazovanimi članicami EU pa Grčijo in Italijo. *Po indeksu poslovne konkurenčnosti - BCI* se je povprečni rang skupine desetih držav poslabšal za 4 mesta na 36. mesto, najbolj Madžarski, Avstriji, Sloveniji in Češki. Uvrstitev pa sta izboljšali le Grčija in Estonija, slednja se je tako uvrstila na 3. mesto v opazovani skupini držav in tako prehitela Slovenijo.

Tabela: Nacionalna konkurenčnost Slovenije, merjena z indeksoma sposobnosti rasti in poslovne konkurenčnosti WEF, v primerjavi z devetimi referenčnimi državami¹ v letih 2002² in 2003³

Poročilo WEF ¹ 2003–2004	Agregatna indeksa WEF						Komponente GCI						Komponente BCI			
	Sposobnost rasti (GCI)				Poslovna konkurenčnost (BCI)		Tehnološki indeks		Javne institucije		Makroekonomsko okolje		Zahtevnost poslovanja in strategij podjetij		Kakovost nacional. poslov. okolja	
	Nova ¹		Stara													
	03	03	02	02	03	02	03	02	03	02	03	02	03	02	03	02
Države ⁵	r/v	r(02) ⁴	r ⁵	r/v	r	r	r/v	r/v	r/v	r/v	r/v	r/v	r	r	r	r
Avstrija ^a	17/5.07	17	18	18/4.93	17	12	27/4.69	23/4.68	14/5.83	11/5.90	10/5.07	23/4.47	13	12	18	12
Portugalska ^b	25/4.92	23	19	23/4.87	36	36	22/4.82	13/4.91	22/5.52	21/5.5	31/4.41	40/4.20	46	41	33	32
Estonija ^a	22/4.96	20	27	26/4.73	28	30	10/5.15	14/4.91	28/5.36	28/5.22	34/4.37	46/4.06	36	36	27	28
Slovenija^b	31/4.70	29	26	28/4.64	30	27	24/4.73	25/4.68	35/5.11	23/5.33	37/4.27	50/3.95	27	26	34	27
Madžarska ^b	33/4.61	31	29	29/4.63	38	28	32/4.57	21/4.77	33/5.18	30/5.15	38/4.09	49/3.98	45	29	37	29
Grčija ^b	35/4.58	33	31	38/4.32	39	43	30/4.64	30/4.41	42/4.7	44/4.53	33/4.38	47/4.02	39	47	40	41
Italija ^a	41/4.38	39	33	39/4.31	24	24	44/4.24	39/4.08	46/4.56	37/4.71	28/4.48	27/4.39	24	18	23	24
Češka ^b	39/4.48	37	36	40/4.26	35	34	21/4.84	20/4.81	47/4.51	50/4.20	39/4.08	59/3.77	33	34	38	34
Slovaška ^b	43/4.23	41	46	49/4.02	42	42	33/4.55	34/4.31	51/4.33	53/4.11	50/3.82	64/3.64	44	43	42	40
Pojška ^b	45/4.15	43	50	51/3.98	46	46	34/4.44	36/4.21	58/4.17	61/3.83	49/3.83	54/3.90	43	46	44	45

Vir: WEF Global Competitiveness Report 2003–2004; WEF Global Competitiveness Report 2002–2003; <http://www.weforum.org>.

Opombe: ¹WEF Global Competitiveness Report 2003/2004. WEF je v zadnjem poročilu ponovno spremenil metodologijo in povečal število držav, to v stolpcih označuje oznaka Nova. ²WEF Global Competitiveness Report 2002/2003. ³WEF Global Competitiveness Report 2003/2004. ⁴Preračun rangov indeksov GCI 2002 po novi metodologiji 2003. ⁵V skupino referenčnih držav smo vključili pet pristopnic k EU (tiste, ki mejijo na zahodno Evropo), izmed držav EU-15 pa tiste, ki so Sloveniji najbolj podobne po razvitosti (Grčija in Portugalska) ter regionalni sosedi (Avstrija in Italija).

a - inovativno osrednje države, b - inovativno periferne države, r - rang, v - vrednost indeksa

Krepko poudarjena števila pomenijo dvig konkurenčnosti države vsaj za tri mesta. Črne celice pomenijo padec konkurenčnosti države vsaj za tri mesta.

¹ WEF Global Competitiveness Report 2002/2003.

² WEF Global Competitiveness Report 2003/2004.

³ Svetovni gospodarski forum (World Economic Forum).

⁴ WEF Global Competitiveness Report 2001/2002.

⁵ V originalu se podindeks imenuje Government waste in je sestavljen iz treh komponent: obseg subvencij z negativnim vplivom na konkurenčnost, preračun javnih sredstev, javno zaupanje v finančno poštenost politikov.

⁶ Pri podindeksu, ki meri inovativno sposobnost države, je prišlo do spremembe v vprašalniku, in sicer je bilo zaradi različnih interpretacij vprašanje "Ali nenehno inovacije igrajo pomembno vlogo pri ustvarjanju dohodkov podjetja?" zamenjano z vprašanjem "Ali so podjetja v državi aktivna pri absorpciji novih tehnologij?".

⁷ Dodane so predvsem države v razvoju, največ iz Afrike (od 8 na 25), vključene pa so tudi naslednje, za primerjave s Slovenijo, zanimive države: Luksemburg, Makedonija, Malta, Pakistan in Srbija.

⁸ V skupino referenčnih držav smo vključili pet pristopnic k EU (tiste, ki mejijo na zahodno Evropo), izmed držav EU-15 pa tiste, ki so Sloveniji najbolj podobne po razvitosti (Grčija in Portugalska) ter regionalni sosedi (Avstrija in Italija).

⁹ V letu 2002 pa je Slovenija v primerjavi z devetimi referenčnimi državami dosegla največ pozitivnih premikov v konkurenčnosti.

Medregionalne variacije v bruto domačem proizvodu

Statistične regije v Sloveniji se med seboj razlikujejo tako po obsegu kot po strukturi dodane vrednosti, med njimi najbolj izstopa Osrednjeslovenska regija.

Osrednjeslovenska regija je v letih 2000 in 2001¹ ustvarila več kot tretjino vse slovenske bruto dodane vrednosti (BDV). Tretjino BDV so skupaj ustvarile tudi Podravska, Savinjska in Gorenjska regija, preostanek pa ostalih osem regij. Osrednjeslovenska regija je skoraj tri četrtine BDV ustvarila v storitvenem sektorju, po čemer jo presega le še Obalno-kraška regija. Po ustvarjeni BDV v industriji, rudarstvu, energetiki oz. gradbeništvu izstopajo Zasavska, Spodnjeposavska in Koroška regija, Pomurska regija pa nadpovprečen delež BDV ustvari v kmetijstvu.

Tudi po razvitosti, merjeni z BDP na prebivalca, dosega največje vrednosti Osrednjeslovenska regija.

V letih 2000 in 2001 sta nadpovprečno vrednost BDP na prebivalca ustvarili Osrednjeslovenska in Obalno-kraška regija, blizu povprečja pa se je gibala še Goriška regija. Pri tem je Osrednjeslovenska regija slovensko povprečje presejala kar za 40%. Najnižji BDP na prebivalca je imela Pomurska regija, ki je dosegala le 71% slovenskega povprečja. V primerjavi z letom 2000 se leta 2001 relativna razmerja med regijami niso bistveno spremenila, razen pri Zasavski regiji, ki je zaostanek za slovenskim povprečjem poglobila za 3.9 indeksne točke. V primerjavi s povprečjem EU-15 dosega Osrednjeslovenska regija 92% povprečja v letu 2000, v letu 2001 pa 94%. Pomurska regija z najnižjim BDP na prebivalca dosega le 48% povprečja petnajsterice držav članic EU v letu 2001.

Medregionalne razlike v bruto domačem proizvodu na prebivalca, merjene s koeficientom variacije, se med letoma 2000 in 2001 niso bistveno spremenile in ostajajo relativno majhne tudi v mednarodnem merilu.

Koeficient variacije je definiran kot razmerje med standardnim odklonom in povprečjem, pri čemer je formula modificirana še z upoštevanjem različne velikosti regij. Koeficient variacije je za leto 2000 znašal 23%, za leto 2001 pa 23.3%. Če iz analize izvzamemo najmočnejšo, Osrednjeslovensko regijo, ki ima najvišji BDP na prebivalca, se koeficient variacije zniža na okoli 15%, kar pomeni, da ima Osrednjeslovenska regija z učinkom ekonomskega centra države pomemben vpliv na medregionalne razlike v Sloveniji. Mednarodna primerjava koeficienta variacije za leto 2000 in 2001 trenutno še ni mogoča, saj je za države članice EU in tudi pristopnice trenutno na voljo le podatek od leta 1995–1999, ki metodološko ni primerljiv z letoma 2000 in 2001. Mednarodna primerjava koeficienta variacije v obdobju od leta 1995–1999 (stara metodologija) pa kaže, da sodi Slovenija med države, kjer so medregionalne razlike najmanjše in se med leti tudi ne spreminjajo bistveno. Med te države sodijo še Švedska, Grčija in Nizozemska. Predvidevamo, da tudi primerjava po revidirani metodologiji izračuna BDP ne bo kazala bistveno drugačnih razmerij med Slovenijo in drugimi državami članicami oz. pristopnicami EU.

¹ Revidirani podatki o regionalnem BDP so na voljo le za leti 2000 in 2001 in niso primerljivi z nerevidiranimi od leta 1995 do leta 2000.

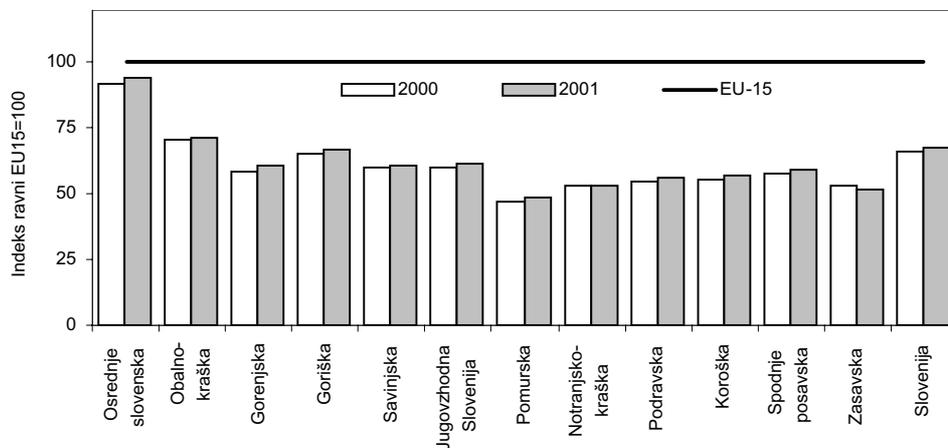
Tabela: Bruto domači proizvod na prebivalca v slovenskih regijah, 2000–2001

Statistične regije	BDP na prebivalca, tisoč SIT		BDP na prebivalca v PPS ¹		Indeks, SLO=100		Struktura BDV ² v letu 2001			Struktura BDV ² SLO=100%
	2000	2001	2000	2001	2000	2001	A+B	C+D+E+F	G+..+P	2001
Osrednjeslovenska	2,936	3,302	20,789	21,984	138.3	138.8	1.3	25.6	73.1	34.3
Obalno-kraška	2,261	2,512	16,025	16,723	106.5	105.6	1.6	24.0	74.4	5.4
Gorenjska	1,876	2,123	13,297	14,137	88.4	89.2	2.4	43.7	53.9	8.8
Goriška	2,080	2,346	14,746	15,623	98.0	98.6	3.4	40.5	56.1	6.0
Savinjska	1,930	2,129	13,674	14,177	90.9	89.5	4.0	46.1	49.8	11.5
Jugovzhodna Slo.	1,923	2,158	13,610	14,368	90.6	90.7	5.7	49.4	44.9	6.3
Pomurska	1,509	1,692	10,693	11,263	71.1	71.1	9.9	35.8	54.3	4.4
Notranjsko-kraška	1,693	1,869	11,998	12,445	79.7	78.6	6.2	43.6	50.1	2.0
Podravska	1,757	1,975	12,458	13,151	82.8	83.0	4.1	36.1	59.8	13.3
Koroška	1,776	1,991	12,590	13,259	83.7	83.7	4.2	49.9	45.9	3.1
Spodnjeposavska	1,822	2,071	13,042	13,791	85.8	87.1	6.5	50.0	43.4	3.1
Zasavska	1,697	1,809	12,031	12,047	80.0	76.0	2.1	52.1	45.8	1.8
SLOVENIJA	2,122	2,380	15,045	15,843	100.0	100.0	3.3	36.0	60.7	100.0

Vir: SURS, preračuni UMAR.

Opombi: ¹PPS - standard kupne moči, ²BDV - bruto dodana vrednost.

Slika: Bruto domači proizvod na prebivalca v slovenskih regijah, 2000–2001

Vir: SURS, preračuni UMAR.

Medregionalne variacije v brezposelnosti

Po večletnem, sicer neenakomernem, upadanju stopnje brezposelnosti v vseh regijah, se le-ta od leta 2001 v nekaterih regijah ponovno povečuje, s tem pa se je hkrati nekoliko zmanjšala tudi razlika med regijama z najnižjo in najvišjo brezposelnostjo. Zniževanje stopnje registrirane brezposelnosti je posledica zmanjšanja števila brezposelnih, ki je v obdobju 1997–2003 upadlo v vseh regijah. Število brezposelnih se je zmanjšalo zaradi večje ponudbe delovnih mest v regijah, precej pa je k zmanjšanju pripomoglo tudi črtanje brezposelnih iz evidenc zaradi različnih razlogov. Po letu 1997 se je stopnja registrirane brezposelnosti najbolj znižala v Podravski regiji (za 6.2 odstotne točke) in Jugovzhodni Sloveniji (za 5.4 odstotne točke), najmanj pa v Pomurski (za 0.3 odstotne točke) in Koroški regiji (za 0.4 odstotne točke). Primerjava leta 2001 in leta 2003 nam kaže nekoliko drugačno sliko. Med regijami, ki so najbolj zmanjšale stopnjo registrirane brezposelnosti, sta še vedno Podravska regija in Jugovzhodna Slovenija, vendar pa je kar pet regij stopnjo registrirane brezposelnosti povečalo (Koroška, Zasavska, Pomurska, Spodnjeposavska in Goriška), med njimi najbolj Koroška (za 2.4 odstotne točke). V letu 2003 je imela najvišjo stopnjo registrirane brezposelnosti Pomurska regija, ki je tako prehitela Podravsko, ki je vse do leta 2002 beležila najvišjo stopnjo. Pomurska regija je v letu 2003 presegala slovensko povprečje za skoraj 60%, poleg nje pa so ga presegale še Podravska, Zasavska, Spodnjeposavska, Savinjska in Koroška regija. Stopnja registrirane brezposelnosti v Pomurski regiji za 2.7-krat presega stopnjo v Goriški, ki je še vedno regija z najnižjo stopnjo registrirane brezposelnosti. Razmerje med najslabšo in najboljšo regijo po tem kazalcu se je po letu 2001 navidezno nekoliko izboljšalo (z 1:3.1 na 1:2.7), vendar predvsem na račun povečanja brezposelnosti v Goriški regiji, kar je neugodno.

V letu 2003 je bilo prekinjeno tudi povečevanje medregionalnih razlik v brezposelnosti, merjeno s koeficientom variacije, ki je bilo značilno po letu 2000. Koeficient variacije je boljši pokazatelj medregionalnih razlik od razmerja med dvema regijama z ekstremnima vrednostima. Definiran je kot razmerje med standardnim odklonom in aritmetično sredino, pri čemer se upošteva tudi različna velikost regij. Za leto 1997 je znašal 30.2% in je do leta 2000 celo rahlo padel. Po tem letu je začel nekoliko naraščati, v letu 2003 pa je ponovno padel na 33.9%, vendar je še vedno višji, kot je bil leta 2001. Če se bo trend iz leta 2003 nadaljeval še v prihodnje, lahko pričakujemo zmanjšanje medregionalnih razlik.

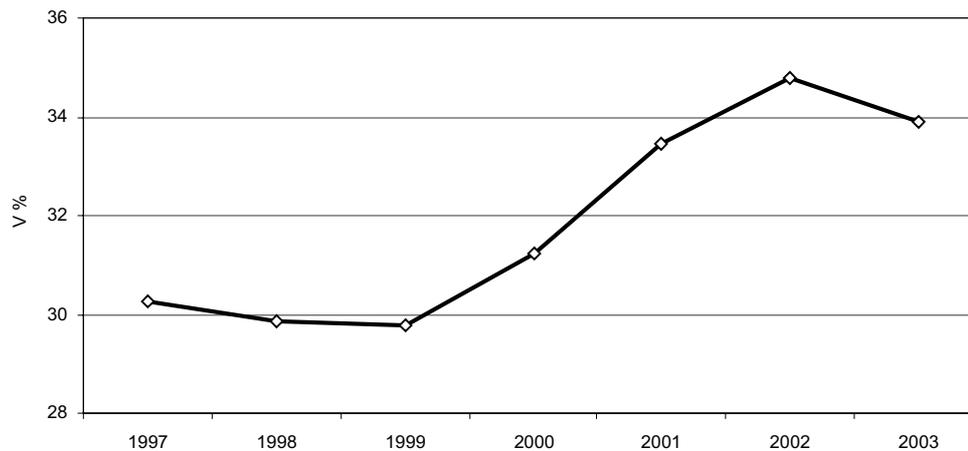
Še vedno je velik problem brezposelnosti po regijah strukturna brezposelnost, ki se v vsaki regiji kaže na drugačen način in je problematična tudi v regijah s podpovprečno stopnjo registrirane brezposelnosti. Tako je dolgotrajna brezposelnost, ki se sicer po vseh regijah zmanjšuje, še vedno velik problem v Jugovzhodni Sloveniji, ki je regija s podpovprečno stopnjo registrirane brezposelnosti. Dolgotrajna brezposelnost je visoka še v Podravski in Pomurski regiji in pogosto je povezana z nizko izobrazbeno strukturo brezposelnih, kot je to primer v Jugovzhodni Sloveniji in v Pomurski regiji. Po drugi strani imajo tudi visoko izobraženi kadri lahko težave pri iskanju zaposlitve. Delež brezposelnih z višjo oz. visoko izobrazbo med vsemi brezposelnimi po regijah tudi v letu 2003 narašča, največji in nadpovprečen pa je v Osrednjeslovenski, Goriški, Obalno-kraški in Notranjsko-kraški regiji. Težko zaposljivi so še brezposelni, stari nad 40 let, katerih delež se po regijah po letu 2001 zmanjšuje, vendar jih je še vedno nadpovprečno veliko na Gorenjskem (več kot polovica brezposelnih), v Spodnjeposavski regiji, na Koroškem in Jugovzhodni Sloveniji. Ponovno se je povečal tudi delež žensk med brezposelnimi, kar je predvsem posledica stečajev podjetij v letu 2003 v tekstilni industriji, ki zaposluje pretežno ženske.

Tabela: Stopnja registrirane brezposelnosti po regijah v obdobju od 1997 do 2003

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
SLOVENIJA	14.4	14.5	13.6	12.2	11.6	11.6	11.2
Osrednjeslovenska	10.2	10.5	10.1	9.2	8.3	7.9	7.8
Obalno-kraška	11.0	10.6	10.1	9.2	9.0	8.6	8.3
Gorenjska	12.0	12.6	11.9	10.1	9.0	8.5	8.3
Goriška	9.6	9.2	7.7	6.2	5.8	6.3	6.4
Savinjska	16.1	16.7	15.3	13.6	13.5	14.0	13.5
Jugovzhodna Slovenija	14.0	12.0	11.7	10.8	9.9	9.9	8.7
Pomurska	17.8	18.7	18.2	17.2	16.7	17.6	17.5
Notranjsko-kraška	12.0	12.5	12.2	10.8	9.7	9.1	8.9
Podravska	22.4	22.0	20.6	18.7	17.9	17.6	16.3
Koroška	13.0	13.0	11.7	10.3	10.2	11.6	12.7
Spodnjeposavska	16.4	15.9	14.9	13.9	14.3	14.4	15.0
Zasavska	17.9	19.2	17.5	15.5	14.7	15.3	16.2

Vir: SURS.

Slika: Koeficient variacije regionalne brezposelnosti v Sloveniji, 1997–2003

Vir: SURS, preračuni UMAR.

prazna stran

Indikatorji gospodarskega razvoja

Makroekonomska stabilnost

Družba, temelječa na znanju

Konkurenčnost gospodarstva

Razvojna vloga države

***Makroekonomska
stabilnost***

Realna rast bruto domačega proizvoda

Leta 2003 je bila opravljena revizija nacionalnih računov za obdobje 1995–2002 zaradi prehoda na Evropski sistem nacionalnih računov iz leta 1995 (ESR95). Poleg rednih revizij se v nacionalnih računih vsakih nekaj let zgodijo velike metodološke spremembe. Zadnja večja metodološka sprememba nacionalnih računov v vseh državah EU in kandidatkah za vstop v EU je bil prehod iz obračunskih pravil Evropskega sistema nacionalnih računov iz leta 1979 (ESR79) na Evropski sistem nacionalnih računov iz leta 1995 (ESR95). Uveljavitev ESR95 pomeni spremembe v konceptu, definicijah in klasifikacijah za področje nacionalnih računov, potekala pa je in še poteka postopoma in po posameznih državah različno. Njena popolna uveljavitev je bila načrtovana v obdobju 7 let od leta 1995, skoraj vsem državam pa so bile s tem v zvezi dodeljene derogacije, ki segajo tudi še v leto 2005. Prehod iz obračunskih pravil ESR79 na ESR95 je bil tako povod in hkrati glavni razlog za nacionalno revizijo tudi v Sloveniji, katere namen je bilo tudi izboljšanje v zasetju dejavnosti. Zaradi te revizije, objavljene prvič v marcu 2003 za obdobje 2000–2002, kasneje pa za celotno obdobje 1995–2002 (SURs, SI, št. 308, 25. november 2003) so, glede na predhodne objave, spremenjene tako ocene nominalne vrednosti bruto domačega proizvoda kot tudi njegove realne stopnje rasti. Povprečna letna nominalna vrednost BDP za celotno obdobje je po reviziji tako višja za 5.2%. Podatki SURs o bruto domačem proizvodu za obdobje 1995–1999 so začasni, dokler za to obdobje ne bo dokončana tudi ocena po proizvodni in dohodkovni metodi.

Po petletnem obdobju (1996–2000) razmeroma visokih stopenj gospodarske rasti se je realna rast bruto domačega proizvoda v letih 2001 in 2002 upočasnila, v strukturi rasti pa se je zmanjšal prispevek tujine in okrepil prispevek domače *potrošnje*. Upočasnitev povprečne letne stopnje gospodarske rasti s 4.4% v obdobju 1996–2000 na 2.9% v letih 2001–2002 je bila na eni strani posledica poslabšanja gospodarskih gibanj v mednarodnem okolju in njihovih vplivov na gibanje izvoza, na drugi strani pa se je tudi razmeroma nizka realna rast domače potrošnje po letu 2000 le postopno krepila. Zaradi teh vplivov se je v strukturi gospodarske rasti postopno zniževal neto prispevek menjave s tujino k rasti (v letu 2000 je znašal 2.4 odstotne točke, leta 2001 1.8 odstotne točke, leta 2002 le še 0.8 odstotne točke), krepil pa prispevek domače potrošnje. Leta 2002 je realna rast BDP tako pretežno temeljila na realnem povečanju domače potrošnje, ki je k 2.9-odstotni rasti obsega BDP prispevala kar 2.1 odstotne točke (leta 2001 eno odstotno točko). Pri tem se je od temeljnih kategorij domače potrošnje v letu 2002 okrepil le prispevek bruto investicij k rasti BDP: po 0.4-odstotnem zmanjšanju v letu 2001 so se bruto investicije v osnovna sredstva v letu 2002 povečale za 1.3%, prispevek spremembe zaloga h gospodarski rasti, ki je bil leta 2001 negativen (-1 odstotna točka), pa se je okrepil na 0.7 odstotne točke. Kategorije končnega trošenja pa so v letu 2002 naraščale počasneje kot leto prej: zasebna potrošnja se je realno povečala za 1.0% (leta 2001 za 2.4%), državna potrošnja pa za 2.5% (leta 2001 za 4.0%).

V prvih treh četrtletjih 2003 se je upočasnjevanje rasti bruto domačega proizvoda nadaljevalo, še vedno se je krepil tudi relativni prispevek domače potrošnje h gospodarski rasti. Slovensko gospodarstvo je po podatkih, ki jih je decembra 2003 objavil SURs, v prvih devetih mesecih 2003 zabeležilo 2.2-odstotno gospodarsko rast. Domače povpraševanje je k 2.2-odstotni rasti prispevalo 4.0 odstotne točke, saldo menjave s tujino pa je v omenjenem obdobju znižal gospodarsko rast za 1.8 odstotne točke. Medletna realna rast skupne dodane vrednosti je v prvih devetih mesecih znašala 2.2% (v osnovnih proizvodnih dejavnostih 1.4%, v storitvenih dejavnostih 3.2%). Četrtletna dinamika gibanja agregatov potrošnje kaže na krepitev medletnih stopenj rasti zasebne potrošnje (2.3% v prvem četrtletju in 3.3 oziroma 3.1% v drugem in tretjem četrtletju) po treh zaporednih

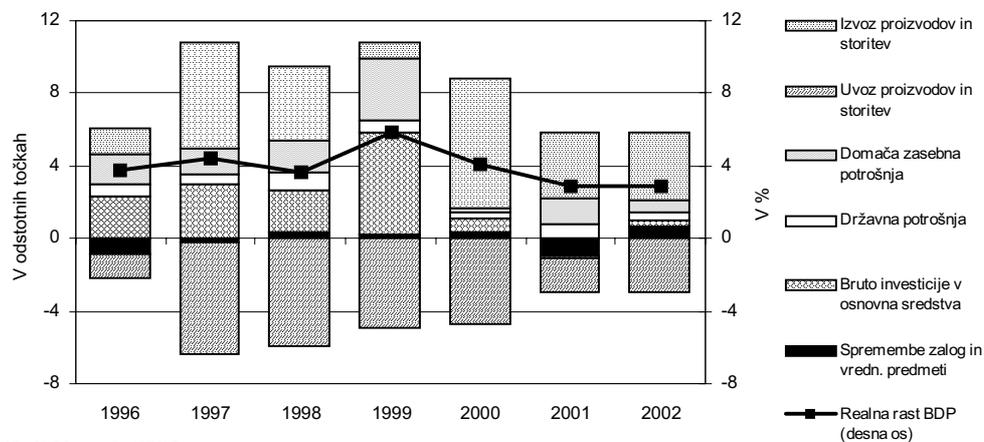
letih skromne rasti. V prvih treh četrletjih se je krepila tudi medletna realna rast bruto investicij. V prvem četrletju je pretežno in v drugem četrletju v celoti temeljila na rasti bruto investicij v osnovna sredstva, v tretjem četrletju pa v veliki meri na povečanju zalog, ki so k 9.1-odstotni rasti bruto investicij prispevale 4.2 odstotne točke. Ob močnejši domači potrošnji se je v prvih devetih mesecih postopno krepila tudi realna rast uvoza (5.6% na medletni ravni v prvem in drugem četrletju ter 6.7% v tretjem četrletju). V primerjavi z enakim obdobjem predhodnega leta se je uvoz v devetih mesecih 2003 povečal za 6.0% (leta 2002 v enaki primerjavi za 4.1%). Kot posledica skromne gospodarske rasti v državah EU in počasnejše rasti izvoza v države nekdanje Jugoslavije in nekdanje Sovjetske zveze se je izvoz na medletni ravni v prvih devetih mesecih leta 2003 povečal za 2.9% (lani v enaki primerjavi za 6.1%), pri čemer se je po upočasnitvi s 3.3% v prvem na 2.3% v drugem četrletju v tretjem četrletju ponovno začel krepiti (3.2%). Skladno z dinamiko izvozno-uvoznih gibanj se je v drugem četrletju okrepil negativni prispevek salda h gospodarski rasti (z -1.3 odstotne točke v prvem četrletju na -2.2 odstotne točke) in se na podobni ravni ohranil tudi v tretjem četrletju (-2.1 odstotne točke). Kratkoročni kazalniki gospodarskega gibanja kažejo na krepitev medletne stopnje gospodarske rasti v zadnjem četrletju 2003, pri čemer se je po oceni ponovno nekoliko okrepil prispevek tujega povpraševanja h gospodarski rasti, realna rast BDP v celem letu 2003 pa je bila po oceni nekoliko nižja kot v letu 2002.

Tabela: Realna rast bruto domačega proizvoda in njegovih osnovnih komponent v Sloveniji, v %

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Bruto domači proizvod	3.8	4.4	3.7	5.9	4.1	2.9	2.9
Izvoz proizvodov in storitev	2.8	11.3	7.4	1.6	13.0	6.4	6.5
Uvoz proizvodov in storitev	2.3	11.5	10.3	8.0	7.6	3.0	4.9
Zasebna potrošnja	2.6	2.5	3.0	5.9	0.3	2.4	1.1
Državna potrošnja	3.4	2.4	5.4	2.9	2.3	4.0	2.5
Bruto investicije	6.1	12.5	11.3	22.4	3.3	-4.2	4.1
V tem: Investicije v osnovna sredstva	11.2	13.8	10.2	22.6	2.6	-0.4	1.3

Vir: SURS.

Slika: Prispevek posameznih agregatov potrošnje k rasti bruto domačega proizvoda v Sloveniji v letih 1996–2002; v odstotnih točkah

Vir: SURS, preračuni UMAR.

Inflacija

Po relativno hitrem znižanju inflacije v obdobju 1992–1999 se je inflacija v naslednjih letih povišala ter se do leta 2002 ohranjala na relativno visoki ravni med 7 in 10%.

Kombinacija restriktivnih makroekonomskih politik ter hkratno izvajanje strukturnih reform so po letu 1992 privedli do postopnega zniževanja inflacije, ki se je, ob ugodnih mednarodnih razmerah, v prvi polovici leta 1999 znižala na raven pod pet odstotkov. Upadanje inflacije je nato v drugi polovici leta prekinilo naraščanje cen primarnih surovin na svetovnem trgu ter uvedba davka na dodano vrednost, zaradi katerih se je inflacija ponovno povzpela na raven osmih odstotkov, v naslednjih dveh letih pa se je nato večkrat približala desetim odstotkom. Do konca leta 2001 se je inflacija znižala na 7.0%, nekoliko višja pa je bila ob koncu leta 2002 (7.2%). Ohranjanje inflacije na relativno visoki ravni je bilo delno posledica neodzivnosti ekonomskih politik na spremenjene makroekonomske razmere, delno pa nedokončanih strukturnih reform, povezanih z indeksacijo, strukturo in obsegom javnofinančnih odhodkov ter povečanjem učinkovitosti oziroma prestrukturiranjem gospodarstva.

V letu 2003 se je inflacija znižala za 2.6 odstotne točke na 4.6%, kar je bila posledica restriktivnejših makroekonomskih politik, ki so jih spremljale relativno ugodne razmere v mednarodnem okolju. Po 9.5-odstotni rasti v letu 2002 je bilo povišanje reguliranih cen v letu 2003 4.0-odstotno in je prvič po letu 1996 zaostajalo za rastjo cen, ki se oblikujejo prosto. Njihov prispevek k inflaciji se je zmanjšal na 0.6 odstotne točke (v letu 2002 so k inflaciji prispevale 1.3 odstotne točke). V primerjavi s predhodnim letom se je zmanjšal tudi prispevek povišanja posrednih davkov k inflaciji, ki je znašal 0.7 odstotne točke (v letu 2002 so davčne spremembe k inflaciji prispevale 1.7 odstotne točke). V tem je največji del, 0.4 odstotne točke, prispevala harmonizacija trošarin na tobačne izdelke z davčnim sistemom držav Evropske unije, 0.2 odstotne točke pa povišanje trošarin na tekoča goriva za prevoz in ogrevanje. Hkrati pa je aciklično prilagajanje trošarin pri tekočih gorivih zmanjšalo posredne vplive višjih cen nafte ter prispevalo k umirjanju inflacijskih pričakovanj. Počasnejše naraščanje reguliranih cen in aciklično prilagajanje trošarin sta tako že v prvem četrtletju leta 2003 privedli do znižanja inflacije za približno 1.0 odstotne točke, do konca leta pa je bila inflacija zaradi restriktivnejših usmeritev obeh politik nižja za približno 1.7 odstotne točke. Ob koncu prvega četrtletja je prišlo še do sprememb denarne politike, ki so se odrazile tudi v počasnejši rasti deviznega tečaja in s tem podprle nadaljnje znižanje inflacije. Medletna rast tečaja evra se je v letu 2003 znižala za 1.2 odstotne točke, na 2.8% ob koncu decembra. Upočasnjevanje medletnih stopenj rasti tečaja evra v primerjavi z istimi meseci leta 2002 se je proti koncu leta povečevalo, ob upoštevanju visokega prenosa rasti tečaja evra na rast cen življenjskih potrebščin s šest- do devetmesečnim odlogom pa se je prispevek rasti tečaja evra k inflaciji v letu 2003 v primerjavi s predhodnim letom zmanjšal za približno 0.8 odstotne točke.

Vlada in Banka Slovenije sta v zadnjem četrtletju leta 2003 povečali restriktivnost svojih politik oziroma sprejeli dodatne ukrepe za znižanje inflacije, ki sta jih predstavili v Programu za vstop v ERM II in prevzem evra in Načrtu uravnavanja reguliranih cen v letih 2004 in 2005. Ob izvajanju omenjenih ukrepov zato pričakujemo, da se bo inflacija še naprej zniževala do ravni, ki bo v letu 2005 omogočila izpolnitev maastrichtskega kriterija.

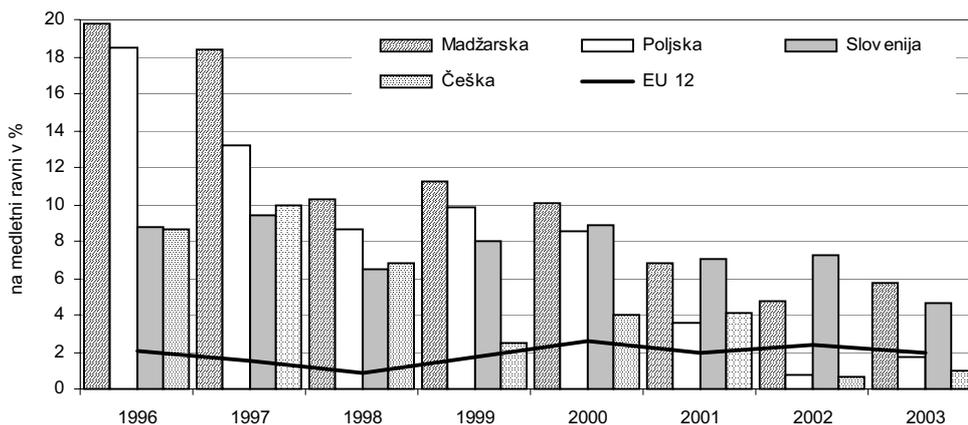
Tabela: Rast cen življenjskih potrebščin v Sloveniji in Evropski uniji v obdobju 1996–2003

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Slovenija, medletne stopnje rasti v %:								
Cene življenjskih potrebščin	9.0	8.8	6.5	8.0	8.9	7.0	7.2	4.6
Blago	8.0	8.5	5.6	7.8	8.8	6.2	6.4	3.9
Storitve	12.2	9.8	9.3	8.8	9.2	9.6	9.4	6.5
Regulirane cene	8.4	16.9	11.1	10.4	16.0	10.5	9.2	4.0
Energija	5.6	20.9	13.2	11.0	18.9	6.7	5.5	3.5
Drugo	10.6	12.4	8.6	9.6	12.0	17.0	14.7	4.8
Osnovna inflacija	7.2	6.4	5.0	4.1	6.9	7.4	6.9	4.2
Evropska unija¹, medletne stopnje rasti, v %:								
Cene življenjskih potrebščin	2.1	1.5	0.9	1.7	2.6	2.0	2.3	2.1z

Viri: SURS (cene življenjskih potrebščin), ocena UMAR (regulirane cene, osnovna inflacija); Eurostat (cene življenjskih potrebščin v EU).

Opombi: ¹Euro območje; z- začasni podatek.

Slika: Primerjava rasti cen v EU z izbranimi državami pristopnicami k EU, 1996–2002

Viri: Nacionalni statistični uradi, Eurostat, EBRD.

Stopnja brezposelnosti

V letu 2003 se je nadaljevalo upadanje števila registrirano brezposelnih, število anketno brezposelnih pa se je povečalo. Število registriranih brezposelnih se je v obdobju 1993–1998 gibalo na ravni okrog 125 tisoč, stopnja registrirane brezposelnosti pa med 14% in 14.5%. Do leta 2001 je število registriranih brezposelnih upadlo v povprečju na okrog 102 tisoč, stopnja registrirane brezposelnosti pa na 11.6%. V letu 2002 sta število registriranih brezposelnih in stopnja registrirane brezposelnosti ostala na isti ravni kot leto prej, v letu 2003 pa sta ponovno nekoliko upadla. Povprečno število registriranih brezposelnih v letu 2003 je bilo 97,674 (decembra 95,993), povprečna stopnja registrirane brezposelnosti pa 11.2%. Število brezposelnih po anketi o delovni sili se je v obdobju 1995–2000 gibalo na ravni okrog 70 tisoč, stopnja anketne brezposelnosti pa med 7% in 8%. Število brezposelnih se je do leta 2002 znižalo na 62 tisoč, v letu 2003 pa se je ponovno povečalo, na 65 tisoč. Stopnja anketne brezposelnosti, ki je v letih 2001 in 2002 že padla na 6.4%, se je v letu 2003 povečala na 6.7%. Brezposelnost, merjena po mednarodni metodologiji, pa je v Sloveniji že ves čas, odkar jo merimo, nižja od povprečja EU in niha okrog povprečja držav OECD.

Registrirana brezposelnost se je v letu 2003 zmanjševala predvsem zaradi črtanja iz evidenc iz nezaposlitvenih razlogov, priliv v brezposelnost pa se je ponovno povečal. Število registriranih brezposelnih se je tudi v letu 2003 zmanjšalo predvsem zaradi pospešenega črtanja iz evidence iz razlogov, ki niso povezani z zaposlitvijo brezposelnih. Med črtanji iz drugih razlogov je bilo največ odjav po lastni volji ali črtanj zaradi nezglašanja na enotah ZRSZ (oboje lahko tudi pomeni, da si je brezposelna oseba našla zaposlitev sama), 7,723 oseb pa je bilo preneseno v evidenco po drugih zakonih¹. Trend naraščanja priliva v brezposelnost zaradi izgube dela in hkratno zmanjševanje zaposlovanja brezposelnih pa sta se v letu 2003 nadaljevala. Delo je izgubilo 4.3% več zaposlenih kot leta 2002, predvsem zaradi izteka zaposlitev za določen čas (46.8%), s katerim delodajalci prenašajo del poslovnega rizika na zaposlene, pomembno več kot leta 2002 pa tudi zaradi odpusta iz poslovnih razlogov (14.3%, leta 2002 9.3%). Na drugi strani pa se je zaposlilo 3.2% brezposelnih manj kot leta 2002. Pomembno se je povečal tudi priliv iskalcev prve zaposlitve. Leta 2003 jih je bilo kar 18.7% več kot leta 2002. Med njimi jih je bilo še vedno 13.8% z visoko izobrazbo (v letu 2002 15.0%).

Struktura registrirane brezposelnosti se spreminja: deleži starejših, dolgotrajno brezposelnih in brezposelnih brez izobrazbe se zmanjšujejo, povečujeta pa se deleža mladih in žensk. Delno so vzrok tem strukturnim spremembam visoka črtanja brezposelnih iz različnih nezaposlitvenih razlogov, nanje pa so vplivali tudi ciljno usmerjeni ukrepi aktivne politike zaposlovanja, zlasti subvencioniranje novih zaposlitev in programi usposabljanja in izobraževanja brezposelnih. Delež žensk se je povečal od 51.2% v letu 2002 na 52.8% v povprečju v letu 2003, delež iskalcev prve zaposlitve od 19.6% na 23.2%, delež mladih brezposelnih pa s 24.0% na 26.1%. Delež brezposelnih, starejših od 40 let, je padel pod 45% (49.4% v letu 2002), delež starejših od 50 let pa na 21.4% (25.4% v letu 2002). Dolgotrajno brezposelnih je bilo 48.6% (v primerjavi s 54.4% v letu 2002), brezposelnih brez izobrazbe pa 44.2% (v primerjavi s 47.0% v povprečju preteklih let). Povprečno trajanje brezposelnosti se je v primerjavi z letom 2002 znižalo za slabih 7 mesecev (na 25 mesecev). Obe stopnji brezposelnosti žensk (registrirana in anketna) ostajata še naprej precej višji od stopenj brezposelnosti moških. Registrirana stopnja je ostala enaka kot leto prej, anketna pa se je povečala (glej tabelo). Brezposelnost mladih (v starosti 15–24 let) ostaja še naprej relativno visoka, vendar se znižuje. Pri mladih gre zaradi večje vključenosti v šolanje za relativno nizko aktivnost, zlasti med ženskami. Tudi zato je stopnja brezposelnosti mladih žensk še naprej višja kot pri moških.

Vlada si še naprej prizadeva za odpravo strukturnih neskladij na trgu dela, za višjo rast zaposlovanja in znižanje brezposelnosti. Nacionalni akcijski program zaposlovanja za leto 2004, ki je pripravljen v skladu z Evropsko strategijo zaposlovanja, poudarja potrebo po usklajenem delovanju posameznih resornih politik, ki vplivajo na pospeševanje gospodarske rasti in socialnega razvoja in s tem na ustvarjanje novih delovnih mest. V skladu s programom naj bi se razvojna sredstva prioritarno usmerjala v manj razvite regije s ciljem odpravljanja razlik v gospodarski

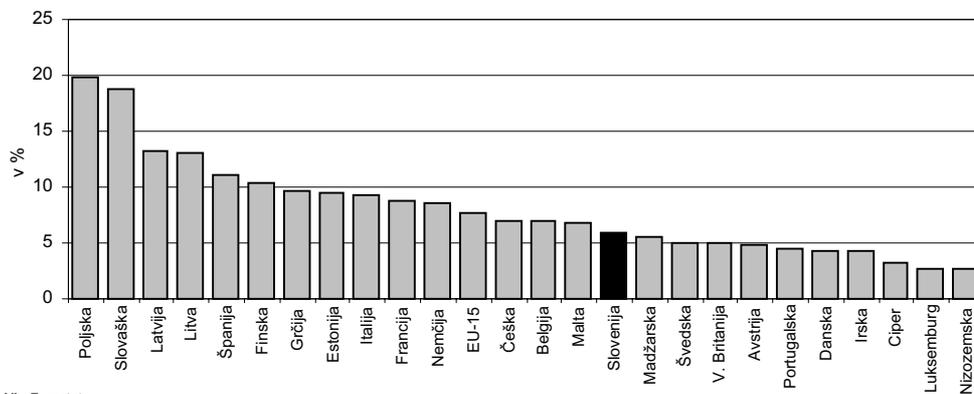
razvitosti, ki je ob demografski situaciji eden izmed ključnih razlogov za strukturno brezposelnost in razlike v stopnjah brezposelnosti med regijami. Programi aktivne politike zaposlovanja bodo še naprej usmerjeni k ciljnim skupinam brezposelnih, tako da bodo omogočali njihovo delovno angažiranje, usposabljanje oziroma izobraževanje. Vsebinsko morajo biti prilagojeni potrebam tako brezposelnih kot delodajalcev, kar naj bi posledično povzročilo nadaljnje zniževanje deležev dolgotrajno brezposelnih in brezposelnih brez izobrazbe, s tem pa tudi deležev mladih in starejših nad 50 let. Pri tem bo posebna pozornost namenjena tudi ženskam, kar bo omogočalo ohranjanje uravnotežene spolne strukture brezposelnih. Pomemben dejavnik izboljšanja razmer na trgu je tudi nadaljnje izvajanje že zastavljenih sprememb in novosti na področju poklicnega izobraževanja².

Tabela: Stopnja brezposelnosti v Sloveniji, EU in OECD v obdobju 1995–2003, v%

	1995	1997	1999	2000	2001	2002	2003
Stopnja anketne brezposelnosti							
Slovenija	7.4 ¹	7.4	7.6	7.0	6.4	6.4	6.7
moški	7.7 ¹	7.1	7.3	6.8	5.9	5.9	6.4
ženske	7.0 ¹	7.6	7.9	7.3	7.0	6.8	7.1
mladi (15–24 let)	18.8 ¹	17.6	18.1	16.8	18.1	16.1	15.4 ¹
EU	10.7	10.6	9.1	8.2	7.3	7.6	8.0
OECD	7.7	7.4	6.8	6.3	6.5	6.9	-
Stopnja registrirane brezposelnosti							
Slovenija	13.9	14.4	13.6	12.2	11.6	11.6	11.2
moški	14.1	13.6	12.4	11.1	10.4	10.4	9.7
ženske	13.7	15.3	15.0	13.5	12.9	13.1	13.0

Vir: SURS, Eurostat, OECD. Opomba: ¹drugo četrtletje.

Slika: Mednarodna primerjava stopenj anketne brezposelnosti za države EU in pristopnice k EU v letu 2002, v %

Vir: Eurostat.

¹ 4. oktobra 2002 je bil na podlagi sprememb in dopolnitev Zakona o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti objavljen Pravilnik o vsebini in načinu vodenja uradnih evidenc s področja zaposlovanja, ki določa kriterije za prehod oseb iz evidenc brezposelnih v evidenco na podlagi drugih zakonov. Te kriterije izdelal ZRSZ v sodelovanju s pristojno institucijo, na katero se posamezni zakon nanaša. Podlaga za prehod v evidenco po drugih zakonih je zaposlitveni načrt. Na podlagi tega Pravilnika je bil skupaj s ZPIZ-om pripravljen organizacijski predpis za delovne invalide – prejemnike denarnega nadomestila iz ZPIZ-a. Zavod je skupaj s ZPIZ-om začel presojo zaposlitvenih možnosti delovnih invalidov in izdelal kriterije za prehajanje le-teh v evidenco oseb po drugih zakonih. V presojo so vključene osebe, ki (i) so na ZRSZ prijavljene najmanj dve leti, (ii) se v tem času, kljub naporitvam k delodajalcem, niso uspeli zaposliti zaradi svoje zaposlitvene oviranosti, (iii) v tem obdobju za njih ni bilo primernih delovnih mest, (iv) se tudi po vključitvi v programe aktivne politike zaposlovanja niso uspeli zaposliti.

² Certifikatni sistem za pridobivanje poklicnih kvalifikacij in posodobitev programov rednega poklicnega izobraževanja v skladu s sprejetimi izhodišči.

Stopnja zaposlenosti

Stopnja zaposlenosti¹, ki je bila v Sloveniji v drugi polovici devetdesetih let relativno visoka (okrog 63%) in stabilna (z izjemo leta 2001, ko se je povečala na 63.9%), v zadnjih dveh letih upada. Pri moških se je z okoli 68% do drugega četrtertletja 2003 znižala na 67.2%, pri ženskah pa z okoli 59% na 57.6% delovno sposobnih oseb (osebe v starosti 15–64 let) istega spola². V primerjavi s povprečjem EU, kjer se je stopnja zaposlenosti v istem obdobju razmeroma hitro povečevala, je pri moških v Sloveniji nekoliko nižja, pri ženskah pa višja (gl. tabelo). Glede na starost je v Sloveniji nižja zaposlenost kot v povprečju v EU pri mladih (15–24 let) ter pri starejših od 50 let. Pri mladih prihaja do razlike zaradi relativno visoke vključenosti mladih v Sloveniji v srednje in terciarno izobraževanje (glej indikator Delež prebivalstva z vsaj srednjo izobrazbo) ter relativno višje stopnje brezposelnosti mladih kot v povprečju v EU, pri starejših pa predvsem zaradi visoke strukturne brezposelnosti, ki zadeva zlasti starejše brezposelne osebe (glej indikator Stopnja brezposelnosti). Na nižjo stopnjo zaposlenosti v tej starostni skupini še vedno vpliva tudi relativno zgodnje upokojevanje. Povprečna starost ob upokojitvi se sicer povečuje - v letu 2002 in 2003 je bila za starostne pokojnine 57 let in 8 mesecev, za invalidske pa 51 let in 8 mesecev (leta 1995: 55 let in 7 mesecev, oziroma 47 let in 1 mesec) – je pa še vedno nižja kot v povprečju v EU-15: 59.9 leta. Delno pa ima na nižjo zaposlenost starejših še vedno vpliv tudi predčasno upokojevanje v začetku devetdesetih let.

Rast števila delovno aktivnih oseb že drugo leto upada, predvsem zaradi zmanjševanja števila neformalno delovno aktivnih in samostojnih kmetov, število zaposlenih pa še vedno, čeprav nekoliko počasneje, narašča. Število delovno aktivnih po anketi o delovni sili je v letu 2002 upadlo za 0.7%, v letu 2003 pa za 1.4%. Rast števila zaposlenih (tj. oseb v delovnem razmerju), ki se je začela leta 1999, se zaradi upočasnjene gospodarske rasti v zadnjih dveh letih umirja. V letu 2002 je bila 0.4-odstotna, v letu 2003 pa 0.2-odstotna. V tem narašča le število zaposlenih v podjetjih in organizacijah (za 0.3%). Število zaposlenih v drobnem zasebnem sektorju, ki je imelo vse obdobje tranzicije visoko pozitivno rast, s čimer je bilo vsaj delno nadomeščeno upadanje zaposlenosti v podjetniškem sektorju, pa v povprečju že drugo leto upada. V letu 2003 pa se je nadaljevalo tudi upadanje števila samostojnih podjetnikov posameznikov, ki se je začelo že leta 1996, najbolj pa se je zmanjšalo število samostojnih kmetov (za 19.5%). Upočasnjena gospodarska rast v zadnjih dveh letih je torej najbolj prizadela drobni zasebni sektor in neformalno zaposlovanje, ki se je v letu 2003 zmanjšalo že drugo leto zapored.

Število formalno delovno aktivnih po mesečni statistiki se je v letu 2003 najbolj zmanjšalo v kmetijstvu, relativno najbolj povečalo pa v javni upravi. Skupno število formalno delovno aktivnih, kot ga meri mesečna statistika (osebe v delovnem razmerju in samozaposleni), se je v letu 2003 zmanjšalo za 0.8%. Najbolj se je zmanjšalo v kmetijstvu (za 16.5%), sicer pa še v predelovalnih dejavnostih (za 1.6%), ribištvu, rudarstvu, oskrbi z elektriko, plinom in vodo, gostinstvu, prometu in finančnem posredništvu. V trgovini ter v zdravstvu in socialnem varstvu je stagniralo, povečalo pa se je v javni upravi (najbolj, za 4.5%), poslovnih storitvah, izobraževanju ter v drugih osebnih in javnih storitvah.

¹ Izračunana iz anketnih podatkov, ki vključujejo tudi neformalno zaposlene osebe, to pa so lahko načeloma hkrati tudi bodisi študentje med mladimi, bodisi upokojeanci med starejšimi.

² Pri tem so tudi med delovno aktivnimi upoštevane samo osebe iste starosti.

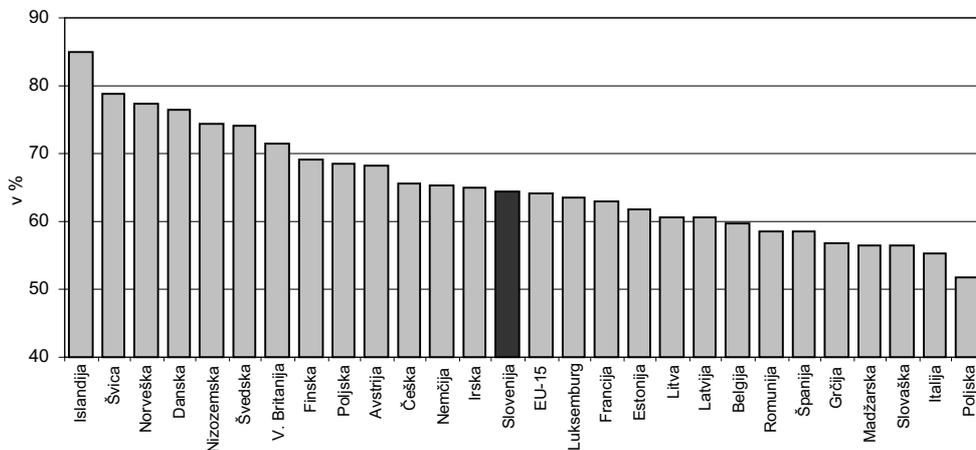
Tabela: Stopnje zaposlenosti (prebivalstva v starosti 15–64 let) po anketah o delovni sili v Sloveniji in v EU v letih 1995–2003, v %

	1995 ¹	1997	1999	2000	2001	2002	2003 ¹
Slovenija	62.9	63.5	62.5	62.9	63.9	63.4	62.5
Moški	67.7	68.0	66.9	67.2	68.7	68.2	67.2
Ženske	58.0	59.0	57.8	58.5	58.9	58.6	57.6
15–24	33.8	38.0	34.3	33.6	31.4	30.6	28.6
25–49	87.0	85.6	85.3	85.6	86.6	86.3	85.6
50–64	35.8	36.4	35.3	37.3	41.1	41.3	40.9
Kmetijstvo	6.7	8.3	6.5	6.4	6.7	5.9	5.3
Industrija in gradbeništvo	27.7	26.2	24.4	24.4	25.0	25.0	23.6
Storitve	29.7	30.6	32.8	33.2	33.2	33.6	34.5
Evropska unija	-	60.1	62.1	63.1	63.9	64.2	-
Moški	-	69.9	71.6	73.4	74.0	72.9	-
Ženske	-	50.4	52.6	53.8	54.8	55.5	-
Kmetijstvo	-	3.0	2.8	2.7	2.7	2.6	-
Industrija in gradbeništvo	-	17.7	18.4	18.5	18.6	18.4	-
Storitve	-	39.5	41.6	42.7	43.4	44.1	-

Vir: SURS, Eurostat.

Opomba: ¹drugo četrtletje.

Slika: Stopnje zaposlenosti v Sloveniji in izbranih evropskih državah leta 2002, v %

Vir: Eurostat.

Javnofinančno ravnovesje

Po letu 1996 je imela Slovenija javnofinančni primanjkljaj, ki se je razen v letu 2003 celo nekoliko povečeval. Delež javnofinančnih odhodkov v primerjavi z BDP se je v obdobju od 1996 do 2003 povečal za okoli 3 strukturne točke in je v letu 2003 dosegel 43.3% BDP (glej tudi indikator Javnofinančni odhodki). Delež javnofinančnih prihodkov v primerjavi z BDP je v omenjenem obdobju v povprečju znašal okoli 41% BDP. Delež obveznih dajatev, ki izhajajo iz veljavne davčne zakonodaje, ustvarjenega makroekonomskega okolja in realizirane gospodarske rasti se je oblikoval na ravni okoli 40% BDP, delež drugih prihodkov (dotacije, koncesnine, deleži od dobičkov ipd.) pa na ravni okoli 1% BDP povprečno letno. V strukturi javnofinančnih prihodkov se je povečal delež posrednih davkov, zmanjšal pa delež neposrednih davkov in prispevkov za socialno varnost. V celem obdobju, z izjemo leta 1996, je delež javnofinančnih odhodkov presegal delež javnofinančnih prihodkov v BDP. Povprečna višina javnofinančnega primanjkljaja je znašala 1.3% BDP. V strateških dokumentih zapisani cilj, da javnofinančni primanjkljaj ne bo presegel 1% BDP, se tako ni uresničil. V zadnjih treh letih se razlika med deleži javnofinančnih prihodkov in odhodkov glede na BDP celo povečuje, tako da je javnofinančni primanjkljaj, merjen z deležem v BDP, pridobival po 0.1 strukturne točke letno.

Leta 2002 sta se deleža javnofinančnih prihodkov in odhodkov glede na BDP znižala, javnofinančni primanjkljaj glede na BDP (brez t.i. izravnalnega primanjkljaja) pa se je rahlo povečal (na 1.5%). V letu 2002 se je prvič po šestih letih povečevanja delež javnofinančnih odhodkov v BDP zmanjšal za 0.3 strukturne točke. Hitreje od celotnih odhodkov so še vedno naraščali odhodki za plače in obresti, počasneje pa izdatki za blago in storitve, subvencije in sredstva za investicije. Za 0.5 strukturne točke se je v letu 2002 zmanjšal tudi delež javnofinančnih prihodkov v BDP. Zaradi povišanja davčne stopnje DDV, trošarinskih dajatev, novih okoljskih taks ter upočasnjenega upadanja carinskih prihodkov se je povečal delež obveznih dajatev v BDP (za 0.4 strukturne točke), upadel pa delež drugih (nedavčnih) prihodkov. V letu 2002 je bila opravljena uskladitev proračunskega s koledarskim letom (za prilive davka na dodano vrednost in trošarine iz januarja 2003), ki je zmanjšala izkazane javnofinančne prihodke za okoli 1.5% BDP (t.i. izravnalni primanjkljaj). Celotni izkazani javnofinančni primanjkljaj v letu 2002 (izravnalni primanjkljaj in tekoči javnofinančni primanjkljaj skupaj) je dosegel okoli 3% BDP. V letu 2002 je bil opravljen tudi izračun javnofinančnega primanjkljaja po evropski metodologiji (ESA 95), po katerem je v letu 2001 javnofinančni primanjkljaj znašal 2.7% BDP, za leto 2002 pa 1.9% BDP.

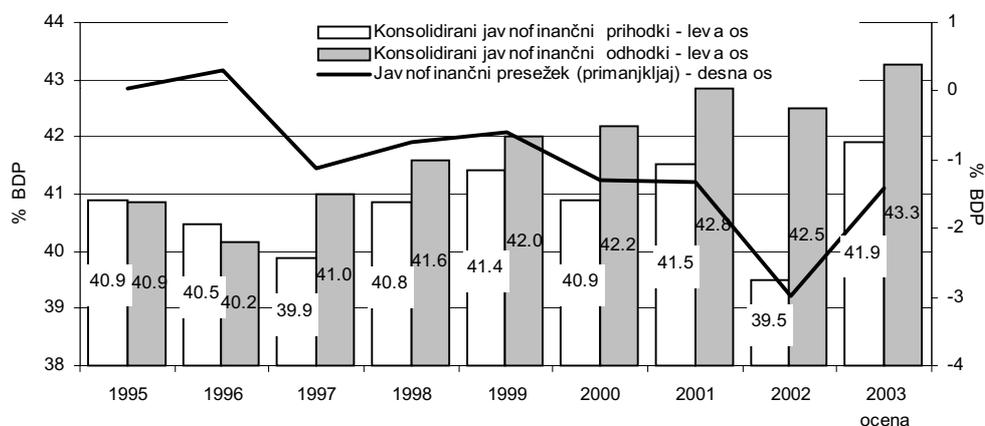
Predhodna ocena javnofinančnega primanjkljaja v letu 2003 znaša 1.4% ocenjenega BDP. V letu 2003 so konsolidirani javnofinančni odhodki (po predhodnih podatkih) v primerjavi z BDP dosegli 43.3% (0.8 strukturne točke več kot leta 2002). V ekonomski strukturi javnofinančnih odhodkov se je v primerjavi z BDP v letu 2003 najbolj povečal delež sredstev za investicije (0.2 strukturne točke) in za prav toliko tudi delež sredstev za transferje posameznikom in gospodinjstvom. Deleži sredstev za plače in prispevke, sredstev za izdatke za blago in storitve ter za subvencije so se povečali vsak za 0.1 strukturne točke. Delež sredstev za obresti se je ohranil na približno enaki ravni kot v letu 2002. Zmanjšal se je le delež sredstev za pokojnine (za 0.1 strukturne točke). Konsolidirani javnofinančni prihodki so v letu 2003 po predhodnih podatkih dosegli 41.9% ocenjenega BDP. V tem je delež obveznih dajatev dosegel 40.6% v primerjavi z ocenjenim BDP (za 0.9 strukturne točke več kot v letu 2002). Med obveznimi dajatvami so počasneje kot celotne obvezne dajatve naraščali prihodki od posrednih davkov in prihodki iz prispevkov za socialno varnost. Prihodki od carin in uvoznih dajatev že tretje leto zapored (po daljšem obdobju upadanja)

ohranjajo svoj delež v primerjavi z BDP (0.6%). Najvišjo rast so zabeležili prihodki od davka na dobiček pravnih oseb, kjer so učinki sprememb Slovenskih računovodskih standardov in kapitalski dobički povečali poračune po zaključnem računu za leto 2002 in zvišali delež v primerjavi z ocenjenim BDP za 0.5 strukturne točke. Po 0.1 strukturne točke so v letu 2003 pridobili tudi prihodki od dohodnine in od davka na izplačane plače. Zaradi uvedbe novih ekoloških taks so se povečali tudi prihodki od taks (za 0.2 strukturne točke). V letu 2003 je javnofinančni primanjkljaj po oceni znašal 1.4% ocenjenega BDP, kar je za 0.1 strukturne točke manj, kot je znašal tekoči (brez izravnalnega primanjkljaja) javnofinančni primanjkljaj v letu 2002.

Po sprejetih spremembah državnega proračuna za leto 2004 bo javnofinančni primanjkljaj znašal 1.7% BDP. Po sprejetih spremembah državnega proračuna za leto 2004, po projekcijah odhodkov občinskih proračunov ter po projekcijah odhodkov pokojninske in zdravstvene blagajne je predvideno, da se bo v letu 2004 delež konsolidiranih javnofinančnih odhodkov v primerjavi s predvidenim BDP povečal za 1 strukturno točko in dosegel skupaj s sredstvi za proračun Evropske unije čez 44% (44.3%). V letu 2004 bo rast konsolidiranih javnofinančnih prihodkov (brez prejetih sredstev iz Evropske unije) zaostajala za rastjo predvidenega BDP, delež javnofinančnih prihodkov iz domačih davčnih virov bo znašal dobrih 41% predvidenega BDP, priliv iz Evropske unije pa je predviden v višini 1.3% predvidenega BDP. Primanjkljaj javnih financ je tako ocenjen na 1.7% BDP.

Proračunski dokumenti za leto 2005 predvidevajo javnofinančni primanjkljaj v višini 1.6% BDP. Proračunski dokumenti za leto 2005 že vsebujejo sistemske spremembe. Povečanje deleža javnega financiranja javnih služb v letu 2005 pomeni povečanje deleža konsolidiranih javnofinančnih odhodkov glede na predvideni BDP glede na leto 2004. Ob zadržanju veljavnih pravil in sedanjega razmerja med javnim in zasebnim financiranjem javnih služb pa bi se v letu 2005 rast konsolidiranih javnofinančnih odhodkov glede na leto 2004 lahko nekoliko upočasnila in bi zaostajala za predvideno rastjo BDP, njihov delež pa bi se zmanjšal na okoli 43.5%. V letu 2005 se bo po predvidevanjih iz proračunskih dokumentov delež konsolidiranih javnofinančnih prihodkov iz domačih virov ohranil na približno enaki ravni kot leta 2004, prilivi iz Evropske unije pa so ocenjeni na 1.6% predvidenega BDP. Javnofinančni primanjkljaj za leto 2005 je ocenjen na okoli 1.6% predvidenega BDP.

Slika: Konsolidirana bilanca javnega financiranja po metodologiji GFS-IMF (deleži v primerjavi z BDP, v %)

Vir: Ministrstvo za finance, preračuni UMAR.

Opomba: Pri preračunih so uporabljeni revidirani podatki BDP (SURS, Statistične informacije št. 308, 25.november 2003).

Plačilnobilančno ravnovesje

Urvnotežen saldo tekočega računa plačilne bilance se je po letu 1997 prevesil v primanjkljaj, ki je leta 1999 dosegel rekordno vrednost, nato pa začel upadati, tako da je bil leta 2001 zabeležen skromen presežek. V letih 1995–1997 je bil tekoči račun plačilne bilance izravnán. Trgovinski primanjkljaj je sicer znašal 4.6% BDP, vendar so presežek v bilanci storitev (3.3% BDP) in pozitivni neto faktorski dohodki ter tekoči transferji omogočili doseganje plačilnobilančnega ravnovesja. Obdobje primanjkljaja na tekočem računu plačilne bilance Slovenije se je začelo z letom 1998, ko se je zaradi vpliva azijske in ruske finančne krize na gospodarsko rast naših najpomembnejših trgovinskih partneric posredno upočasnila tudi realna rast slovenskega izvoza. Ob naraščajoči domači investicijski dejavnosti pa se je nadaljevala visoka rast uvoza. V letu 1999 se je rast blagovnega izvoza močno upočasnila (stagniranje blagovnega izvoza v države bivše Jugoslavije, močan upad izvoza v Rusijo in relativno skromno povečanje izvoza v države EU), rast blagovnega uvoza pa močno povišala (povečan obseg domačega povpraševanja pred uvedbo DDV), zato je blagovni primanjkljaj v tem letu dosegel 6.2% BDP, kar je bilo največ po letu 1992. Upadel je tudi presežek v storitveni menjavi (z 2.6% BDP leta 1998 na 1.7% BDP), predvsem zaradi manjšega neto priliva deviz od turizma (kosovska kriza), neto uvoza konstrukcijskih storitev in hitreje rasti uvoza ostalih (netradicionalnih) storitev. Primanjkljaj tekočega računa plačilne bilance je tako v letu 1999 znašal 3.5% BDP, kar je celo že postavilo pod vprašaj njegovo dolgoročno vzdržnost. V letu 2000 so rast izvoza pospešili ugodni mednarodni pogoji gospodarjenja (visoko tuje povpraševanje), na razmeroma skromno rast uvoza pa je večinoma vplivala umirjena rast domače potrošnje. Čeprav je bilo na eni strani delovanje dohodkovnega učinka, merjenega z rastjo izvoznih trgov, na trgovinski primanjkljaj pozitivno, je bilo na drugi strani delovanje cenovnega učinka, merjenega s pogoji menjave s tujino, negativno (močan dolar in rast cen nafte), zato se je trgovinski primanjkljaj ohranil na razmeroma visoki ravni (6%). Precej pa se je povečal presežek storitvene bilance (na 2.4% BDP), zato je primanjkljaj tekočega računa plačilne bilance leta 2000 upadel na 2.8% BDP. Dinamiko izvoznih tokov je v letu 2001 večinoma določalo relativno ugodno tuje povpraševanje. Leta 2001 se je realna rast izvoza blaga in storitev (6.4%) v primerjavi z letom 2000 (13%) upočasnila za več kot polovico, kar je bilo posledica umirjanja gospodarske aktivnosti v državah EU, ki imajo približno dvotretjinski delež v slovenskem blagovnem izvozu. Še večje upadanje realne stopnje rasti izvoza pa je ublažil povečan obseg prodaje blaga na trge nekdanje Jugoslavije in v Rusijo. Na skromno realno rast uvoza blaga in storitev je vplivalo šibko domače povpraševanje. Ob nadaljnjem upadanju trgovinskega primanjkljaja (na 3.1% BDP) in naraščanju storitvenega presežka se je saldo tekočega računa plačilne bilance v letu 2001 celo prevesil v presežek (0.2% BDP).

V letu 2002 se je presežek tekočega računa plačilne bilance močno povečal. Blagovni primanjkljaj je leta 2002 upadel s 3.1% BDP na 1.1% BDP. K temu sta ob skromnem uvozu (nizka rast domače potrošnje) prispevala ohranjanje izvoza na relativno visoki ravni in izboljšanje pogojev menjave (za 2.4 indeksne točke), predvsem zaradi krepitve evra do dolarja. Analiza vpliva zunanjetrgovinskega cenovnega učinka na saldo trgovinske bilance je pokazala, da bi bil ob nespremenjenih pogojih menjave (glede na leto 2001) blagovni primanjkljaj od dejanskega večji za 200 mio EUR. Tudi v letu 2002 so se nadaljevale visoke stopnje rasti blagovnega izvoza v države srednje in vzhodne Evrope. Ekspanzija izvoza v omenjene tranzicijske države je deloma odtehtala upočasnitev izvozne rasti na trge držav EU, v katerih se je gospodarska rast v primerjavi z letom 2001 še nekoliko upočasnila. Regionalna struktura kaže, da se je v letu 2002 v primerjavi z letom 2001 povečal trgovinski primanjkljaj z državami EU, znižal pa z državami CEFTE, povečal pa se je tudi trgovinski presežek z državami na ozemlju nekdanje Jugoslavije in Sovjetske

zveze. Menjava storitev je bila v letu 2002 precej ugodnejša kot leta 2001, saj sta tako izvoz kot uvoz storitev dosegla visoke stopnje rasti, presežek v menjavi storitev pa se je nekoliko povečal (na 2.7% BDP). Ob razmeroma visokem primanjkljaju v bilanci faktorskih dohodkov (-0.7% BDP), zaradi večjega obsega reinvestiranih dobičkov in presežka tekočih transferjev (0.6% BDP), je presežek tekočega računa plačilne bilance znašal 1.4% BDP.

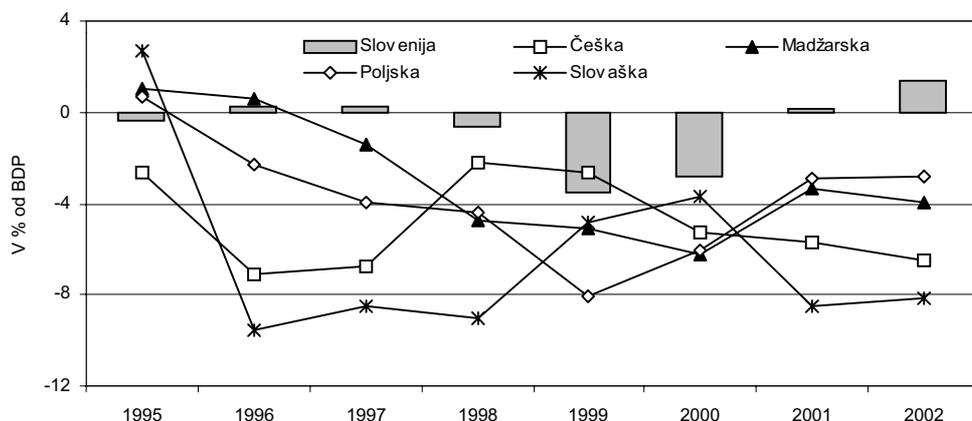
Presežek tekočega računa plačilne bilance se je ohranil tudi v letu 2003 (17 mio EUR), vendar na nižji ravni kot leto prej. Ob manj ugodnih gospodarskih razmerah v državah EU se je rast blagovnega izvoza v letu 2003 precej upočasnila, nominalna rast v evrih je bila 3.1-odstotna (v letu 2002 6-odstotna), slovenski izvozniki pa so skromno rast izvoznih dohodkov na trgu držav EU deloma nadomeščali z večjim izvozom v države CEFTA, neevropske države OECD in Rusko federacijo. S pospešeno rastjo domačega trošenja pa se je v letu 2003 okrepila rast uvoza, ki je bila nominalno 5.5-odstotna (v letu 2002 1.9-odstotna). Rast obsega storitvene menjave je bila v letu 2003 počasnejša od rasti obsega blagovne menjave, izvoz treh glavnih komponent storitev (transporta, potovanj in drugih storitev) pa je naraščal počasneje od njihovega uvoza. Čeprav so se pogoji menjave storitev zaradi višjih izvoznih cen prevoznih, gostinskih ter nastanitvenih storitev izboljšali, pa je bil presežek v menjavi storitev še vedno nižji kot v letu 2002. Pri faktorskih dohodkih je bil primanjkljaj nižji večinoma zaradi spremenjene metodologije obračuna reinvestiranih dobičkov tujih vlagateljev. Pozitiven saldo tekočih transferjev se je v primerjavi z letom prej znižal za tretjino; v njihovi strukturi so se znižali transferji iz tujine, tako državnega kot ostalih sektorjev, in hkrati povečali transferji drugih sektorjev v tujino (zavarovanja in drugi transferji).

Tabela: Tekoči račun plačilne bilance Slovenije v obdobju 1995–2002, v % BDP

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Tekoči račun	-0.4	0.2	0.3	-0.6	-3.5	-2.8	0.2	1.4
Trgovinska bilanca	-5.0	-4.5	-4.2	-4.1	-6.2	-6.0	-3.1	-1.1
Storitvena bilanca	3.1	3.4	3.5	2.6	1.7	2.4	2.5	2.7

Vir: SURS, BS, preračuni UMAR.

Slika: Saldo tekočega računa v Sloveniji in nekaterih drugih državah CEFTE v obdobju 1995–2002, v % od BDP

Vir: SURS, BS, OECD Economic Outlook, december 2003.

Bruto zunanji dolg

Od septembra 2003 Banka Slovenije prikazuje bruto zunanji dolg po novi metodologiji, ki zajema tudi vse dolžniške finančne instrumente zasebnega negarantiranega zunanjega dolga ter instrumente, nastale s popolno liberalizacijo kapitalskega in finančnega računa plačilne bilance.

Banka Slovenije je septembra 2003 začela prikazovati bruto zunanji dolg, ki temelji na standardih Mednarodnega denarnega sklada (MDS) in predstavlja znesek obveznosti, ki jih imajo rezidenti do nerezidentov, razvrščene po sektorjih in finančnih instrumentih, standardiziranih s sistemom nacionalnih računov (SNA 93) in peto izdajo Priročnika za plačilno bilanco (BOP Manual 5th Edition). Stara statistika zunanjega dolga¹ je v ospredje postavljala zadolževanje pri bankah in vladah. Pozornost je bila usmerjena na dolgoročni dolg, zlasti javni in javno garantirani, niso pa bili vključeni vsi dolžniški instrumenti. Zunanji dolg je bil izražen v ameriških dolarjih. Po novi metodologiji je bruto zunanji dolg preračunan v evre, poleg zunanjega dolga po stari metodologiji pa vključuje še vse druge dolžniške finančne instrumente zasebnega negarantiranega zunanjega dolga ter instrumente, nastale s popolno liberalizacijo kapitalskega in finančnega računa plačilne bilance (npr. nakupi državnih obveznic na sekundarnem trgu kapitala)². Po stari metodologiji je zunanji dolg konec leta 2002 znašal 8,448 milijonov EUR (36.2% BDP), bruto zunanji dolg po novi metodologiji pa 11,482 milijonov EUR (49.2% BDP). Neto zunanji dolg pa je po novem standardu MDS definiran kot razlika med obveznostimi (bruto zunanjim dolgom) in terjatvami iz naslova dolžniških instrumentov.

V obdobju 1995–2001 je negarantirani zasebni dolg naraščal hitreje od javnega in javno garantiranega dolga. Povprečna nominalna letna rast negarantiranega zasebnega dolga v obdobju 1995–2001 je bila hitrejša (17.6%) od rasti javnega in javno garantiranega dolga (15.3%). Slednji zajema tudi del zunanjega dolga, ki ga najemajo ekonomski subjekti izven državnega sektorja, kadar za njihove zunanje obveznosti jamči država. Večino negarantiranega zasebnega dolga so predstavljala posojila drugih sektorjev (zlasti nefinančnih družb – podjetij), državni sektor pa se je pretežno zadolževal z izdajo evroobveznic. Na rast javnega in javnogarantiranega dolga je vplival prevzem nealociranega zunanjega dolga po sporazumu NFA iz leta 1996 v višini 18% celotnega nealociranega dolga bivše SFRJ in prevzem nealociranega zunanjega dolga po bilateralnih pogajanjih s posameznimi državami Pariškega kluba v višini 16.39% nealociranega zunanjega dolga bivše SFRJ. Skupni prevzeti zunanji dolg bivše SFRJ je po tekočem tečaju evra znašal 523 mio EUR (15.6% javnega in javnogarantiranega zunanjega dolga konec oktobra 2003).

V letu 2002 je javni in javno garantirani dolg stagniral, nadaljevala pa se je predvsem rast negarantiranega zasebnega dolgoročnega dolga. Bruto zunanji dolg Slovenije je konec leta 2002 znašal 11,482 mio EUR in se je v primerjavi z letom 2001 povečal za 1,079 mio EUR. Rast bruto javnega in javno garantiranega dolga se je zaustavila, še naprej pa je naraščal zasebni in negarantirani dolg, ki se je v obdobju 1998–2002 skoraj podvojil (s 4,452 mio EUR na 8,277 mio EUR). Povečanje stanja bruto zunanjega dolga je bilo tako rezultat večjega zadolževanja zlasti bank (s 1,998 mio EUR konec leta 2001 na 2,467 mio EUR konec leta 2002) in tudi drugih sektorjev (s 5,062 mio EUR konec leta 2001 na 5,568 mio EUR konec leta 2002), zadolženost državnega sektorja pa se je v primerjavi z letom 2001 celo znižala. V drugih sektorjih so nefinančne družbe (podjetja) večinoma najemala dolgoročna finančna posojila, hkrati pa so preko kratkoročnega komercialnega kreditiranja, z odlogom izvajala plačila blaga in storitev. V sektorski strukturi dolžniških obveznosti je dolg državnega sektorja predstavljal 21.1% (leta 2001 24.1%), dolg bančnega sektorja 21.5% (19.2%), dolg drugih sektorjev 48.5%³ (48.7%) in dolg kapitalsko povezanih oseb 8.9% (8%). Če ne upoštevamo obveznosti do povezanih oseb, ki se ne spremljajo po ročnosti in instrumentih, je bilo 77.8% dolgoročnega dolga (v letu 2001 76.8%). Neto upniška pozicija Slovenije se je leta 2002 v primerjavi letom 2001 izboljšala za 679 mio EUR, na 1,101 mio EUR. Slednje je bilo večinoma posledica velikih kapitalskih prilivov od tujih neposrednih naložb.

V letu 2003 se je bruto zunanji dolg povečal predvsem zaradi zadolževanja domačih poslovnih bank. Po predhodnih podatkih BS se je celotni bruto zunanji dolg Slovenije v enajstih mesecih leta 2003 povečal za 1,506 mio EUR in je konec novembra 2003 znašal 12,988 mio EUR. 83.5% povečanja je posledica rasti posojil bančnemu sektorju (751 mio EUR) in drugim sektorjem (507

mio EUR), katerih zadolževanje v tujini sta spodbujala upočasnjena deprecijacija tolarja do evra in razlika med domačimi in tujimi obrestnimi merami. Državni sektor se je v opazovanem obdobju razdolževal, saj je odplačal več posojil, kot jih je najel. Obveznosti preko povezanih oseb pa so se v enajstih mesecih leta 2003 povečale za 323 mio EUR. Slovenija je konec novembra 2003 izkazovala neto terjatve do tujine v vrednosti 142 mio EUR. Državni sektor je imel le obveznosti do nerezidentov v višini 2,349 mio EUR, večinoma iz naslova izdanih obveznic in zadolžnic. Banka Slovenije, ki v imenu in za račun države vodi in upravlja z mednarodnimi denarnimi rezervami, je izkazovala le terjatve do tujine v vrednosti 6,863 mio EUR. Drugi sektorji (nebančne finančne družbe, nefinančne družbe in gospodinjstva ter neprofitni izvajalci) so izkazovali neto obveznosti v višini 2,918 mio EUR. Povezane osebe – pravne osebe, kapitalsko povezane z nerezidenti, ki so lastniki 10% ali več kapitala, so imele za 77 mio EUR neto obveznosti do tujine.

Koncept bruto zunanjega dolga poudarja pomen dinamičnih kazalnikov zunanjega dolga ali indikatorjev zadostnosti deviznih rezerv (razmerje med mednarodnimi denarnimi rezervami in kratkoročnim dolgom, razmerje med skupnimi deviznimi rezervami in kratkoročnim dolgom in razmerje med nelastniškimi terjatvami in bruto zunanjim dolgom). *V obdobju 2000–2002 so se kazalniki likvidnosti in solventnosti konstantno izboljševali, v letu 2003 pa se je poslabšala zlasti neto upniška pozicija Slovenije.*

Tabela 1: Stanje bruto zunanjega dolga Slovenije glede na zapadlost in obveznost do povezanih oseb v obdobju 1995–2003, v mio EUR

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	30.XI. 2003
Skupaj bruto zunanji dolg	4,275	5,381	6,165	6,459	8,012	9,490	10,403	11,482	12,988
Kratkoročni dolg	1,470	1,503	1,819	1,838	2,155	2,283	2,223	2,319	2,451
Javni in javno garantirani dolg	0	0	0	0	0	0	15	66	49
Negarantirani zasebni dolg	1,470	1,503	1,819	1,838	2,155	2,283	2,208	2,253	2,403
Dolgoročni dolg	2,083	2,968	3,347	3,726	4,811	5,895	7,348	8,140	9,190
Javni in javno garantirani dolg	1,178	1,657	1,875	2,007	2,462	2,883	3,107	3,138	3,340
Negarantirani zasebni dolg	905	1,311	1,472	1,719	2,350	3,012	4,241	5,002	5,850
Obveznosti do povezanih oseb	722	910	999	895	1,045	1,312	832	1,023	1,347
Javni in javno garantirani dolg	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Negarantirani zasebni dolg	722	910	999	895	1,045	1,312	832	1,023	1,347

Vir: BS.

Tabela 2: Dinamični kazalniki dolga, stanja ob koncu obdobja, v mio EUR

	1999	2000	2001	2002	30.XI. 2003
A. Kratkoročni dolg po zapadlosti¹	3,374	4,382	4,569	4,448	4,644
B. Mednarodne denarne rezerve BS	3,159	3,436	4,984	6,781	6,879
C. Skupne devizne rezerve	4,104	4,705	6,513	7,826	7,763
D. Nelastniške terjatve Slovenije do tujine ²	7,697	8,700	10,825	12,584	13,130
E. Nelastniške obveznosti Slovenije do tujine ³	8,012	9,490	10,403	11,482	12,988
Indikatorji zadostnosti deviznih rezerv					
- z mednarodnimi rezervami BS (B/A)	0.94	0.78	1.09	1.52	1.48
- s skupnimi deviznimi rezervami (C/A)	1.22	1.07	1.43	1.76	1.67
Nelastniške terjatve/Nelastniške obveznosti (D/E)	0.96	0.92	1.04	1.10	1.01

Vir: BS.

Opombe: ¹Kratkoročni dolg po zapadlosti je kratkoročni dolg in del dolgoročnega dolga, ki zapade v enem letu. ²Nelastniške terjatve Slovenije do tujine so vse terjatve iz premoženjske bilance Slovenije razen lastniških. ³Nelastniške obveznosti Slovenije do tujine so vse dolžniške obveznosti iz premoženjske bilance Slovenije (bruto zunanji dolg).

¹ Temeljila je na Sivi knjigi (Grey Book) Svetovne banke, Banke za mednarodne poravnave, MDS ter Organizacije za ekonomsko sodelovanje in razvoj iz leta 1988.

² Po stari metodologiji objavljanja podatkov so bile te obveznosti zajete le v prikazu stanja mednarodnih naložb kot obveznosti do povezanih podjetij v obliki kratkoročnih komercialnih kreditov (sedaj zasebnem negarantiranem dolgu) in instrumentov denarnega trga državnega sektorja (sedaj v javnem in javnogarantiranem dolgu).

³ V tem je delež gospodinjstev in neprofitnih izvajalcev storitev v celotnem bruto zunanjem dolgu znašal le 0.8%.

Dolg širše opredeljene države

Dolg širše opredeljene države¹ se je v letu 2002 povečal, in sicer v glavnem zaradi rasti dolga ožje opredeljene države, ki se je skoraj izključno zadolževala na domačem trgu. Konec leta 2002 je dolg širše opredeljene države znašal 1,464.3 mlrd SIT oziroma 27.8% BDP, kar je za 1.2 odstotne točke več kot leta 2001. Dolg ožje opredeljene države se je povečal za 190.7 mlrd SIT in je konec leta znašal 1,419.7 mlrd SIT oziroma 26.9% BDP (25.9% konec leta 2001). Od tega je bilo 90% dolgoročnega dolga. Poleg financiranja A. in B. bilance proračuna v skupni višini 147 mlrd SIT je na rast dolga ožje opredeljene države v letu 2002 vplivala nadaljnja izročitev obveznic RS21 in RS39 upravičencem s strani SOD v višini 13.2 mlrd SIT, predčasna odplačila obveznic RS15PRST iz sredstev kupnine NLB v višini 1.8 mlrd SIT ter plačila na fiduciarni račun, ki ga RS plačuje za obveznosti iz Osimskega in Rimskega sporazuma v višini 1.3 mlrd SIT. Dolg ožje opredeljene države se je v letu 2002 povečal za 42.6 mlrd SIT. Poleg tega pa se je, v skladu s korekcijami v zaključnem računu proračuna 2002, stanje dolga znižalo za 3.8 mlrd SIT, in sicer v stanju dolga kratkoročnih vrednostnih papirjev zaradi novega načina evidence kratkoročnih VP. Notranji dolg Republike Slovenije je konec leta 2002 znašal 833.9 mlrd SIT, zunanji dolg pa 585.8 mlrd SIT. Za razliko od preteklih let se je zunanji dolg Republike Slovenije v letu 2002 zmanjšal zaradi nadaljnjega povečevanja zadolževanja države na domačem trgu (99.7% celotne zadolžitve je bilo izvršene na domačem trgu). Upadanje deleža zunanjega dolga in porast notranjega dolga je v skladu s strateškim ciljem pospeševanja razvoja domačega finančnega trga. Konec leta 2002 je notranji dolg predstavljal 58.7% vsega dolga ožje opredeljene države.

V letu 2002 se je v valutni strukturi dolga ožje opredeljene države še naprej zmanjševal delež dolarja, v obrestni strukturi pa delež dolga z nespremenljivo obrestno mero. Dolg, denominiran v evrih, je konec leta 2002 predstavljal 50.8% skupnega dolga, sledita tolar s 46.9% in ameriški dolar z 1.8% skupnega dolga. *Valutna struktura* in spremembe valutne strukture dolga so posledica zniževanja tveganj, povezanih z nihanjem tečajev, ter prilagajanja valutne strukture portfelja tujega dolga strukturi izvoznih deviznih prilivov. Tako v letu 2002 ni bilo novega zadolževanja v dolarjih, z izjemo črpanja obstoječega kredita mednarodnih finančnih organizacij v višini 41 tisoč USD. Glede na *obrestno strukturo* predstavlja dolg z nespremenljivo obrestno mero 76.4% celotnega dolga, dolg s spremenljivo obrestno mero pa 23.6% celotnega dolga. Povečanje deleža dolga s spremenljivo obrestno mero (konec leta 2001 je predstavljal 17.6% celotnega dolga) je posledica financiranja proračunskih potreb z domačimi obveznicami s spremenljivo obrestno mero. V letu 2002 se je nadaljeval trend upadanja obrestnih mer iz leta 2001, kar je razvidno tudi iz primerjave 5-letnih obveznic RS 31 (izdana 15.01.2002; obrestna mera: TOM+4.20%) in RS 46 (izdana 08.11.2002; obrestna mera: TOM+3.00%). Povprečna dosežena obrestna mera na primarnem trgu za dolgoročne vrednostne papirje je bila v letu 2002 9.8%, za kratkoročne vrednostne papirje pa 8.9%. Povprečna efektivna obrestna mera se je z letom 2001 začela zmanjševati in je v letu 2002 padla na 6.6%. Postopni prehod na nominalizem, ki se je začel v letu 2002 z uvedbo tolarске obveznice s fiksno obrestno mero in ročnostjo treh let, je bil zaključen v letu 2003 z izdajo petletne in desetletne nominalne obveznice. Višina obrestne mere oziroma donos na primarnem trgu desetletne obveznice (5.75% letno) sta že zagotovila izpolnjevanje maastrichtskega konvergenčnega kriterija višine dolgoročne obrestne mere.

Dolg lokalnih skupnosti, Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje (ZPIZ) in Zavoda za zdravstveno zavarovanje Slovenije (ZZZS) se je v letu 2002 povečal skupaj za 0.2% BDP. Zaradi restriktivnih zakonskih omejitev je zadolženost lokalnih skupnosti že nekaj let nizka in je sestavljena samo iz notranjega dolga. Konec leta 2002 je dolg lokalnih skupnosti znašal 14.1 mlrd SIT oziroma 0.3% BDP. Tudi Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije in Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije se zadolžujeta samo na domačem finančnem trgu. Konec leta 2002 je dolg ZPIZ in ZZZS znašal 30.5 mlrd SIT oziroma 0.6% v primerjavi z BDP.

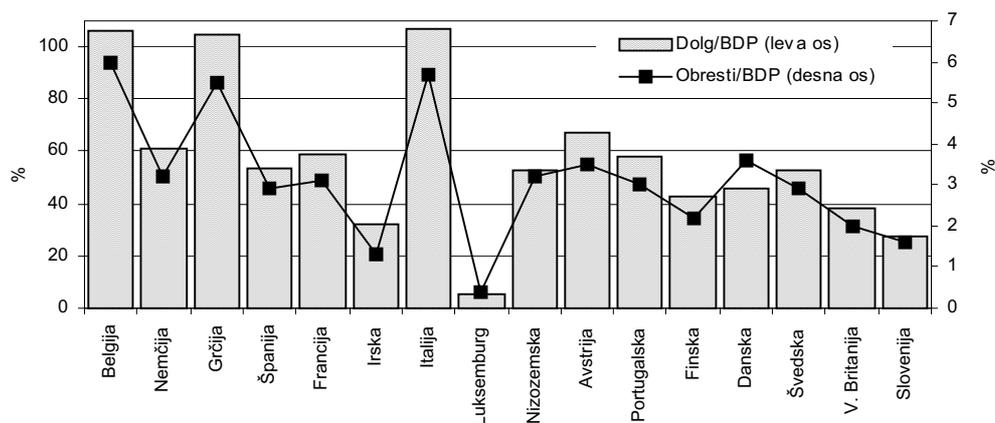
Slovenija je v primerjavi z državami pristopnicami k EU, kakor tudi s članicami EU, po vseh uveljavljenih kriterijih (višina dolga v BDP, obresti v BDP, dolg na prebivalca), med najnižje zadolženimi. Manj zadolžene od Slovenije so samo Luksemburg, Estonija, Litva in Češka. Slovenija ves čas tudi izpolnjuje konvergenčni kriterij stanja dolga širše opredeljene države.

Tabela: Dolg RS (širše opredeljene države) v obdobju 1996–2002, v mlrd SIT

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Dolg ožje opredeljene države	580.7	673.2	771.3	893.3	1,013.4	1,228.9	1,419.7
v % BDP	22.7	23.2	23.7	24.5	25.1	25.9	26.9
Notranji dolg	355.5	399.6	475.5	498.5	505.1	635.1	833.9
v % BDP	13.9	13.7	14.6	13.7	12.5	13.4	15.8
Zunanji dolg	225.2	273.6	295.8	394.8	508.3	593.7	585.8
v % BDP	8.8	9.4	9.1	10.8	12.6	12.5	11.1
Sukcesija	106.7	106.9	26.2	26	25.2	23.2	18.7
v % BDP	4.2	3.7	0.8	0.7	0.6	0.5	0.4
Pariški klub	14.9	10.8	8.1	7.6	7.3	6.8	6.1
v % BDP	0.6	0.4	0.2	0.2	0.2	0.1	0.1
Londonski klub	91.8	96.1	18.1	18.4	17.9	16.5	12.6
v % BDP	3.6	3.3	0.6	0.5	0.4	0.3	0.2
Ostali zunanji dolg	118.5	166.7	269.6	368.8	483.1	570.5	567.1
v % BDP	4.6	5.7	8.3	10.1	12.0	12.0	10.7
Dolg lokalnih skupnosti	4.5	4.3	4.2	4.4	4.2	8.1	14.1
v % BDP	0.2	0.1	0.1	0.1	0.1	0.2	0.3
Notranji dolg	4.5	4.3	4.2	4.4	4.2	8.1	14.1
v % BDP	0.2	0.1	0.1	0.1	0.1	0.2	0.3
Zunanji dolg	0	0	0	0	0	0	0
ZPIZ in ZZS	-	8.7	5	10	23.4	22.9	30.5
v % BDP	-	0.3	0.2	0.3	0.6	0.5	0.6
Notranji dolg	-	8.7	5	10	23.4	22.9	30.5
v % BDP	-	0.3	0.2	0.3	0.6	0.5	0.6
Zunanji dolg	-	0	0	0	0	0	0
Dolg širše opredeljene države	585.2	686.2	780.5	907.7	1,041.0	1,259.9	1,464.3
v % BDP	22.9	23.6	24.0	24.9	25.8	26.6	27.8

Vir: Ministrstvo za finance.

Slika: Dolg (širše opredeljene države) v Sloveniji in državah EU v letu 2002, v primerjavi z BDP, v %

Vir: Ministrstvo za finance, Eurostat.

¹ Dolg širše opredeljene države (obremenjuje stroške financiranja proračuna) zajema dolg ožje opredeljene države, dolg lokalnih skupnosti in skladov socialnega zavarovanja (ZPIZ in ZZS).

Deželno treganje

Slovenija je v letu 1996 prejela najvišje začetne ocene deželnega tveganja med vsemi srednje- in vzhodnoevropskimi državami. Deželno tveganje Slovenije¹ je bilo prvič ocenjeno leta 1996, ocene so pripravile tri agencije: Moody's, Standard&Poor's in Fitch IBCA. Pri vseh treh agencijah je Slovenija prejela najvišje začetne ocene med vsemi srednje- in vzhodnoevropskimi državami, k temu je prispevala ugodna ocena vseh treh komponent deželnega tveganja (političnega, družbenega in ekonomskega tveganja). Visoke začetne ocene so več let ostale nespremenjene kljub porušenju javnofinančnega ravnovesja leta 1997 in zunanjega ravnovesja 1999, saj so ti kazalci ostali v okvirih vzdržnosti.

Do konca leta 2003 so vse tri agencije popravile začetno oceno deželnega tveganja navzgor. Ocena Moody's je bila prvič popravljena navzgor leta 2000 (z A3 na A2), k temu je pomembno prispevala uveljavitev pridružitvenega sporazuma z EU leta 1999. Predvsem napredek v pogajanjih z EU je poleg presežka na tekočem računu plačilne bilance in zmerne javnofinančne primanjkljaja vplival na izboljšanje ocene nadaljnega gospodarskega, družbenega in političnega razvoja pri Moody's, ki je avgusta 2002 obete za prihodnost popravila s stabilnih na pozitivne. Uspešno zaključena pogajanja z EU pa so novembra 2002 vplivala tudi na popravek ocene deželnega tveganja Moody's na Aa3, ko so bili obeti za prihodnost ponovno ocenjeni kot stabilni. Popravek navzgor pomeni prestop med države z nižjo oceno tveganja (high quality) pri Moody's, po razpoložljivih podatkih pa je ocena do konca leta 2003 ostala nespremenjena. Visoka začetna ocena deželnega tveganja Standard&Poor's (A) je do maja 2003 ostala nespremenjena, obeti pa so bili oktobra 2002 popravljene s stabilnih na pozitivne. Po podpisu pristopne pogodbe med Slovenijo in EU je Standard&Poor's maja 2003 dvignil oceno deželnega tveganja na A+ s stabilnimi obeti, kar kaže, da je pri tej agenciji vstop v EU eden izmed ključnih faktorjev, ki vpliva na izboljšanje ocene deželnega tveganja. Tako Standard&Poor's kot Moody's pa poudarjata, da je za izboljšanje ocene pomembno tudi pospešeno izvajanje strukturnih reform (reforma trga dela, privatizacija energetskih podjetij, razvoj finančnega sektorja). To tudi pomeni, da bo uresničevanje temeljnih mehanizmov za povečevanje konkurenčnosti države in nadaljnje zagotavljanje makroekonomske stabilnosti omogočilo nadaljnje izboljšanje ocene deželnega tveganja Slovenije. Ocena Fitch IBCA je bila navzgor popravljena dvakrat: prvič decembra leta 1999 (z A- na A) in drugič maja 2003 (z A na A+).

Slovenija ima najvišje ocene deželnega tveganja med državami pristopnicami k EU. Že od popravka navzgor novembra 2002 je ocena deželnega tveganja Moody's za Slovenijo najvišja med državami pristopnicami k EU. Enako velja tudi za Standard&Poor's, kjer je bila Slovenija pred povišanjem ocene maja 2003 ocenjena enako kot Ciper. V primerjavi z Grčijo je Slovenija pri Moody's ocenjena slabše, saj se je ocena za Grčijo pri tej agenciji z vstopom v EMU januarja 2001 avtomatično povišala na najvišjo oceno Aaa (pred tem je bila enaka oceni za Slovenijo). Tako so vse države evro območja ocenjene z najvišjo oceno, prav tako tudi preostale tri članice EU. Ocena deželnega tveganja Standard&Poor's pa je po zadnjih razpoložljivih podatkih za Slovenijo in Grčijo enaka. Vse druge članice EU so ocenjene boljše od Slovenije (Italija in Portugalska z AA, Belgija, Španija in Švedska z AA+, ostale države z AAA).

¹ V analizi se osredotočamo na oceno deželnega tveganja za izdajo dolgoročnih državnih obveznic, denominiranih v tuji valuti, ki je pomembna za določitev pribitka (»spreada«) pri izdaji dolgoročnih državnih vrednostnih papirjev.

Tabela 1: **Ocene deželnega tveganja Slovenije (long term foreign currency rating) v Standard&Poor's, Moody's Investors Service in Fitch IBCA**

Standard&Poor's		Moody's Investors Service		Fitch IBCA	
8.5.1996	A	8.5.1996	A3	8.5.1996	A-
2.12.2003	A+	26.12.2003	Aa3	29.10.2003	A+

Tabela 2: **Začetna in zadnja ocena deželnega tveganja in obetov za prihodnost' Standard&Poor's za Slovenijo, pristopnice k EU, Grčijo ter zadnji razpoložljivi oceni deželnega tveganja Standard&Poor's in Moody's**

	Začetna ocena		Zadnja ocena	
	Standard&Poor's		Standard&Poor's (2.12.2003)	Moody's (26.12.2003)
Slovenija	A/Stabilno/	maj 1996	A+/Stabilno/	Aa3/Stabilno/
Madžarska	BB+/Pozitivno/	april 1992	A-/Stabilno/	A1/Stabilno/
Češka	BBB/Pozitivno/	julij 1993	A-/Stabilno/	A1/Stabilno/
Poljska	BB/Pozitivno/	junij 1995	BBB+/Negative/	A2/Stabilno/
Slovaška	BB-/Stabilno/	februar 1994	BBB/Pozitivno/	A3/Stabilno/
Estonija	BBB+/Stabilno/	december 1997	A-/Stabilno/	A1/Stabilno/
Latvija	BBB/Stabilno	januar 1997	BBB+/Pozitivno/	A2/Stabilno/
Litva	BBB-/Stabilno	junij 1997	BBB+/Pozitivno/	A3/Stabilno
Ciper	AA-/Stabilno/	avgust 1991	A/Stabilno/	A2/Stabilno/
Malta	A/Stabilno/	marec 1994	A/Stabilno/	A3/Stabilno/
Grčija	BBB/-/	september 1988	A+/Stabilno/	Aaa/Stabilno

Opomba: 'obeti za prihodnost oziroma ocena nadaljnjega gospodarskega, družbenega in političnega razvoja so ocenjeni z opisno oceno: pozitivno, stabilno in negativno.

***Družba,
temelječa na znanju***

The background features large, stylized, light gray letters 'AR' in a serif font. The 'A' is tall and narrow, while the 'R' is wide and has a curved tail. The letters are positioned behind the main text, with the top 'AR' being larger and more prominent than the bottom 'AR'.

Povprečno število let šolanja delovno aktivnega prebivalstva

Povprečno število let šolanja delovno aktivnega prebivalstva v Sloveniji se po podatkih za leto 2003 še naprej počasi povečuje, v zadnjem letu tudi zaradi dviga izobrazbene ravni v industriji in v storitvah z visoko dodano vrednostjo. V letu 2003¹ so imeli delovno aktivni prebivalci po statističnem registru delovno aktivnega prebivalstva 11.4, po anketi o delovni sili pa 11.6 let zaključenega šolanja, kar je za 0.4 oziroma 0.6 leta več kot leta 1995. Zaradi večje vključenosti prebivalstva v srednje, višje in visoke šole ter večjega števila absolventov oziroma diplomantov teh šol lahko pričakujemo, da se bo izobrazbena raven prebivalstva še naprej zviševala. Povečuje se tudi zaposlovanje bolj izobraženih iskalcev dela, zaposlovanje iskalcev dela z nižjo izobrazbo pa se zmanjšuje. Za razliko od leta 2002, ko se je izobraženost zaposlenih povečala v glavnem v javnih storitvah, se je v letu 2003 občutneje povečala tudi v rudarstvu, predelovalnih dejavnostih, finančnem posredništvu in v poslovnih storitvah, zmanjšala pa se je v kmetijstvu in ribištvu ter v gradbeništvu (gl. tabelo). Po posameznih področjih dejavnosti imajo sicer v povprečju najvišje število let šolanja zaposleni v izobraževanju (13.6) in javni upravi (13.4), ki imata tudi najvišja deleža zaposlenih z višjo in visoko izobrazbo (58.6% oziroma 45.6%). Višja izobrazbena raven v javnih storitvah res omogoča višjo kvaliteto teh storitev in s tem vpliva tudi na višjo produktivnost in boljšo konkurenčnost celotnega gospodarstva, vendar sodobni produkcijski procesi in konkurenčne razmere na mednarodnih trgih zahtevajo bolj izobraženo delovno aktivno prebivalstvo tudi v produkcijskih dejavnostih in poslovnih storitvah. Izobrazba in sposobnost kreativne uporabe znanja sta namreč pomembni komponenti konkurenčne sposobnosti posameznih dejavnosti. Pri tem je treba opozoriti, da je povprečno število let šolanja le formalni kazalec izobrazbe, ki le malo pove o njeni kvaliteti ter o dejanskem znanju in sposobnostih, s katerimi razpolaga opazovana populacija.

Kljub ugodnim trendom v letu 2003 se v distribuciji delovno aktivnih z višjo in visoko izobrazbo po področjih dejavnosti še naprej zmanjšuje koncentracija v industrijskih dejavnostih, povečuje pa v javni upravi in storitvah z visoko dodano vrednostjo. Največ visoko izobražene delovne sile zaposluje področje izobraževanja, in sicer 21.5% od skupnega števila delovno aktivnih z višjo in visoko izobrazbo. Predelovalne dejavnosti zaposlujejo 14.9% od skupnega števila delovno aktivnih z višjo in visoko izobrazbo, sledijo pa področja javne uprave (14.0%), poslovnih storitev (12.8%), zdravstva in socialnega varstva (10.7%) ter trgovine (7.8%). Že vse opazovano obdobje (od leta 1995 dalje) se povečuje koncentracija delovno aktivnih z višjo in visoko izobrazbo v javni upravi, poslovnih storitvah in finančnem posredništvu (tu se je v letu 2003 v primerjavi s predhodnim letom sicer nekoliko znižala), znižuje pa v predelovalnih dejavnostih, zdravstvu in socialnem varstvu, izobraževanju (v letu 2003 je bila v izobraževanju ponovno nekoliko višja kot v predhodnem letu), kmetijstvu, gradbeništvu in trgovini.

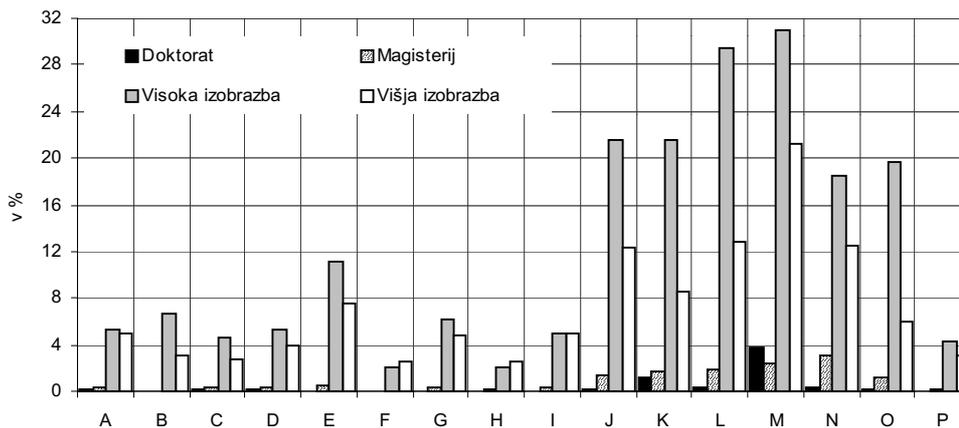
¹ Podatki ankete o delovni sili za 2. četrtletje 2003 oziroma statističnega registra delovno aktivnega prebivalstva po stanju septembra 2003

Tabela: Povprečno število let šolanja delovno aktivnega prebivalstva v Sloveniji v obdobju 1995–2003

	Povprečno število let šolanja delovno aktivnega prebivalstva								
	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Delovno aktivni po anketi o delovni sili	11.0	11.1	11.0	11.2	11.3	11.4	11.4	11.5	11.6
Delovno aktivni po registru SURS	11.0	11.0	11.1	11.1	11.2	11.2	11.3	11.4	11.4
Kmetijstvo in ribištvo	10.3	10.5	10.5	10.6	10.6	10.7	10.6	10.4	10.3
Industrija, rudarstvo, energetika	10.1	10.2	10.2	10.3	10.3	10.4	10.4	10.4	10.5
Gradbeništvo	10.2	10.1	10.0	10.0	9.9	9.9	9.9	9.9	9.9
Trgovina, gostinstvo, promet	11.0	11.0	11.0	11.1	11.1	11.1	11.2	11.2	11.2
Finance in poslovne storitve	12.2	12.2	12.2	12.2	12.3	12.3	12.4	12.5	12.5
Zdravstvo, socialno varstvo	11.9	11.9	11.9	11.8	11.8	11.8	11.9	12.0	12.5
Javna uprava, izobraž. in druge storitve	12.9	13.0	13.1	13.2	13.2	13.3	13.4	13.5	13.5
Druge storitve	11.8	11.8	11.8	11.8	11.8	11.9	11.9	12.0	12.0

Vir: SURS.

Slika: Delež zaposlenih z višjo in visoko izobrazbo po področjih dejavnosti septembra 2003, v %

Vir: SURS.

Delež prebivalstva z vsaj sredno izobrazbo

Tendencia povečevanja vključenosti v izobraževanje tako mladine kot odraslih na srednji in terciarni ravni se nadaljuje. Število učencev v srednjih šolah je v šolskem letu 2001/2002 predstavljalo 95.3% generacije v starosti 16-19 let (leta 1995 82.0%), število odraslih v srednjem formalnem izobraževanju pa je preseglo 20,000 (leta 1995 8,460). Leta 2001 je srednje šole za mladino končalo 79.2% generacije (29.0% generacije poklicne in 50.2% srednje strokovne in splošnoizobraževalne šole), 8.7% generacije pa je opravilo še dodatne zaključne izpite po programih 3+2. Za primerjavo dodajmo, da je leta 1995 srednje šole za mladino končalo 70.4% generacije. Srednje šole za odrasle je leta 2001 končalo 5, 686 odraslih, kar je 3.1-krat več kot leta 1995. Še naprej se povečuje tudi število študentov. V šolskem letu 2001/2002 je predstavljalo število vseh dodiplomskih študentov (brez absolventov) že več kot polovico generacije v starosti 20–24 let, število rednih študentov pa 34.4%. Razmerji sta se v šolskem letu 2002/2003 še povečali. Število vpisanih študentov tako že presega cilj 35 študentov na 1,000 prebivalcev, zastavljeno v Nacionalnem programu visokega šolstva.

Kot posledica visoke vključenosti mladine in povečane vključenosti odraslih v formalno izobraževanje se izboljšuje tudi izobrazbena sestava prebivalstva. Delež prebivalstva v starosti 25–64 let z vsaj srednjo izobrazbo je bil v letu 2002 po rezultatih ankete o delovni sili že 78-odstoten (leta 1995 68.7-odstoten), po popisu prebivalstva pa 75.9-odstoten (leta 1991 59.1-odstoten). Najhitreje se povečujeta delež prebivalstva s končano največ 4–5 letno srednjo šolo (srednje splošnoizobraževalne, strokovne ali tehnične šole) ter delež diplomantov visoke stopnje.

Mednarodne primerjave so, ko gre za prebivalstvo s srednjo izobrazbo, zaradi metodoloških razlik vprašljive, manj vprašljive pa so, ko gre za terciarno izobrazbo. ***Po deležu prebivalstva s končano terciarno izobrazbo Slovenija še vedno močno zaostaja za razvitejšimi in propulzivnejšimi evropskimi državami*** (gl. graf), ***zaostanek pa se v zadnjih letih še povečuje.*** Kljub visokemu številu študentov je število diplomantov še vedno relativno nizko. Povprečno trajanje študija od vpisa do diplome je namreč dolgo, okrog 6 let, še vedno pa je visok tudi osip iz terciarnega izobraževanja.

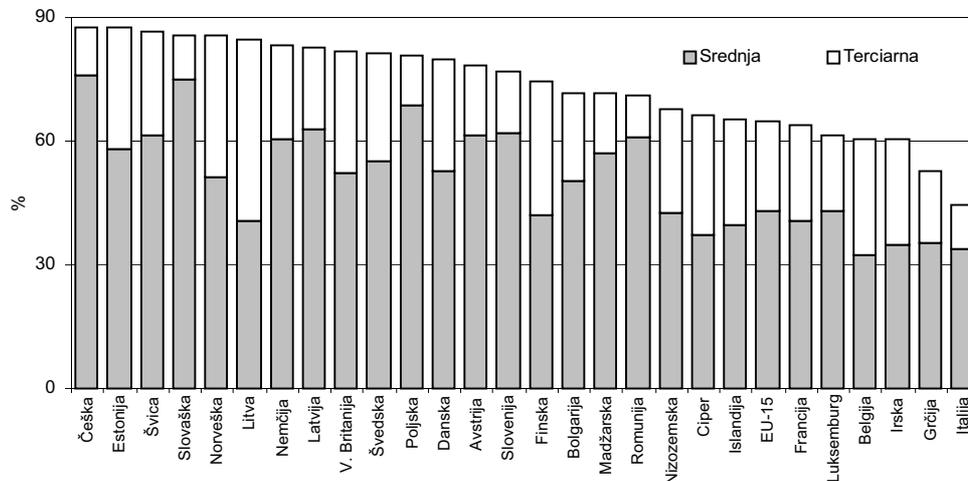
Tabela: Delež prebivalstva v starosti 25–64 let z vsaj srednjo izobrazbo v Sloveniji v obdobju 1995–2002, v %

	Po anketi o delovni sili								Popis
	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2002
Izobrazbena struktura prebivalstva									
Delež prebivalstva z vsaj srednjo izobrazbo	68.7	70.1	70.3	72.5	73.5	75.5	76.2	78.0	75.9
Srednja izobrazba:	54.5	56.7	56.4	57.2	57.9	59.5	60.0	60.5	58.8
srednja poklicna	28.8	30.5	30.4	30.6	30.0	28.3	28.9	28.9	31.0
strokovna ali splošna	25.7	26.3	26.1	26.7	28.0	31.2	31.1	31.5	27.8
Terciarna izobrazba:	14.2	13.4	13.9	15.3	15.6	16.0	16.3	17.5	17.1
višja	7.5	6.9	7.2	7.7	7.6	7.4	6.9	6.6	6.6
visoka	6.1	5.8	6.0	6.8	7.2	7.7	8.5	9.5	9.2
podiplomska	0.7	0.7	0.7	0.7	0.8	0.9	0.9	1.3	1.3
Kazalci izobraževanja mladine									
Končali srednjo šolo (v % od generacije)	70.4	74.8	74.1	74.4	76.7	75.4	79.2	np	
Redni diplomanti (v % od generacije)	17.8	19.9	19.9	19.6	22.4	21.7	22.0	27.3	
Vpisani v srednje šole (v % od generac. 16–19)	82.0	84.1	87.0	88.2	89.2	91.4	92.2	95.3	
Redni študenti (v % od generacije 20–24)	30.1	30.0	40.1	44.2	50.6	52.7	57.8	62.7	

Vir: SURS; preračuni UMAR.

Opomba: np - ni podatka.

Slika: Delež prebivalstva v starosti 25–64 let s končano vsaj srednjo šolo v izbranih evropskih državah v letu 2002

Vir: Eurostat.

Raba interneta

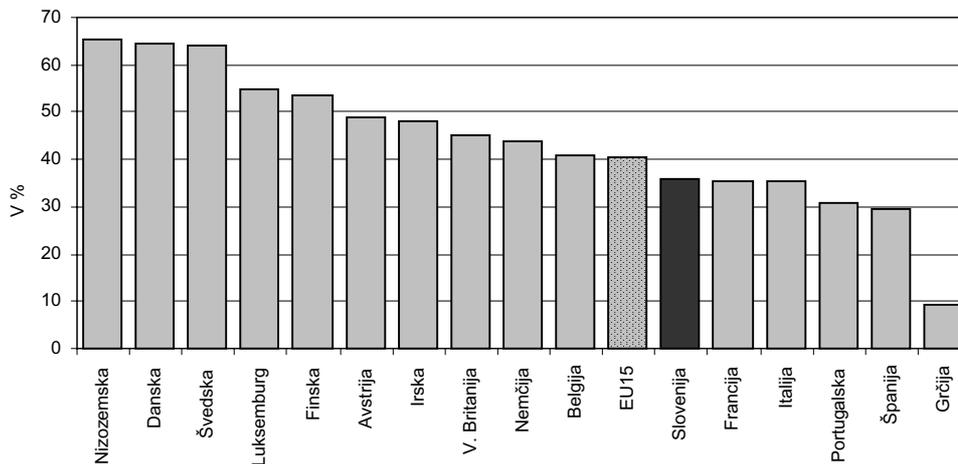
Zadnji podatki kažejo, da se je zaostajanje Slovenije po uporabi interneta za evropskim povprečjem, ki je bilo značilno po letu 1998, v letu 2002 nekoliko zmanjšalo, od takrat dalje pa se ohranja približno nespremenjeno. Za Slovenijo je bil v drugi polovici devetdesetih let značilen dinamičen razvoj informacijske družbe. Po deležu uporabnikov interneta je Slovenija v tem obdobju precej presežala povprečje kandidatke za članstvo v EU, do leta 1998 pa je po penetraciji interneta celo dosegala povprečje članic EU. Za primerjavo z EU uporabljamo podatke RIS o številu splošnih uporabnikov interneta (tisti, ki so že uporabljali internet) v populaciji, starejši od petnajst let, prilagojene evropski anketi Flash Eurobarometer 135. Po teh podatkih je bilo oktobra 2003 v Sloveniji 47% splošnih uporabnikov interneta, v EU pa 56.5%. Razkorak med obema podatkoma je znašal 9.5 odstotne točke, kar je približno toliko kot decembra 2002 (Slovenija 45%, EU 53%), vendar bistveno manj kot junija 2002 (Slovenija 35%, EU 51%) (Vehovar, Kragelj, 2003b). V primerjavi s kandidatkami za vstop v EU (brez Malte in Cipra) je po podatkih projekta SIBIS¹ Slovenija v začetku leta 2003 po deležu splošnih uporabnikov interneta še vedno močno prehitela povprečje desetih držav, precej pa je zaostajala za najvišje uvrščeno v skupini, Estonijo (59%), kjer je raba interneta tudi višja kot v povprečju EU (Vehovar, Jovan, Kragelj, 2003).

Pomemben dejavnik uporabe interneta je razširjenost dostopa do interneta, kjer so v zadnjih letih ob zmanjševanju stroškov pomembni predvsem premiki na področju dostopa do interneta od doma. V Sloveniji imajo namreč večinoma vsa podjetja že dostop do interneta (zlasti velika in srednja)², prav tako tudi šole. Nižji, vendar naraščajoč, je delež gospodinjstev z dostopom do interneta. Junija 2002 je tako 36 od 100 gospodinjstev imelo dostop do interneta, decembra istega leta 38%, oktobra 2003 pa 44%³. V vseh primerih pa je bil zaostanek za evropskim povprečjem (5 odstotnih točk v 2003) manjši kot pri številu uporabnikov interneta, saj v Sloveniji uporablja internet manjše število družinskih članov kot v EU (Vehovar, Kragelj, 2003a). Pomemben dejavnik dostopa do interneta od doma so stroški dostopa in opreme, kjer je v zadnjem obdobju že prišlo do premikov v smeri zniževanja stroškov dostopa. Agencija za telekomunikacije, radiofuzijo in pošto (ATRP⁴) je z namenom postopnega vzpostavljanja stroškovno naravnanih cen že v letu 2002 pocenila dostopanje do interneta, v letu 2003 pa je tudi zaključila proces zniževanja cen medomrežnih povezav, ki so sedaj usklajene z evropskim povprečjem (ATRP, 2003). Cene medomrežnih povezav so namreč eden ključnih elementov za vzpostavitev konkurence na trgu telekomunikacij, njihova višina pa pomembno vpliva na določanje cen komunikacijskih storitev za končnega potrošnika.

Vse pomembnejši dejavnik nadaljnjega širjenja uporabe interneta postaja tudi širokopasovni dostop, kjer ima Slovenija trenutno še skromen delež uporabnikov, vendar ugodne možnosti za nadaljnji razvoj tega področja. V letu 2002 je bilo v Sloveniji 0.84 priključkov na širokopasovni dostop do interneta (ADSL povezave) na 100 prebivalcev, kar nas uvršča v zadnjo tretjino držav evropske petnajsterice. Na trgu širokopasovnih storitev deluje trenutno en sam ponudnik (SIOL), ki je v lasti prevladujočega operaterja na trgu fiksne telefonije (Telekom Slovenije). Vendar pa obstaja v Sloveniji tudi alternativno omrežje za širokopasovne povezave, ki je v lasti elektroenergetskega podjetja ELES in bi lahko v prihodnje predstavljalo pomembno konkurenco ADSL povezavi. V smeri spodbujanja konkurence na trgu širokopasovnih storitev (tehnologija ADSL) deluje tudi ATRP, ki je že pripravila poseben model zakupa kapacitet širokopasovnega dostopnega omrežja, namenjen predvsem nižnjim operaterjem.

Za nadaljnje širjenje uporabe interneta je pomemben tudi razvoj e-storitev, kjer pa Slovenija precej zaostaja za evropskim povprečjem. Kot izhaja iz raziskave SIBIS (Vehovar, Jovan, Kragelj, 2003), je v Sloveniji v primerjavi z EU relativno velik interes za uporabo storitev informacijske družbe, hkrati pa obstaja precej velik razkorak med Slovenijo in EU v dejanski uporabi teh storitev, kar lahko v veliki meri pojasnimo s premajhno ponudbo teh storitev. Razlike so največje na področju uporabe e-upravnih storitev (npr. prijava davkov, prijava policiji, registracija avtomobila, sprememba naslova ipd.), kar je pričakovano, saj te storitve v Sloveniji večinoma še ne obstajajo. Pomembne premike na tem področju in s tem tudi nadaljnjo širitev uporabe interneta lahko pričakujemo z uresničevanjem Akcijskega načrta e-uprava do leta 2004. Razlike v primerjavi z EU obstajajo tudi pri uporabi e-nakupovanja (Slovenija 8%, EU 20%⁵), kjer je vzrok v veliki meri prav tako v pomanjkanju ustrezne ponudbe teh storitev, precej manjša kot v EU pa je tudi uporaba e-bančništva (Slovenija 7%, EU 14%).

Slika: Dostop gospodinjstev do interneta v Sloveniji in v EU (15) v letu 2002

Vir: Eurostat (New Cronos) - za države EU, RIS - za Slovenijo.

Opomba: Podatek za Slovenijo je za junij 2002. Za Slovenijo so na voljo tudi novejši podatki RIS (oktobra 2003 je dostop dosegel 44% - glej besedilo), vendar pa za EU še ni na voljo primerljivih podatkov za isto obdobje.

¹ Statistical Indicators Benchmarking Information Society -SIBIS je projekt Evropske skupnosti v okviru programa Information Society Technology (1998–2002).

² Kljub relativno veliki razširjenosti dostopa do interneta med podjetji pa slovenska podjetja v precej manjši meri kot evropska uporabljajo kompleksnejše tehnologije, kot je npr. intranet, ekstranet, video konference (Vehovar, Jovan, 2003).

³ Podatki RIS.

⁴ ATRP je v skladu z Zakonom o telekomunikacijah začela delovati maja 2002.

⁵ Podatki se nanašajo na januar 2003, in sicer gre za deleže v populaciji, starejši od petnajst let.

Število raziskovalcev na tisoč aktivnih prebivalcev

Število raziskovalcev na tisoč aktivnih prebivalcev se je v letu 2001 nekoliko povečalo, še vedno pa Slovenija po tem kazalniku precej zaostaja za povprečjem EU, uvršča pa se pred ostale države pristopnice. V Sloveniji se je v letih 1996–2001 število raziskovalcev (izraženo v ekvivalentu polne zaposlitve) na 1,000 aktivnih prebivalcev gibalo med 4.2 in 4.8. V letu 2001 je vrednost indikatorja znašala 4.6, kar je sicer več kot leto prej (4.5), vendar enako vrednosti, ki jo je Slovenija dosegla že leta 1999. Ker se je v evropski petnajsterici število raziskovalcev v letih 1999–2001 povečalo, se je zaostanek Slovenije za evropskim povprečjem povečal od 0.7 v letu 1999 na 1.1 raziskovalca v letu 2001. Med članicami EU z visokim deležem raziskovalcev izstopata Švedska in Finska, za katerima Slovenija po podatkih za leto 2001 zaostaja kar za 5.5 oziroma 9.2 raziskovalca na tisoč aktivnih prebivalcev. Najnižjo vrednost med državami članicami dosegajo Italija, Grčija, Portugalska in Španija, ki zaostajajo tudi za Slovenijo. Slovenija se po številu raziskovalcev na tisoč aktivnih prebivalcev uvršča pred druge države pristopnice, in sicer je razlika v prid Slovenije v letu 2001 znašala od 0.09 raziskovalca v primeru Litve do 3.5 raziskovalca v primeru Cipra.

Mladi raziskovalci predstavljajo pomemben potencial za nadaljnje povečevanje števila raziskovalcev v Sloveniji, vendar se je njihovo število v zadnjih letih le skromno povečevalo, v letu 2001 pa je celo izrazito upadlo. V letu 2001 se je število mladih raziskovalcev (v FTE) zmanjšalo za 11.9%, tako da se je njihov delež med vsemi raziskovalci znižal za 3.3 strukturne točke na 18.4%. S tem je bilo prekinjeno obdobje triletnega skromnega, a stalnega povečevanja števila mladih raziskovalcev Sloveniji, ki se je začelo po podobnem skrčenju števila mladih raziskovalcev v letu 1997. S trajnim in intenzivnejšim povečevanjem števila mladih raziskovalcev bi lahko v Sloveniji naredili pomembne premike na tem področju ter zmanjšali zaostanek za povprečjem EU. Pri tem bi moral tako pri financiranju kot tudi zaposlovanju intenzivneje sodelovati tudi poslovni sektor (od 829 mladih raziskovalcev v letu 2001 jih je v poslovnem sektorju delovalo zgolj 45 oz. 5.4%), kar bi morala z ustreznimi mehanizmi pospeševanja mobilnosti spodbujati tudi država. Za približevanje Barcelonskim ciljem bo poleg povečanih vlaganj v R&R treba povečati tudi število raziskovalcev.

V letu 2001 so se, po prekinitvi v letu 2000, nadaljevale ugodne spremembe v strukturi raziskovalcev po sektorjih zaposlitve - povečala sta se deleža raziskovalcev v poslovnem in zasebnem neprofitnem sektorju, zmanjšal pa se je delež raziskovalcev v vladnem sektorju. Delež raziskovalcev, zaposlenih v poslovnem sektorju, ki se z izjemo leta 2000 postopno povečuje vse od začetka analiziranega obdobja (1996–2001), se je v letu 2001 povečal za 1.8 strukturne točke na 33.6%. Pri tem se je število raziskovalcev poslovnega sektorja povečalo za 9.5%. Takšna gibanja so v skladu z izpolnjevanjem prednostnih nalog raziskovalno-razvojnega področja, ki predvidevajo povečanje deleža raziskovalcev v poslovnem sektorju. Za dobro petino se je v letu 2001 dvignil tudi delež raziskovalcev v zasebnem neprofitnem sektorju, število raziskovalcev, zaposlenih v tem sektorju, pa se je povečalo kar za 26.4%. Število raziskovalcev v vladnem sektorju se je v letu 2001 znižalo za 2.8%, delež tega sektorja v strukturi raziskovalcev pa je upadel za 2.2 strukturne točke. V visokošolskem sektorju se je število raziskovalcev povečalo za 3.1%, njihov delež med vsemi raziskovalci pa je ostal približno na ravni leta prej (gl. tabelo).

Kljub rasti deleža raziskovalcev, zaposlenih v poslovnem sektorju, je struktura raziskovalcev po sektorjih zaposlitve še vedno precej drugačna kot v povprečju EU. Slovenija se od povprečja evropske petnajsterice razlikuje predvsem po nižjem deležu raziskovalcev poslovnega sektorja in višjem deležu vladnega sektorja. V letu 2001 je delež poslovnega sektorja kar za 17.7 odstotnih točk zaostajal za povprečjem EU (v povprečju obdobja 1996-2000 16.8, v letu 2000 18.8 odstotnih točk), delež raziskovalcev vladnega sektorja pa je bil za 19.6 odstotnih točk višji od povprečja EU (v povprečju obdobja 1996-2000 20.5 odstotnih točk). Precej manjše so razlike v deležu raziskovalcev visokošolskega sektorja, in sicer so v letih 1996-2001 v povprečju znašale dobrih 5 odstotnih točk v prid EU.

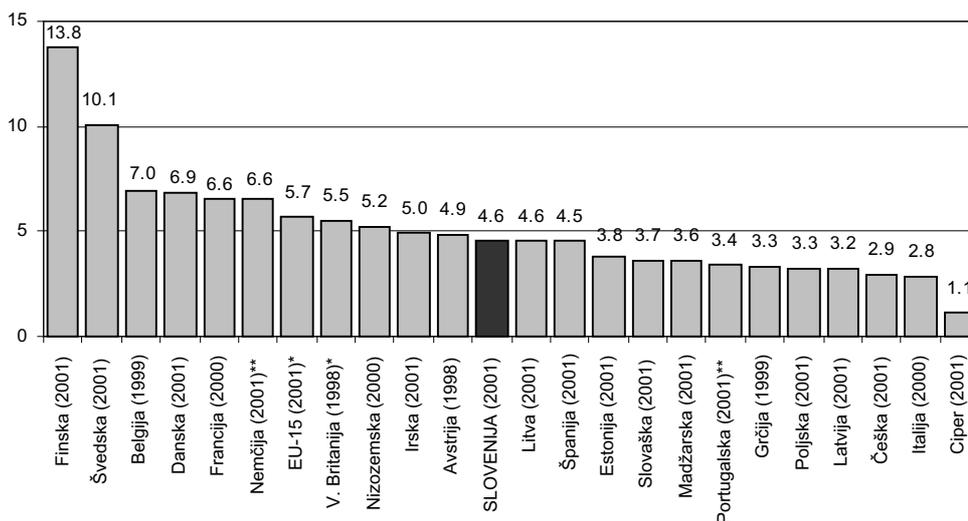
Tabela: Število raziskovalcev, izraženo v ekvivalentu polne zaposlitve, v Sloveniji v letih 1995-2001

	Št. raziskovalcev na 1000 aktivnih prebivalcev ¹	Število raziskovalcev	Struktura raziskovalcev glede na sektor zaposlitve, v %			
			Poslovni sektor	Vladni sektor	Visokošolski sektor	Zasebni nepridobitni sektor
1996	4.8	4,489	30.5	35.2	31.4	2.8
1997	4.2	4,022	34.0	34.8	28.4	2.8
1998	4.4	4,285	34.0	35.0	28.8	2.2
1999	4.6	4,427	34.8	34.1	29.5	1.6
2000	4.5	4,336	31.8	34.5	30.9	2.8
2001	4.6	4,498	33.6	32.3	30.7	3.4

Viri: Statistične informacije (Raziskovanje in razvoj, znanost in tehnologija) - različni letniki, SURS; Slovenija v številkah 2003, str. 27, SURS; Eurostat - baza podatkov New Cronos (Theme 9: Science and Technology, 18.11.2003); preračun UMAR.

Opomba: ¹Podatki za število raziskovalcev na 1000 aktivnih prebivalcev v letih 1996-1999 so povzeti iz Eurostatove baze podatkov New Cronos.

Slika: Število raziskovalcev, izraženo v ekvivalentu polne zaposlitve, na 1000 aktivnih prebivalcev v Sloveniji, državah pristopnicah ter državah EU

Viri: Eurostat - baza podatkov New Cronos (Theme 9 - Science and Technology, 26.02.2004); Towards a European Research Area - Science, Technology and Innovation - Key Figures 2003-2004, str. 44, European Commission; Slovenija v številkah 2003, str. 27, SURS.

Opombe: *podatek izhaja iz Towards a European Research Area - Science, Technology and Innovation - Key Figures 2003-2004, **podatek je ocena, za Malto podatek ni dosegljiv.

Bruto domači izdatki za raziskovalno-razvojno dejavnost

Bruto domači izdatki za raziskovalno-razvojno dejavnost, izraženi kot odstotek BDP, so se med letoma 1996 in 2000 le skromno povečali, do nekoliko večjega premika pa je prišlo v letu 2001, ko se je zmanjšal tudi zaostanek Slovenije za povprečjem EU. V letih 1996–2001 so povprečni letni izdatki za raziskovalno-razvojno dejavnost (RRD) znašali 1.43% bruto domačega proizvoda, v letu 2001 (zadnji objavljeni podatek) pa so dosegli 1.57% BDP. V primerjavi s predhodnim letom so se povečali kar za 0.1 odstotne točke, to pa je bila tudi najvišja letna rast po letu 1996, odkar so na voljo metodološko primerljivi podatki (gl. tabelo). Vrednost indikatorja se je v letu 2001 povečala bolj kot v EU, tako da se je zaostanek za evropskim povprečjem zmanjšal na 0.41 odstotne točke (v letu 2000 je znašal 0.48, kar je enako povprečju obdobja 1996–2001). V primerjavi s posameznimi članicami EU Slovenija po deležu izdatkov za raziskovalno-razvojno dejavnost v BDP najbolj zaostaja za Finsko in Švedsko (v letu 2001 je razlika znašala 1.83 oziroma 2.70 odstotne točke), uvršča pa se pred Irsko, Italijo, Španijo, Grčijo in Portugalsko. Po tem kazalcu se Slovenija uvršča tudi pred vse države pristopnice (razlika je v letu 2001 znašala od 0.27 odstotne točke v primeru Češke do 1.31 odstotne točke v primeru Cipra).

V strukturi virov financiranja RRD se je v letu 2001 povečal delež poslovnega sektorja, zmanjšal pa se je delež vladnega sektorja. Poslovni sektor sicer realizira več kot polovico vseh investicij v RRD v Sloveniji, njegov delež pa je po letu 1996 ves čas naraščal, z izjemo leta 2000, ko so se investicije poslovnega sektorja v RRD celo realno zmanjšale. V letu 2001 je poslovni sektor zabeležil ponovno rast investicij v RRD, in sicer je realna stopnja rasti znašala 15.2%, kar je z izjemo leta 1999 najvišja letna stopnja rasti v analiziranem obdobju. S tem se je povečal tudi delež poslovnega sektorja v strukturi virov financiranja RRD (za 1.4 strukturne točke), in sicer na 54.7%, kar pa je še vedno precej manjši delež kot v letu 1999 (56.9%). Hkrati se je za 3.0 strukturne točke zmanjšal delež vladnega sektorja. Z opisanimi strukturnimi premiki v letu 2001 se je začela Slovenija po odmiku v letu 2000 ponovno postopno približevati izpolnjevanju prednostnih nalog raziskovalno-razvojnega področja, ki predvidevajo povečanje vloge podjetniškega sektorja pri spodbujanju tehnološkega razvoja. Nekoliko bolj se je približala tudi strukturi virov financiranja RRD v evropski petnajsterici (delež poslovnega sektorja je v letu 2001 za evropskim povprečjem zaostal za 1.4 odstotne točke, delež vladnega sektorja pa je evropsko povprečje presegel za 3.0 odstotne točke). Pri tem pa je treba opozoriti, da tako slovenski kot evropski poslovni sektor v strukturi financiranja še precej zaostajata za Barcelonskim ciljem, po katerem naj bi poslovni sektor do leta 2010 prispeval dve tretjini vseh sredstev za RRD v višini 2% BDP.

Največji del raziskovalno-razvojne dejavnosti v Sloveniji, podobno kot v EU, izvede poslovni sektor, ki pa hkrati po višini izdatkov, namenjenih za izvedbo RRD, med vsemi sektorji najbolj zaostaja za evropskim povprečjem. V letu 2001 je slovenski poslovni sektor za izvedbo RRD namenil 0.90% BDP oziroma za 0.08 odstotne točke več kot v letu 2000. S tem je v primerjavi z letom 2000 zmanjšal razliko za evropskim povprečjem za 0.05 odstotne točke (EU 2001 1.30% BDP, 2000 1.27% BDP) in tako največ prispeval k zmanjšanju zaostanka v bruto domačih izdatkih za RRD za povprečjem EU za 0.07 odstotne točke v letu 2001. Sicer v strukturi izdatkov za izvedbo RRD evropski poslovni sektor dosega približno dvotretjinski delež, slovenski poslovni sektor pa za tem deležem zaostaja za slabih 8 odstotnih točk. Razlike v višini sredstev za izvedbo RRD so med Slovenijo in povprečjem EU tudi pri drugih sektorjih (vladni, visokošolski in tujina), vendar so manjše.

V letu 2001 smo zabeležili ugodne premike tudi v strukturi stroškov za izvedbo RRD. Tako kot v preteklih letih je tudi v letu 2001 glavnina stroškov za izvedbo RRD odpadla na stroške

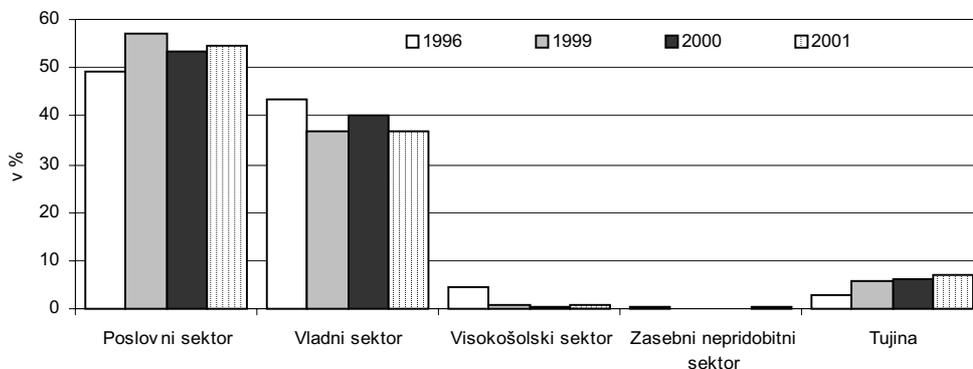
dela, katerih delež pa se je glede na leto 2000 zmanjšal za 3.7 strukturne točke na 56.1%. Delež investicijskih stroškov (nakup instrumentov, opreme, objektov, zemljišč, licenc, izdelava študij, registracija patentov) med vsemi stroški za RRD se je z 9.7% v letu 2000 povzpел na 12.4%. Drugi tekoči stroški zajemajo slabo tretjino vseh stroškov za RRD.

Tabela: **Bruto domači izdatki za raziskovalno-razvojno dejavnost v Sloveniji, državah pristopnicah in članicah EU, kot % BDP**

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Slovenija ²	1.36	1.35	1.40	1.44	1.47	1.57	-
EU-15	1.88	1.87	1.88	1.92	1.95	1.98	1.99
Avstrija	1.60	1.71	1.78	1.85	1.84	1.90	1.94
Belgija	1.80	1.87	1.90	1.96	2.04	2.17	-
Danska	1.85	1.94	2.06	2.10	2.26	2.40	-
Finska	2.54	2.71	2.88	3.23	3.40	3.40	3.49
Francija	2.30	2.22	2.17	2.18	2.18	2.23	2.20
Grčija	-	0.51	-	0.67	-	0.64	-
Irska	1.32	1.29	1.25	1.20	1.15	1.17	-
Italija	1.01	1.05	1.07	1.04	1.07	-	-
Luksemburg	-	-	-	-	1.71	-	-
Nemčija	2.26	2.29	2.31	2.44	2.49	2.51	2.51
Nizozemska	2.03	2.04	1.94	2.02	1.90	1.89	-
Portugalska	-	0.62	0.69 ¹	0.75	0.791	0.84	0.78 ¹
Španija	0.83	0.82	0.89	0.88	0.94	0.96	-
Švedska	-	3.55	3.62	3.65	-	4.27	-
V. Britanija	1.90	1.82	1.81	1.85	1.85	1.89	1.84
Države pristopnice³	0.80	0.83	0.83	0.83	0.82	0.83	-
Litva	0.52	0.56	0.56	0.52	0.60	0.69	-
Latvija	0.47	0.42	0.45	0.40	0.48	0.44	-
Estonija	-	-	0.61	0.75	0.66	0.78	-
Ciper	-	-	0.23	0.25	0.25	0.26	-
Češka	1.04	1.16	1.24	1.24	1.33	1.30	-
Madžarska	0.65	0.72	0.68	0.69	0.80	0.95	-
Poljska	0.71	0.71	0.72	0.75	0.67	0.68	-
Slovaška	0.92	1.09	0.79	0.66	0.65	0.64	0.59

Vir: Eurostat - baza podatkov New Cronos (Theme 0: Data for Dissemination, 26.02.2004); OECD Science, Technology and Industry Scoreboard 2003, str. 164, SURS. **Opombe:** ¹podatek je povzet po OECD Science, Technology and Industry Scoreboard 2003, ²podatki za obdobje 1996-2000 so popravljeni na osnovi revidirane ocene BDP za to obdobje, ³za Malto podatki niso dosegljivi.

Slika: **Struktura virov financiranja bruto domačih izdatkov za RRD v Sloveniji v letih 1996, 1999, 2000 in 2001**

Vir: SURS.

***Konkurenčnost
gospodarstva***

Produktivnost dela

Relativno visoki rasti produktivnosti dela v devetdesetih letih je v letu 2001 sledila upočasnitev, v letu 2002 pa se je rast produktivnosti ponovno okrepila, vendar v glavnem na račun zmanjšanja zaposlenosti. V obdobju 1993–2000 je produktivnost dela v Sloveniji naraščala v povprečju po stopnji preko 4% letno, v predelovalnih dejavnostih pa več kot 7% na leto. V letu 2001 je rast produktivnosti (izražena kot bruto domači proizvod na delovno aktivnega po metodologiji nacionalnih računov) upadla na 2.4%, kar je bila najnižja stopnja rasti produktivnosti po letu 1993. Upočasnitev je bila predvsem posledica umiritve gospodarske rasti, rast zaposlenosti, ki se je začela leta 1999, pa se je nadaljevala. Nižja rast produktivnosti v letu 2001 je pomenila sicer prelom glede na dosedanji trend in zastavljene cilje v scenarijih Strategije gospodarskega razvoja Slovenije 2001–2006, vendar je bila ciklične narave. V letu 2002 se je tako rast produktivnosti slovenskega gospodarstva ponovno povečala in dosegla 3.5%, v predelovalnih dejavnostih pa 6.6%. Na hitrejšo rast produktivnosti je ob še vedno upočasnjeni gospodarski rasti vplivalo predvsem zmanjšanje zaposlenosti, kot je bilo to značilno za začetno obdobje tranzicije. V letu 2003 se je nadaljevala relativno umirjena gospodarska rast (v prvih treh četrtletjih je bila 2.2-odstotna), še vedno pa se je zmanjševala tudi zaposlenost. Iz teh podatkov lahko sklepamo, da je bila rast produktivnosti v letu 2003 ponovno relativno nizka: v prvih devetih mesecih je bila glede na enako obdobje 2002 2.5-odstotna.

Zaostajanje Slovenije za povprečno produktivnostjo v Evropski uniji se še naprej zmanjšuje, vendar pa na dolgi rok ne bo vzdržno brez nadaljnega povečevanja konkurenčnosti slovenskega gospodarstva. Rast povprečne produktivnosti v Evropski uniji je bila vse od leta 1993 dalje nižja kot v Sloveniji, v letih 2001 in 2002 pa je bila tudi skromnejša kot pretekla leta. S 25,930 EUR bruto domačega proizvoda na delovno aktivnega je Slovenija v letu 2002 dosegla raven 46.5% povprečne produktivnosti v Evropski uniji (po tekočih cenah) in tako v primerjavi s predhodnim letom za 1.3 odstotne točke zmanjšala zaostanek za povprečjem evropske petnajsterice (gl. tabelo). Za nadaljnje dohitevanje Evropske unije se bo morala visoka rast produktivnosti nadaljevati tudi v prihodnje, kar pa bo zahtevalo povečanje konkurenčnosti, ki bo omogočila večjo izvozno ekspanzijo in rast in bo temeljila na bolj izobraženi delovni sili in tehnološko zahtevnejši proizvodnji.

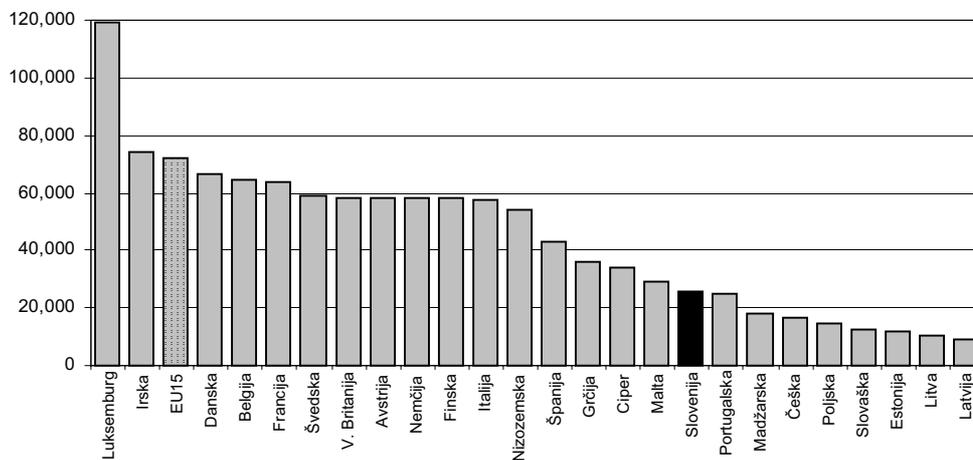
Tabela: Produktivnost dela¹ v Sloveniji in EU v obdobju 1995–2002, v%

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Realna rast produktivnosti dela, v %								
Slovenija	3.0	4.8	5.0	3.7	4.6	2.9	2.4	3.5
EU	1.7	1.4	1.5	1.2	1.1	1.5	0.4	0.5
Raven produktivnosti v Sloveniji po tekočih cenah, EU=100	36.0	36.5	39.7	42.2	43.7	44.3	45.2	46.5

Vir: SURS, Eurostat.

Opomba: ¹BDP na zaposlenega po metodologiji nacionalnih računov.

Slika: Produktivnost (BDP na zaposlenega, tekoče cene) v državah članicah EU in državah pristopnicah k EU v letu 2002

Vir: Eurostat, preračuni UMAR.

Stroški dela na enoto proizvoda

V obdobju 1995–2000 se je razmerje med stroški dela in bruto domačim proizvodom oz. dodano vrednostjo na zaposlenega v slovenskem gospodarstvu, še posebej pa v slovenskih predelovalnih dejavnostih, izrazito izboljšalo. Znižanje stroškov dela za proizvedeno enoto bruto domačega proizvoda oz. dodane vrednosti je bilo v slovenskem gospodarstvu 12.3-odstotno oz. 14.5-odstotno, v predelovalnih dejavnostih pa kar 18.7-odstotno. Ob 2.1-odstotnem padcu stroškov dela na enoto bruto domačega proizvoda v povprečju EU-15 in 3.8-odstotnem padcu v povprečju EU-12 se je konkurenčnost slovenskega gospodarstva v primerjavi s prvimi povečala za 10.2 odstotne točke, v primerjavi z drugimi pa za 9.5 odstotne točke.

V letih 2001–2002 se je upadanje stroškov dela na enoto bruto domačega proizvoda oz. dodane vrednosti v slovenskem gospodarstvu in predelovalnih dejavnostih upočasnjeno nadaljevalo. V slovenskem gospodarstvu je bil povprečni letni padec stroškov dela na enoto bruto domačega proizvoda 0.7-odstoten (v obdobju 1995–2000 2.6-odstoten), na enoto dodane vrednosti pa 0.6-odstoten (3.1-odstoten). V slovenskih predelovalnih dejavnostih je bil povprečni letni padec stroškov dela na enoto dodane vrednosti v letih 2001–2002 sicer nekoliko večji (1.3-odstoten) kot v celotnem gospodarstvu, a ob prav tako upočasnjeni dinamiki upadanja (v obdobju 1995–2000 letno za 4.1%). Upočasnjeno izboljšanje konkurenčnosti, merjeno s stroški dela na enoto bruto domačega proizvoda oz. dodane vrednosti, je bilo posledica pospešene rasti stroškov dela na zaposlenega na eni strani in umirjanja rasti produktivnosti dela na drugi. Tako kot v letu 2000 je bila tudi leta 2002 v slovenskem gospodarstvu ena enota bruto domačega proizvoda proizvedena z 0.64 enote stroškov dela (v EU-15 z 0.60 enote, EU-12 pa z 0.59 enote), ena enota dodane vrednosti pa z 0.74 enote stroškov dela. Slovenske predelovalne dejavnosti so v letu 2002 eno enoto dodane vrednosti proizvedle z 0.67 enote stroškov dela (leta 2000 z 0.68 enote).

Primerjave z državami članicami EU kažejo, da se je izboljševanje konkurenčnosti slovenskega gospodarstva v obdobju 2001–2002 v primerjavi s povprečjem EU-15 in EU-12 sicer nadaljevalo, vendar ob močno upočasnjeni dinamiki zmanjševanja razlik. Ob 0.1-odstotnem povprečnem letnem padcu stroškov dela na enoto bruto domačega proizvoda v EU-15 in 0.2-odstotnem padcu v EU-12 se je konkurenčnost slovenskega gospodarstva v primerjavi s prvimi letno povečala za 0.6-odstotne točke (v obdobju 1995–2000 letno za 2.4%), v primerjavi z drugimi pa za 0.5-odstotne točke (glede na 2.1%). Med štirinajstimi članicami EU (za Portugalsko podatki za leti 2001 in 2002 še niso dosegljivi) se je konkurenčnost slovenskega gospodarstva, merjeno s stroški dela na enoto bruto domačega proizvoda, poslabšala le v primerjavi z Irsko, med sedmimi kandidatkami za članstvo v EU, za katere so podatki dosegljivi, pa v primerjavi z Litvo, Estonijo in Poljsko (gl. sliko).

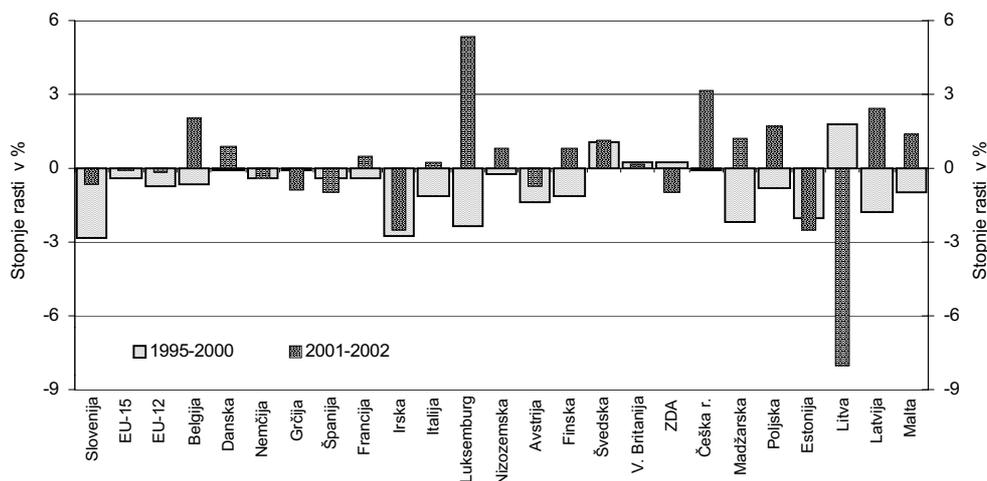
Tabela: Stroški dela na enoto proizvoda v Sloveniji in EU v obdobju 1996–2002

Stopnje rasti v %	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Stroški dela na enoto BDP ¹							
Slovensko gospodarstvo	-4.3	-5.0	-2.5	-2.5	1.4	-0.1	-1.2
EU-15	-0.9	-0.8	-0.9	0.0	0.5	0.3	-0.4
EU-12	-0.9	-1.2	-1.5	-0.1	-0.1	0.0	-0.3
Stroški dela na enoto dodane vrednosti ²							
Slovensko gospodarstvo ³	-4.4	-6.3	-2.4	-1.8	-0.4	-0.4	-0.8
Slovenske predelovalne dejavnosti ³	-6.4	-7.9	-2.6	-2.6	-0.6	-0.9	-1.7

Vir: SURS: Statistika nacionalnih računov; Eurostat.

Opombe: ¹ sredstva za zaposlene na zaposlenega v tekočih cenah, deljena z bruto domačim proizvodom na zaposlenega v tekočih cenah; ² sredstva za zaposlene na zaposlenega v tekočih cenah, deljena z dodano vrednostjo na zaposlenega v tekočih cenah, leto 2001 ocena UMAR; ³ skupaj panoge dejavnosti.

Slika: Rast stroškov dela na enoto bruto domačega proizvoda v Sloveniji in državah EU v obdobju 1995–2000 in v letu 2001 - letna povprečja

Vir: SURS: Statistika nacionalnih računov; Eurostat.

Tržni delež

Tržni delež je indikator izvozne konkurenčnosti gospodarstva. Kaže, ali je rast oz. pešanje izvoza posledica izboljšanja oz. poslabšanja izvozne konkurenčnosti ali rasti oz. pešanja izvoznih trgov.

Padec slovenskega tržnega deleža v državah, pomembnejših trgovinskih partnericah, od 0.60% v letu 1995 na 0.49% v letu 2000 kaže, da je bila sicer živahna rast slovenskega blagovnega izvoza v obdobju 1995–2000 (letno realno za 8%) na agregatni ravni posledica rasti izvoznih trgov, ne pa izboljšanja izvozne konkurenčnosti slovenskega gospodarstva. Z deležem slovenskega blagovnega izvoza na njenih izvoznih trgih merjeno poslabšanje konkurenčnosti, je bilo v letih 1995–1998 posledica poslabšanja tržnega položaja slovenskih izvoznikov v nekaterih razvijajočih se trgovinskih partnericah, še posebej Hrvaški, Rusiji in Madžarski, v letih 1999–2000 pa tudi poslabšanja konkurenčnosti na pomembnejših razvitih trgih. Med razvitejšimi trgovinskimi partnericami izstopa padec slovenskega tržnega deleža na nemškem, francoskem in italijanskem trgu. Padec slovenskega tržnega deleža v obdobju 1995–2000 je bil vsaj deloma posledica pretežno defenzivnega prestrukturiranja slovenskega podjetniškega sektorja in z njim povezanimi racionalizacijami, zmanjševanjem zmogljivosti, ukinjanjem nedonosnih programov in podobnimi ukrepi prilagajanja spremenjenim tržnim in drugim pogojem. Med kandidatkami za članstvo v EU je Madžarska svoj tržni delež v EU v obdobju 1995–2000 povečala za okoli 1.3-krat, Slovaška za 0.9-krat, češki tržni delež je bil večji za približno tretjino, poljski pa za petino.

V letih 2001–2002 se je slovenski agregatni tržni delež ponovno povečal (na 0.544%). V razmerah močnega umirjanja gospodarske aktivnosti v naših najpomembnejših trgovinskih partnericah je bila sicer še vedno relativno visoka rast slovenskega blagovnega izvoza (letno realno za 6.7%) tako posledica izboljšanja izvozne konkurenčnosti slovenskega gospodarstva. Na razvitih trgih je bila za obrat trenda odločilna rast slovenskega tržnega deleža v najpomembnejši trgovinski partnerici Nemčiji, z enoletnim zamikom tudi v Italiji. Na francoskem in avstrijskem trgu se je nadaljevala rast iz preteklih let. Na srednje- in vzhodnoevropskih trgih je, po dveletnem izrazitem naraščanju, v letu 2002 slovenski tržni delež v Rusiji sicer nekoliko upadel, prav tako na Hrvaškem, vendar pa je v letu 2002 prišlo do izrazite rasti slovenskega tržnega deleža v državah CEFTA-4. Tako se je v letih 2001–2002 izraziteje izboljšal konkurenčni položaj slovenskih izvoznikov blaga na trgih izven EU, saj je bila rast sicer precej manjšega slovenskega tržnega deleža na svetovnem trgu (v letu 2002 0.165%, v EU-15 0.251%) enkrat hitrejša. Med posameznimi skupinami industrijskih proizvodov so najhitrejšo rast tržnih deležev zabeležili izvozniki strojev in transportnih naprav ter preje, tkanin in tekstilnih izdelkov. Rast tržnih deležev železa in jekla, kemičnih izdelkov (ob upadanju tržnega deleža v EU-15), drugih proizvodov, razvrščenih po materialu, ter raznih končnih izdelkov je bila podpovprečna. Tržni delež oblek je še naprej močno padal. Slovenski izvozniki so na trgu EU sicer okrepili svoj položaj v primerjavi s konkurenti iz nečlanice EU, vendar pa je bila rast njihovega tržnega deleža tako v primerjavi s CEFTA-4 kot tudi s skupino srednje- in vzhodnoevropskih držav, baltskih držav ter Skupnosti neodvisnih držav (tranzicijskih) nižja (za 7.9% glede na 24.6% oz. 18.2%).

V prvih devetih mesecih leta 2003 je slovenski agregatni tržni delež (0.551%) sicer porasel, vendar ob močno upočasneni dinamiki rasti tako v primerjavi z lanskim kot predlanskim letom. Upočasnjena rast je bila posledica upadanja tržnega deleža v Nemčiji in Franciji ter umirjanja rasti v CEFTA-4. Na italijanskem in avstrijskem trgu se je rast slovenskega tržnega deleža pospešeno nadaljevala, do ponovne, čeprav skromne rasti pa je prišlo tudi na ruskem trgu. Upadanje slovenskega tržnega deleža na Hrvaškem se je nekoliko upočasnilo. Na trgu EU se je zaostajanje rasti slovenskega tržnega deleža za rastjo tržnih deležev Češke, Madžarske, Poljske in Slovaške nadaljevalo.

V državah nekdanje Jugoslavije, ki v preračun agregatnega tržnega deleža niso zajete, se je v letih 2001–2003 rast slovenskega tržnega deleža nadaljevala, razen v Makedoniji. V Srbiji in

Črni gori se je slovenski tržni delež povečal od 4% v letu 2000 na 7.1% v prvi polovici leta 2003, v Bosni in Hercegovini pa od 12.1% v letu 2000 na 13.6% v letu 2002. Slovenski tržni delež v Makedoniji je po dvoletni skromni rasti (od 7.6% v letu 2000 na 7.8% v letu 2002) v letu 2003 padel na rekordno nizko raven (6.6% v prvi polovici leta 2003).

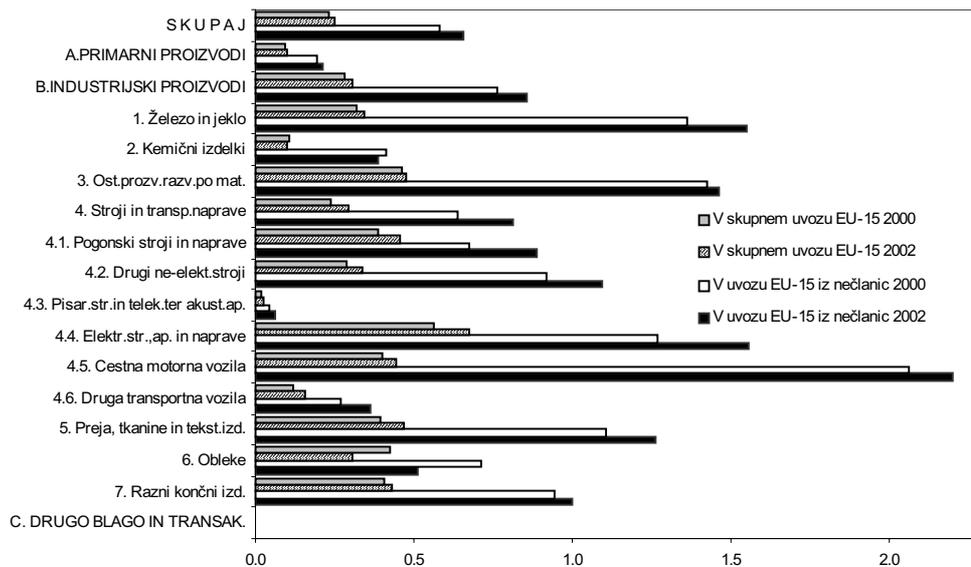
Tabela: Tržni delež¹ Slovenije v pomembnejših trgovinskih partnericah, v %

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003 ²
SKUPAJ	0.596	0.579	0.578	0.581	0.520	0.488	0.510	0.544	0.551
EU-7	0.439	0.432	0.449	0.462	0.429	0.406	0.415	0.429	0.432
Nemčija	0.541	0.554	0.553	0.546	0.554	0.479	0.499	0.524	0.491
Italija	0.588	0.533	0.607	0.575	0.542	0.506	0.496	0.521	0.583
Francija	0.251	0.219	0.176	0.264	0.171	0.204	0.213	0.228	0.201
Avstrija	0.808	0.818	0.872	0.913	0.895	0.950	0.983	1.004	1.041
Vel. Britanija	0.086	0.056	0.048	0.051	0.053	0.055	0.078	0.074	0.077
Nizozemska	0.066	0.068	0.069	0.076	0.076	0.076	0.079	0.089	0.099
Belgija	0.045	0.046	0.054	0.096	0.081	0.055	0.056	0.046	0.044
ZDA	0.034	0.030	0.027	0.027	0.024	0.021	0.021	0.024	0.034
Švica	0.089	0.087	0.092	0.097	0.111	0.123	0.116	0.204	0.181
Hrvaška	11.864	10.978	9.194	9.722	8.628	8.726	8.746	8.412	8.286
Češka	0.523	0.530	0.541	0.518	0.566	0.468	0.461	0.466	0.450
Madžarska	0.746	0.649	0.566	0.549	0.519	0.524	0.460	0.490	0.532
Polska	0.361	0.382	0.366	0.385	0.414	0.463	0.481	0.526	0.534
Slovaška	0.593	0.513	0.546	0.564	0.548	0.543	0.564	0.755	0.819
Rusija	0.500	0.433	0.444	0.394	0.319	0.426	0.524	0.499	0.508

Vir: SURS, OECD, WIM.

Opombi: ¹Tržni delež je izračunan kot tehtano povprečje deležev blagovnega izvoza Slovenije v uvozu njenih pomembnejših trgovinskih partneric, določenih z velikostjo njihovega deleža v izvozu Slovenije. Deleži posamezne trgovinske partnerice v blagovnem izvozu Slovenije so tudi uteži za preračun tehtanega povprečja (po Fisherjevem obrazcu). ²Podatek za devet mesecev.

Slika: Slovenski tržni deleži v EU-15 v letih 2000 in 2002, v %

Vir: SURS, WTO, izračuni UMAR.

Faktorska struktura blagovnega izvoza

Spremljanje spreminjanja strukture blagovnega izvoza glede na uporabljene proizvodne dejavnike je zelo pomembno tako z vidika analiziranja sprememb v konkurenčnosti domače proizvodnje na mednarodnih trgih kot tudi z vidika spremljanja okoljske sprejemljivosti teh sprememb. Skladno s teorijo naj bi se gospodarstvo z majhnim primarnim sektorjem in skromno razpoložljivimi naravnimi viri, kot je slovensko, specializiralo za izdelke, ki vsebujejo čim več ustvarjenih dejavnikov (človeški viri, tehnologija) in čim manj naravnih dejavnikov (fizično delo, naravni viri).

V strukturi slovenskega blagovnega izvoza so v zadnjih letih najbolj rasli srednje in visoko tehnološko intenzivni proizvodi (ustvarjeni oz. izvedeni dejavniki konkurenčnosti)¹, kar je z vidika izboljševanja konkurenčne sposobnosti gospodarstva ugodno. Skupen delež omenjenih proizvodov v slovenskem blagovnem izvozu se je v letih 1995–1998 povečal bolj (za 5.3 strukturne točke) kot v povprečju EU-15 (za 3.7 strukturne točke) predvsem na račun povečanja deleža izvoza srednje tehnološko intenzivnih proizvodov (osebni avtomobili, gospodinjska oprema, črpalke in kompresorji). Srednje in visoko tehnološko intenzivni proizvodi so leta 1998 zajemali 52% slovenskega blagovnega izvoza, kar je 6.5 strukturne točke manj kot v povprečju EU-15. V letih 1999–2002 se je rast deleža izvoza srednje in visoko tehnološko intenzivnih proizvodov v Sloveniji upočasnila bolj kot v povprečju EU-15. V letih 1995–1998 je vsako leto za približno 1.8 strukturne točke več slovenskega izvoza (za 1.2 strukturne točke evropskega izvoza) konkuriralo v ustvarjenih dejavnikih, krepitev deleža teh proizvodov v slovenskem blagovnem izvozu v letih 1999–2002 pa se je zmanjšala na povprečno 0.8 strukturne točke letno, kar je manj kot v povprečju EU-15 (0.9 strukturne točke letno). V letu 2002 so srednje in visoko tehnološko intenzivni proizvodi zajemali 54% slovenskega blagovnega izvoza (61.9% v EU-15); zaostajanje za povprečjem EU je po zadnjih razpoložljivih primerljivih podatkih podobno kot v letu 1995 (približno 8 strukturnih točk). Spodbudno pri tem je, da se v zadnjih letih v slovenskem izvozu hitreje kot v povprečju EU-15 krepi delež visoko tehnološko intenzivnih proizvodov. Delež omenjenih proizvodov v slovenskem izvozu v letu 2002 (16.5%) je glede na povprečje EU-15 (29.0%) skromen, vendar se je, predvsem zaradi naraščajočega deleža farmacevtskih proizvodov in telekomunikacijske opreme, v letih 1999–2002 povečeval povprečno letno (za 0.5 strukturne točke) hitreje kot v EU-15 (za 0.4 strukturne točke). Naraščanje deleža omenjenih proizvodov se je v lanskem letu precej okrepilo (za 1.6 strukturne točke), skupen delež visoko tehnološko intenzivnih proizvodov je tako v letu 2003 dosegel 18.1 % slovenskega blagovnega izvoza.

Delež nizko tehnološko intenzivnih proizvodov in proizvodov, za katere je značilna intenzivna raba dela², se od leta 2000 dalje stalno zmanjšuje. V letu 2002 so ti proizvodi predstavljali 30.0% slovenskega blagovnega izvoza (16.7% v EU-15), njihov delež pa se je od leta 2000 dalje zmanjšal za 1.6 strukturne točke (vsako leto približno za 0.8 strukturne točke). Tendenca upadanja pomena navedenih proizvodov v slovenskem blagovnem izvozu se je nadaljevala tudi v letu 2003 (gl. tabelo).

Z vidika trajnostnega razvoja so ključni proizvodi, intenzivni v naravnih virih³. Delež navedenih proizvodov v slovenskem blagovnem izvozu se je v obdobju 1995–1998 zmanjševal počasneje kot v EU, od takrat dalje pa v Sloveniji takorekoč stagnira, medtem ko se v EU-15 njegovo padanje še krepi. V letih 1995–1998 je vsako leto za približno 0.4 strukturne točke manj slovenskega izvoza konkuriralo v naravnih virih, v obdobju 1999–2002 pa se je delež slovenskega izvoza z intenzivno rabo naravnih virov zniževal v povprečju le še za 0.2 strukturne točke letno. Po podatkih za leto 2003 je delež teh proizvodov v slovenskem blagovnem izvozu ohranil višino iz predhodnega leta. Delež proizvodov, intenzivnih v naravnih virih, v skupnem blagovnem izvozu je bil v Sloveniji v letu 1995 za 3.0 strukturne točke nižji kot v povprečju EU-15. Zaradi znatno počasnejšega zmanjševanja slovenskega izvoza omenjenih proizvodov glede na povprečje EU-15 v zadnjih letih, je bil delež teh proizvodov v slovenskem blagovnem izvozu leta 2002 enak kot v povprečju EU-15 (14.6%). Najpomembnejše skupine izvoženih proizvodov z intenzivno rabo naravnih virov v slovenskem blagovnem izvozu so: aluminij, gotovi mineralni izdelki, električna

energija, enostavno obdelan les, furnir in drug obdelan les, izdelki iz lesa ter brezalkoholne in alkoholne pijače. Upočasnitev zmanjševanja deleža omenjenega izvoza po letu 1999 je predvsem posledica naraščajočih deležev izvoza aluminija, električne energije ter pijač.

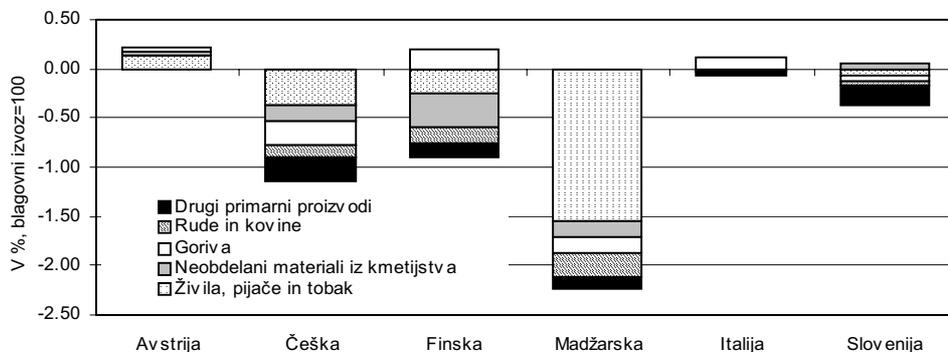
Tabela: **Struktura blagovnega izvoza po primarnem proizvodnem dejavniku v Sloveniji in EU-15 v obdobju 1995–2003, v %**

		1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Intenzivna raba naravnih virov	Slovenija	16.6	16.1	16.6	15.4	15.1	15.3	15.1	14.6	14.6
	EU-15	19.6	19.5	18.8	17.3	17.3	18.0	17.5	14.6	-
Intenzivna raba dela	Slovenija	25.6	24.2	23.0	22.5	22.8	21.7	21.4	20.1	18.6
	EU-15	11.8	11.6	11.6	11.3	10.9	10.2	10.3	9.9	-
Nizko tehnološko intenzivni proizvodi	Slovenija	9.7	9.2	8.9	8.8	9.1	9.9	9.8	9.9	10.1
	EU-15	7.9	7.5	7.3	7.3	6.9	6.7	6.7	6.8	-
Srednje tehnološko intenzivni proizvodi	Slovenija	31.9	33.6	34.5	37.3	36.7	36.4	36.4	37.5	37.3
	EU-15	30.4	31.3	31.0	31.7	31.3	30.0	30.5	32.9	-
Visoko tehnološko intenzivni proizvodi	Slovenija	14.8	15.5	15.7	14.7	14.9	15.3	15.9	16.5	18.1
	EU-15	24.3	24.9	26.0	26.8	27.8	29.2	29.1	29.0	-

Vir: United Nations Conference on Trade and Development: "Handbook of Statistics 2003, Trade structure by product and country group, Classification of world merchandise exports: Trade and Development Report 2002, Annex 1 to chapter III, Report by the secretariat of United Nations Conference on Trade and Development; lastni preračuni.

Opomba: Razvrščanje proizvodov v posamezne skupine temelji na metodologiji Združenih narodov (United Nations Conference on Trade and Development: Classification of world merchandise exports, Trade and Development Report 2002, Annex 1 to chapter III); klasifikacija ne razvršča vseh proizvodov, zato seštevek deležev petih skupin proizvodov za posamezno državo ni nujno enak 100.

Slika: **Delež blagovnega izvoza proizvodov, za katere je značilna intenzivna raba naravnih virov, po državah v letih 1997 in 2001, v %**

Vir: UNCTAD, "Handbook of Statistics, 2002.

¹ V skupino srednje in visoko tehnološko intenzivnih proizvodov sodi izvozno blago z najbolj dinamično rastjo izvoza v svetovnem merilu, z najvišjim deležem izdatkov za raziskave in razvoj v dodani vrednosti (kemikalije, farmacevtski proizvodi, izdelki iz plastike, stroji in naprave, oprema za telekomunikacije, oprema za medicinske in znanstvene namene ter meritve, fotoaparati in oprema, osebni avtomobili, gospodinjstva oprema). Razmejevanje srednje in visoko tehnološko intenzivnih proizvodov temelji na metodologiji Združenih narodov (United Nations Conference on Trade and Development: Classification of world merchandise exports, Trade and Development Report 2002, Annex 1 to chapter III).

² Skupini nizko tehnološko intenzivnih proizvodov in proizvodov, za katere je značilna intenzivna raba dela, vključujeta proizvode z najnižjo dodano vrednostjo na zaposlenega, kot so: oblačila, tekstilni izdelki, obutev, pohištvo, steklo, stekleni izdelki, ploščati in valjani izdelki iz železa, proizvodi iz navadnih kovin.

³ Za skupino proizvodov z intenzivno rabo naravnih virov je značilna nizka dodana vrednost na izdelek, visoka vsebnost naravnih virov in relativno preproste tehnologije proizvodnje: hrana, pijače, surovine, mineralna goriva, živalska in rastlinska olja, usnje, furnir in drug obdelan les (plošče), železne in neželezne kovine.

Delež bruto investicij v osnovna sredstva v BDP

V Sloveniji se je v drugi polovici devetdesetih let investicijsko povpraševanje znatno krepilo in doseglo najvišjo rast v letu 1999. Leta 1999 je delež bruto investicij v osnovna sredstva v BDP tako znašal 26.4% oziroma kar 6 strukturnih točk več kot leta 1995, leta 2000 pa se je investicijska aktivnost upočasnila – delež bruto investicij v osnovna sredstva v BDP se je znižal na 25.7%. Z vidika tehnične strukture investicij so se v obdobju 1995–2000 najbolj okrepile investicije v neopredmetena osnovna sredstva, in sicer v programsko opremo, ki predstavljajo sicer relativno majhen del vseh investicij v osnovna sredstva. K rasti pa so največ prispevale investicije v zgradbe in objekte ter investicije v opremo in stroje. Rast je bila povezana s pospešeno gradnjo avtocest, močno rast smo zabeležili pri industrijski gradnji in gradnji objektov za trgovino in storitve, nižjo pa pri stanovanjskih investicijah (kljub temu so bile leta 2000 za 32.6% višje kot leta 1995). Precej so se okrepile investicije v električne stroje in elektronsko opremo, predvsem v letih 1997–1999.

Po upočasnitvi rasti investicij v osnovna sredstva v letu 2000 se je v letu 2001 njihova vrednost celo znižala, v letu 2002 pa le rahlo povečala, tako da se je v obeh letih delež investicij v osnovna sredstva v BDP znižal. Delež bruto investicij v osnovna sredstva v BDP je tako v letu 2001 znašal 24%, kar je za 1.7 odstotne točke manj kot leta 2000, v letu 2002 pa je upadel še za 1.4 odstotne točke na 22.6%. Negativni trendi v letu 2001 so bili predvsem posledica manjše aktivnosti pri gradnji prometne infrastrukture in gradnji stanovanj, rast investicij v opremo in stroje pa se je nadaljevala (najvišja je bila rast investicij v računalniške in pisarniške stroje, investicije v druge električne stroje in elektronsko opremo pa so se precej znižale). V letu 2002 se je v povezavi z neugodnim mednarodnim okoljem umirila rast investicij v opremo in stroje, a je ostala pozitivna. Kljub ponovni krepitvi gradnje avtocest so bile investicije v zgradbe in objekte še vedno nižje kot leto pred tem. Znižala se je namreč aktivnost pri gradnji stavb, tako pri stanovanjskih kot tudi v gradnji nestanovanjskih stavb.

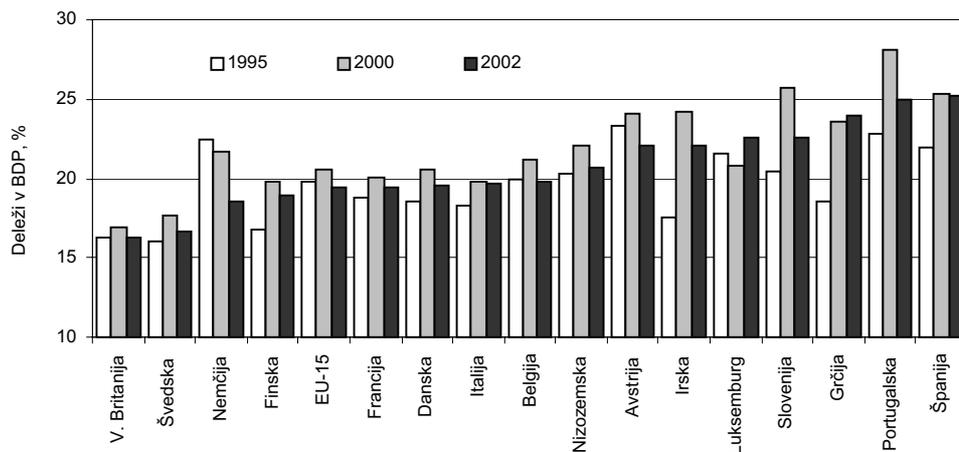
V mednarodnih primerjavah se je Slovenija leta 2002 po deležu investicij v osnovna sredstva v BDP, tako kot v predhodnjih letih, uvrščala nad povprečje držav EU ter v sredino držav pristopnic k EU. Leta 1995 je bil v primerjavi z državami pristopnicami k EU delež bruto investicij v osnovna sredstva v BDP v Sloveniji nižji kot v Češki, Malti, Estoniji, Slovaški in Litvi, ob pospešeni rasti investicijske aktivnosti v drugi polovici devetdesetih let pa je leta 1999 zaostajal le še za Slovaško in Češko. Z umiritvijo investicijske aktivnosti v naslednjih letih se Slovenija po vrednosti tega kazalca v letu 2002 ponovno uvršča za petimi državami, tako kot leta 1995 (namesto Litve ima višjo vrednost tega kazalca Madžarska). Delež investicij v osnovna sredstva v bruto domačem proizvodu je bil tako kot v obdobju 1995–2001 tudi leta 2002 višji kot v povprečju v Evropski uniji, kar je glede na večjo kapitalsko opremljenost dela v EU pričakovano. Najbolj je vrednost kazalca za Slovenijo odstopala od vrednosti za povprečje EU v letu 1999, z umiritvijo investicijske aktivnosti v Sloveniji v zadnjih dveh letih pa se je pozitivni razkorak nekoliko zmanjšal, vendar je bil še vedno višji kot leta 1995.

Tabela: Delež bruto investicij v osnovna sredstva v BDP v Sloveniji, EU-15 in državah pristopnicah k EU v letih 1995–2002, v %

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Slovenija	20.4	21.4	22.7	23.6	26.4	25.7	24.0	22.6
EU-15	19.8	19.6	19.4	19.9	20.2	20.6	20.2	19.4
Države pristopnice k EU								
Ciper	19.2	20.4	19.0	19.2	18.1	17.5	17.3	18.7
Češka	32.0	32.0	30.6	29.1	27.8	27.4	27.5	25.9
Estonija	25.9	26.7	28.1	29.6	24.9	25.4	26.5	28.5
Madžarska	20.1	21.4	22.2	23.6	23.9	24.1	23.6	23.0
Litva	22.0	21.9	23.5	24.6	22.6	19.2	20.6	20.7
Latvija	15.2	18.3	18.8	27.3	25.2	26.5	27.0	26.4
Malta	31.9	28.7	25.3	24.5	23.4	26.2	23.2	20.9
Pojlska	18.6	20.7	23.5	25.2	24.5	23.9	20.9	19.2
Slovaška	25.0	32.2	34.2	36.1	29.6	25.9	28.8	29.8

Vir: Eurostat (New Cronos).

Slika: Delež bruto investicij v osnovna sredstva v BDP v letih 1995, 2001 in 2002 za Slovenijo in države Evropske unije

Vir: Eurostat (New Cronos).

Neposredne tuje investicije

Delež stanja vhodnih NTI v BDP se je v obdobju 1995-2002 povečal od 9.5% na 16.8%, delež stanja izhodnih NTI v BDP pa od 2.6% na 6.1%. To kaže na povečevanje pomena NTI za vhodno in izhodno internacionalizacijo slovenskega gospodarstva, vendar v sebi skriva stagnacijo prilivov NTI do vključno leta 2000, ponovno izredno skromne prilive v letu 2003 in še vedno precej skromne odlive NTI. Leta 2001 smo bili priča precejšnjemu povečanju tako vhodnih kot izhodnih NTI. Za vhodne je bilo rekordno leto 2002, ko je njihov priliv dosegel kar 1,706.9 mio EUR. Veliki prilivi NTI v letu 2002 so bili posledica nekaterih tujih prevzemov, predvsem prevzema Leka s strani švicarskega Novartisa in nakupa 34-odstotnega deleža v Novi Ljubljanski banki s strani belgijske banke KBC. Odlivi NTI so se z rekordnih 161.2 mio EUR v letu 2001 zmanjšali na 98.7 mio EUR v letu 2002. Leto 2003, v katerem ni bilo pomembnejših tujih akvizicij, je prineslo komaj omembe vredne prilive NTI v višini 160.4 mio EUR. To ponovno potrjuje dejstvo, da Slovenija ni sposobna pritegniti novih ("greenfield") NTI. Po drugi strani pa je leto 2003 prineslo rekordne odlive NTI v tujino, saj so le ti znašali 269.4 mio EUR.

Če se osredotočimo na vhodne NTI, primerjava z državami EU in državami, pristopnicami k EU, kaže, da je Slovenija med tistimi z najnižjim deležem stanja NTI v BDP. Med državami EU sta imeli leta 2002 nižji delež le Italija in Grčija, med državami kandidatki za članstvo v EU, pa je imela tega leta Slovenija najnižji delež stanja NTI v BDP. V skupini kandidatki za članstvo v EU imajo sicer najvišje deleže NTI v BDP Estonija (65.9%), Češka (54.8%), Slovaška (43.2%) in Madžarska (38.2%). Vse analizirane države so v obdobju 1995-2002 močno povečale delež stanja NTI v BDP: v EU kot celoti je bil višji za 18.2 odstotne točke, v Sloveniji pa za 7.3 odstotne točke. Med državami EU se je počasneje kot v Sloveniji delež NTI v BDP povečeval le v Grčiji in Italiji. V večini držav, kandidatki za članstvo v EU, se je delež povečal za 15 odstotnih točk ali več, v Češki in Estoniji celo za več kot 40 odstotnih točk. Poleg Slovenije se je delež najmanj povečal na Madžarskem, namreč za 11.5 odstotnih točk. Tudi po izrednem povečanju stanja NTI v Sloveniji ob koncu leta 2002, je Slovenija še vedno država s precej nizkim deležem NTI v BDP.

Bolje se Slovenija v primerjavi z drugimi kandidatki za članstvo v EU odreže na področju izhodnih NTI. Vendar sta leta 2002 tudi po tem kazalcu Estonija in Madžarska prehiteli Slovenijo, Estonija in Madžarska pa sta v obdobju 1995-2002 tudi bistveno bolj povečali delež izhodnih NTI v BDP kot Slovenija. Kot je pričakovano, Slovenija po deležu izhodnih NTI v BDP močno zaostaja za državami EU.

V analizi stopnje internacionalizacije slovenskega gospodarstva je zanimiva tudi primerjava deležev Slovenije v različnih svetovnih makroekonomskih agregatih. Ti deleži so bili v letu 2002 naslednji: (i) svetovni prilivi NTI (2000-2002): 0.0750% (povečanje za 0.0525 glede na leto poprej), (ii) svetovno stanje vhodnih NTI: 0.0573% (povečanje za 0.0104), (iii) svetovni odlivi NTI (2000-2002): 0.0119% (povečanje za 0.0038), (iv) svetovno stanje izhodnih NTI: 0.0215% (povečanje za 0.0007), (v) svetovni BDP: 0.0681% (povečanje za 0.0091), (vi) svetovni izvoz: 0.1632% (povečanje za 0.0112). Izstopa predvsem visoka razlika med visokim deležem v izvozu in nizkim deležem v vhodnih in izhodnih NTI. *Internacionalizacija slovenskega gospodarstva poteka v prvi vrsti preko zunanjetrgovinskih tokov, precej manj pa preko NTI.* Pri tem pa velja, da je Slovenija v letu 2002 v primerjavi z letom poprej povečala deleže v vseh kazalcih; najbolj pri prilivih NTI, kar je posledica enkratno visokih prilivov v letu 2002.

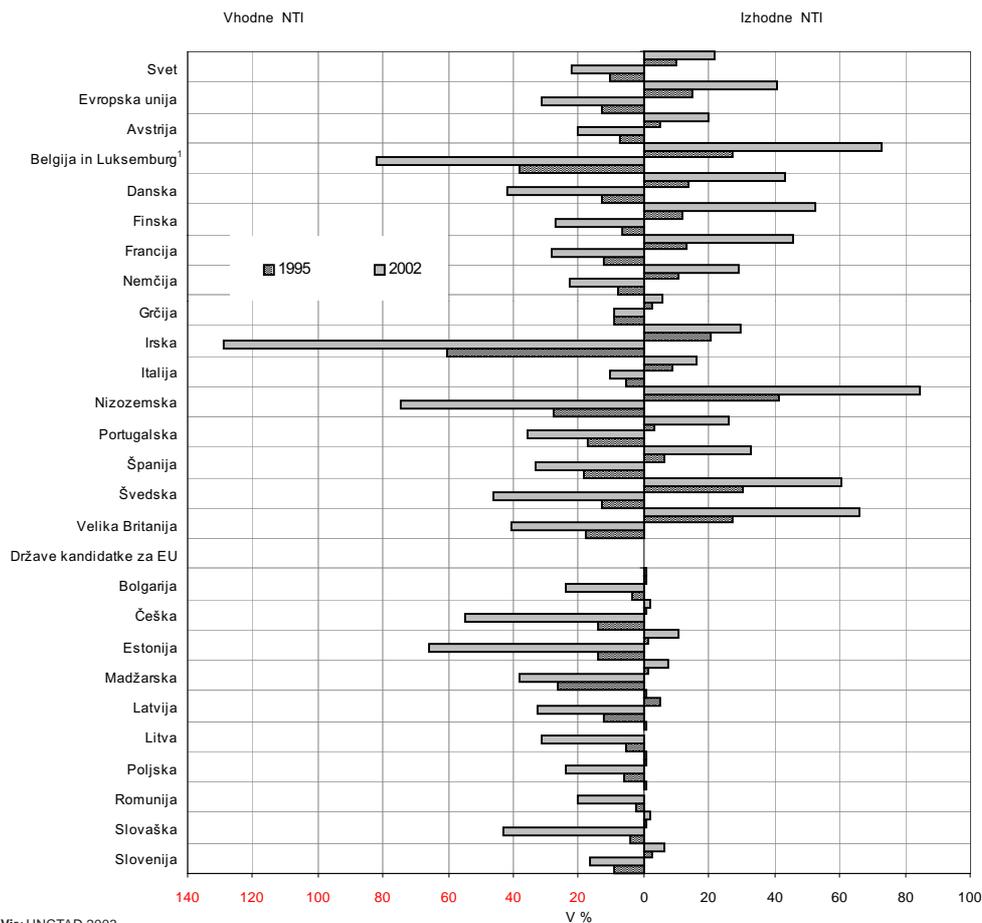
Tabela: Tokovi in stanja vhodnih in izhodnih NTI¹ v Sloveniji v obdobju 1994–2002², v mio EUR

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Vhodne NTI									
Stanje konec leta	1,080.8	1,376.0	1,611.6	1,999.8	2,369.5	2,675.0	3,109.8	2,952.4	3,918.1
Letni priliv ³	98.3	117.4	138.2	294.9	194.3	99.2	149.1	412.4	1,706.9
Stanje kot % BDP	9.2	9.5	10.7	12.4	13.6	14.2	15.1	13.5	16.8
Izhodne NTI									
Stanje konec leta	288.6	382.3	370.6	416.2	542.8	624.7	825.3	1,139.2	1,416.9
Letni odliv ⁴	10.9	7.8	-5.6	-27.7	4.9	-44.7	-71.7	-161.2	-98.7
Stanje kot % BDP	2.5	2.6	2.5	2.6	3.1	3.3	4.0	5.2	6.1

Vir: Banka Slovenije.

Opombe: ¹Podjetja, v katerih ima posamezni tuji investitor 10-odstotni ali višji delež v kapitalu, ²Od leta 1996 naprej so vključene tudi neposredne investicije gospodarskih družb povezanih v drugem kolenu, ³Prilivi so načeloma manjši od sprememb stanj, saj je v plačilnem prometu s tujino zajet le del sprememb stanj. Glavna razlika je, da v prilivih niso zajete spremembe v neto obveznostih do tujega investitorja, poleg tega pa prilivi ne vsebujejo podatkov gospodarskih družb povezanih v drugem kolenu. Od leta 1995 naprej so v podatkih plačilne bilance vključeni tudi reinvestirani dobički, ⁴Negativni predznak pomeni odliv.

Slika: Stanje vhodnih in izhodnih NTI v primerjavi z BDP v državah EU in državah kandidatkah za EU v 1995 in 2002, v %

Vir: UNCTAD 2003.

Opomba: ¹Podatek za 2001.

Bilančna vsota bank

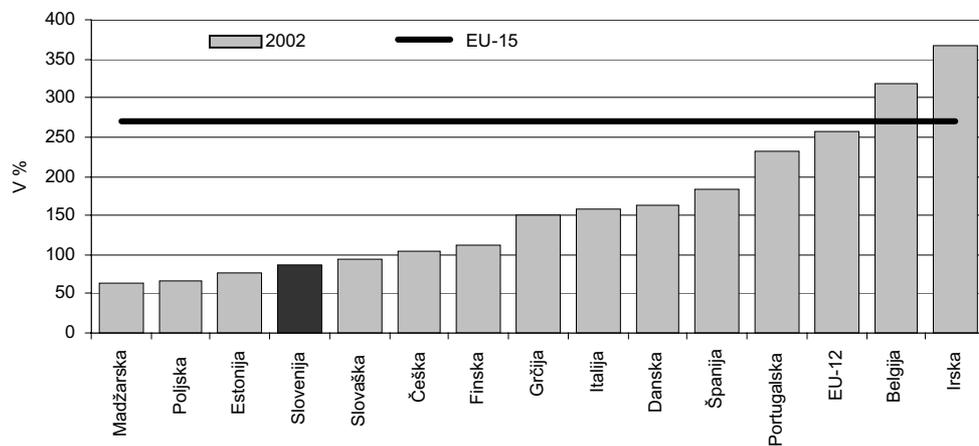
Razvitost bančnega sektorja, merjena z obsegom bilančne vsote bank v primerjavi z bruto domačim proizvodom, se v Sloveniji iz leta v leto povečuje. V letu 2002 so že drugo leto zapored najhitreje rasle naložbe v vrednostne papirje, v letu 2003 pa se je hitreje krepila kreditna aktivnost. V letu 2002 se je razmerje med obsegom bilančne vsote bančnega sistema in bruto domačim proizvodom povečalo za 4.6 odstotne točke na 86.4%, pri tem je bilančna vsota sektorja porasla za 17.5%. Največji delež v bilančni vsoti predstavljajo krediti strankam, ki niso banke, in sicer 47.7-odstoten (v letu 2001 49.4%). V letu 2002 so se povečali za 13.5% in k celotni rasti bilančne vsote prispevali 6.7 odstotne točke. Najvišjo rast pa so beležile naložbe v dolžniške vrednostne papirje, ki niso namenjeni trgovanju, saj so se povečale kar za 57.5% in predstavljajo že 28.9% aktive bank (7.3 odstotne točke več kot leto prej). K rasti bilančne vsote so v letu 2002 prispevale največ, in sicer kar 12.4 odstotne točke. Obseg vrednostnih papirjev, ki so namenjeni trgovanju (5% bilance bank), pa je upadel za 15.7% in je celotno rast bančne aktive zmanjšal za 1.1-odstotne točke. Izmed pomembnejših postavk bilance bančnega sektorja so krediti bankam upadli za 5.6% in so tako rast aktive znižali za 0.6 odstotne točke. V prvih enajstih mesecih leta 2003 je bilančna vsota bank nominalno porasla za 10.1%. V nasprotju s preteklim letom so k rasti največ prispevali krediti strankam, ki niso banke (6.8-odstotne točke), ki so porasli za 14.3%, kar je predvsem posledica visoke rasti deviznih kreditov. Naložbe v vrednostne papirje, ki niso namenjene trgovanju, pa so v primerjavi s koncem leta 2002 porasle le za 12%.

Kljub nepretrgani rasti obsega bilančne vsote v primerjavi z BDP je Slovenija v letu 2002 še vedno močno zaostajala za državami, članicami Evropske unije, pa tudi za nekaterimi po razvitosti Sloveniji podobnimi državami. Razmerje med obsegom bilančne vsote bank in bruto domačim proizvodom je v povprečju evropske petnajsterice v letu 2002 znašalo 269.4% in tako za več kot trikrat presegalo bilančno vsoto slovenskih bank, izraženo kot odstotek BDP. Prav tako je bila v Sloveniji vrednost tega kazalnika nižja kot v nekaterih kandidatkah za vstop v EU. Dejstvo, da imajo države, ki so gospodarsko podobno razvite kot Slovenija, višje vrednosti kazalca (Češka 104.4%, Portugalska 232.8%, Grčija 150.8%), priča o tem, da je slovenski bančni sistem relativno slabo razvit, kar potrjujejo tudi vrednosti nekaterih drugih kazalcev (obrestna marža in delež obrestnih prihodkov) (Hawtrey, 2003, Padoa-Schioppa, 2002). Glede na to, da v strukturi naložb bančnega sektorja prevladujejo bolj varne naložbe in je zato nihanje bančne aktive precej manjše kot na primer na trgu kapitala, tudi v prihodnje ne moremo pričakovati zelo hitre konvergence z razvitimi državami na tem področju. Zagotovo pa bo za hitrejšo rast obsega bilančne vsote bank potrebno uvajati nove kakovostne in privlačne bančne storitve, ki bodo bankam lahko zagotovile dovolj velik obseg virov in obenem odprle tudi nove možnosti naložb.

Tabela: Osnovna struktura bilance stanja bank za obdobje od leta 1997–2001, v mio SIT

	1998	1999	2000	2001	2002
Aktiva	2,350,359	2,687,600	3,192,792	3,876,768	4,556,637
v % BDP	72.2	73.9	78.8	81.8	86.4
Kreditni bančnemu sektorju	227,331	252,615	364,388	396,245	381,208
Kreditni nebančnim sektorjem	1,072,015	1,331,852	1,636,557	1,913,914	2,182,147
Vrednostni papirji	714,566	708,622	793,180	1,109,316	1,547,139
Druga aktiva	251,751	394,511	398,667	251,067	302,832

Vir: Letno poročilo Banke Slovenije (različni letniki).

Slika: Bilanča vsota bank v nekaterih državah članicah EU in kandidatkah¹ v letu 2002, kot % BDP

Vir: BS, Bilteni centralnih bank, Letna poročila nadzornih institucij, European banking federation.

Opomba: ¹ Vključene so tiste države, za katere razpolagamo s podatki.

Zavarovalne premije

Pomen zavarovalništva, merjen z obsegom zavarovalnih premij v primerjavi z bruto domačim proizvodom, se je v Sloveniji v devetdesetih letih močno okreplil, pri tem v zadnjih letih najhitreje naraščajo življenjska zavarovanja, čeprav daleč največ zavarovalnih premij še vedno predstavljajo neživljenjska zavarovanja. Po relativno visokih stopnjah rasti premij v obdobju od leta 1993-1995, ko so premije povprečno letno realno¹ porasle za 14.3%, so se stopnje rasti v naslednjih letih nekoliko upočasnile (v povprečju na 6%), kar je vzdrževalo obseg premij glede na BDP na ravni med 4.5 in 5%. V letu 2002 je obseg zavarovalnih premij dosegel 5.1% bruto domačega proizvoda, kar je za 0.2 odstotne točke več kot leto prej. Nominalna vrednost zbranih premij je v primerjavi z letom 2001 porasla za 16.1% in je znašala 267 mlrd SIT. K omenjeni rasti so največ (11.1-odstotne točke) prinesle premije neživljenjskega zavarovanja, ki so znašale 206.4 mlrd SIT (to je 77.3% vseh zavarovalnih premij in 3.9% BDP) in so nominalno porasle za 14.1%. Ostalih 5 odstotnih točk pa je bil prispevek 23.2-odstotne nominalne rasti premij življenjskega zavarovanja. V letu 2003 se je rast zavarovalnih premij upočasnila, saj so v prvih devetih mesecih nominalno porasle za 11.6%, kar je za 7 odstotnih točk manj kot v istem obdobju leta 2002. Premije življenjskega zavarovanja še naprej rastejo hitreje (13.6%) od neživljenjskega (10.5%), kar postopoma krepi njihov delež v strukturi zavarovalnih premij.

Mednarodne primerjave kažejo, da je slovenski zavarovalni sektor v primerjavi z razvitimi državami relativno slabo razvit. Obseg zavarovalnih premij v primerjavi z BDP je v povprečju v Evropski uniji kar 8.7-odstoten (leto 2002). Nižjo vrednost indikatorja od Slovenije imata le Luksemburg (brez mednarodnega poslovanja) ter Grčija, in sicer na ravni 4% in 2.1% BDP. Največja razlika med Slovenijo in povprečjem evropske petnajsterice še naprej ostaja pri premijah življenjskega zavarovanja (glej sliko), ki v državah članicah dosegajo 5.3% v primerjavi z BDP, kar je za 4.2 odstotne točke več kot v Sloveniji. Delež življenjskega zavarovanja v strukturi zavarovalnih premij je sicer v Evropski uniji v letu 2002 znašal 60.3% in se je v primerjavi z letom 2001 znižal za 1.5 odstotne točke.

Med državami pristopnicami k EU, za katere imamo podatke, sodi Slovenija v sam vrh po obsegu zavarovalnih premij v primerjavi z bruto domačim proizvodom, v glavnem zaradi visokega obsega neživljenjskih zavarovanj, po obsegu življenjskih zavarovanj pa za marsikatero državo celo zaostaja. Obseg zavarovalnih premij glede na BDP je v državah pristopnicah k EU, za katere so dosegljivi podatki (manjka le Estonija), v letu 2002 znašal 3.2% BDP, kar je za 1.9 odstotne točke manj kot v Sloveniji. Delež življenjskega zavarovanja v celotnem obsegu premij pa je v skupini teh držav dosegel 36.1% (v Sloveniji 22.7%). Od Slovenije sta imeli nižji delež le Litva in Latvija (18.8% in 4.3%). Kot je razvidno iz slike, do bistvenih odstopanj med državami prihaja ravno na področju življenjskega zavarovanja (velikost mehurčka na sliki odraža obseg zavarovalnih premij glede na BDP).

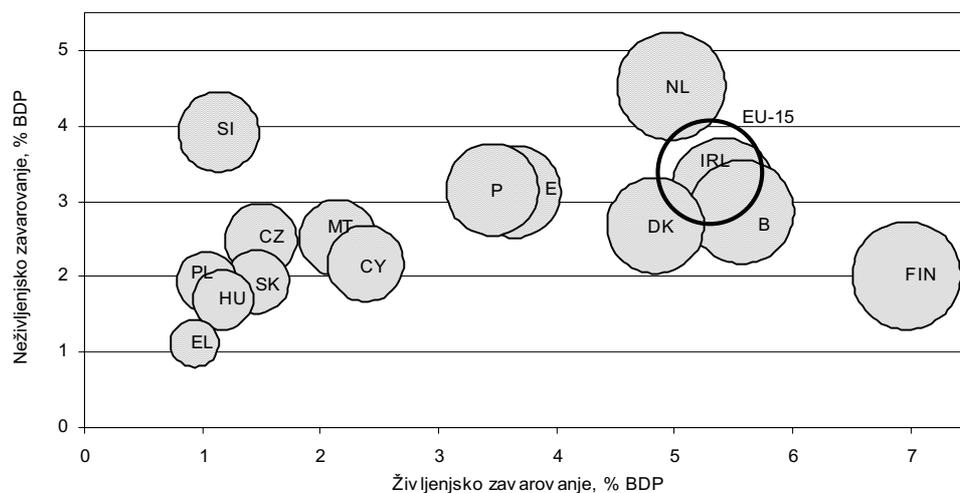
¹ Kot deflator smo uporabili povprečne letne stopnje rasti cen življenjskih potrebščin.

Tabela: Zavarovalne premije po vrstah zavarovanj v Sloveniji v obdobju 1996–2002

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
V primerjavi z BDP, v %							
Zavarovalne premije skupaj	4.8	4.5	4.7	4.7	4.6	4.9	5.1
Življenjsko zavarovanje	0.8	0.8	0.8	0.8	0.9	1.0	1.1
Ostalo zavarovanje	4.0	3.7	3.9	3.9	3.7	3.8	3.9
Struktura, v %							
Zavarovalne premije skupaj	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Življenjsko zavarovanje	16.5	17.6	17.1	18.0	19.4	21.4	22.7
Ostalo zavarovanje	83.5	82.4	82.9	82.0	80.6	78.6	77.3
Medletne nominalne stopnje rasti, v%							
Zavarovalne premije skupaj	19.0	6.4	18.9	11.3	12.5	19.3	16.1
Življenjsko zavarovanje	32.8	13.7	15.1	17.4	20.9	31.5	23.2
Ostalo zavarovanje	16.6	4.9	19.7	10.0	10.7	16.3	14.1

Vir: Statistični zavarovalniški bilten 2003.

Slika: Obseg vseh zavarovalnih premij, življenjskih zavarovanj in neživljenjskih zavarovanj v primerjavi z bruto domačim proizvodom v izbranih članicah EU in izbranih kandidatkah za vstop v EU v letu 2002, v %

Vir: Swiss reinsurance company (Sigma Nr. 8/2003), Slovensko zavarovalno združenje.

Opomba: Velikost mehurčka predstavlja delež vseh premij v BDP (tako neživljenjskega zavarovanja kot tudi življenjskega).

Tržna kapitalizacija

V letu 2002 je v Sloveniji prišlo do oživitve kapitalskega trga, predvsem tistega dela, kjer se trguje z že obstoječimi vrednostnimi papirji, na primarnem trgu pa ni bilo bistvenega napredka. Na sekundarnem trgu je vrednost prometa znašala 481 mlrd SIT, kar je bilo nominalno za 38% več kot leto prej. Na primarnem kapitalnem trgu pa je bilo javno ponujenih za 775.6 mlrd SIT vrednostnih papirjev, kar je skoraj trikrat toliko kot leto prej, pri tem pa so 99.6% novih izdaj predstavljali vrednostni papirji Republike Slovenije (v letu 2001 99.2%), ostalo pa izdaja obveznic ene izmed slovenskih bank, javnih prodaj podjetniških vrednostnih papirjev na osnovi javne ponudbe pa ni bilo. Naprej znanim investitorjem je bilo v letu 2002 prodanih za 24.2 mlrd SIT vrednostnih papirjev, od tega delnic za 5.4 mlrd SIT, kar je manj od povprečja zadnjih petih let.

Oživitev kapitalskega trga je ugodno vplivala na rast tržne kapitalizacije v letu 2002. Povečano zanimanje za vrednostne papirje na Ljubljanski borzi je povzročilo visoko rast njihove vrednosti (SBI20 je porasel kar za 55.2%), kar se je odrazilo v 45-odstotni nominalni rasti tržne kapitalizacije delnic v letu 2002. Obseg tržne kapitalizacije¹ v primerjavi z bruto domačim proizvodom se je tako v letu 2002 povečal za 5.5 odstotnih točk, na 23.4%. V preteklih letih sta na rast tržne kapitalizacije vplivala dva dejavnika, in sicer rast števila lastniških vrednostnih papirjev, ki kotirajo na Ljubljanski borzi, in rast borznih indeksov. V zadnjih dveh letih pa se število delnic na Ljubljanski borzi zmanjšuje, tako da je bila rast tržne kapitalizacije v letu 2002 predvsem posledica rasti vrednosti obstoječih vrednostnih papirjev, in sicer zaradi večjih prevzemnih aktivnosti, dobrih poslovnih rezultatov družb, ki kotirajo na Ljubljanski borzi, in hitrega zniževanja depozitnih obrestnih mer.

V letu 2003 se je rast tržne kapitalizacije upočasnila. Po podatkih Ljubljanske borze se je tržna kapitalizacija delnic v letu 2003 nominalno povečala za 8.6%, leto prej pa kar za 45.1%. Gibanje vrednosti tržne kapitalizacije je bilo zaznamovano predvsem z umikom delnic nekaterih pomembnejših podjetij, tako da kljub visoki rasti indeksov v drugi polovici leta ne moremo pričakovati, da se bo vrednost indikatorja bistveno okrepila, po pričakovanjih pa se bodo podobna gibanja nadaljevala tudi v prihodnjih letih. Možnosti za nadaljnji razvoj kapitalskega trga bo treba iskati v kotaciji nekaterih večjih domačih podjetij in podjetij iz področja jugovzhodne Evrope. Nerealno pa je pričakovati, da bo slovenski kapitalski trg dovolj velik, da bo lahko zadovoljil vse večje zanimanje vlagateljev in bodo zato del svojih naložb nalagali tudi v tujini.

Mednarodne primerjave kažejo, da je Slovenija po vrednosti tega kazalnika v zadnjih dveh letih precej napredovala. Konec leta 2000 je bila s 14.9% BDP na repu držav kandidat, nižjo vrednost je imela le še Litva (7.6%), v letu 2002 pa so višjo vrednost dosegale le še Ciper, Estonija in Malta. Zaradi negativnih gibanj na razvitih evropskih kapitalskih trgih, se je v letu 2002 precej zmanjšala tudi razlika med Slovenijo in povprečjem EU (57.8%), a je še vseeno precej visoka.

¹ Vključuje tržno kapitalizacijo delnic, ki kotirajo na Ljubljanski borzi, brez delnic investicijskih in pooblaščenih investicijskih družb ter obveznic.

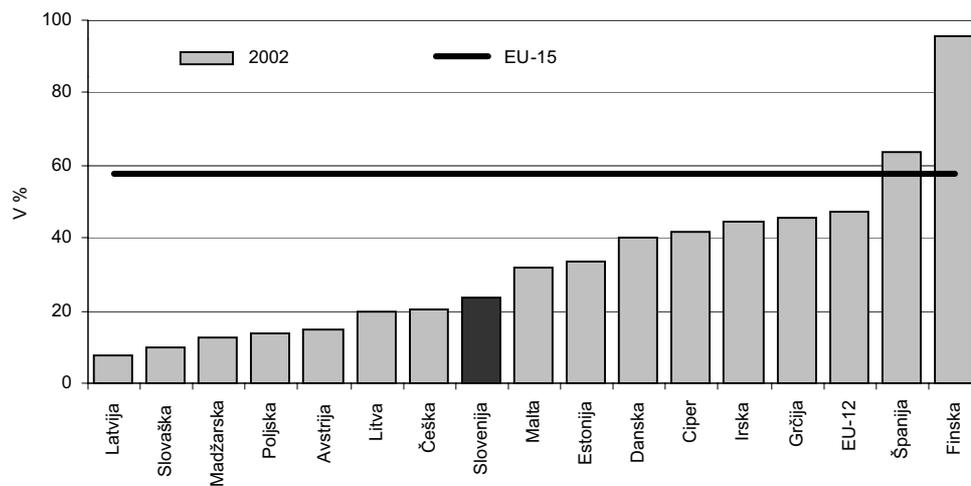
Tabela: Nekateri kazalci razvitosti kapitalskega trga v Sloveniji v (letih 1995–2002)

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Tržna kapitalizacija delnic brez PID-ov in ID-ov, v mlrd SIT	40.5	125.0	315.9	483.0	566.5	705.1	850.0	1,233.1
Delež tržne kapitalizacije delnic brez PID-ov in ID-ov, v % od BDP	1.9	4.9	10.9	14.8	15.5	16.7	17.9	23.4
SBI20	1,448.8	1,183.3	1,404.7	1,705.8	1,806.3	1,807.9	2,151.6	3,340.2
BIO	100.0	105.8	107.3	108.2	108.5	109.0	109.3	111.0
PIX	-	-	-	1,465.8	1,483.5	1,520.8	1,588.0	2,729.7
Število vrednostnih papirjev	48	82	129	173	237	267	270	265
Delnice	26	52	85	122	180	198	194	172
od tega delnice PID	0	0	0	30	46	44	38	33
Obveznice	22	30	44	51	56	68	76	92
Pokojninski boni	0	0	0	0	1	1	1	1

Vir: Ljubljanska borza, Poročilo o stanju na trgu vrednostnih papirjev v letu 2002 (Agencija za trg vrednostnih papirjev), UMAR.

Opombe: PID - pooblaščen investicijska družba, ID - investicijska družba, SBI - slovenski borzni indeks, BIO - borzni indeks obveznic, PIX - indeks delnic pooblaščenih investicijskih družb.

Slika: Tržna kapitalizacija v nekaterih državah članicah EU in kandidatkah za članstvo v EU v letu 2002, kot % BDP

Vir: Eurostat (New Cronos), Ljubljanska borza, SURS.

Razvojna vloga države

Javnofinančni odhodki

V letu 2003 so konsolidirani javnofinančni odhodki po predhodnih podatkih dosegli 43.3% ocenjenega bruto domačega proizvoda, kar je za 0.8 strukturne točke več kot v letu 2002. V ekonomski strukturi javnofinančnih odhodkov so se po oceni povečala sredstva, namenjena za investicije, ki so v deležu v primerjavi z BDP pridobila 0.2 strukturne točke. Za 0.2 strukturne točke so se povečala sredstva za transferje posameznikom in gospodinjstvom. Deleži sredstev za plače in prispevke, sredstev za izdatke za blago in storitve ter za subvencije pa so se v letu 2003 po oceni povečali vsak za 0.1 strukturne točke. Delež sredstev za obresti se je ohranil na približno enaki ravni kot v letu 2002. Zmanjšal se je le delež sredstev za pokojnine v bruto domačem proizvodu, in sicer za 0.1 strukturne točke.

V obdobju od leta 1996 do 2003 se je tako delež javnofinančnih odhodkov v primerjavi z BDP povečal za okoli 3 strukturne točke (od 40.2% v letu 1996 na 43.3% v letu 2003). Konsolidirani javnofinančni odhodki so se v tem obdobju realno povečevali po 4.3-odstotni povprečni letni stopnji rasti, kar je hitreje od realne rasti BDP (po oceni 3.8%). V Strategiji gospodarskega razvoja Slovenije je bila za višino javnofinančnih odhodkov opredeljena meja do 43% BDP. Glede na metodološke spremembe v izračunu bruto domačega proizvoda bo treba ponovno ovrednotiti zgornjo mejo višine javnofinančnih odhodkov, ki bo omogočila uravnoteženje javnih financ brez povečevanja skupne fiskalne obremenitve.

V tem obdobju so k skupnem povečanju deleža javnofinančnih odhodkov v primerjavi z BDP največ prispevali javnofinančni odhodki, namenjeni za plače, prispevke in druge izdatke zaposlenim v upravi in v javnih zavodih. Njihov delež se je od 8.7% v letu 1996 povečal na ocenjenih 9.9% BDP v letu 2003 (za 1.2 strukturne točke). Sredi leta 1994 je bil sprejet zakon o razmerju plač, ki je pomenil prvi val povečanj izdatkov za plače iz javnofinančnih sredstev. Temu so sledili še drugi, ki so izhajali predvsem iz sprejetih dodatkov k plačam po kolektivnih pogodbah dejavnosti in po uredbi Vlade o dodatkih zaposlenim v službah vlade in v upravnih organih. Povečevalo pa se je tudi število zaposlenih, predvsem zaradi nalog na poti vključevanja v mednarodne integracije. Sredstva za plače, prispevke in druge izdatke zaposlenim v upravi in v javnih zavodih, ki v strukturi javnofinančnih odhodkov pomenijo med 21.5% in 23% vseh odhodkov, so v obdobju 1996-2003 dosegla 5.9-odstotno povprečno letno realno rast.

V tem obdobju se je povečal tudi delež sredstev za socialne transferje posameznikom in gospodinjstvom, in sicer od 5.0% BDP v letu 1996 na 6.1% v letu 2003 (za 1.1 strukturne točke). Dokaj razvit obstoječi sistem socialne varnosti je bil dopolnjen z novimi zakoni, ki so še širili pravice iz sistemov socialne varnosti. Uveljavljen je bil univerzalni otroški dodatek, z novimi zakoni so bili predpisani družinski prejemki in starševska nadomestila, pravice vojnih veteranov in žrtev vojne ter uvedene nove pravice v socialnem varstvu. Vse pravice spremljajo valorizacijski mehanizmi, vezani na rast zajamčene ali povprečne plače oziroma na inflacijo. Povečevalo pa se je tudi število upravičencev do raznih oblik socialnih transferjev. Sredstva za transferje posameznikom in gospodinjstvom, ki v strukturi javnofinančnih odhodkov pomenijo med 13% in 14% vseh odhodkov, so v tem obdobju dosegla 6.1-odstotno povprečno letno realno rast.

Zaradi spremenjenih demografskih, gospodarskih in socialnih okoliščin so zlasti v začetku devetdesetih velik pritisk na javnofinančne odhodke predstavljali tudi odhodki za pokojnine, ki pa so bili zaustavljeni po letu 2000, ko je bilo z reformo pokojninskega sistema preprečeno njihovo nadaljnje naraščanje. Sredstva za izplačilo pokojnin, ki v strukturi javnofinančnih odhodkov pomenijo med 27% in 28% vseh odhodkov, so v obdobju 1996-2003 dosegla 3.0-odstotno povprečno letno realno rast.

K povečanju javnofinančnih odhodkov so pomembno prispevala še sredstva, namenjena za plačilo domačih in tujih obresti, katerih delež v primerjavi z bruto domačim proizvodom se je od 1.2% v letu 1996 povečal na ocenjenih 1.6% v letu 2003. Nanašajo se na odplačevanje obresti od državnega dolga doma in v tujini, ki je nastal zaradi financiranja preteklih proračunov, prestrukturiranja podjetniškega in bančnega sektorja ter obveznosti iz naslova sukcesije. Sredstva za plačilo domačih

in tujih obresti, ki v strukturi javnofinančnih odhodkov pomenijo sicer le med 3% in 4% vseh javnofinančnih odhodkov, so v obdobju 1996-2003 dosegla med vsemi javnofinančnimi odhodki najhitrejšo realno rast, 9.1% povprečno letno.

Ob prizadevanju za varčevanje in krčenje izdatkov za blago in storitve, tako v državnih organih kot tudi v javnih zavodih, so sredstva za te namene v obdobju 1996-2003 ohranjala približno stalno višino v primerjavi z BDP (okoli 8%). Izdatki za blago in storitve, ki v strukturi javnofinančnih odhodkov pomenijo okoli 19% vseh javnofinančnih odhodkov, so se v tem obdobju povečevali po realni stopnji 2.6% povprečno letno.

Delež sredstev za subvencije v BDP se je zmanjšal že pred letom 1995, ko so dosegle 1.8% BDP. *V obdobju 1996-2003 so se sredstva za subvencije realno zmanjševala za dober odstotek povprečno letno in dosegla leta 2003 po oceni 1.2% BDP.* Njihov delež v strukturi javnofinančnih odhodkov je le okoli 3-odstoten. Namenjena so bila predvsem za subvencije v kmetijstvu, za potrebe, povezane z aktivno politiko zaposlovanja, in za prestrukturiranje gospodarstva.

Delež sredstev za investicije v primerjavi z BDP se je od 4.0% v letu 1996 povečal na ocenjenih 4.1% v letu 2003. Za investicijske odhodke se je iz javnofinančnih sredstev v obdobju 1996 do 2003 namenjalo okoli 4.1% BDP (delež je bil nekoliko višji le v letu 1999, ko je znašal 4.4%). V procesih usklajevanja javnofinančnih odhodkov investicijske odhodke sicer izrinjajo odhodki za klasično (tudi z zakoni določeno) porabo države, vendar so se v obdobju 1996-2003 sredstva za investicije, ki v strukturi javnofinančnih odhodkov pomenijo okoli 10%, povečevala po realni stopnji 4.6% povprečno letno, kar je hitreje od rasti BDP in tudi nekoliko hitreje od rasti celotnih javnofinančnih odhodkov v tem obdobju, kar je ustrezno iz vidika uresničevanja ciljev SGRS glede prestrukturiranja javnofinančnih odhodkov.

Po sprejetih državnih proračunih za leti 2004 in 2005 in po projekcijah odhodkov občinskih proračunov ter zdravstvene in pokojninske blagajne je predvideno, da bo v letu 2004 rast javnofinančnih odhodkov skupaj s plačilom sredstev v proračun EU hitrejša od predvidene rasti BDP, v letu 2005 pa naj bi njihova rast zaostajala za gospodarsko rastjo. Delež konsolidiranih javnofinančnih odhodkov v primerjavi z ocenjenim BDP se bo po predvidevanjih v letu 2004 povečal za 1 strukturno točko glede na leto poprej, v letu 2005 pa bi se vrnil na raven iz leta 2003 (43.3%). V letu 2004 se bo nekoliko povečal delež sredstev za investicije v primerjavi z napovedanim BDP, zmanjšali pa deleži sredstev za plače in prispevke (nov plačni sistem za javne uslužbence, spremenjen usklajevalni mehanizem, omejevanje zaposlovanja) ter za transferje posameznikom in gospodinjstvom (spremenjen način valorizacije). V letih 2004 in 2005 se bodo javnofinančni odhodki povečali za plačilo sredstev v proračun EU, in sicer za 0.7% napovedanega BDP v letu 2004 in za 1.1% v letu 2005.

Tabela: Delež konsolidiranih javnofinančnih odhodkov v primerjavi z BDP v obdobju 1995-2002, v %

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Skupaj javnofinančni odhodki	40.9	40.2	41.0	41.6	42.0	42.2	42.8	42.5
Plače in prispevki	8.3	8.7	9.3	9.1	9.1	9.2	9.6	9.8
Izdatki za blago in storitve	8.6	8.1	7.9	8.1	7.7	8.0	8.1	7.9
Plačila obresti	1.1	1.2	1.1	1.2	1.3	1.4	1.5	1.6
Transferji posameznikom in gospodinjstvom	5.0	5.0	5.4	5.3	5.4	5.7	5.9	5.9
Pokojnine	11.7	11.5	11.5	11.5	11.5	11.6	11.4	11.4
Subvencije	1.8	1.3	1.3	1.4	1.6	1.4	1.3	1.1
Drugi tekoči transferji in rezerve	0.4	0.5	0.5	0.8	1.0	0.9	0.7	0.9
Investicijski odhodki	4.0	4.0	4.0	4.1	4.4	4.0	4.2	3.9
Skupaj javnofinančni prihodki	40.9	40.5	39.9	40.8	41.4	40.9	41.5	39.5

Vir: Ministrstvo za finance, Bilten javnih financ; preračuni UMAR.

Opomba: Pri preračunih so uporabljeni revidirani podatki BDP (SURS, Statistične informacije št. 308, 25. november 2003).

Državne pomoči

Sintezni kazalnik – državne pomoči, izražene kot % BDP - kaže, da so v Sloveniji državne pomoči v BDP v letu 2002 dosegle 1.45-odstotni delež, kar je 0.51 odstotne točke manj kot v letu 2001 in 0.54 odstotne točke manj kot v letu 2000, vendar še vedno za 0.44 odstotne točke več kot znaša letno povprečje držav članic Evropske unije za obdobje 1997–2001. Hitro znižanje pomoči v letu 2002 je bilo predvsem posledica manj intenzivne industrijske politike na področjih reševanja velikih, neprivatiziranih podjetij in jeklarstva, saj je konec leta 2001 Slovenija pod pritiskom Evropske unije prenehala dodeljevati pomoči za reševanje in prestrukturiranje preko Slovenske razvojne družbe ter pomoči za jeklarstvo.

V letu 2002 so se zmanjšale tudi državne pomoči na zaposlenega. Znašale so 433 EUR, kar je 78.9% zneska, ki je bil dosežen leto prej (2000: 549 EUR). Neposredne nove primerjave z zneskom pomoči na zaposlenega v državah EU ni, v preteklem letu pa smo ugotavljali, da so državne pomoči na zaposlenega v Sloveniji v letu 2001 za 2.5% zaostajale za evropskim povprečjem. Močno znižanje državnih pomoči v letu 2002 je torej tudi poglobilo zaostajanje državnih pomoči na zaposlenega v Sloveniji v primerjavi s članicami EU.

Poleg znižanja pomoči se je v letu 2002 v primerjavi z letom 2001 močno spremenila tudi struktura pomoči po posameznih sektorjih. Pomoči kmetijstvu in ribištvu, ki vključujejo tako državne pomoči kot izvajanje skupne kmetijske politike (ki se v Evropski uniji financira iz evropskega kmetijskega sklada), so nadaljevale tendenco povečevanja in v letu 2002 dosegle že 60% vseh pomoči (2001: 48.7%). Ob hitri rasti pomoči kmetijstvu so se posledično znižale pomoči drugim sektorjem. Pomoči transportu so se tako znižale na 6.5% vseh pomoči (2001: 8.5%). Državne pomoči brez kmetijstva, ribištva in transporta so v letu 2002 znašale le še dobro polovico pomoči iz leta 2001 (2002: 0.49% BDP; 2001: 0.84%) in bile le še za 0.11 odstotne točke višje od pomoči, ki so jih v obdobju 1997–2001 v letnem povprečju dosegle članice Evropske unije (0.38% BDP). Med posameznimi članicami EU so bistveno večji delež pomoči kot Slovenija imele Danska (0.68% BDP), Nemčija (0.58%), Irska (0.65%) in Portugalska (0.77% BDP). Spričo dejstva, da so se v letu 2002 v Sloveniji zvišale tudi pomoči premogovništvu (2002: 5%; 2001: 0.05% vseh pomoči), so se pomoči predelovalni industriji in drugim sektorjem znižale od 42.8% (2001) na 33.4% vseh pomoči.

S takšnimi spremembami v strukturi pomoči po sektorjih se je državno finančno posredovanje v predelovalno industrijo in druge storitve znižalo na raven, ki je bistveno nižja od povprečne ravni v članicah EU. V letu 2002 so državne pomoči v Sloveniji predstavljale le še 1.7% bruto dodane vrednosti teh dejavnosti (v letu 2001 3.5%), v članicah EU pa so tovrstne pomoči znašale še 2% dodane vrednosti. Med posameznimi državami več kot polovica članic EU dosega ali presega delež Slovenije (Španija 4.7%, Danska 2.9%, Italija 2.8%, Nemčija 2.6%, Luksemburg 2.2%, Francija 2.1%, Belgija, Irska in Finska pa 1.7% bruto dodane vrednosti). Bistveno več pomoči so v letu 2002 usmerile v povprečju tudi nove pristopnice v EU. Če upoštevamo še dejstvo, da je dodana vrednost predelovalne industrije v Sloveniji bistveno nižja od evropskega povprečja, potem lahko zaključimo, da država v letu 2001 ni zagotovila zadostnih sredstev za pospeševanje konkurenčnosti slovenske predelovalne industrije pred vstopom na evropski notranji trg.

Državne pomoči brez kmetijstva, ribištva in transporta so bile v Sloveniji dodeljevane predvsem po horizontalnih ciljih (2002: 74%; 2001: 68.6% pomoči), *njihov delež v vseh pomočeh pa je bil bistveno višji kot v Evropski uniji* (59%). Med posameznimi nameni je bilo največ pomoči danih raziskovanju in razvoju, varstvu okolja in zaposlovanju. V primerjavi z letom prej so se pomoči realno povečale raziskovanju in razvoju in varčevanju z energijo, bistveno zmanjšale pa pomoči za reševanje in prestrukturiranje. Znižanje pomoči za reševanje in prestrukturiranje je posledica zahteve Evropske unije po končanju defenzivnega prestrukturiranja velikih, neprivatiziranih in povrh še večinoma poslovno neuspešnih podjetij. Povečanje pomoči za raziskave in razvoj ter zmanjšanje izrazito tranzicijskih pomoči za prestrukturiranje je sicer z razvojnega stališča dobrodošlo, vendar pa nezadostno, saj se ob tem zmanjšuje skupen obseg pomoči za predelovalne dejavnosti.

Upoštevanje regionalnih ciljev pri dodeljevanju državnih pomoči se je v Sloveniji v letu 2002 v primerjavi z letom prej strukturno le malo izboljšalo (2002: 10.6%, 2001: 9.8% od vseh pomoči brez kmetijstva, ribištva in transporta), *vendar je v Sloveniji teh pomoči še vedno bistveno manj kot jih Evropska unija usmerja v razvoj le najmanj razvitih območij po evropskem kriteriju nerazvitosti.*

Slovenija preko državnih pomoči vodi manj intenzivno industrijsko politiko kot v povprečju države EU pa tudi v primerjavi s posameznimi, po razvitosti Sloveniji primerljivimi, državami. Po stopnji razvitosti lahko Slovenijo postavimo ob bok manj razvitim sedanjim članicam EU. Industrijska politika, merjena z deležem državnih pomoči v BDP (v državah članicah Evropske unije pa tudi z deležem strukturnih pomoči v BDP), je v Sloveniji sicer na ravni povprečja držav Evropske unije, brez upoštevanja dejavnosti kmetijstva pa precej pod ravni evropskega povprečja in precej nižja tudi od vseh manj razvitih evropskih držav. S precejšnjim znižanjem vseh državnih pomoči v primerjavi z BDP in na zaposlenega se je industrijska politika v letu 2002 oslabilila in je na področju predelovalne industrije in storitev veliko prešibka, saj so samo državne pomoči nižje ali enake kot v polovici držav članic, čeprav te dosegajo tudi bistveno večjo bruto dodano vrednost v teh dejavnostih, poleg tega pa so v Evropski uniji manj razvite države deležne še strukturnih pomoči. Slovenska industrijska politika je manj intenzivna (neupoštevaje kmetijstva) tudi od povprečja, ki ga dosegajo nove bodoče članice Evropske unije.

Značaj slovenske industrijske politike se tudi v letu 2002 še nadalje nekoliko razlikuje od evropskega. Državne pomoči, namenjene pospeševanju razvoja manj razvitih regij, so v Sloveniji precej nižje od evropskega povprečja, še bolj pa od povprečja manj razvitih evropskih držav. Pomoči, usmerjene k podpori trga, precej presegajo evropsko povprečje in v primerjavi z državami članicami se Slovenija uvršča med države z najvišjimi podpornimi pomočmi trgu. Pomoči, namenjene ustvarjanju trga (brez kmetijstva), so bile v predhodnih letih nekoliko višje, v letih 2001 in 2002 pa precej nižje od evropskega povprečja. Iz teoretičnih opredelitev izhaja, da bi bila Slovenija kot tranzicijska država določeno obdobje upravičena voditi industrijsko politiko, usmerjeno k ukrepom ustvarjanja trga, podatki pa kažejo, da razvite evropske države dejansko v večji meri vodijo industrijsko politiko, usmerjeno k ustvarjanju trga, kot Slovenija.

Industrijska politika je v letu 2002 na področju pospeševanja konkurenčnosti predelovalne industrije in storitev skoraj povsem odpovedala, saj ni imela v rokah ustreznih instrumentov pospeševanja. Samo dotacije za horizontalne namene so bile nominalno znižane za 18%, realno pa se je znižal tudi obseg drugih instrumentov. Edini pomemben pozitivni premik v industrijski politiki v letu 2002 je bilo bistveno znižanje pomoči za reševanje in prestrukturiranje, ki po raziskavah mednarodnih institucij (OECD, EU) ne prinašajo ugodnih rezultatov za gospodarsko rast in konkurenčnost, niti ne rešujejo problemov zaposlovanja in brezposelnosti. Nadaljevanje takšne politike prav gotovo ne more prispevati k povečevanju konkurenčnosti slovenskega gospodarstva in gospodarske rasti, kar je opredeljeno v več nacionalnih razvojnih dokumentih, nenazadnje tudi v Strategiji gospodarskega razvoja Slovenije. Poročilo o razvoju za leto 2003 je že ugotovilo, da se to posledično odraža na gospodarskih rezultatih, kar je vlada upoštevala v pripravi Programa ukrepov za učinkovit vstop v EU v juliju 2003. Dejanske rezultate spremenjenih usmeritev pa bo možno na podlagi podatkov ugotavljati šele v naslednjem letu.

Tabela: Sintezni in analitični kazalniki državnih pomoči v Sloveniji in v Evropski uniji

	Slovenija			Evropska unija
	2000	2001	2002	1997–2001
Sintezni kazalnik				
Državne pomoči skupaj, v % BDP	1.99	1.96	1.45	0.99
Analitični kazalniki				
Državne pomoči skupaj na zaposlenega, v EUR	533	549	433	
Državne pomoči (brez kmetijstva, ribištva in transporta), v % BDP	0.81	0.84	0.49	0.38
Državne pomoči za kmetijstvo in ribištvo, v % od vseh državnih pomoči	45.6	48.7	60.0	15.0
Državne pomoči predelovalni industriji in storitvam, v % od vseh drž. pomoči	40.7	42.8	33.4	24.0
Državne pomoči predelovalni industriji, v % bruto dodane vrednosti	3.2	3.5	1.7	2.0
Dr. pom. za horizontalne cilje, v % od dr. pomoči brez kmetijstva, ribištva in transporta	86.2	68.6	74.0	59.0
Dr. pom. za regionalne cilje po kriteriju (a), v % od dr. pomoči brez kmet., ribištva, transpor.	3.8	9.8	10.6	33.0
Dr. pom. za prestrukturiranje, v % od dr. pomoči brez kmetijstva, ribištva in transporta	15.5	20.2	2.2	

Vir: Preračuni UMAR na podlagi podatkov Ministrstva za finance: Peto poročilo o državnih pomočeh v Sloveniji (za leta 2000, 2001, 2002), Ljubljana, maj 2003 (za Slovenijo); in podatkov Evropske komisije: State aid Scoreboard, autumn 2003, update (za Evropsko unijo).

Opomba: *letno povprečje za obdobje 1997–2001.

Sodni zaostanki

Na podlagi podatkov iz Sodne statistike za leto 2002 in prvo polletje leta 2003 ugotavljamo¹, da se nadaljuje zmanjševanje števila nerešenih sodnih zadev in sodnih zaostankov, ob tem pa ostaja zaskrbljujoč trend povečevanja nerešenih manj pomembnih zadev, ki traja že več kot desetletje, ter ponovno povečanje zaostankov pri izvršilnih zadevah. V letu 2002 se je v celotnem sodstvu število prejetih zadev povečalo za 2.5%, sodni zaostanki so se povečali, vendar predvsem na račun manj pomembnih zadev, saj se je število sodnih zaostankov v pomembnih zadevah zmanjšalo za 12.8% na okrajnih sodiščih in 15.1% na okrožnih sodiščih (gl. Sliko 1). Zaskrbljujoče je povečanje zaostankov v izvršilnih zadevah, ki so se po zmanjšanju leta 2001 (za 14.3%) leto kasneje zopet precej povečali (za 31.1%). V letu 2003 je pripad novih zadev po naši oceni višji za 6.1%. Zopet prednjačijo manj pomembne zadeve (7.1-odstotno povečanje, pomembne so se zvišale za 2.4%). Število vseh nerešenih zadev se bo v celotnem sodstvu v letu 2003 predvidoma povečalo za 3.6%².

Produktivnost sodnikov se je v nasprotju z gibanjem nerešenih zadev na sodiščih pri pomembnejših zadevah zmanjšala za 6.5%, pri manj pomembnih zadevah pa se je produktivnost sodnikov in sodnega osebja skupaj povečala za 12.3%, iz česar lahko sklepamo, da so sodniki in sodno osebje nadomestili reševanje ene pomembnejše zadeve s približno dvema manj pomembnima zadevama. Ocenjujemo, da je okoli 85% povečanja te produktivnosti vzpodbudila informatizacija zemljiške knjige. Število sodnikov pa je od 30. 6. 2002 do 30. 6. 2003 povečalo za 7 na 769 sodnikov oziroma za 1%.

Primerjava podatkov pokaže, da je relativno gledano pripad novih zadev najvišji na okrajnih sodiščih. Pripad vseh zadev na okrajnih sodiščih se je v letu 2002 povečal za 6.6%, leta 2003 pa se bo po predvidevanjih zvišal za 11%. Povpraševanje po storitvah okrožnih in višjih sodišč pa se je v nasprotju z okrajnimi zmanjšalo, in sicer v letu 2002 za 8.6% oziroma 7.7%. Če primerjamo pripad pomembnejših in manj pomembnih zadev v obeh letih ugotovimo, da je pripad manj pomembnih zadev večji, med njimi pa prednjačijo zadeve na oddelku zemljiške knjige in izvršilnem oddelku okrajnih sodišč. Sodni zaostanki so se leta 2002 na izvršilnem področju povečali za 33.1%, na področju zemljiške knjige pa za 1.3%. Predvidevanja sodnih zaostankov za leto 2003 kažejo, da se bodo sodni zaostanki na področju izvršbe povečali še vsaj za 25%. Stanje na področju zemljiške knjige je v letu 2003 izboljšano, saj naj bi konec leta ostalo nerešenih še 170,000 zadev. Nerešene zadeve so se torej zmanjšale v primerjavi z letom 2002 za 25,000 zadev³.

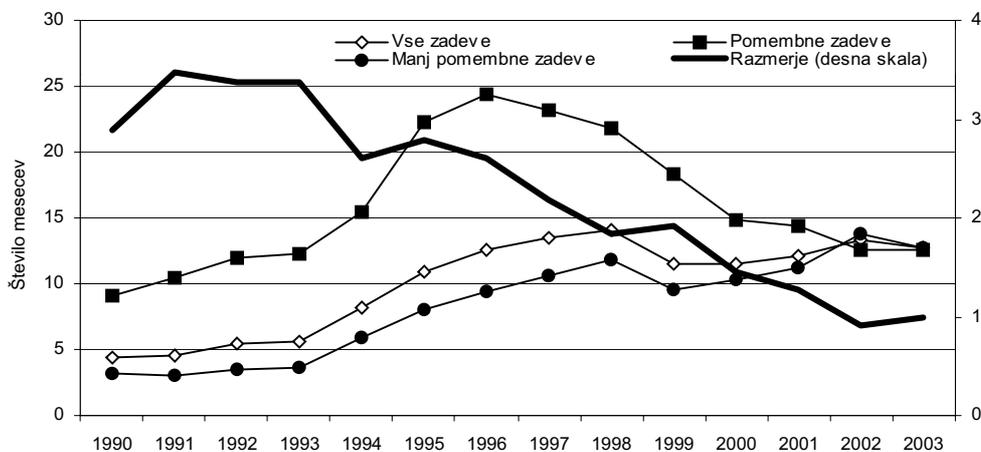
Gibanje sodnih zaostankov je močno povezano z gibanjem števila novih zadev. V prihodnje bo morda koristno oblikovati metodologijo za predvidevanje gibanja novih zadev, kar bi lahko omogočilo boljše razporejanje sredstev pri obvladovanju zadev na sodiščih. **Opažamo, da se prizadevanja pri reševanju sodnih zaostankov usmerjajo predvsem na pomembnejše zadeve, nerešene manj pomembne zadeve pa naraščajo že več kot desetletje.** Medtem ko bi v začetku devetdesetih let trajalo reševanje nerešenih pomembnejših zadev, če sodišča ne bi prejela nobene nove zadeve v reševanje, okoli trikrat dlje kot nerešenih manj pomembnejših zadev, se razmerje v zadnjih nekaj letih giblje okoli 1. To pomeni, da sodišča za rešitev manj pomembnih, praviloma lažjih zadev, porabijo toliko časa kot za rešitev pomembnejših, praviloma težjih zadev (gl. Sliko).

Ugotovimo lahko, da se stanje izboljšuje, vendar še vedno ostajajo kritična področja (zemljiška knjiga in področje izvršb), na kar opozarja tudi poročilo o spremljanju napredka Slovenije pri pripravah na članstvo EU. Nerešene zadeve in pa predvsem sodni zaostanki na omenjenih področjih subjektom v družbi povišujejo transakcijske stroške, zmanjšujejo pravno varnost ter vzpodbujajo vzpostavitev alternativnih (legalnih in nelegalnih) načinov reševanja sporov, kar vpliva na zmanjšanje števila transakcij v družbi⁴ in posledično na znižanje blaginje (ceteris

paribus). Omenjeno je bilo izpostavljeno tudi v Celovitem poročilu o spremljanju napredka Slovenije pri pripravah na članstvo EU (2003), ki omenja, da pravosodje še naprej uživa visoko stopnjo neodvisnosti ter da se nadaljuje izvajanje akcijskega načrta, sprejetega maja 2002, za pospešitev sodnih postopkov. Projekt Herkules, ki sta ga ustanovila vlada in Vrhovno sodišče za zmanjšanje sodnih zaostankov, omogoča kroženje sodnikov v pomoč pri delu na preobremenjenih sodiščih, kljub temu pa se zdi, da se ta možnost uporablja le v omejenem obsegu in ne bo mogla odpraviti sodnih zaostankov. Poročilo zaključuje, da bi se bilo potrebno za izboljšanje učinkovitosti sodišč temeljiteje lotiti reforme sodnega sistema, vključno s ciljno naravnanimi ukrepi na tistih sodiščih, ki imajo največ zaostankov. *Priporočeni ukrepi* vključujejo povečanje obvezne delovne obremenitve posameznih sodnikov, povečanje števila in obveznosti sodnega in vodstvenega osebja ter nadaljnje spremembe v procesni zakonodaji za pospešitev sodnih postopkov, kar naj bi povečalo produktivnosti sodišč, saj le-ta zaostaja za povečevanjem povpraševanja po sodnih storitvah.

Poleg tega, da se izboljša delovanje pravosodja, pa bi bilo potrebno preučiti, ali se lahko sodni zaostanki zmanjšujejo na alternativen način oziroma ali sodni zaostanki v Sloveniji vzpodbujajo nelegalne alternativne načine reševanja sporov. Glede legalnega alternativnega načina reševanja sporov je treba omeniti, da v Sloveniji deluje stalna arbitraža pri Gospodarski zbornici Sloveniji, ki je precej aktivna, prav tako pa je Okrožno sodišče v Ljubljani že leta 2001 začelo s postopki mediacije. Sodišče ponuja mediacijo v klasičnih civilnih zadevah, kjer jamči začetek postopka mediacije v treh mesecih od prejema soglasja obeh pravnih strank. Sodišče ponuja tudi mediacijo na družinskem področju, na področju gospodarskih sporov, prav tako pa ponuja tudi nevtralno oceno spora v avtorskih zadevah.

Slika: Čas reševanja nerešenih pomembnih in manj pomembnih zadev¹ v Sloveniji ter njuno razmerje, 1990–2003

Vir: Sodna statistika.

Opomba: ¹Čas reševanja nerešenih zadev ob predpostavki, da sodišča ne prejmejo novih zadev v reševanje.

¹ Prispevek sta pripravila dr. Katarina Zajc (Pravna fakulteta v Ljubljani) in Aco Trampuž (Ministrstvo za gospodarstvo) na podlagi sodne statistike za leto 2002 ter prvo polletje leta 2003 (Ministrstvo za pravosodje). Za podrobnejša metodološka pojasnila (razlika med nerešenimi zadevami in zaostanki, opredelitev pomembnih zadev) gl. Poročilo o razvoju 2002.

² O sodnih zaostanki pred pretekom leta ne moremo z gotovostjo predvidevati.

³ Projekt informatizacije zemljiške knjige naj bi bil končan leta 2004. Doslej je elektronsko obdelanih približno 70% zemljiškoknjžnih vložkov.

⁴ Število transakcij se lahko zmanjša zaradi povečanja stroškov reševanja sporov, bodisi v obliki čakanja na rešitev bodisi v obliki vzpostavitve alternativnih načinov reševanja.

***Indikatorji
okoljskega razvoja***

Delež "umazanih" industrij v predelovalnih dejavnostih

Gospodarsko-okoljske karakteristike predelovalnih dejavnosti so ena glavnih določljivk gospodarske trajnosti Slovenije zaradi (i) velikosti in razprostranjenosti; (ii) prepletenosti z neindustrijskimi dejavnostmi: obrtjo, kmetijstvom, proizvodnimi storitvami, informacijskimi tehnologijami ter (iii) s tranzicijo nakopičenih posledic (socialnih) in dosežkov (uveljavljanje nove generacije tehnologij s stališča njihove okoljske sprejemljivosti).

V zadnjih dveh letih se v Sloveniji nadaljuje relativno hitra rast obsega proizvodnje "umazanih" industrij. »Umazane« industrije, to je sektorji, ki se v Sloveniji po intenzivnosti emisij na enoto proizvoda najvišje rangirajo¹, so odgovorni za več kot 86% skupno ocenjenih emisij slovenskih predelovalnih dejavnosti. Njihov skupni obseg proizvodnje se je v obdobju 1995–2001 povprečno letno povečeval hitreje (3.4%) kot v povprečju predelovalnih dejavnosti (2.5%), v naslednjih dveh letih pa se je razlika med rastjo obsega proizvodnje "umazanih" industrij in predelovalnih dejavnosti še povečala. V letu 2002 se je obseg proizvodnje »umazanih« industrij povečal za 4.8%, skupen obseg proizvodnje predelovalnih dejavnosti pa le za 2%. Še višji razkorak se je pojavil v letu 2003, saj se je v desetih mesecih leta ob skromnem povečanju skupnega obsega proizvodnje predelovalnih dejavnosti (0.6%) obseg proizvodnje »umazanih« industrij povečal za 4.6%.

Kljub hitri rasti obsega proizvodnje "umazanih" industrij pa se je njihov delež v dodani vrednosti predelovalnih dejavnosti leta 2002 že drugo leto zapored ohranil nespremenjen. Potem ko je delež "umazanih" industrij v dodani vrednosti (DV) predelovalnih dejavnosti v obdobju 1995–1998 stagniral, se je v letu 1999 povečal za 0.6 (v proizvodnji kovin in cementa), v letu 2000 pa še za 0.7 strukturne točke (v proizvodnji kovin ter vlaknin, papirja in izdelkov iz njih). Zaradi kakovostnih sprememb v preostalem delu predelovalnih dejavnosti, ki se kažejo v višji rasti njihove DV od rasti obsega proizvodnje, pa se je delež umazanih industrij v DV v letu 2002, kljub hitri rasti obsega proizvodnje, ohranil na nivoju preteklih dveh let (20.6%). Pri tem se je delež proizvodnje kovin nekoliko zmanjšal, delež proizvodnje kemikalij pa povečal.

Kot rezultat kakovostnih sprememb v razvoju predelovalnih dejavnosti se po letu 1994 zmanjšuje energetska intenzivnost predelovalnih dejavnosti, vendar se je v zadnjih dveh letih ta proces precej upočasnil. Raba končne energije na enoto DV predelovalnih dejavnosti kot glavni energetski kazalnik kakovostnih sprememb se je v obdobju 1995–2001 zmanjševala po povprečni letni stopnji 6.0%. V letu 2002 se je raba končne energije na enoto DV predelovalnih dejavnosti zmanjšala za 4.7%, še večjo upočasnitev zmanjševanja energetske intenzivnosti pa ocenjujemo za leto 2003, ko naj bi se raba končne energije na enoto DV znižala le za 1.1%. K upočasnitvi zmanjševanja energetske intenzivnosti v predelovalnih dejavnostih je v letu 2002 največ prispevala večja poraba električne energije (v kemični in kovinski industriji), v letu 2003 pa večja poraba električne energije (v kovinski in nekovinski industriji) ter zemeljskega plina (v nekovinski in papirni industriji). Zaradi večje rabe končne energije je v energetski bilanci predvideno, da se bodo emisije CO₂ iz predelovalnih dejavnosti v letu 2003 povečale za 1.1%.

Relativno visok delež "umazanih" industrij v Sloveniji je predvsem makro in ne toliko mikroekonomski problem. Kot kaže graf, je začel po letu 1998 prispevek »umazanih« industrij k DV predelovalnih dejavnosti naraščati. Tako ima Slovenija danes preveč velikih porabnikov surovin in energije, ki pa so sicer okoljsko relativno učinkoviti (nizke emisije na enoto proizvodnje v primerjavi s tujimi konkurenti). Prednostno bi bilo treba izboljšati vsaj integracijo gospodarskih in okoljskih vidikov energetske intenzivnih podjetij in dejavnosti. Izboljševanje okoljske gospodarske integriranosti v recesijski fazi tranzicije je bilo namreč spontano (propad gospodarsko in okoljsko neuspešnih podjetij), v njenem ekspanzijskem obdobju pa tega ni bilo

več mogoče doseči brez eksplicitnih naporov za izboljšanje integracije okoljskih kriterijev investiranja in poslovanja, nastalih s prevzemom pravnega reda EU.

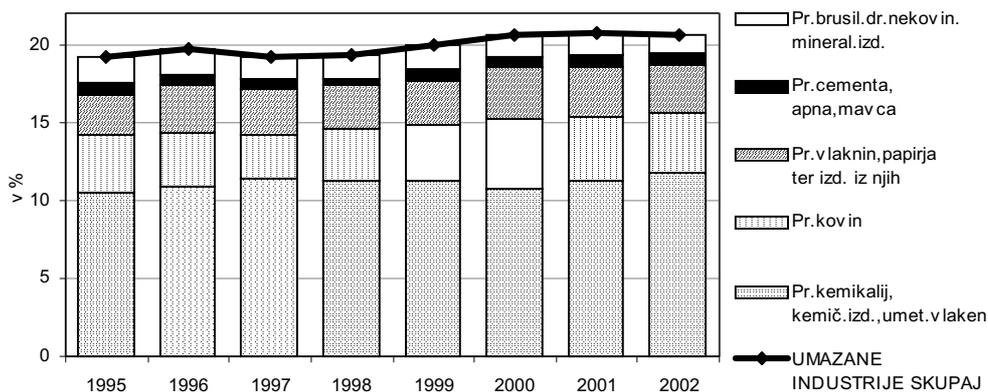
Pomembne novosti na področju zmanjševanja emisij toplogrednih plinov prinaša predlog novega Zakona o varstvu okolja (ZVO). Predlog ZVO uvaja obvezo pridobitve okoljevarstvenega dovoljenja za gradnjo in delovanje določenih vrst naprav oz. za opravljanje določenih dejavnosti, ki s svojimi emisijami onesnažujejo okolje. Predlog zakona uvaja nov ekonomski instrument, to je trgovanje z emisijami. Predmet trgovanja bodo emisijski kuponi, to je v tonah CO₂ ekvivalenta izražene pravice do emisije toplogrednih plinov, ki jih država za uresničevanje Kiotskega protokola in omenjene direktive podeli upravljavcem naprav. Skladno s predlogom ZVO bodo upravljalci naprav, v katerih poteka dejavnost, ki povzroča emisije toplogrednih plinov, morali za njihovo obratovanje po 1. januarju 2005 pridobiti dovoljenje za izpuščanje le-teh. Za pridobitev omenjenega dovoljenja bo moral upravljavec naprave predložiti dokazila, da bo zagotavljal monitoring emisij in poročal o stanju emisij toplogrednih plinov. Če bo podjetje povzročilo več emisij, kot jih lahko glede na izdane emisijske kupone, bo moralo manjkajoče kupone kupiti na trgu. Evropski trg emisijskih kuponov naj bi začel delovati s 1. januarjem 2005.

Tabela: Indeksi rasti obsega proizvodnje in dodane vrednosti v predelovalnih dejavnostih in "umazanih industrijah" v letih od 1995 do 2003

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003 ¹
Indeks rasti dodane vrednosti predeloval. dejavnosti	102.5	101.6	106.6	104.6	103.1	108.6	104.5	104.6	102.9
Indeks rasti obsega proizvodnje predeloval. dejav.	102.8	100.9	100.2	103.9	100.0	107.0	102.8	102.0	100.6
Indeks rasti obsega proizv. v "umazanih" industrijah	102.4	100.5	100.4	104.5	102.4	108.2	105.4	104.8	104.6
Proizv. vlaknin, papirja ter izdelkov iz njih	98.0	98.0	99.0	101.9	98.0	104.7	99.0	108.1	94.1
Proizv. kemikalij, kemičnih izd., umetnih vlaken	103.2	103.4	103.8	105.1	101.6	110.4	108.1	105.9	106.6
Proizv. dr. nekovinskih mineralnih izdelkov	101.0	106.3	104.8	106.7	103.9	96.4	100.1	100.8	99.6
Proizvodnja kovin	103.3	89.5	88.5	102.4	105.8	111.9	104.5	102.9	107.4
Indeks rasti obsega proizvodnje pred. dej. brez "umazanih" industrij	102.9	101.0	100.1	103.8	99.4	106.7	102.2	101.3	99.6

Vir: SURS, preračuni UMAR.
Opomba: ¹Podatek za obdobje I-X 2003.

Slika: Delež dodane vrednosti "umazanih" industrij v Sloveniji v obdobju 1995–2002, v % od dodane vrednosti predelovalnih dejavnosti

Vir: AJPES (Statistični podatki bilance uspeha gospodarskih družb), SURS (podatki o dodani vrednosti predelovalnih dejavnosti).

¹ Železo in jeklo, neželezne kovine, industrijske kemikalije, celuloza in papir in nekovinski mineralni izdelki.

Energetska intenzivnost

Z vidika trajnostnega razvoja je zmanjševanje energetske intenzivnosti nujno. Današnja družba temelji na pretežni rabi fosilnih goriv, med katerimi naj bi nekaterih najpomembnejših pričelo zmanjkovati že v naslednjih nekaj desetletjih (nafta). Gospodarsko rast bi zato morali dosegati z manjšim vložkom energije, ali vsaj ob dosti nižji rasti porabe energije.

Slovenija glede na svojo gospodarsko razvitost porabi precej več energije kot države EU, v primerjavi z državami pristopnicami k EU pa je energetska intenzivnost v Sloveniji nižja kot v večini teh držav. V Sloveniji¹ smo v letu 2002 za BDP v višini milijona stalnih EUR leta 1995 potrebovali 337 toe primarne energije, v EU pa so v letu 2001 tolikšen proizvod uspeli ustvariti s 194 toe primarne energije, kar pomeni, da smo v Sloveniji za enoto bruto domačega proizvoda porabili skoraj tri četrtine več energije kot v državah EU. Med državami petnajsterice so znatne razlike v energetske intenzivnosti, vendar Slovenija po tem kazalcu bistveno zaostaja za vsemi (gl. graf) in to kljub nedavni domači reviziji BDP, ki je za dobrih 5% znižala slovensko energetske intenzivnost v celotni časovni seriji podatkov. Najmanj »energetsko potratni« sta danski in avstrijski BDP (pod 150 toe/mioEUR₁₉₉₅), najbolj pa finski in grški (več kot 250 toe/mio EUR₁₉₉₅). Razlike med novimi pristopnicami k EU so zelo velike, vse pa so energetske bolj intenzivne od vseh držav EU-15. Medtem ko na Malti in Cipru porabijo manj kot 300 toe energije za enoto proizvoda, je v drugih državah pristopnicah porabijo več kot v Sloveniji, na Slovaškem, v Litvi in Estoniji celo preko 1000 toe.

Relativno visoko energetske intenzivnost v Sloveniji lahko vsaj delno pojasnimo s strukturnimi dejavniki, kot sta na primer visok delež energetske potratnih dejavnosti in manj ugodna struktura goriv. Slovenski 27-odstotni delež predelovalnih dejavnosti (kjer so med drugim skoncentrirani energetske intenzivni sektorji) v celotni dodani vrednosti gospodarstva je med najvišjimi tako v primerjavi s članicami kot tudi med državami pristopnicami k EU. Poleg tega ima Slovenija v končni porabi energije za 5 odstotnih točk višji delež tekočih goriv od povprečja EU, kar je vezano na relativno visoko porabo goriv v prometu, ter za preko 9 odstotnih točk nižji delež zemeljskega plina. Večja poraba plina in večja soproizvodnja električne energije in toplote pa zaradi boljših izkoristkov pri pretvarjanju energije znižujeta energetske intenzivnost.

Energetske intenzivnost slovenskega gospodarstva se je v obdobju 1995-2002 sicer znižala, vendar preskromno, v zadnjih dveh letih pa se je proces zniževanja tudi precej upočasnil. V obdobju 1995-2002 se je energetske intenzivnost v Sloveniji zniževala po 2.4% povprečno letno, kar je še vedno prepočasi glede na previsoko raven porabe energije v primerjavi z gospodarsko razvitostjo. V letu 2001 je namreč Slovenija po porabi energije na prebivalca za povprečjem EU zaostajala za 15.3%, po BDP na prebivalca pa kar za 52.0% (v EUR 1995). Neugodna gibanja so bila značilna zlasti v zadnjih letih, saj se je v letu 2001 poraba energije na enoto BDP celo nekoliko povečala (za 1%, v EU pa je bila v tem letu višja za 0.5%), v letu 2002 pa se je le skromno znižala (za 0.6%) in bila tako še vedno nekoliko višja kot v letu 2000. Znižanje energetske intenzivnosti v letu 2002 je bilo doseženo ob 2.9-odstotni rasti bruto domačega proizvoda in 2.3-odstotni rasti porabe energije.

Skromnemu zmanjšanju energetske intenzivnosti v letu 2002 je botrovalo zlasti nadomeščanje izpada hidroenergije z večjo primarno porabo premoga in nuklearne energije ter širitev energetske intenzivne industrije. Poraba primarne energije v Sloveniji se je v letu 2002 povečala za 155 tisoč toe. K temu povečanju je 200 tisoč toe prispevala oskrba z elektriko (poraba premoga +108, nuklearne energije +70, hidroenergija -33 in manjši neto izvoz elektrike +55), 15 tisoč toe večja poraba biomase, k znižanju pa za 30 tisoč toe manjša poraba tekočih goriv in prav toliko nižja poraba plina. Ob nizkih vodostajih slovenskih rek

je namreč v letu 2002 proizvodnja hidroelektrarn upadla, proizvodnjo pa so povečali v termoelektrarnah ter v nuklearni (tu povečanje tudi zaradi novih uparjalnikov). Skupna proizvodnja električne energije se tako ni veliko povečala, dosti bolj pa se je povečala poraba elektrike, za 6.9% (podatki ELES). Kar 60% tega povečanja porabe elektrike gre na račun posodobljene in razširjene proizvodnje aluminija. To je energetsko intenzivna dejavnost, katere delež v porabi energije je bistveno višji kot njen delež v ustvarjeni dodani vrednosti gospodarstva². Ob razkoraku med visoko rastjo porabe in nizko rastjo proizvodnje se je za več kot tretjino znižal neto izvoz električne energije.

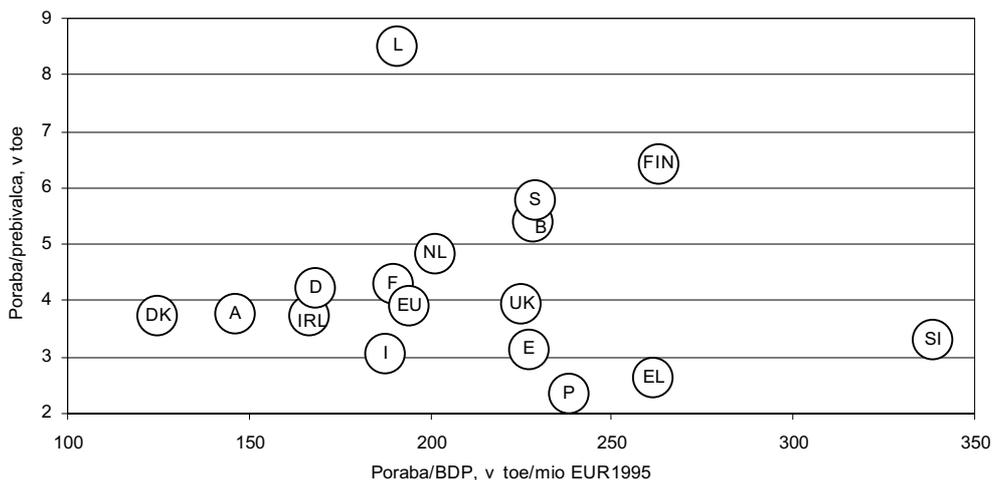
Pri zmanjševanju energetske intenzivnosti so lahko Sloveniji za zgled tudi posamezni primeri iz Evropske unije. Energetska intenzivnost v EU se je v obdobju 1991–2001 zniževala po 1.1% povprečno letno, najbolj v Luksemburgu, po 4.6% in na Irskem, po 3.9% letno. V preteklem desetletju so v EU ugoden razvoj na tem področju dosegali zlasti z nadomeščanjem zastarele tehnologije (vzhodne nemške dežele), z visoko gospodarsko rastjo, zlasti v energetsko neintenzivnih dejavnostih in storitvah (Irska), ter z zmanjševanjem obsega težke industrije (Luksemburg).

Tabela: **Energetska intenzivnost pri porabi primarne energije v Sloveniji in Evropski uniji v obdobju 1993–2002, v toe/mio EUR₁₉₉₅**

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
SI ¹	np	np	399.3	402.0	391.9	369.7	341.7	335.3	338.6	336.7
EU	213.1	207.3	206.9	211.0	204.8	203.4	198.2	193.2	194.2	np

Viri: Eurostat, New Cronos; MGD, Statistični letopis energetskega gospodarstva; SURS; izračun UMAR.
Opomba: ¹upoštevani podatki SURS o porabi energije (do 1999 podatki MGD) in BDP v Sloveniji; preračun na stalne EUR UMAR.

Slika: **Poraba primarne energije na BDP in na prebivalca v Sloveniji¹ in državah Evropske unije v letu 2001, v toe/mio EUR₁₉₉₅**

Viri: Eurostat, New Cronos; SURS; izračun UMAR.
Opomba: ¹upoštevani podatki SURS o porabi energije in BDP v Sloveniji; preračun na stalne EUR UMAR.

¹ Upoštevali smo podatke o porabi primarne energije SURS.

² Proizvodnja kovin in kovinskih izdelkov, kamor uvrščamo tudi proizvodnjo aluminija, je v letu 1999 ustvarila 14.0% dodane vrednosti predelovalnih dejavnosti, porabila pa 43.6% vse porabljene električne energije v predelovalnih dejavnostih.

Obnovljivi viri

Slovenija sodi med države z relativno visokim deležem obnovljivih virov energije (OVE) v porabi primarne energije. V letu 2002 je delež OVE v celotni porabi primarne energije v Sloveniji znašal 11.2%¹, kar je skoraj dvakrat višji delež kot v EU-15 (6.2% v letu 2001). Najvišje deleže obnovljivih virov med državami EU imajo na Švedskem, Finskem in v Avstriji (več kot 20%), najnižje pa v Veliki Britaniji, Luksemburgu, Belgiji in na Irskem (pod 2%). Med pristopnicami k EU je delež obnovljivih virov v Latviji 35.3%, Turčiji 13.9%, Estoniji 10.7%, Litvi, 8.3%, na Poljskem 4.5%, na Slovaškem 3.9%, na Češkem 1.7%, na Madžarskem 1.6% in na Cipru 1.2%. Tako velike razlike so predvsem posledica različnih naravnih danosti v posameznih državah.

Struktura obnovljivih virov je po državah precej različna, večinoma pa prevladujejo tako imenovani klasični obnovljivi viri, kot sta les in hidroenergija. Povprečna struktura obnovljivih virov v EU je naslednja (gl. tudi graf): 49.5% les in lesni odpadki, 31.7% hidroenergija, 8.6% trdni komunalni odpadki, 3.7% geotermalna energija, 2.7% bioplin, 2.5% energija vetra in 0.4% sončna energija. Slovenska struktura obnovljivih virov po podatkih SURS za leto 2001 pa izgleda takole: 54.8% les in lesni odpadki, 44.6% hidroenergija in 0.6% bioplin (drugo ni zajeto). Les in lesni odpadki na Finskem pomenijo kar 83.7% vseh obnovljivih virov, najvišji delež hidroenergije med obnovljivimi viri pa ima Avstrija (53.5%). Na Nizozemskem so s 65.8% najpomembnejši obnovljivi vir komunalni odpadki, geotermalna energija pa je izkoriščena zlasti v Italiji, kjer s 23.7% zavzema pomembno mesto v strukturi omenjenih virov. V Veliki Britaniji je tretjinsko v strukturi teh virov udeležen bioplin, na Danskem pa že kar 16.8% obnovljivih virov predstavlja vetrna energija. Znatno delež ima sončna energija edino v Grčiji (7.6%). Neklasični obnovljivi viri, to so komunalni odpadki, geotermalna energija, bioplin, vetrna ter sončna energija, pomenijo v EU okoli 18.8% vseh obnovljivih virov in s tem pokrijejo le malo manj kot 1.2% celotnih potreb po energiji.

Delež obnovljivih virov v porabi primarne energije se v Sloveniji v zadnjih dveh letih zmanjšuje, potem ko je vse od leta 1997 naraščal. V letu 2000 je delež OVE dosegel že 11.9% potrebne primarne energije, nato pa se je v letu 2001 znižal najprej na 11.7%, v letu 2002 pa na 11.2%. Predvsem zadnje znižanje je bilo posledica sušnih obdobj in podpovprečnih vodostajev slovenskih rek, tako da je bila proizvodnja elektrike hidroelektrarn v letu 2002 za dobro desetino nižja kot leto prej. Izraba lesa in lesnih odpadkov se je sicer povečala, a le za 3.3%, tako da je skupna raba obnovljivih virov upadla za 2.3% (poraba celotne primarne energije v Sloveniji se je za isti odstotek povečala).

Tudi v EU se je v obdobju zadnjih osmih let delež OVE povečeval počasi, precej hitrejša rast porabe obnovljivih virov pa je predvidena v usmeritvah do leta 2010. V obdobju 1993–2000 se je delež OVE v EU povišal s 5.4% na 6.0%, v letu 2001 pa še za nadaljnji 0.2 odstotne točke na 6.2%. V letu 2001 se je med energetske viri najbolj povečala ravno raba obnovljivih virov, in sicer za 4.6%. Pri tem se je za več kot petino povečala izraba vetrne energije, za dobro desetino pa poraba bioplina. K 4 mio toe povišani rabi obnovljivih virov pa je še vedno 38% prispevala povečana hidroenergija, 29% les in lesni odpadki, povečanje izrabe vetrne energije pa je prispevalo le 10% (408 tisoč toe). V EU naj bi zaradi doseganja Kiotskih ciljev do leta 2010 podvojili delež obnovljivih virov na 12%. Države z boljšimi naravnimi danostmi bi morale rabo obnovljivih virov bolj povečati. Pti tem pa se zdijo glede na dosedanja gibanja zastavljeni cilji težko uresničljivi brez nujnih finančnih ukrepov, kot so pomoči, davčne olajšave in finančne podpore.

¹ Upoštevali smo podatke o obnovljivih virih SURS, kjer so vključeni tudi industrijski odpadki.

Najpomembnejši instrumenti, ki se uporabljajo v Sloveniji za spodbujanje rabe OVE, so subencioniranje investicij v OVE, takse za obremenjevanje zraka z emisijami CO₂ ter prednostno dispečiranje kvalificirane proizvodnje električne energije. Agencija RS za učinkovito rabo energije z raznovrstnimi aktivnostmi spodbuja večjo izrabo obnovljivih virov energije, med drugim tudi s subvencioniranjem investicij v OVE in s subvencioniranjem gospodinjstev za izrabo OVE. V letu 2002 je bilo porabljen približno 2 milijona EUR proračunskih sredstev za spodbujanje učinkovite rabe energije ter za obnovljive vire. Taksa za obremenjevanje zraka z emisijo CO₂ ostaja eden ključnih instrumentov Slovenije pri izpolnjevanju kiotskih zavez. Uvaja namreč oprostitev, ki so vezane na ukrepe za povečanje učinkovite rabe energije v industriji, uvedbo soprodukcije, zamenjavo uporabe fosilnih goriv z obnovljivimi viri, rekonstrukcijo naprav za oskrbo naselij s toploto idr. Cenovno spodbujanje obnovljivih virov pa je zagotovljeno tudi s prednostnim dispečiranjem kvalificirane proizvodnje električne energije (predvsem proizvodnja elektrike v majhnih hidroelektrarnah), ki se ji prizna višjo ceno od tržne.

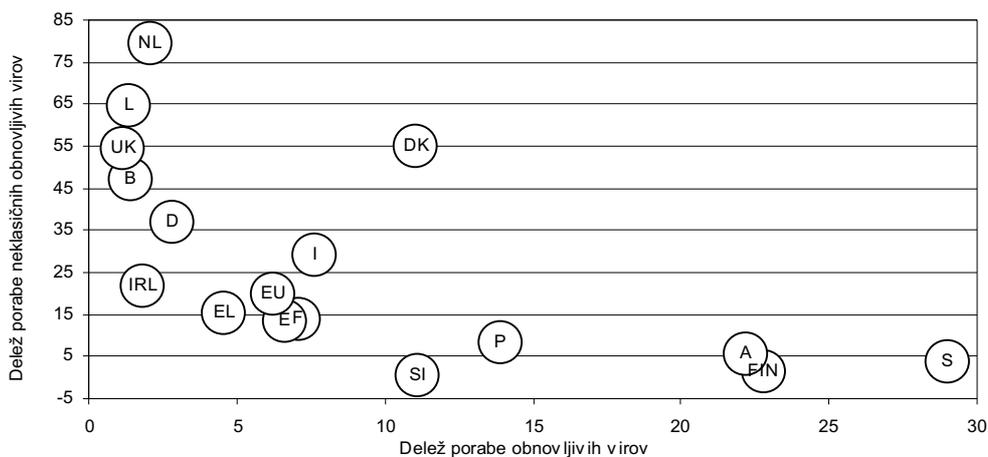
V Sloveniji je še vedno veliko možnosti za razvoj klasičnih obnovljivih virov. Izkoriščenost slovenskega tehnično izkoristljivega hidropotenciala bomo v naslednjih približno desetih letih povečali z izgradnjo verige hidroelektrarn na reki Savi s sedanjih 43% na 52% leta 2013 (Nacionalni energetske program). Pokritost z gozdovi je 54-odstotna, kar uvršča Slovenijo v evropski vrh, prirast lesne mase pa je večji od poseka, zato se v zadnjem času pri nas več pozornosti posveča tudi izrabi lesne biomase. V Sloveniji je izdelanih tudi že nekaj načrtov za postavitev večjega števila vetrnih elektrarn.

Tabela: **Delež porabe obnovljivih virov v celotni porabi primarne energije v Sloveniji in Evropski uniji v obdobju 1993–2002, v %**

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
SI ¹	np	10,3	8,9	9,1	8,2	8,9	9,5	11,9	11,7	11,2
EU	5,4	5,4	5,4	5,3	5,5	5,7	5,8	6,0	6,2	np

Viri: Eurostat (New Cronos); MGD, Statistični letopis energetskega gospodarstva; SURS; izračun UMAR.
Opomba: ¹do vključno leta 1999 podatki MGD, naprej podatki SURS; obnovljivi viri vključujejo tudi industrijske odpadke.

Slika: **Delež porabe obnovljivih virov¹ v celotni porabi primarne energije in delež porabe neklasičnih² obnovljivih virov v vseh obnovljivih virih v Sloveniji in državah Evropske unije v letu 2001, v %**

Viri: Eurostat, New Cronos; SURS; izračun UMAR.
Opombe: ¹brez industrijskih odpadkov; ²sončna, vetrna in geotermalna energija, bioplin, komunalni odpadki (ne hidro in ne les in lesni odpadki).

Delež cestnega v blagovnem prometu

Čeprav v večini držav prevladuje cestni promet, ima železniški promet vrsto prednosti.

Visok delež cestnega v kopenskem blagovnem prometu v večini evropskih držav je posledica velike prilagodljivosti tega načina transporta (prevoz od vrat do vrat) in višjih eksternih stroškov, ki niso vključeni v cene prevozov. Ti neplačani stroški postanejo družbeni stroški. Če bi jih upoštevali, bi se pokazale ekonomske prednosti železniškega blagovnega prometa pred cestnim. Železnica tudi precej manj obremenjuje okolje. Že za izgradnjo železniške proge je potrebno znatno manj prostora kot za avtoceste, poleg tega železniški promet precej manj onesnažuje zrak, potrebuje manj energije na enoto opravljenih storitev in zagotavlja večjo varnost prevozov.

Slovenija ima v primerjavi z drugimi državami ugodno nizek delež cestnega blagovnega prometa, v njem pa prevladuje mednarodni promet, kar je značilnost majhnih držav.

V letu 2002 je delež cestnega blagovnega prometa v Sloveniji znašal 60%¹, v EU (kot celoti) pa je že v zgodnjih devetdesetih letih presegal 80%, v letu 2002 pa je znašal že 85.2%². Od držav evropske petnajsterice imata najnižje deleže cestnega prometa (med 60% in 70%) Švedska in Avstrija, najvišje deleže (preko 95%) pa Nizozemska, Irska in Grčija. Od pristopnic k EU³ sta imeli v letu 1999 zelo visoke deleže cestnega blagovnega prometa Malta in Ciper (preko 95%), na Poljskem, Češkem in Madžarskem je bil delež primerljiv slovenskemu, v baltskih državah in na Slovaškem pa nižji. Razlike med državami glede obsega cestnega blagovnega prometa v celotnem prometu so v mnogočem povezane z zgodovinskimi in geografskimi dejavniki. Če pogledamo samo strukturo cestnega blagovnega prometa, je v večjih državah praviloma zelo visok delež notranjega prometa, v manjših pa je večji delež mednarodnega. To potrjuje tudi primerjava omenjene strukture med evropskimi državami, kjer sta izjemi (verjetno zaradi geografsko-političnih dejavnikov) Grčija in Irska (gl. graf). V Luksemburgu je tako skoraj ves cestni blagovni promet mednarodni, v Sloveniji pa je mednarodnega 69% cestnega blagovnega prometa.

Delež cestnega v skupnem blagovnem prometu se je v Sloveniji v drugi polovici devetdesetih let hitro povečeval, v letu 2002 pa se je znatno znižal. V obdobju 1995–2001 se je delež cestnega v skupnem (cestnem in železniškem) blagovnem prometu povečal z 51.8% na 66.0%, v letu 2002 pa je upadel na 60%. Obseg cestnega blagovnega prometa se je v tem letu znižal za 16.3%, obseg železniškega pa povečal za 8.6%. Znižal se je tako obseg cestnih blagovnih prevozov v mednarodnem (za 17.9%) kot v notranjem prometu (za 12.3%). Obseg železniškega blagovnega prometa se je povečal zlasti na račun za 14.4% višjega tranzitnega prevoza, notranji železniški blagovni prevoz pa je upadel za 7.6%. Delež cestnega blagovnega prometa v notranjem prometu je znašal 86%, kar glede na majhnost slovenskega ozemlja ni presenetljivo, saj so na krajše razdalje cestni prevozi v veliki prednosti.

Prometna politika, katere cilj je tako v Sloveniji kot v EU povečati ali vsaj ohraniti delež železnice v blagovnih prevozih, ima na tem področju vrsto možnosti. V EU naj bi oživitev železniškega prometa dosegli s povečano harmonizacijo pravil in postopkov, ki urejajo to dejavnost (licence, dovoljenje) ter liberalizacijo evropskega trga prevoznih storitev, s ciljem ustvariti enotni evropski železniški sistem, ki bo večja konkurenca cestnemu prometu. V Sloveniji bo do liberalizacije trga železniških storitev prišlo ob vstopu v EU, prestrukturiranje našega edinega prevoznika (Slovenske železnice) pa bi morali do tedaj, ko bodo po naših progah lahko vozili tuji vlaki, zaključiti. K cilju ohranjanja nespremenjenega deleža cestnega blagovnega prometa v Sloveniji bi lahko pripomogla tudi ustrezna cenovna in davčna politika s kompletiranjem strukture cene za

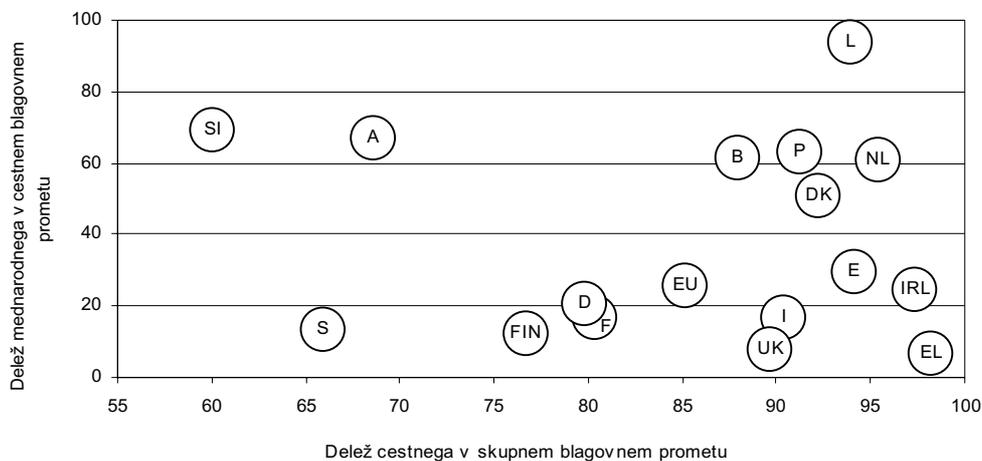
cestni in železniški blagovni promet (za zunanje učinke, znižanje nesmotrnih subvencij, uvedba obdavčenja po okoljsko diferenciranih kriterijih). Ena od spodbud za nadaljnji razvoj železniškega prometa je tudi subvencioniranje intermodalnega in kombiniranega blagovnega prometa. V letu 2001 so v Sloveniji kombinirane pošiljke pomenile že 11% (1.6 milijona ton) železniškega blagovnega prometa. Priložnost za izboljšanje vrednosti indikatorja predstavlja tudi nadaljnji razvoj koprškega pristanišča, na katerega so v veliki meri vezani železniški prevozi, ter nadaljnji razvoj slovenskega železniškega omrežja (izgradnja drugega tira na odseku Divača-Koper), ki bi omogočil povečan obseg železniških prevozov. Enakomernejšo porazdelitev investicijskih sredstev med (avto)cestami in železnico je predvidevala tudi SGRS, vendar do zasuka k večjemu deležu železniških infrastrukturnih investicij še ni prišlo (razen v letu 2000 ob izgradnji odseka proti Madžarski).

Tabela: Delež cestnega¹ v skupnem (cestnem in železniškem) blagovnem prometu v Sloveniji in Evropski uniji v obdobju 1995–2002, merjeno v tkm, v %

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
SI	51.8	57.6	57.6	57.3	60.4	64.8	66.0	60.0
EU ²	83.3	83.8	83.0	83.5	84.3	83.9	84.6	85.2

Viri: Eurostat. New Cronos; Eurostat. Statistics in Focus. Transport. 7-2/2002. 7-5/2003; SURS; izračun UMAR.
Opomba: ¹pri cestnem prometu gre za poročanje v državi registriranih tovornih vozil; ²nekaj manjkajočih podatkov za cestni promet po državah EU smo z interpolacijo ali bližnjim podatkom ocenili na UMAR.

Slika: Delež cestnega¹ v skupnem (cestnem in železniškem) ter delež mednarodnega cestnega v skupnem cestnem blagovnem prometu v Sloveniji in državah Evropske unije v letu 2002, merjeno v pkm, v %

Viri: Eurostat. New Cronos; Eurostat. Statistics in Focus. Transport. 7-2/2002. 7-5/2003; SURS; izračun UMAR.
Opomba: ¹pri cestnem prometu gre za poročanje v državi registriranih tovornih vozil.

¹ Upoštevani so podatki SURS.

² Podatki se nanašajo na obseg prevozov vozil registriranih v posameznih državah, kar je povsem primerljivo z našim zajemom.

³ Podatki se nanašajo na obseg cestnih prevozov na teritoriju posamezne države.

Intenzivnost kmetovanja

Kmetovanje ima poleg mnogih pozitivnih učinkov tudi precejšnje negativne vplive na okolje, ki so v veliki meri odvisni od stopnje intenzivnosti kmetovanja. Slovenska kmetijska politika, ki v tem sledi skupni kmetijski politiki EU, si z uresničevanjem Slovenskega kmetijskega okoljskega programa prizadeva negativne vplive kmetijstva na okolje omejiti in zmanjšati. Intenzivnost kmetovanja spremljamo predvsem z dvema kazalnikoma, to je s porabo mineralnih gnojil in prodajo pesticidov ter z obsegom integriranega in ekološkega načina kmetijske pridelave.

V obdobju 1995–2001 se je intenzivnost kmetovanja, merjena s porabo mineralnih gnojil in pesticidov, v Sloveniji še nekoliko povečala, hkrati pa se je povečal tudi obseg integrirane in ekološke pridelave. V letih 1995–2001 se je skupna poraba mineralnih gnojil v Sloveniji povečala za 4.2%, od tega treh najpomembnejših makrohranil skupaj (dušik, fosfor in kalij - NPK) za 0.6%. Poraba zadnjih dveh se je zmanjšala, precej pa se je povečala poraba dušika, za 7%, kar je lahko problematično zaradi izpiranja dušika v podtalnico. Precej bolj pa se je povečala poraba NPK gnojil na enoto kmetijskih zemljišč, in sicer za 6%¹. Skupna prodaja pesticidov se je v obdobju 1997–2001² povečala za 10.3%, vendar je treba opozoriti, da je v to vsoto vključena tudi prodaja porabnikom zunaj kmetijstva (za ceste, železnice, športne in komunalne površine). Predvsem se je močno povečala poraba herbicidov in nekoliko tudi fungicidov, zmanjšala pa se je poraba insekticidov. Hkrati je v tem obdobju razmeroma hitro naraščalo število kmetij in obseg zemljišč z integrirano, pa tudi ekološko pridelavo. Integrirana pridelava v sadjarstvu in vinogradništvu je uveljavljena že dalj časa, prve v ekološko pridelavo vključene kmetije pa so se pričele pojavljati v letu 1998. Njihovo število je do leta 2001 naraslo že na 883, kar je predstavljalo 1% vseh kmetij.

V letu 2002 se je poraba NPK gnojil zmanjšala že tretje leto zapored, ugodni trendi so se nadaljevali tudi na področju ekološke pridelave, povečala pa se je prodaja pesticidov. V letu 2002 je bilo porabljenih skoraj 177 tisoč ton mineralnih gnojil, od tega 171 tisoč ton rudninskega in 6 tisoč ton organskega izvora, kar je 4.3% manj mineralnih gnojil rudninskega izvora kot v letu prej³. Za isti odstotek se je zmanjšala skupna poraba NPK hranil rudninskega izvora; najbolj fosforja, manj dušika in najmanj kalija (za 6%, 5% in 2%). Na hektar kmetijskih zemljišč v uporabi⁴ je bilo porabljenih 337 kg mineralnih gnojil rudninskega izvora, kar je 3.5% manj kot v letu prej. Zaskrbnjujoča je predvsem neenakomerna poraba teh gnojil v prostoru, saj je na enoto površine v kmetijskih podjetjih več kot trikrat večja kot na kmetijah. Prodaja pesticidov je po rahlem upadu v letu 2001 zopet porasla na 1,472 ton aktivnih snovi. Povečala se je predvsem prodaja insekticidov in nekoliko tudi herbicidov (za 35% in 5%), prodaja fungicidov pa je ostala skoraj enaka. Predvidevamo, da so bile tolikšne količine insekticidov prodane predvsem zaradi hudih problemov s škodljivci v prejšnjih suhih in vročih letih, saj v vremensko ugodnem letu 2002 večjih napadov insektov ni bilo. Število kmetij, vključenih v ekološko kontrolo, se je v tem letu še naprej povečevalo in se je povzpelo že na 1,150 kmetij, kar je 30% več kot v letu prej. To je predstavljalo dober odstotek vseh kmetij in 3% vseh kmetijskih obdelovalnih površin v Sloveniji.

Primerjava intenzivnosti slovenskega kmetovanja z evropskim pokaže, da je poraba NPK mineralnih gnojil v Sloveniji nekoliko višja kot v povprečju v evropski petnajsterici, po deležu ekološke pridelave pa se je Slovenija že precej približala EU. Poraba NPK mineralnih gnojil na enoto kmetijske zemlje v uporabi je v Sloveniji v letu 2001 znašala 142 kg/ha, v petnajstih državah EU pa 124 kg/ha. Višjo porabo kot Slovenija so imele le Nizozemska, Belgija, Velika Britanija in Nemčija. V obdobju 1995–2001 se je poraba teh gnojil v državah z visoko porabo praviloma zmanjšala, v državah z nizko porabo pa povečala. Pri pesticidih primerjava prodaje med državami ni smiselna (v grafu primerjamo le stopnje rasti), saj gre

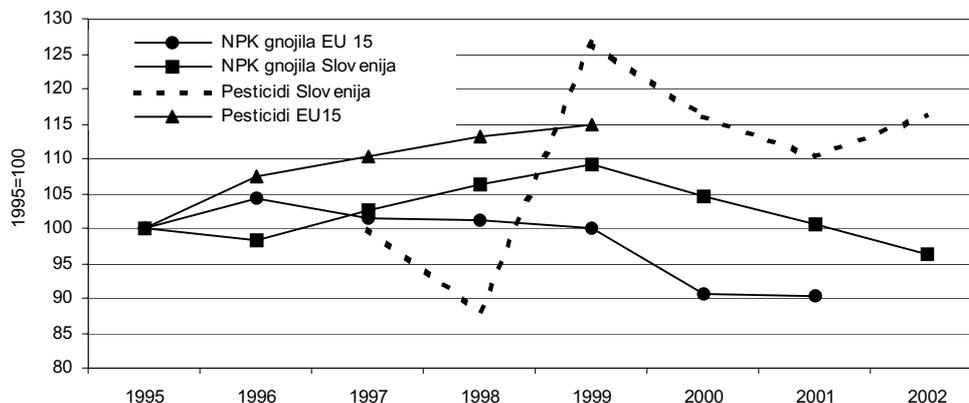
pri tem za seštevke aktivnih snovi z izredno različno stopnjo toksičnosti. Novejše vrste pesticidov so biološko vse močnejše in zato učinkovitejše že v majhnih količinah, starejše (predvsem na osnovi bakra in žvepla) pa so biološko šibkejše in se zato uporabljajo v neprimerno večjih količinah. V Sloveniji imajo te kar okoli tretjinski delež v skupni prodaji, zato bi enostavna primerjava pokazala, da je tudi pri prodaji pesticidov Slovenija nad povprečjem EU. Po deležu ekološko obdelanih površin pa se Slovenija zelo hitro približuje povprečju EU (v letu 2002 Slovenija 3.0% vseh kmetijskih zemljišč v uporabi, povprečje EU 3.5%). Prehiteva pa jo sedem držav EU: najbolj sosednji Avstrija in Italija (12 in 8% vseh kmetijskih zemljišč v uporabi), pa tudi Finska, Danska, Švedska, Velika Britanija in Nemčija.

Tabela: Kazalniki intenzivnosti kmetovanja v Sloveniji v obdobju 1995–2002

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Poraba NPK gnojil								
v tisoč t	72.1	70.8	74.0	76.6	78.6	75.4	72.5	70.0
na enoto kmet. zemljišč, v kg/ha	133.9	135.0	149.7	156.0	157.6	148.1	142.2	138.3
Prodaja pesticidov								
aktivna snov, v tisoč t	-	-	1.27	1.12	1.61	1.47	1.40	1.47
na enoto kmet.zemljišč, v kg/ha	-	-	2.6	2.3	3.2	2.9	2.7	2.9
Ekološko kmetovanje								
število kmetij	-	-	-	41	331	596	883	1,150
površina, v tisoč ha	-	-	-	-	-	5,280	10,828	15,404

Vir: SURS, MKGP, Uprava za varstvo rastlin in semenarstvo, Kmetijski zavod Maribor, preračun UMAR.
Opomba: v preračunu so upoštevana kmetijska zemljišča v uporabi (Statistični letopis 2003).

Slika: Primerjava rasti porabe NPK gnojil v Sloveniji in v EU-15 v obdobju 1995–2002 (1995=100)

Vir: EAA (<http://themes.eea.eu.int>), Eurostat (baza podatkov New Cronos), SURS.

¹ Površina kmetijskih zemljišč v uporabi se je v tem času zmanjšala s 538 tisoč ha v 1995 na 510 tisoč ha v 2001.

² Podatke o prodaji pesticidov od leta 1997 zbira Uprava RS za varstvo rastlin in semenarstvo.

³ SURS je podatke o porabi mineralnih gnojil organskega izvora zbral in obdelal prvič za leto 2002. Podatkov o njihovi porabi v prejšnjih letih ni, zato se v analizi osredotočamo le na primerjavo podatkov o porabi mineralnih gnojil rudninskega izvora, ki so vsa druga mineralna gnojila.

⁴ v letu 2002 se je skupna površina kmetijskih zemljišč v uporabi zmanjšala za 0.8%; s 510 tisoč na 506 tisoč ha.

Intenzivnost poseka lesa

Intenzivnost poseka lesa¹, ki je osnovni kazalec gospodarske izkoriščenosti gozdov, je v Sloveniji relativno nizka in se še vedno znižuje, hkrati pa se nenačrtovano povečuje površina gozdov. Za Slovenijo je intenzivnost poseka lesa posebnega pomena, saj je les eno izmed njenih redkih naravnih bogastev. V obdobju 1995–2001 se je letni prirastek lesa povečal za 16%, letni posek pa kar za 25% (gl. tabelo). Kljub tolikšnemu povečanju poseka lesa pa je bila njegova intenzivnost še vedno nizka, v povprečju obdobja 1995–2001 le 38.5-odstotna. Za povprečjem v državah EU je v obdobju 1995–2000, za katerega imamo zadnje primerljive podatke, zaostajala kar za 21 odstotnih točk (Poročilo o razvoju, 2002). Površina gozdov, ki pokriva več kot polovico ozemlja Slovenije, se kljub temu, da to ni načrtovano (Program gozdov v Sloveniji, Ur. l. RS št. 14/1996), še vedno povečuje. Samo v letih od 1995 do 2001 se je povečala za 45 tisoč hektarjev ali 4%. Še vedno se namreč hitreje zaraščajo odmaknjena in za kmetijsko pridelavo manj primerna zemljišča, kot pa se krčijo gozdna območja na primestnih območjih in na območjih intenzivnega kmetovanja. Spodbudnejši je morda podatek, da se še hitreje povečuje zaloga lesa (v letih 1995–2001 za 17%), kar je nedvomno rezultat strokovno pravnega dela gozdarjev.

V letu 2002 so se nadaljevale tendence iz predhodnih let: intenzivnost poseka lesa se je ponovno znižala, povečali pa sta se površina gozdov in lesna zaloga. Površina gozdov je ob koncu leta 2002 znašala 1,149,633 hektarjev in je bila za 0.6% večja kot leto prej. Lesna zaloga se je povečala za 3.2%, prirastek lesa za 2.6%, posek lesa pa za 1.2%. Ker se je količina letnega prirastka lesa povečala bolj kot količina poseka, se je njegova intenzivnost ponovno znižala, s 37.7% na 37.3%, in tako kar za skoraj 22 odstotnih točk zaostajala za načrtovano z gozdnogospodarskimi načrti. V letu 2002 je bilo skupno posekanega 2,646 tisoč m³ drevja, od tega 57% iglavcev in 43% listavcev. Količina poseka je bila največja v zadnjih nekaj letih, vendar še vedno le v višini 65% dovoljenega letnega poseka po gozdnogospodarskih načrtih gospodarskih enot za obdobje 2001–2010. Tako kot običajno je bila velika večina poseka negovalnega, to je poseka pri redčenju zaradi naravne ali umetne obnove, čeprav se je njegov delež v skupnem poseku v primerjavi z letom prej nekoliko zmanjšal, s 73% na 71%. Sledil je sanitarni posek, čigar delež pa se je predvsem zaradi obsežnih napadov insektov in bolezní v tem letu povečal z 19% na 21%.

Gospodarjenje z gozdovi je bilo po posameznih gozdnogospodarskih enotah v Sloveniji precej različno. V Sloveniji je 14 gozdnogospodarskih območnih enot, ki se med seboj zelo razlikujejo tako po velikosti kot tudi po načrtovanem in dejanskem izkoriščanju gozdov. Izpostavili bomo le nekatere izmed njih. V prvih treh po površini gozdov, zalogah lesa in letnem prirastku največjih enotah - *ljubljski, tolminski in mariborski* - je opravljena četrtnina vsega poseka v Sloveniji (v letu 2002 672 tisoč m³), vendar pa je intenzivnost poseka lesa v teh enotah v primerjavi z drugimi enotami med najnižjimi (gl. graf). Posek lesa je v letu 2002 dosegel le 52% načrtovanega (povprečje v Sloveniji 65%), intenzivnost poseka pa je bila le 30-odstotna (povprečje v Sloveniji 37%) in je ravno v teh enotah (in v enoti Celje) najbolj zaostajala za načrtovano. Nasprotno je bila v naslednjih dveh največjih enotah, *kočevski in novomeški*, kjer je prav tako posekana četrtnina lesa (v letu 2002 653 tisoč m³), v letu 2002 realizirana največja sečnja v primerjavi z načrtovano, na ravni 83%. Tudi intenzivnost poseka je bila v teh dveh enotah najvišja, 51-odstotna, in je najmanj zaostajala za načrtovano. Površinsko najmanjši enoti, *Murska Sobota in Sežana*, sta si po stopnji gospodarske izkoriščenosti gozdov precej različni; prva je po tem kazalcu nadpovprečna, druga pa je med vsemi enotami povsem na repu.

Nizka sečnja lesa pa ima predvsem v območjih z najnižjo intenzivnostjo poseka s stališča trajnostnega razvoja precejšnje negativne posledice, tako zaradi izgube obnovljivega naravnega vira in slabše sortimentne sestave gozdov, kot tudi zaradi izgubljene možnosti za zaposlitev na podeželju.

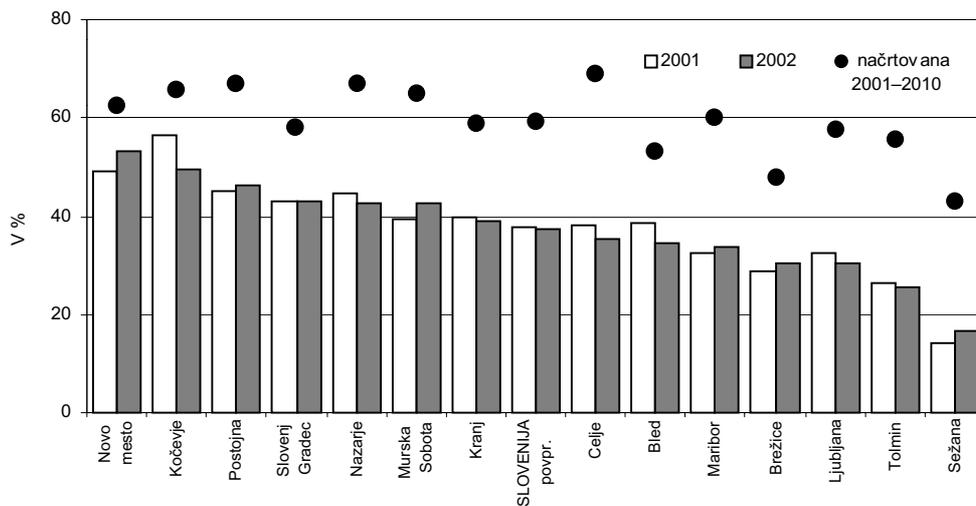
Tabela: Intenzivnost poseka lesa v Sloveniji v obdobju 1995–2002

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	GGN* 2001–2010
Površina gozda, v tisoč ha	1,098	1,099	1,110	1,111	1,116	1,134	1,143	1,150	1,142
Lesna zaloga, v tisoč m ³	228,493	231,521	231,663	232,688	237,276	262,795	267,912	276,574	266,704
Letni prirastek, v tisoč m ³	5,995	6,086	6,124	6,140	6,248	6,872	6,925	7,102	6,923
Letni posek, v tisoč m ³	2,092	2,330	2,567	2,470	2,396	2,609	2,614	2,646	4,101
Intenzivnost poseka, v %	34.9	38.3	41.9	40.2	38.3	38.0	37.7	37.3	59.2
Intenzivnost poseka, letna rast, v %	-12.5	9.7	9.5	-4.0	-4.7	-1.0	-0.6	-1.3	-

Vir: SURS, Zavod za gozdove Slovenije.

Opomba: *Gozdnogospodarski načrti za obdobje 2001–2010.

Slika: Dejanska in načrtovana intenzivnost poseka lesa po posameznih gozdnogospodarskih območnih enotah v Sloveniji

Vir: Zavod za gozdove Slovenije.

¹ Intenzivnost poseka lesa je razmerje med letnim posekom in prirastkom lesa.

***Indikatorji
socialnega razvoja***

Pričakovano trajanje življenja

Ugodne tendence glede pričakovanega trajanja življenja so se nadaljevale tudi v letu 2002, že drugo leto zapored pa se je povečala razlika med pričakovanim trajanjem življenja moških in žensk. Po zastoju v prvi polovici devetdesetih let se je pričakovano trajanje življenja v Sloveniji začelo po letu 1995 hitro podaljševati in to do leta 2000 pri moških celo nekoliko hitreje kot pri ženskah. V letu 2002 je pričakovano trajanje življenja doseglo pri moških 72.3 leta, pri ženskah pa 79.9 leta. Razlika med življenjskim pričakovanjem žensk in moških, ki se je v obdobju 1996–2000 zmanjšala od 8 na 7.2 leta, se je v letih 2001 in 2002 zopet povečala. Pri moških so se v obdobju 1995–2000 znižale stopnje umrljivosti v skoraj vseh starostnih skupinah, hitreje v starosti do 65 let, po tem letu pa malo počasneje. Pri ženskah je v starosti do 30 leta umrljivost (ki je nizka) stagnirala, v starosti 30–64 let je upadala počasneje, v starosti nad 65 let pa hitreje kot pri moških. V letih 2001 in 2002 se je zniževanje stopenj umrljivosti pri ženskah nadaljevalo v skoraj vseh starostnih skupinah, pri moških pa je bilo to zniževanje počasnejše. V letu 2002 so bile stopnje umrljivosti pri moških v povprečju za 15%, pri ženskah pa za 16% nižje kot leta 1995, enake ali višje kot leta 1995 pa so bile pri moških v starosti 5–9, 25–29 ter 85 let in več, pri ženskah pa v starosti 1–4 in 10–14 let. Razlika v življenjskem pričakovanju med moškimi in ženskami v 65. letu starosti se je od 4 let leta 1995 povečala na 4.4 leta v letu 2002, v 85. letu starosti pa v istem obdobju od 0.8 leta na 1.4 leta.

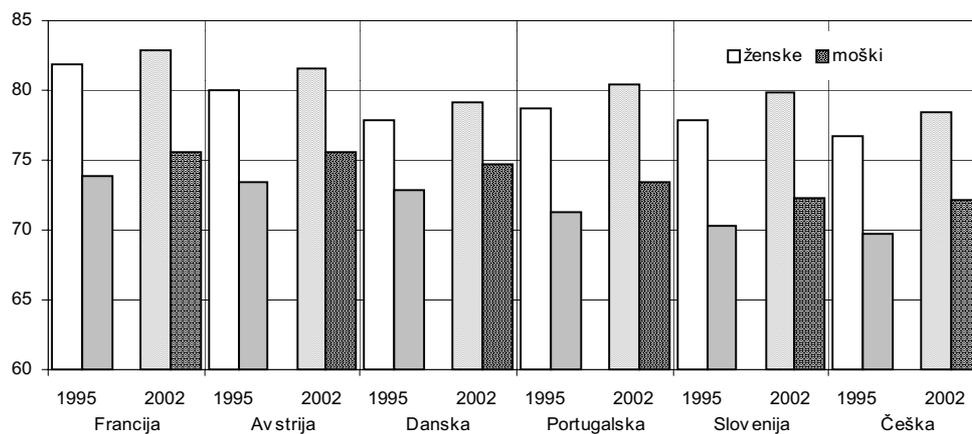
Pričakovano trajanje življenja v Sloveniji še naprej zaostaja za povprečjem Evropske unije, je pa višje kot v centralno in vzhodnoevropskih državah. V Evropski uniji je bilo leta 2001 (zadnji podatek) pričakovano trajanje življenja moških 75.5 leta (torej 3.4 leta več kot v Sloveniji), pričakovano trajanje življenja žensk pa 81.6 leta (2 leti več kot v Sloveniji). Najdaljše pričakovano trajanje življenja žensk ima v Evropi San Marino (84 let), med državami članicami EU pa Španija (83.1 leta) in Francija (82.9 leta). Najdaljše pričakovano trajanje življenja moških v Evropi ima še vedno Islandija (78.5 leta), med članicami EU pa Švedska (77.7 leta). Slovenija ima še vedno daljše pričakovano trajanje življenja kot druge centralne in vzhodnoevropske države. Sledi ji Češka, kjer je bilo leta 2001 (novejših podatkov še ni na voljo) pričakovano trajanje življenja moških prvič (v zadnjih desetih letih) enako kot v Sloveniji, pri ženskah pa zaostaja za 1.2 leta za Slovenijo.

Tabela: Pričakovano trajanje življenja v Sloveniji in v EU

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Slovenija:								
moški	70.3	70.3	71.0	71.1	71.4	71.9	72.1	72.3
ženske	77.8	78.3	78.6	78.7	78.8	79.1	79.6	79.9
razlika	7.5	8.0	7.6	7.6	7.4	7.2	7.5	7.6
Evropska unija:								
moški	73.9	74.2	74.6	74.6	74.9	75.3	75.5	-
ženske	80.4	80.6	80.9	80.9	81.2	81.4	81.6	-
razlika	6.5	6.4	6.3	6.3	6.3	6.1	6.1	-
Razlika EU - Slovenija								
moški	3.6	3.9	3.6	3.5	3.5	3.4	3.4	-
ženske	2.6	2.3	2.3	2.2	2.4	2.3	2.0	-

Vir: SURS, Eurostat.

Slika: Pričakovano trajanje življenja v Sloveniji in nekaterih evropskih državah v letih 1995 in 2002

Vir: Eurostat, SURS.

Umrljivost dojenčkov

Umrljivost dojenčkov je v Sloveniji v letu 2002 dosegla doslej najnižjo raven. Število umrlih dojenčkov do dopoljenega prvega leta starosti na 1000 živorojenih se je v zadnjih dvajsetih letih znižalo od 15.3 v letu 1980, na 5.5 v letu 1995. V drugi polovici devetdesetih let se je gibalo med 4.5 in 5.5, v letu 2002 pa je padlo na 3.8, kar je najmanj do sedaj. Tako kot v drugih razvitejših državah na zniževanje umrljivosti dojenčkov v Sloveniji vplivajo predvsem specifični preventivni ukrepi na področju prenatalnega in neonatalnega zdravstvenega varstva.

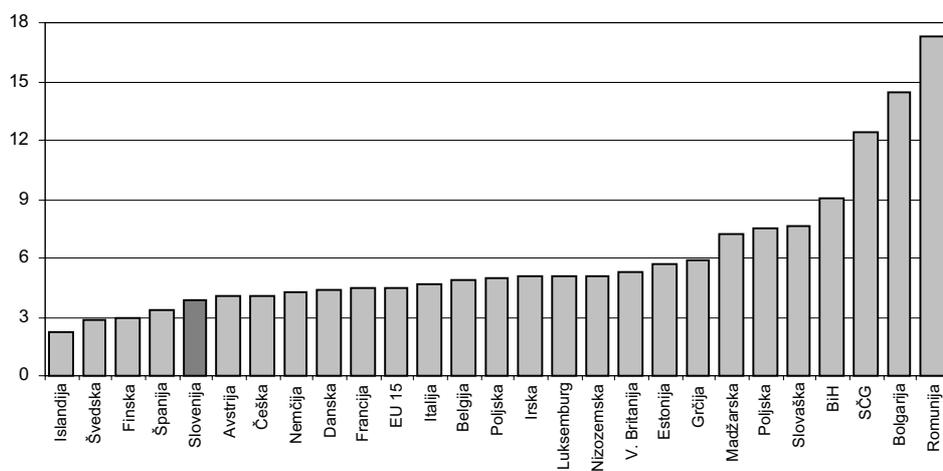
Z znižanjem umrljivosti dojenčkov v zadnjih dveh letih se Slovenija po tem kazalniku uvršča boljše od povprečja Evropske unije. V Evropski uniji se je umrljivost dojenčkov v letih od 2000 do 2002 znižala za 0.2 in je leta 2002 znašala 4.5. Najnižjo umrljivost dojenčkov v Evropski uniji je imela tako v prejšnjih letih Švedska (2.8), nižjo kot Slovenija pa le še Finska (3.0) in Španija (3.4), od ostalih evropskih držav pa Islandija (2.2) in Liechtenstein (2.5). Med tranzicijskimi državami ima poleg Slovenije najnižjo umrljivost dojenčkov Češka (4.1, leta 2001: 4.0), v vzhodnoevropskih državah pa je umrljivost dojenčkov še vedno visoka, nad 10, v Romuniji celo 17.3.

Tabela: Umrljivost dojenčkov (na tisoč živorojenih) v Sloveniji in EU, 1995–2002

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Slovenija	5.5	4.7	5.2	5.2	4.5	4.9	4.2	3.8
Povprečje EU	5.6	5.5	5.3	5.2	5.0	4.7	4.7	4.5

Vir: SURS, Eurostat.

Slika: Umrljivost dojenčkov na 1000 živorojenih v izbranih evropskih državah, 2002

Vir: Eurostat.

Opomba: SČG - Srbija in Črna gora.

Prebivalstvo v gospodinjstvih brez delovno aktivnih članov

Indikator prebivalstvo v gospodinjstvih brez delovno aktivnih članov sodi med strukturne kazalnike socialne povezanosti in meri ogroženost z revščino. Brezposelnost namreč poleg slabe izobrazbe najpomembneje povečuje tveganje revščine. Gospodinjstva brez delovno aktivnih članov imajo zaradi pomanjkanja materialnih virov omejen dostop do sredstev, potrebnih za primeren življenjski standard, ki je eden pomembnih ciljev socialnega razvoja tudi v okviru Strategije gospodarskega razvoja Slovenije 2001–2006. Izboljšana izobrazbena sestava prebivalstva, ki jo omogoča vključenost mladine v izobraževanje, pa tudi povečano formalno in neformalno izobraževanje odraslih lahko ob usmeritvah aktivne politike zaposlovanja dolgoročno prispeva k izboljšanju materialnega in posredno tudi socialnega položaja gospodinjstev.

V Sloveniji se je delež prebivalstva, ki živi v gospodinjstvih brez delovno aktivnih članov, po nekajletnem upadanju v letu 2003 ponovno povečal. Po podatkih SURS je v Sloveniji leta 1996 v gospodinjstvih, kjer ni nihče aktiven, živelo 8.8% oseb v starosti 18–59. Do leta 1999 se je njihov delež povečal na 9.6%, v letih od 1999 do 2002¹, se je postopno zmanjševal (na 8% v letu 2002), leta 2003 pa je ponovno porasel in dosegel 8.7%. Razlike med moškimi in ženskami so precejšnje, v obdobju 1996–2003 pa kazalec za oba spola izkazuje rahlo upadanje. Leta 2003 je v gospodinjstvih brez delovno aktivnih članov živelo 7.8% moških (v EU-15 8.4%) in 9.6% žensk (v EU-15 10.9%).

Ogroženost z revščino, merjena z deležem oseb v gospodinjstvih brez delovno aktivnih članov, se v Evropski uniji zmanjšuje hitreje kot v Sloveniji, je pa še vedno višja kot v Sloveniji, prav tako se Slovenija po tem kazalniku uvršča boljše kot v povprečju držav pristopnice za članstvo v EU. Delež oseb, živečih v gospodinjstvih brez delovno aktivnih članov, se je v povprečju v EU v obdobju 1996–2003 zmanjšal za 2 odstotni točki, v letu 2003 pa je bil za 0.9 odstotne točke višji kot v Sloveniji. V skupini držav, pristopnic k EU, je z opisanim indikatorjem izmerjena ogroženost z revščino v povprečju 12.2-odstotna (leto 2003). Najmanjša je v Litvi s 7.4% prebivalstva v gospodinjstvih brez aktivnega člana, Slovenija je na tretjem mestu, najslabše razmere pa izkazuje ta indikator za Bolgarijo (15.3%) in Poljsko (14.8%) (gl. Sliko).

¹ Serija se metodološko nekoliko razlikuje od predhodne, objavljene v Poročilu o razvoju 2003 (2003). Novi preračun je narejen pri Eurostatu na osnovi nacionalnih podatkov o delovni sili (anketa o delovni sili). Spremembe so predvsem v opredelitvi aktivnosti.

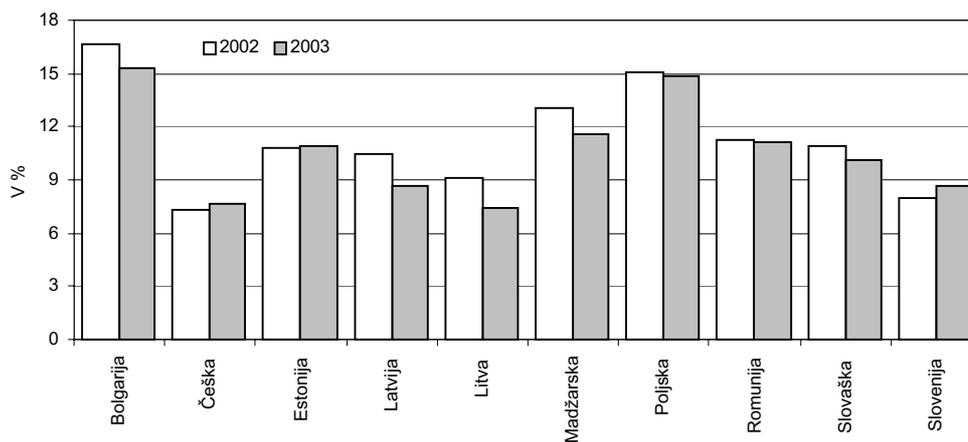
Tabela: Delež oseb v gospodinjstvih brez delovno aktivnih članov v Sloveniji in Evropski uniji v letih 1996–2003, v %

	Slovenija	EU-15
1996	8.8	11.6
1997	8.7	11.6
1998	8.3	11.1
1999	9.6	10.5
2000	9.0	9.9
2001	8.2	9.7
2002	8.0	9.7
2003	8.7	9.6

Vir: Eurostat (New Cronos).

Opomba: Vsi podatki za EU-15 so ocena Eurostata.

Slika: Delež oseb v gospodinjstvih brez delovno aktivnih članov, Slovenija in države pristopnice k EU, v letih 2002 in 2003

Vir: Eurostat (New Cronos).

Opombe: Začasni podatki za Litvo (2003), Poljsko (2002, 2003), Romunijo (2002), prekinitev serij za Latvijo (2002), Litvo (2002), Madžarsko (2003).

Tveganje revščine

Stopnja tveganja revščine je strukturni kazalnik boja proti revščini in socialni izključenosti. Je eden od 18 kazalnikov Evropske komisije, sprejetih decembra 2001 v Laekenu, s katerimi merimo napredek na širšem področju socialne povezanosti. S stopnjo tveganja revščine pred socialnimi transferji in po njih lahko merimo tudi učinkovitost socialne države in uspešnost njene socialne politike. Zmanjševanje tveganja revščine predstavlja prvi korak k večji socialni vključenosti, ki je pomemben cilj politike socialnega razvoja Slovenije.

V letu 2000 se je stopnja tveganja revščine v Sloveniji tako kot v nekaj zadnjih letih ponovno znižala, hkrati pa se je povečalo tveganje revščine v nekaterih ogroženih socialnoekonomskih skupinah. V obdobju 1996–2000 je bila v Sloveniji stopnja tveganja revščine v povprečju 13.3-odstotna, najvišja je bila leta 1997 (14%), od takrat dalje pa se zmanjšuje. Leta 2000 je stopnja tveganja revščine ponovno upadla in dosegla 12.9%. Stopnja tveganja revščine je med ženskami vseskozi višja kot med moškimi, v letu 2000 pa se je razlika med obema skupinama nekoliko zmanjšala. Leta 2000 je bila stopnja tveganja revščine tako pri ženskah za 1 odstotno točko višja kot pri moških (v letu 1999 za 1.2 odstotne točke). Tudi socialnoekonomske skupine, kjer je tveganje revščine najvišje, se skoraj ne spreminjajo, spremembe pa so vidne znotraj teh skupin. Med samskimi starimi in v enostarševskih gospodinjstvih se revščina zmanjšuje, pri brezposelnih in v velikih gospodinjstvih pa se povečuje. Leta 2000 so bile tako najvišje stopnje tveganja revščine med samskimi starimi osebami (37.2%, leta 1999 39.3%), med brezposelnimi (39.9%, leta 1999 38.2%); v gospodinjstvih z otroki pa so največje stopnje tveganja revščine v gospodinjstvih s tremi ali več otroki 19.0% (leta 1999 17.6%) in med enostarševskimi gospodinjstvi 17.3% (v letu 1999 23.6%). Relativna vrzel tveganja revščine¹, ki pove, koliko so osebe oddaljene od praga tveganja revščine, in najbolj ponazarja globino revščine, je leta 2000 znašala 22.2% in je ostala na isti ravni kot leta 1999.

Po kazalnikih tveganja revščine dosega Slovenija ugodne rezultate tako v primerjavi s povprečjem EU kot v primerjavi s kandidatkami za vstop v EU, nekoliko slabša kot v povprečju EU pa je učinkovitost socialnih transferjev. V letu 2000 je bila stopnja tveganja revščine v Sloveniji z 12.9% v letu 2000 za 2.1 odstotne točke nižja kot v povprečju v evropski petnajsterici (15% po oceni Eurostat), kjer sicer obstajajo precejšnje razlike med posameznimi državami (gl. tabelo). Še višja pa je razlika med Slovenijo in EU, če primerjamo stopnji tveganja revščine pred socialnimi transferji, kar kaže na nekoliko večjo učinkovitost evropske socialne politike v primerjavi s slovensko. Stopnja tveganja revščine bi bila namreč leta 2000 v Sloveniji za 7.1 odstotne točke višja, če socialnih transferjev ne bi bilo, v EU-15 pa bi bila v tem primeru višja za 8 odstotnih točk. V Sloveniji je nižja kot v povprečju v evropski petnajsterici tudi neenakost porazdelitve dohodka, izražena z razmerjem med najvišjim in najnižjim dohodkovnim kvintilom. V letu 2000 je bila 3.6-odstotna, v povprečju EU pa po oceni Eurostat 4.4-odstotna. Še ugodnejše rezultate glede tveganja revščine dosegamo v primerjavi z vsemi kandidatkami za članstvo v EU, za katere so na voljo podatki, ki vsebujejo tudi dohodke v naravi, saj slednji v teh državah pomembno prispevajo k zmanjševanju tveganja revščine (gl. sliko).

¹ Relativna vrzel tveganja revščine je razlika med pragom tveganja revščine in mediano ekvivalentnega dohodka oseb pod pragom tveganja revščine, izražena kot odstotek od praga tveganja revščine.

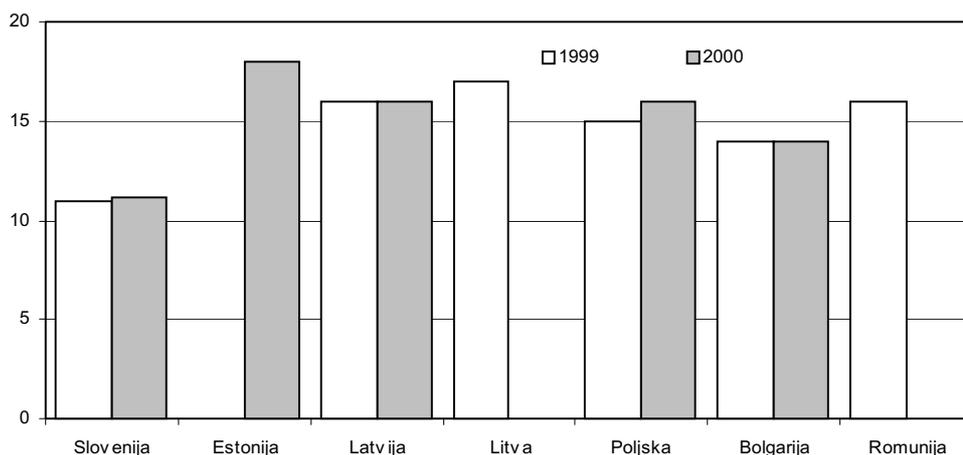
Tabela: Stopnja tveganja revščine pred socialnimi transferji in po njih v Sloveniji in državah Evropske unije v letih 1996–2000 (dohodki v naravi niso vključeni)¹

	Stopnja tveganja revščine po socialnih transferjih					Stopnja tveganja revščine pred socialnimi transferji				
	1996	1997	1998	1999	2000	1996	1997	1998	1999	2000
Slovenija	12.2	14.0	13.8	13.6	12.9	np	np	np	20.5	20
EU-15	16 s	16 s	15 s	15 s	15 s	25 s	25 s	24 s	24 s	23 s
Avstrija	14	13	13	12	12	25	24	24	23	22
Belgija	15	14	14	13	13	27	26	26	25	24
Danska	9	9	12	11	11	28	27	27	24	23
Nemčija	14	12	11	11	11	22	22	22	21	20
Grčija	21	21	21	21	20	22	23	22	22	22
Španija	18 p	20 p	18 p	19 p	18	26 p	27 p	25 p	23 p	22
Francija	15	15	15	15	16	26	26	25	24	24
Irska	19	19	19	18	20	34	32	32	30	31
Italija	20	19	18	18	18	23	22	21	21	21
Luksemburg	11	11	12	13	12	24	22	23	24	23
Nizozemska	12	10	10	11	10	24	23	21	21	21
Portugalska	21	22	21	21	21	27	27	27	27	27
Finska	8	8	9	11	11	23	23	22	21	19
Švedska	np	9	10	9	11	np	28	28	28	27
Velika Britanija	18	18 p	19 p	19 p	19	29	30 p	30 p	30 p	29

Vir: Eurostat, baza New Cronos (za države EU), SURS, Prva statistična objava, št.126, oktober 2003 (za Slovenijo). Za SLO je uporabljen podatek "brez dohodkov v naravi", ker je le tako dosežena primerljivost z EU-15. Podatek, ki ga je za Slovenijo objavil Eurostat, namreč vključuje dohodek v naravi, zato ni primerljiv s podatki za ostale članice EU-15.

Opomba: Podatki za Slovenijo, objavljeni na Eurostatovi spletni strani (baza New Cronos, strukturni indikatorji), kakor tudi podatki, ki jih je objavila SURS, v Prvih informacijah, št. 4, z dne 15. januarja 2003 (Strukturni kazalniki), niso primerljivi s podatki za EU-15, ker imajo med dohodke vštete tudi dohodke v naravi. Zato je pri gomjem prikazu za Slovenijo uporabljen podatek, kjer med dohodke niso všteti dohodki v naravi. "p" ocena države, "s" ocena Eurostata, "np" ni podataka.

Slika: Stopnja tveganja revščine po socialnih transferjih v Sloveniji in nekaterih kandidatkah za vstop v EU v letih 1999 in 2000 (dohodki v naravi so všteti)¹

Vir: Eurostat (New Cronos).

Opomba: Podatki v grafu vsebujejo dohodke v naravi in so za vse opisane države medsebojno primerljivi.